

JOHANNA HOKKA

Mitä on hyvä sosiologia?

*Poikkikulttuurinen tutkimus
sosiologian itseymmärryksestä*

JOHANNA HOKKA

Mitä on hyvä sosiologia?

*Poikkikulttuurinen tutkimus
sosiologian itseymmärryksestä*

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston

Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan

suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi

Tampereen yliopiston Linna-rakennuksen

Väinö Linna-salissa, Kalevantie 5

Tampere, 5.12.2019, klo 12

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

<i>Vastuuhjaaja ja Kustos</i>	Dosentti Oili-Helena Ylijoki Tampereen yliopisto Suomi	
<i>Ohjaaja</i>	Dosentti Lea Henriksson Tampereen yliopisto Suomi	
<i>Esitarkastajat</i>	Professori Kirsti Lempiäinen Lapin yliopisto Suomi	Professori Juha Tuunainen Oulun yliopisto Suomi
<i>Vastaväittäjä</i>	Professori Leena Koski Itä-Suomen yliopisto Suomi	

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Copyright ©2019 tekijä

Kannen suunnittelu: Roihu Inc.

ISBN 978-952-03-1340-1 (painettu)
ISBN 978-952-03-1341-8 (verkkojulkaisu)
ISSN 2489-9860 (painettu)
ISSN 2490-0028 (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:978-952-03-1341-8>

PunaMusta Oy – Yliopistopaino
Tampere 2019

KIITOKSET

En olisi voinut kuvitella sosiologian perustutkinto-opiskelijana, että vuosien päästä olisin tässä pisteessä: väittelemässä sosiologian itseymmärryksestä. Jo se, että alun pitäen päädyin opiskelemaan sosiologiaa, oli silkkaa sattumaa. Vuonna 2003 olin uunituoreena, pienen maalaispitäjän abiturienttina matkalla ostamaan turkulaisesta kirjakaupasta julkisoikeuden pääsykoekirjaa. Sitten kuitenkin päästyäni kirjakauppaan aloinkin – syystä tai toisesta – empiä ja epäillä valintaani. Silmäillessäni muita vaihtoehtoja julkisoikeuden tilalle päädyin ensin sosiaalipolitiikan oppiaineen hyllyn kohdalle. Se vaikutti kiinnostavalta. Laskiessani jäljellä olevia päiviä ennen pääsykokeita sekä laskiessani yhteen sosiaalipolitiikan pääsykoekirjojen sivumääriä, tulin kuitenkin siihen tulokseen, että aika ei riitä – liikaa sivuja, en ehdi valmistautua riittävästi pääsykokeisiin. On keksittävä jotain muuta. Siirryin hyllyrivistöä eteenpäin ja huomasin: ”Ai on täällä tämmöinen sosiologiakin”. Silloin hurahdin sosiologiaan ja juuri siitä hetkestä voi katsoa yhteisen taipaleemme sosiologian kanssa alkaneen.

Taival tähän hetkeen on ollut pitkä ja monipolvinen nousuineen ja laskuineen. Onneksi sitä ei ole tarvinnut kulkea yksin vaan apuna ja tukena on ollut joukko ihmisiä.

Ensiksi haluan kiittää ohjaajiani Oili-Helena Ylijokea ja Lea Henrikssonia. Oili-Helena ja Lea muodostivat timantinkovan tiimin. Ilman teidän korvaamatonta ohjaustanne tätä väitöskirjaa tuskin olisi olemassa. Kumpikin paneutui tähän työhön sellaisella intensiteetillä ja palolla, mistä tulen aina olemaan kiitollinen. Technopolis-ravintolassa punoimme tutkimuksellisia juonia väitöskirjaani. Usein näissä tapaamisissa saattoi vierähtää tunti jos toinenkin puhuessamme asiasta ja asian vierestä.

Esitarkastajiani Kirsti Lempiäistä ja Juha Tuunaista kiitän perusteellisesta paneutumisesta käsikirjoitukseeni sekä asiantuntevista ja valaisevista kommentteista, jotka auttoivat viemään työtäni eteenpäin. Kiitos myös vastaväittäjäolleni Leena Koskelle, joka suostui vastaväittäjäkseni.

Suuri kiitos kuuluu myös Erkki Kaukoselle, joka vuonna 2011 palkkasi minut TaSTiin tutkimussihteeriksi. Erkki osoitti monin tavoin tukensa väitöskirjaprojektilleni ja jakoi vahvaa asiantuntemustaan, joka edesauttoi väitöskirjaani. Erkkiä on myös

kiittäminen siitä, että sain käsiini 1970-luvun lopun suomalaisten sosiologian professorien haastattelut ja pääsin tutustumaan niihin.

Pia Vuolantoa ja Reetta Muhosta kiitän työtoveruudesta ja ystävyydestä. He lukivat ja kommentoivat monta monituista kertaa tekstejäni ja tulivat aina avuksi tutkimuksellisten kriisien ja hädän hetkellä. Olen hyvin kiitollinen siitä, miten kannustavasti ja lempeästi opastitte ja ohjasitte nuorempaa kollegaanne. Iloa työpäiviin toi myös muodostamamme kahden viulun ja yhden pianon bändi: Trio TaSTI, joka toisinaan kesken työpäivän vetäytyi jamittelemaan yliopiston kappeliin. Lisäksi kiitän TaSTI:n innovaatiotrio: Mika Kautosta, Mika Rauniota ja Nadja Nordlingia. Teidän hyväntuulinen läsnäolonne toi keveyttä välillä vähän harmaaseen tutkimustyön arkeen. Marja Alastaloa ja Jari Aroa kiitän paneutumisesta artikkeleihin sekä terävistä, artikkeleita jalostaneista kommentteista. Oli kunnia saada virikkeitä työhön kahdelta sosiologian tuntijalta. Kiitän myös Mathieu Albertia, joka tutkijavierailullaan TaSTI:ssa jakoi Bourdieu-asiantuntemustaan.

Kiitokset ansaitsee myös sosiologian jatko-opintojen seminaarilaiset ja seminaarin vetäjä Turo-Kimmo Lehtonen, jotka edesauttoivat työtäni arvokkailla kommentteilla ja mukavalla meiningillä. Erityisesti kiitän Milla Annalaa ja Paula Nissilää, jotka tarttuivat seminaarista mukaan ystävikseni. Milla valoi uskoa ja tuppi eteenpäin silloinkin, kun tie oli todella nousta pystyyn. Millan kanssa olen saanut myös kokea prosessin kevyemmät hetket eli viihdyttävät ja eloiset konferenssimatkat. Paulan kanssa teimme väitöskirjamatkaa loppumetreillä hyvin tasatahtiin – mitä nyt Paula pääsi minua aiemmin maaliin – ja jaoimme yhdessä loppumatkan jännityksen. Lisäksi kiitän Jari Luomasta, jonka kanssa niin ikään pääsin jakamaan viime hetkien jännityksen.

Kiitos kuuluu myös graduohjaajalleni Eriikka Oinoselle. Eriikan graduohjauksessa virisi ajatus jatko-opinnoista, ja Eriikan vihjeestä pääsin TaSTI:n tutkimussihteerin pestiin. Haluan myös kiittää Harri Meliniä, joka tarjosi apuaan kreivin aikaan, väitöskirjan esitarkastukseenjättöhulinassa, jotta sain väitöskirjani lähtemään esitarkastukseen ajallaan ja proseduurien mukaisesti.

Ei myöskään sovi unohtaa saamaani taloudellista tukea, joka mahdollisti väitöskirjan tekemisen. Kiitän Tampereen yliopiston silloista Yhteiskunta ja Kulttuuritieteiden yksikköä, Suomen Kulttuurirahaston Mauno Koiviston rahastoa, Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekuntaa ja Tampereen kaupungin tiederahastoa.

Tämän väitöskirjan loppuunsaattaminen ei mitenkään olisi onnistunut ilman lähipiirin ja läheisten tukea. Hyvät ystävät ovat kultaakin kalliimpia niin kuin sanonta kuuluu – mutta varsinkin kun kyseessä ovat sellaiset tyypit kuin Hanna, Heidi, Henu, Kaisa, Milla, Minna, Riina, Saara ja Suvi. Te muistutitte, että on sitä elämää muutakin kuin väitöskirjanteko. Teidän kanssanne olen saanut kokea monia sellaisia

hetkiä, joita saan ja aion mummona muistella. Kiitän myös Tampereen poppoota Jenniä, Ollia, kummipoikaani Saarnia sekä Runoa. Olen saanut nauttia vieraanvaraisuudestanne ja päässyt virkistäytymään tiukkojen jalkapallopelien, Runon opastamana legojenrakennuksen ja dj Saarnin musiikkihetkien pariin.

Vanhempani Raija ja Risto ansaitsevat suuren kiitoksen. Äitiäni Raijaa on kiittäminen kulttuurisesta pääomasta eli johdattamisesta kirjojen ja kulttuurin pariin. Äitini on myös vahvasti myötälänyt väitöskirjataivaaltani; kuullut ja kuunnellut ne pettymyksen huokaukset ja onnen kiljahdukset, joita tähän prosessiin on mahtunut. Isääni Ristoa kiitän hiljaisesta mutta hyväksyvistä läsnäolosta. Olen saanut luottaa siihen, että jos asiat menevät solmuun, on isän apu saatavilla.

Lopuksi haluan kiittää puolisoani Samia sekä Elmeriä. Elmeri on pitänyt huolta irrottautumisestani väitöskirjapohdintoista huumorillaan sekä tutustuttamalla minut Star Wars Battlefrontin ja Minecraftin saloihin. Samilla on ollut Zen-mestarin hermot, sillä hän on jaksanut ymmärtäväisesti ja lempeästi kuunnella väitöskirjatuskailujani ja kestänyt toisinaan yön tunneille venyneitä kirjoituspäiviäni. Olet johdattanut virkistäville sivupoluille väitöskirjatyöstäni ja ollut vankkumaton kallioni, kiitos Sami!

Tampereella lokakuussa 2019
Johanna Hokka

TIIVISTELMÄ

Tässä väitöskirjassa tarkastellaan sosiologian itseymmärrystä. Nykyisissä tiedontuotannon olosuhteissa humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen on nähty olevan ahtaalla. Tiedepolitiikka, joka yhtäältä odottaa yhteiskunnallisesti vaikuttavaa tutkimusta ja toisaalta edellyttää kunnianhimoista, kansainväliselle tiedeyhteisölle suuntautunutta huippututkimusta, ei noteeraa tutkimukselle asettamissaan tavoitteissaan tai tuloksellisuuden- ja laadunarvioinnin kriteereissään riittävästi näiden tieteenalojen tutkimusta. Sen sijaan kriteerit ovat suosiollisia monille luonnontieteellisille tutkimusaloille, joissa julkaiseminen on tyypillisesti ollut kansainvälistä ja tutkimustoiminnassa on korostunut markkinaorientaatio. Tutkimukseen kohdistuneilla odotuksillaan tiedepolitiikka luo tietynlaisia ideaaleja ja määritelmiä sille, mitä pidetään hyvänä tutkimuksena, ja näihin ideaaleihin tieteenalat joutuvat vastaamaan tavalla tai toisella.

Tässä kolmesta tutkimusartikkelista sekä yhteenveto-osasta koostuvassa väitöskirjassa tutkitaan, mitä hyvä sosiologia on ja kuinka sosiologia oikeuttaa itsensä. Tutkimus liittyy tieteen tutkimuksessa käytyihin tieteen ja yhteiskunnan välisen suhteen muutosta kuvaaviin keskusteluihin, joissa yliopistojen legitimaatioperustan ja akatemisen kulttuurin ajatellaan olevan muutoksen tilassa nykyisessä tietoperustaisessa taloudessa. Monissa maissa yliopistojen poliittiseksi ohjausstrategiaksi on omaksuttu uuden julkishallinnon ideologia, joka on tuonut mukanaan tehokkuuden, tilivelvollisuuden, kilpailullisuuden ja markkinaorientaation keskeisiksi yliopistojen toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi, joskin eri maissa ideologiaa on sovellettu hieman eri tavoin ja erilaisella intensiteetillä. Lisäksi tutkimuksen lähtökohtana on tieteen sosiologiset tutkimukset ja keskustelut, joissa on nostettu esiin legitimiin sosiologian määritelmän kiistanalaisuus.

Tutkimuksessa sosiologiaa tarkastellaan bourdieulaisestä teoreettisesta viitekehystä, jossa tieteenalat nähdään vallasta, resursseista ja legitimiin tieteen määritelmästä kamppailevina sosiaalisen toiminnan kenttinä. Tutkimus ammentaa myös tiedekulttuurien tutkimusperinteestä, koska tutkimuksessa tarkastellaan sosiologian kulttuurisia merkityksenantoja eli kulttuurisesti tuotettuja tapoja määritellä hyvää sosiologiaa. Tutkimuksessa sovelletaan poikkikulttuurista tutkimusotetta, sillä sosiologiaa tutkitaan sekä kahdessa eri ajallisessa kontekstissa että kahdessa eri kansallisessa

kontekstissa. Eri ajallinen konteksti käsittää suomalaisen sosiologian tarkastelun kahdella eri vuosikymmenellä: 1970-luvulla ja 2010-luvulla. Sosiologian kansallisessa peilauksessa tutkimuskohteena on suomalainen ja ruotsalainen 2010-luvun sosiologia. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu sosiologian professorien eli tieteenalan eliitin haastatteluista, joita analysoidaan diskursiivisen lukutavan avulla.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sosiologia pitää sisällään monia, keskenään kiisteleviä ja jännitteisessä suhteessa toisiinsa olevia legitimiin sosiologian määritelmiä eli useita, jotain tiettyä näkemystä legitimistä sosiologiasta rakentavia diskursseja. Näitä diskursseja ovat Huippututkimusdiskurssi, Humboldtlinen diskurssi, Emansipatorinen diskurssi ja Poliittikkadiskurssi. Huippututkimusdiskurssissa legitimiinä pidetään sosiologiaa, joka tuottaa kunnianhimoista ja kansainvälistä kärkitason tutkimusta. Diskurssissa arvostetaan ja korostetaan sosiologian tieteellisyyttä sekä puhtaata tieteen ideaalien mukaista tieteenharjoittamista. Humboldtlaudessa diskurssissa sosiologian legitimitteetti liitetään sosiologian kykyyn tuottaa laaja-alaista ja teoreettista ymmärrystä inhimillisestä todellisuudesta. Diskurssissa arvostetaan teoreettisia oivalluksia, tyylikkää käsitteitä ja esseististä kirjoitustyyliä. Emansipatorisessa diskurssissa legitimi sosiologia merkitsee kriittistä, yhteiskunnan epätasa-arvoisia rakenteita esiin nostavaa ja niitä muuttamaan pyrkivää sosiologiaa. Lisäksi siinä pidetään arvossa tutkimusta, joka pyrkii vuorovaikutukseen kansalaisten kanssa. Poliittikkadiskurssissa legitimiinä pidetään sosiologiaa, joka tuottaa tietoa poliittiseen päätöksentekoon. Diskurssissa arvostetaan yhteiskunnallisesti hyödyllistä tutkimusta, joka on suunnattu valtionhallintoon ja eri hallinnonaloille. Nämä eri määritelmät on löydetävissä suomalaisesta ja ruotsalaisesta 2010-luvun sosiologiasta. Myös suomalaisen sosiologian ajallinen peilaus näyttää, että samantyyppiset sosiologian määritelmät on löydetävissä myös 1970-luvun sosiologiasta, joskin aikakaudelle ominaisine muotoineen.

Tämän väitöstutkimuksen keskeisin tulos on se, että se näyttää näiden legitimiin sosiologian määritelmien väliset jännitteet ja hierarkkiset suhteet sekä niiden hierarkiajärjestyksen vaihtelun ajallisesta ja kansallisesta kontekstista toiseen. Suomalaisessa 2010-luvun sosiologiassa Huippututkimusdiskurssi on hegemonisessa asemassa. Poliittikkadiskurssilla on laaja tila, ja sen asema on vahva. Sen sijaan Emansipatorisen diskurssin sekä Humboldtlaisten diskurssin asema on heikko. Kumpikin joutuu taistelemaan elintilastaan, ja niiden nykyistä asemaa kuvataan ”ennen oli – ei enää”-ilmauksen kautta. Ruotsissa päinvastoin kuin Suomessa Humboldtlinen diskurssi on hegemonisessa asemassa ja emansipatorisen sosiologian asema on vahva. Huippututkimusdiskurssin ja Poliittikkadiskurssin painoarvo ruotsalaisessa 2010-luvun sosiologiassa on sitä vastoin vähäinen. Suomalaisen sosiologian ajallinen peilaus

tuo esiin, että 1970-luvun sosiologiassa kaikille legitimiin määritelmille oli tilaa, kun taas 2010-luvun sosiologiassa Huippututkimusdiskurssin hallitessa Emansipatorinen diskurssi on joutunut marginaaliin, ja se ilmenee lähinnä nostalgisen muistelun kautta.

Tiedepolitiikan huippututkimusideaaleja ja niiden vastaanottoa tarkasteltaessa tutkimus näyttää, kuinka ideaaleja joko kannatetaan, vastustetaan tai niihin mukaudutaan. Kansallinen peilauksen nostaa esiin merkittäviä eroja tavoissa, joilla suomalainen ja ruotsalainen sosiologia ottavat tiedepolitiikan ideaalit vastaan. Suomalaisessa sosiologiassa tiedepolitiikan huippututkimusideaaleihin joko myötäsukaisesti mukaudutaan tai sitten mukautumiselle ei nähdä muuta vaihtoehtoa. Ruotsalaisessa sosiologiassa sitä vastoin ideaaleihin otetaan etäisyyttä, tai ne sivuutetaan. Maiden tiedepoliittisen kontekstin ja korkeakoulujärjestelmien tarkastelu auttaa ymmärtämään tätä eroa. Vaikka kummassakin maassa rahoitusjärjestelmä on äärimmäisen kilpailullinen, suomalainen tiedejärjestelmä on tulosorientoituneisuudessaan Ruotsia kilpailullisempi. Suomessa tiedepoliittisia muutoksia on myös tehty tiukan valtiojohtoisesti, kun taas Ruotsissa muutoksia on toteutettu enemmän dialogissa tiedeyhteisön kanssa. Lisäksi maiden korkeakoulujärjestelmissä on kansallisia ominaispiirteitä, kuten Ruotsin vanhojen yliopistojen etuoikeutettu ja vahva asema, mikä antaa niille ja niiden laitoksille enemmän liikkumavapautta suhteessa tiedepolitiikan ideaaleihin.

Tämä väitöstutkimus syventää ymmärrystä siitä, kuinka kulloinkin vallitseva tiedepoliittinen konteksti muovaa tieteenalan kulttuurisia merkityksenantoja. Aiemmin tieteenalakulttuureja on pidetty kansalliset rajat ylittävinä ja kohtalaisen vastustuskykyisinä muutoksille siten, että ne kykenevät jossain määrin puskuroimaan ulkoa tiedepolitiikan taholta tulevat vaikutteet ja vaikuttamispyrkimykset. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että tieteenalojen kulttuuriset merkityksenannot ovat tosiasiaa varsin alttiita tiede- ja yhteiskuntapoliittisille intentioille, mikä näkyy erilaisina merkityksellistämistapoina ja vahvoina painotuseroina eri aikakausien sosiologiassa ja eri kansallisissa sosiologioissa. Siten se, minkälaista tiedepolitiikkaa kulloinkin harjoitetaan, muovaa olennaisesti sitä, minkälaista sosiologiaa pidetään arvossa, minkälaiselle sosiologialle tieteenalalentällä on tilaa ja viime kädessä: minkälaista sosiologiaa on mahdollista harjoittaa.

Kaiken kaikkiaan tämä väitöstutkimus osoittaa, että sosiologian itseymmärrys muodostuu kompleksisessä ja monikerroksisessa valtasuhteiden verkossa, jossa tiede- ja yhteiskuntapoliittiset tavoitteet ja diskurssit sekä akateemisen maailman sisään hierarkia kietoutuvat tieteenalan sisäisiin merkityksenantoihin ja muotoilevat käsityksiä siitä, mitä pidetään hyvänä tieteenä.

ABSTRACT

This dissertation scrutinizes the self-understanding of sociology. It has been argued that the social sciences and humanities (SSH) are in a precarious position in the current science policy context. Science policy, which, on the one hand, calls for social utility of research, and on the other hand, demands research excellence, does not rate SSH fields highly in their targets and evaluation criteria. Conversely, those criteria are favourable for many fields in the natural sciences in which international publishing has been dominant and market orientation has been typical. Science policy, with its specific expectations, offers one type of ideals and definitions for ‘good’ research, which all disciplines have to respond to in one way or another.

This dissertation, consisting of introductory part and three journal articles, explores what good sociology is and how sociology legitimates itself. The study relates to the discussions in science studies that focus on the changing relations between science and society in which the legitimation principles of universities and academic cultures are argued to be in the state of transformation. In many national contexts, the ideology of New Public Management (NPM), emphasising efficiency, accountability, competition and market orientation, has become a leading principle in steering universities. However, NPM has been implemented in different ways and with different emphases in different countries. Additionally, the starting point of this study lies in the discussions and studies of the sociology of science that have shown the controversial nature of legitimate sociology.

Sociology is analysed through the Bourdeusian theoretical framework in which disciplines are seen as social fields where actors struggle for resources, power and the power to define what counts as legitimate science. This study also draws from the tradition of disciplinary cultures since the focus is on the cultural sense-making of sociology, that is, a culturally-produced means of defining good sociology. The study applies a cross-cultural approach as sociology is contrasted in two different temporal contexts and in two different national contexts. The two temporal contexts cover the analysis of Finnish sociology in two decades—the 1970s and the 2010s. The analysis of two national contexts involves Finnish and Swedish sociology in the

2010s. The data consists of the interviews with the professors of sociology—conceptualised as the scientific elite of sociology—which are analysed using discourse analysis.

The results show that sociology contains many mutually conflicting and tensional notions of legitimate sociology, that is, several different discourses that each construct certain views of legitimate sociology. These discourses are: the Excellence discourse, the Humboldtian discourse, the Emancipatory discourse and the Policy discourse. In the Excellence discourse, legitimate sociology is seen as scientific enterprise with legitimisation accomplished via top-level academic outcomes. This discourse rates highly ambitious, international top-tier publications. In the Humboldtian discourse, legitimacy is rooted in the idea of sociology as social science that has the ability to explain human reality through grand theories. In this discourse, the creative conceptualisations and theoretical models as well as scholar's unique intellectual, essayistic style is appreciated. In the Emancipatory discourse, legitimate sociology is seen as a highly critical field. This discourse respects sociology that strives to 'bring change' to society by highlighting hidden social inequalities and communicates to common people. In the Policy discourse, legitimate sociology provides knowledge for political decision-making. To be legitimate, research must be socially useful and relevant and is targeted towards government authorities and administrative bodies. In addition, the temporal contrasting of Finnish sociology illustrates that the same definitions for legitimate sociology can be found in the Finnish sociology of the 1970s; thus, they appear in era-specific form.

The most crucial result of this study is that it both shows the tensional and hierarchical relations between those discourses and the way the hierarchical order of the discourses changes from one temporal and national context to another. In the Finnish sociology of the 2010s, the Excellence discourse is in a dominant position. Policy discourse has a wide space in the field, and its position is strong. On the contrary, the position of the Humboldtian and the Emancipatory discourses are weak. They both must strive to maintain their existence. The phrase 'was before – is not anymore' is used in those discourses to describe their current status in the field. Conversely, in Sweden, the Humboldtian discourse is in the dominant position, and the status of the Emancipatory discourse is strong; the emphasis of the Excellence discourse and the Policy discourse is remote. The temporal contrasting of Finnish sociology reveals that in the 1970s, there seemed to be space for all discourses, whereas in the 2010s the Excellence discourse rules and the Emancipatory discourse has been forced to step aside, and it appears mainly through nostalgic recollection.

When reflecting on the way science policy ideals have been received in sociology, the results show that the ideals are either supported, opposed or complied with. The national contrasting brought out crucial differences between the way Finnish and Swedish sociology receive science policy ideals. In Finnish sociology, the science policy ideals are either sympathetically complied with or the perception is that there is no other alternative than to comply. In the Swedish context, by contrast, sociology either distances itself from science policy ideals or disregards them. A closer look at the science policy context and the higher education systems of the countries helps in understanding the differences. Although in both countries, the funding system is extremely competitive, the strong output orientation of the Finnish systems makes Finland even more competitive than Sweden. There are also crucial differences in national higher education systems between Finland and Sweden. For instance, in Sweden, the old, established universities have a privileged position that gives them and their departments more leeway in relation to science policy ideals.

This dissertation deepens the understanding of the way the prevailing science policy contexts shape the cultural sense-making of the discipline. Previously, it has been argued that the disciplinary cultures tend to cross national borders and are regarded as rather resistant to change since they are able to buffer the pressures that are external to the scientific community, such as the claims of science policy-makers. This dissertation, however, indicates that the cultural sense-making structures of the discipline are, in fact, fairly prone to external science and social policy influences. This manifests as crucial differences in the internal hierarchy and dynamics of sociology in different temporal and national contexts. Thus, given the way the science policy is practiced and the political priorities it tends to manifest, inevitable shapes the internal symbolic struggles and meaning-making of sociology and simultaneously outlines what counts as legitimate sociology, what kind of sociology has space and sovereignty in the field and ultimately, what kind of sociology it is possible to practice.

This dissertation shows that the self-understanding of a discipline takes shape in the complex and multi-layered power relations in which science policy and socio-policy with their aims as well as the inner hierarchy of academia, are intertwined in the inner symbolic struggles of the discipline and thus, shape the conception of what is perceived as 'good' science.

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	19
2	Tieteen ja yhteiskunnan muuttuva suhde.....	28
	2.1 Tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus	29
	2.2 Huippututkimus	35
3	Tiedepoliittinen konteksti	41
	3.1 Suomalaista ja ruotsalaista tiedepoliitikkaa 1950-luvulta eteenpäin.....	42
	3.2 Suomalaista ja ruotsalaista tiedepoliitikkaa 2000-luvulla	44
4	Sosiologia kenttänä.....	50
	4.1 Kulttuuristen merkitysten jäljillä.....	51
	4.2 Tieteenalat yhteiskunnallisessa tilassa	55
	4.3 Tieteenalat kenttinä.....	59
5	Tutkimuksen toteuttaminen	66
	5.1 Tutkimusaineisto	66
	5.2 Poikkikulttuurinen tutkimusote.....	72
	5.3 Diskurssianalyttinen lukutapa	73
6	Sosiologian monimuotoisuus ja sisäiset jännitteet	80
	6.1 Legitiimin sosiologian määritelmiä.....	80
	6.2 Distinktiot ja kamppailut legitiimin määritelmien välillä.....	84
7	Sosiologian dynamiikka	88
	7.1 Dynamiikkavaihtelut Suomessa ja Ruotsissa	89
	7.2 Illuusiot 1970- ja 2010-luvun suomalaisessa sosiologiassa.....	92
8	Sosiologian ja tiedepoliitikan väliset jännitteet	97
	8.1 Diskursiiviset strategiat ja tieteellisen pääoman muodot.....	97
	8.2 Doksaa etsimässä	103
9	Johtopäätökset	107

Lähteet	116
Julkaisut	131

ALKUPERÄISJULKAISUT

- Julkaisu I Hokka, Johanna (2016) Illuusiot suomalaisen sosiologian kentällä. *Sociologia* 53(3), 239–257.
- Julkaisu II Hokka, Johanna (2018) What counts as ‘good sociology’? Conflicting discourses on legitimate sociology in Finland and Sweden. *Acta sociologica*. (Online first-julkaisu)
- Julkaisu III Hokka Johanna (2019) Struggles over Legitimate Science Science Policy Ideals of Excellence within the Field of Sociology. *Nordic Journal of Science and Tehcnology Studies*. 7(1), 18–31.

1 JOHDANTO

Aikoinaan me uskoimme tietoon ja valistukseen. Ajattelimme, että jos tieteen keinoin ihmiselle kerrotaan, kuinka tosiasiat ovat ja miten yhteiskunta toimii, se johtaa muutokseen. Oli virhe uskoa niin. Eivät ihmiset vapautta halua - vaan jotain, jolle alistua.

Ylläolevassa siteerauksessa sosiologian emeritusprofessori Antti Eskola (2017) suostuu kansalaisia¹. Hän tuo ilmoille pettymystään ihmisiin, jotka eivät ole herkistyneet kuulemaan heille hyvää tarkoittavan sosiologian sanomaa ja — toisin kuin voisi luulla — eivät edes halua vapautta, jota valistunut tieto eli sosiologia voisi tarjota. Kommentti tulee samalla kertoneeksi Eskolan omasta ymmärryksestä siitä, mikä on sosiologian tehtävä ja kuinka se oikeuttaa itsensä. Siitä on tulkittavissa, että sosiologian on määrä toimia yhteiskunnallisen muutoksen airuena, joka tieteellisen tiedon keinoin vapauttaa ihmiset heitä ohjaavista ja pakottavista yhteiskunnallisista rakenteista. Toisaalta kommenttia voidaan tarkastella myös laajemmasta näkökulmasta tulkiten, millaista tieteensisäistä ymmärrystä siinä hyvästä ja legitimoimista sosiologiasta yleisesti tuotetaan. Tässä väitöskirjassa tutkimuksen kohteena on sosiologian itseymmärrys. Tutkimuksessa tarkastellaan, mitä hyvä sosiologia on ja miten sosiologia oikeuttaa itsensä.

Sosiologian itseymmärryksen tutkimiselle sytykkeenä toimii yliopiston ja yhteiskunnan välisen suhteen muutokset. Globaalissa tietointensiivisessä taloudessa yliopistot on alettu mieltää merkittävinä talouskasvun edistäjinä. Tämän seurauksena yliopistolliselta tutkimukselta odotetaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja hyödynnettävyyttä eli kansallisia ja alueellisia tarpeita palvelevaa tutkimusta, jossa etenkin tekniikkatieteet ovat keskeisessä roolissa (Nieminen 2003, 28; Slaughter & Leslie 1997). Yhteiskunnallisen hyödyn nimissä yliopistoilta on ryhdytty myös vaatimaan tilivelvollisuutta yhteiskunnalle sekä sen toimintojen tehostamista (Gibbons ym. 1994; Nieminen 2003). Muiden yhteiskunnallisten sektoreiden ja instituutioiden tavoin yliopistoihin on istutettu uuden julkisjohtamisen ideologia, jonka mukaisesti yliopistojen toimintoja on pyritty tehostamaan kaiken läpäisevän kilpailun – etenkin

¹ Eskolan kommentti on poimittu Yleisradion internetsivuilla 24.3.2017 julkaistusta artikkelista Yhteiskuntaa selitetään taskulaskimella – ennen siihen tarvittiin sosiologi.

tutkimusrahoituksen kilpailutuksen – sekä toiminnan tuloksellisuutta ja tutkimuksen laatua mittaavien erilaisten arviointien ja indikaattorien välityksellä (Hood 1995; Deem 1998; Muhonen & Puuska 2014; Slaughter & Leslie 1997). Tutkimusrahoituksen kilpailuttaminen on pakottanut yliopistot, laitokset ja tutkijat omaksumaankin markkinaorientaation mukaisen toiminnan (Deem 1998). Lisäksi yliopistoilta on alettu perätä vahvempaa kansainvälistymistä ja kansainvälisen huippututkimuksen tuottamista. Tämä on ilmennyt monien kansallisten tiedepolitiikkojen kohdalla sellaisten rahoitusindikaattorien käyttöönottona, joissa palkitaan erityisesti julkaisemisesta kansainvälisissä korkeatasoisiksi luokitelluissa tiedejulkaisuissa. (Hicks ym. 2015; Muhonen & Puuska 2014, 13.)

Näiden muutosten on arveltu kohtelevan tieteenaloja eri tavalla, ja aiemmat tutkimukset ovat myös todenneet niiden ilmenevän eri tieteenaloilla eri tavoin (Slaughter & Leslie 1997; Ylijoki 2003). Oli kyse sitten tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta tai huippututkimustavoitteista, kummankin politiikkaprioriteetin on nähty nyky muodossaan olevan epäsuotuisa humanistisille ja yhteiskuntatieteellisille aloille. Humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset tieteenalat eivät ole perinteisesti olleet markkinaorientoituneita eikä intensiivinen kilpailu ole ollut niille luonnontieteiden tavoin leimallista (Becher 1989). Siten ne ovat lähtökohtaisesti hauraammassa asemassa tiedon markkinoilla suhteessa niihin tieteenaloihin, joiden sosiaalis-kulttuuriin järjestykseen vahva kilpailullisuus ja tiedon kaupallinen hyödynnettävyys ovat jo lähtökohtaisesti kuuluneet (Ylijoki 1998, 60; Slaughter & Leslie 1997). Kansainvälistä julkaisemista painottavat huippututkimustavoitteet tuovat niin ikään esiin epäsuhtaan, joka vallitsee tieteenalojen välillä (Hicks ym. 2015). Luonnontieteellisillä tieteenaloilla kansainvälinen julkaiseminen kuuluu elimellisenä osana tieteenalan kognitiivisepistemologisiin käytäntöihin. Vaikka myös yhteiskuntatieteelliset ja humanistiset alat ovat kansainvälisesti orientoituneita ja ammentavat kansainvälisen tiedeyhteisön perinteestä, keskusteluista ja käsitteistä, on julkaiseminen kansallisella kielellä kansalliseen kontekstiin kiinnittyvistä tutkimusaiheista ollut tyypillisintä. (Kylvik & Larsen, 1997; Muhonen & Puuska 2014, 12.)

Kimmoke tutkia sosiologian itseymmärrystä liittyy myös sen sisäiseen kipuiluun omasta tieteellisestä ja yhteiskunnallisesta asemastaan, mikä on purkautunut esiin niin sanottuina sosiologian kriisikeskusteluina. Sosiologiassa on läpi sen historian käsitelty tieteenalan legitimaatioperiaatteista, mutta keskustelut tieteenalan legitimaatiosta ovat voimistuneet viimeaikaisten tiedepolitiikkien ja yhteiskuntapolitiikkien muutosten myötä. Etenkin länsimaissa kansallisten hyvinvointivaltioprojektien pysäyttäminen on synnyttänyt sosiologiassa keskusteluja tieteenalan legitimaatioperustasta ja

sen yhteiskunnallisen vaikutusvallan laskusta. Monet katsovat, että sosiologia on rakentanut akateemisen ja yhteiskunnallisen legitimitettinsä nimenomaan modernien kansallisvaltioiden tiedontarpeen varaan, kun se on tarjonnut tutkimustietoa demokraattisten hyvinvointivaltioiden kehittämiseen (Wagner & Wittrock 1991; Nowotny 1991). Nykyisessä globalisoituvassa maailmassa, jossa ylikansallisten toimijoiden valta kasvaa samalla kun kansallisvaltiot menettävät auktoriteettiaan ja jossa uusliberalististen poliittisten virtausten voimasta hyvinvointivaltioiden tehtäviä on alettu purkaa, sosiologian on nähty jääneen tyhjän päälle (Connell 2000; Urry 2012). Myös tieteenalan fragmentoitumista aina vain pienemmiksi ja pienemmiksi koulukunniksi ja erityisalueiksi on pidetty ongelmallisena kehityskulkuna. Hajaannuksen tilassa ja vailla koherenttia identiteettiä olevaa sosiologiaa on pidetty haavoittuvaisena ja viettämissä olevana nykyisten tiede- ja yhteiskuntapoliittisten muutosten keskellä. (Alapuro 1995; Camic & Joas 2004; Dahlström 1994; Holmwood 2010; Turner & Turner 1990.)

Tähän mennessä 2000-luvun kenties näkyvin ja kiivain keskustelu sosiologian legitimaatioperustasta sai alkunsa Amerikan sosiologiajärjestön presidenttinä vuosikymmenen alussa toimineen Michael Burawoyn (2005) virkaanastujaispuheesta, jossa hän otti kantaa julkisen sosiologian puolesta. Puolustuksellaan Burawoy peräänkuulutti, että sosiologian tulisi ottaa aktiivisempi rooli demokratian, humanismin ja tasa-arvon edistäjänä ja moraalisten kysymysten esilleottajana lisäämällä vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan kanssa. Puheessaan Burawoy totesi, että sen sijaan, että sosiologit pyrkisivät muuttamaan maailmaa ja toimisivat ihmisten parissa, nykyisessä kilpailullisessa yliopistokontekstissa menestyäkseen sosiologit ovat pakotettuja toimimaan puhtaan tieteen ideaalien mukaisesti. Nämä ideaalit eivät salli moraalisten kysymysten käsittelyä vaan luokittelevat ne epätieteellisiksi. Tämän vuoksi julkinen sosiologia on vaarassa jäädä marginaaliin.

Burawoyn puhe herätti suuria intohimoja sosiologiassa ja kannanottoja sekä puolesta että vastaan ja kaikkea siltä väliltä. Aiheesta syntyneet lukuisat kirjoitukset ja puheenvuorot ovat olleet omiaan synnyttämään kuvaa sosiologiasta tieteenalana, jonka sisällä näkemys hyvästä, legitimitistä tieteestä ei suinkaan ole koherentti, vaan sosiologia näyttäytyy pikemminkin taistelutantereena, jossa erilaiset näkemykset kiistelevät ja kamppailevat keskenään paremmuudesta². Myös aiempi tutkimuskirjalli-

² Burawoyn näkemystä ruotiville kirjoituksille ja puheenvuoroille on omistettu muun muassa kokonainen kokoelmateos (Clavson ym. 2009) sekä erikoisjulkaisuja tieteellisissä aikakauslehdissä (mm. *The American Sociologist* 2005, 36: 3-4; *The British Journal of sociology* 2005, 56:3; *Sociology* 2007, 41:5).

suus on välittänyt kuvaa sosiologiasta sisäisesti hajanaisena ja konfliktiherkkänä tieteenalana (Abbott 2001; Collins 1986; Stinchcombe 1994), jossa hyvän tutkimuksen määritelmälle ei löydy yhteistä nimittäjää (Becher 1987, 273)³.

Tiedejärjestelmässä ja tiedepolitiikassa tapahtuneet muutokset, niiden tuomat haasteet humanistisille ja yhteiskuntatieteellisille tieteenaloille sekä sosiologian sisällä vellovat keskustelut tieteenalan legitimitetistä toimivat alustana tutkia sosiologian itseymmärrystä. Nykyiset tiedontuotannon olosuhteet sekä sosiologian kipuilu tieteenalan legitimitetistä saavat pohtimaan, millä tavoin sosiologia yleisenä yhteiskuntatieteenä oikeuttaa asemansa yliopistossa ja yhteiskunnassa sekä millä tavoin hyvä tutkimus sen sisällä määritellään.

Tässä työssä sosiologian itseymmärrystä tutkitaan tarkastelemalla kulttuurisia merkityksenantoja, joilla tieteenalan sisällä määritellään hyvää sosiologiaa. Kulttuurisia merkityksenantoja tutkiessaan tämä tutkimus on velkaa tiedekulttuurien tutkimusperinteelle (mm. Becher 1989; Biglan 1973). Tiedekulttuurien tutkimusperinne on kääntänyt korkeakoulututkimuksessa ja tieteen tutkimuksessa analyyttisen katseen akateemisen maailman mikrotason merkityksenantoihin ja tuonut esiin eri tieteenalojen kulttuuriset erot: erilaiset arvot, normit ja arvostukset. Yljoen (1998, 29) mukaan tiedekulttuurien tutkimusperinne on lähentänyt perinteisesti toisistaan melko erillään olleita korkeakoulututkimusta ja tieteen tutkimusta, ja siten se on toiminut ikään kuin siltana näiden kahden tutkimusalan välillä. Tätä tutkimusperinnettä on kuitenkin kritisoitu siitä, että se on kiinnittänyt liiaksi tekemään tieteenalojen toimintaa ymmärrettäväksi akateemisen maailman sisältä käsin kykenemättä ottamaan riittävästi huomioon sitä yhteiskunnallista kontekstia, kuten muuttuvia tiedontuotannon olosuhteita, jonka varassa kulttuurisia merkityksiä rakennetaan (Hakala 2009). Siksi tutkimuksessa kiinnitytään bourdieulaiseen teoreettiseen viitekehykseen, joka ottaa huomioon sekä tieteenalan sisäisen järjestyksen ja logiikan kuin myös sen yhteiskunnallisen tilan, jossa tieteenalan sisäisiä merkityksiä rakennetaan (Steinmetz 2009). Lisäksi, kuten kiista Burawoyn kannanotosta havahdutti huomaamaan, tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä ajatuksesta, että sosiologia kätkee sisäänsä monia kilpailevia näkemyksiä siitä, mitä hyvä sosiologia on. Bourdieun teoriassa tieteenalojen toimintaa määrittävät alituisen käytävät valtakamppailut hyvän tieteen määritelmästä. Siksi Bourdieun teoria palvelee tutkimuksen lähtöasetuksia.

³ Abbottin (2001) mukaan sosiologian sisällä kytee loppumattomat konfliktit, jotka juontavat juurensa sosiologian eräänlaisesta välitilaisuudesta. Tällä välitilaisuudella Abbott tarkoittaa sitä, että sosiologia on aina sijoittunut jonkin kategorisoivien vastakohtaparien väliin: sosiologia ei ole koskaan ollut luonteeltaan täysin luonnontieteellinen eikä humanistinen tieteenala; ei täysin rationaalinen eikä taiteellinen; ei täysin objektiivinen muttei myöskään täysin poliittinen tai ei täysin kvantitatiivinen eikä kvalitatiivinen.

Bourdieulaista viitekehystä on tähän mennessä käytetty varsin vähän tieteentutkimuksessa (Albert ym. 2009; Hong 2008). Aiemmissa sosiologiaa bourdieulaisella teoreettisella linssillä tarkastelleissa tutkimuksissa on tutkittu, missä määrin ja millä tavoin nykyiset tiedepolitiikan vaatimukset ja tavoitteet tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta muovaavat sosiologian tieteellisiä käytäntöjä ja arvostuksia (Albert 2003; Kropp & Blok 2011). Näissä tutkimuksissa on ilmennyt, että näkemys hyvästä, legitimiä sosiologiasta muotoutuu sekä tieteenalan sisäisen logiikan että ulkoisen tiede- ja yhteiskuntapolitiikan kontekstin painosta. Tutkimuksissa sosiologian ja tiedepolitiikan välistä dynamiikkaa on tarkasteltu sisällönanalyttisellä otteella ilman, että niissä olisi pureuduttu hienosyisemmin erittelemään tieteenalalla vallitsevia kulttuurisia merkityksiä. Tämän vuoksi tutkimukset jättävät avoimeksi sen, minäkalaisia määrittelykamppailuja tieteenalan mikrotasolla käydään.

Tässä tutkimuksessa bourdieulainen teoreettinen viitekehys yhdistetään diskursiiviseen kulttuuristen merkitysten analyysiin, jolloin on mahdollista nähdä tieteenalan mikrotasolla kiivaina käyvät kamppailut 'oikean' sosiologian määritelmästä⁴. Sosiologian kulttuurisia merkityksenantoja ja määrittelykamppailuja tarkastellaan sosiologian professorien eli tieteenalan eliitin näkökulmasta. Tieteenalan eliitti toimii tieteenalan portinvartijoina ja vallankäyttäjinä, eli se harjoittaa intellektuaalista kontrollia, päättää resursseista ja on mukana päättämässä virkanimityksistä sekä jakaa akateemista kunnia ja mainetta (Becher 1989; Ylijoki 1998, 71). Tämän vuoksi eliitin merkitystenannoilla on aivan erityinen painoarvo, ja siksi sosiologian itseymmärryksen tarkasteleminen juuri näiden toimijoiden näkökulmasta on perusteltua. Bourdieulaisten viitekehysten ja diskurssianalyttisen lukutavan yhdistelmällä on mahdollista erottaa useita legitimiä sosiologian määritelmiä, jotka ottavat mittaa toisistaan ja ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Samalla tämä tutkimus tekee näkyväksi sen, kuinka laskeutuessaan tieteenalan maaperään, tiedepolitiikan intressit ja sen ylläpitämät ideat hyvästä tieteestä tulevat osaksi tieteenalan sisäisiä merkityskamppailuja.

Tässä tutkimuksessa sosiologiaa tutkitaan poikkikulttuurillisella tutkimusotteella kahdessa eri ajallisessa kontekstissa ja kahdessa eri kansallisessa kontekstissa. Eri ajallinen konteksti käsittää suomalaisen sosiologian tarkastelemisen kahdella eri vuosikymmenellä: 1970- ja 2010-luvulla. Sosiologian kansallisessa peilaussuhteessa kohteena on suomalainen ja ruotsalainen 2010-luvun sosiologia. Aiemmissa tutkimuksissa on

⁴ Myös Becher (1987) on analysoinut tieteenaladiskursseja. Siinä missä Becher kuitenkin kuvaa tieteenaladiskursseja yksistään pelkkinä kommunikaatiotapoina, niin tässä tutkimuksessa Norman Faircloughin diskurssianalyttiseen perinteeseen nojautuen diskurssit nähdään yhteiskunnallisina käytöinä, joilla on sosiaalista todellisuutta määrittävä ja tuottava luonne

tuotu esiin, miten erilainen kansallinen konteksti erilaisine sosiopoliittisine ja kulttuurisine rakenteineen tuottaa epistemologisilta painoituksiltaan ja arvostuksiltaan erilaisia kansallisia sosiologioita (Abend 2008; Lamont 2000). Myöskään näissä tutkimuksissa ei ole tarkemmin analysoitu sitä, millaisia erilaisia merkityksenantoja kansalliset sosiologiat pitävät sisällään, ja tieteenalan sisäiset kamppailut ja kilvoittelut on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Yhdistämällä poikkikulttuurinen tutkimusote bourdieulaiseen teoreettiseen viitekehykseen ja diskursiiviseen lukutapaan tässä tutkimuksessa tehdään näkyväksi, kuinka kulloinkin vallitseva ja kansallisesti spesifi tiede- ja yhteiskuntapoliittinen konteksti muovaa sosiologian sisäisiä merkityskamppailuja.

Pohjoismaisen sosiologian sidosta hyvinvointivaltioiden rakentamisprojektiin on kuvattu symbioottiseksi (Fridjonsdottir 1991; Kropp & Blok 2011; Nedelman & Sztompka 1993, 16). Siksi näiden kahden pohjoismaalaisen sosiologian merkitystenantojen tarkastelu nykyisissä muuttuneissa yhteiskunta- ja tiedepoliittisissa olosuhteissa on erityisen kiinnostavaa. Koska suomalainen ja ruotsalainen kansallinen konteksti muodostavat geopoliittisista lähtökohdista tarkastellen melko samanlaisen, mutta yhteiskunta- ja tiedepoliittisilta painoituksiltaan kuitenkin jossain määrin erilaisen peilauspinnan toisilleen, niiden keskinäistarkastelu on mielekästä. Maissa tehtiin muihin Euroopan maihin nähden aina 2000-luvulle asti melko maltillisia tiedepoliittisiä uudistuksia (McKelvey & Holmén 2009; Ylijoki 2014). Sittenkin kumpikin maa on ottanut pitkän harppauksen kohti kilpailullisempaa yliopistojärjestelmää, minkä seurauksena maiden yliopistojärjestelmät edustavat nykyisin OECD-maiden kilpailullisempia järjestelmiä (Auranen & Nieminen 2010). Suomessa tosin on todettu olevan ”yksi maailman tulosorientoituneimmista” rahoitusjärjestelmistä (Kivistö ym. 2019, 42), ja siten se on vielä ruotsalaista järjestelmääkin kilpailullisempi (Auranen & Nieminen 2010).

Eri ajallisten kontekstien peilauksen kautta on mahdollista tavoittaa muutosta ja muuttumattomuutta eli jatkuvuuden ja katkoksen elementtejä hyvän sosiologian määrittelyissä. 1970-luvun sosiologia toimii hedelmällisenä peilauspintana 2010-luvun sosiologialle, koska 1970-luvun tiedepoliittinen konteksti on tarjonnut varsin erilaisen toiminnallisen ja tulkinnallisen kontekstin sosiologialle. Nykyiseen teknologia- ja huippututkimuspainotteiseen tiedepolitiikkaan nähden 1970-luvulla elettiin vaihetta, jossa tiedepolitiikka oli kytketty osaksi demokraattisten hyvinvointivaltioiden rakentamisprojektia, ja tässä projektissa yhteiskuntatieteillä oli merkittävä rooli (Kaukonen & Nieminen 1999).

Tämä tutkimus liittyy edeltävien suomalaista sosiologiaa tarkastelleiden tutkimuksien seuraan. Kaukonen tutkimuksessa on tarkasteltu suomalaisen sosiologian para-

digmaattisia vaiheita (Kaukonen 1984) sekä sosiologian legitimaatiota sen kommunikaatiokanavien ja verkostojen kautta (Fuhrman & Kaukonen 1988). Kaukosen tutkimus näyttää, kuinka sosiologian paradigmaattiset vaiheet ovat muodostuneet tieteen sisäisten sekä tieteen ulkoisten yhteiskunnallisten muutosten voimasta ja kuinka tieteenala alkoi 1970-luvulta lähtien vahvasti erilaistua. Lempiäinen (2003) on tutkinut sosiologian sukupuolta analysoimalla, millä tavoin sukupuoli ilmenee kahden suomalaisen sosiologian laitoksen opintovaatimuksiin kuuluvissa kurssikirjoissa. Lempiäisen tutkimuksessa käy ilmi, että sukupuoli näyttäytyy oppikirjoissa joko itsestäänselvästi ja vastaansanomattomasti miehisenä, tai se suljetaan ulos teoreettisista ja metodisista keskusteluista, jolloin sukupuolen kysymykset luokittelevat epätieteellisiksi ja yksityisen alueelle kuuluviksi. Alastalo (2005) on tehnyt metodihistoriallista analyysiä lomaketutkimuksen vaiheista ja muodoista suomalaisessa sosiologiassa. Tutkimus tuo esiin, miten kulloinkin vallalla olevat menetelmätrendit kertovat ajankohdalle ominaisista tieteenalalla vallitsevista normatiivisista odotuksista ja sosiaalisista käytännöistä. Aron (1999) tutkimuksessa on sen sijaan tutkittu sosiologiaa kielenä ja kielenkäyttönä. Aron tutkimus tuo näkyväksi niitä retorisia, narratiivisia ja metaforisia keinoja, joilla sosiologisia tekstejä rakennetaan ja joilla sosiologia samalla rakentaa olemustaan.

Myös Ruotsissa on tutkittu sosiologiaa keskittyen ruotsalaisen sosiologian institutionalisoitumista edeltäneisiin tieteen sisäisiin kamppailuihin analysoimalla sen historiankirjoituksia (Larsson & Wisselgren 2006) ja oppikirjoja (Larsson 2008). Lisäksi sosiologian institutionalisoitumista on tutkittu sukupuolen näkökulmasta (Magdalenic 2004). Näissä tutkimuksissa on ilmennyt, että sosiologian institutionalisoitumisprosessi on ollut seurausta tieteenalan sisäisistä kamppailuista, joissa mannermainen, teoreettinen ja filosofispainotteinen sosiologia suljettiin ulos ja siirrettiin sivuun legitiimiksi asetetun amerikkalaisvaikutteisen, empiristisen ja kvantitatiivisen orientaatian tieltä (Larsson & Wisselgren 2006; Larsson 2008). Samassa prosessissa monien nais sosiologioiden tutkimus marginalisoitiin (Magdalenic 2004).

Aiemmissä tutkimuksissa on nostettu esiin legitiimin sosiologian määritelmän vaihtelevuus ja kiistanalaisuus. Tämä tutkimus näyttää, kuinka tiedepolitiikka kulloinkin vallitsevine painotuksineen muovaa käsityksiä hyvästä sosiologiasta. Tutkimus myös lisää ymmärrystä sosiologiasta eli siitä, minkälaiset elementit ja kulttuuriset merkityksellistämisen tavat sosiologiassa näyttäisivät olevan tiettyyn aikaan tai kulttuuriin sidottuja, mitkä taas tuntuvat toistuvan kontekstista riippumatta edustaen siten jotain hyvin perustavanlaatuista ja sosiologialle olemuksellista. Lisäksi se näyttää sosiologian sisäisen moninaisuuden eli legitiimiä sosiologiaa määrittelevien näkemysten kirjjon. Teoreettis-metodologisella otteellaan tämä tutkimus syventää ymmärrystä

siitä, miten yhteiskunnallinen konteksti heijastuu, on läsnä ja muovaa tieteenalan kulttuurisesti ylläpidettyjä käsityksiä hyvästä tieteestä. Näin ollen tämä tutkimus osallistuu tieteentutkimuksessa käytyihin tieteen ja yhteiskunnan välisen suhteen muutosta kuvaaviin keskusteluihin.

Väitöskirja koostuu kolmesta alkuperäisartikkelista. Ensimmäisessä artikkelissa *Il-luusiot suomalaisen sosiologian kentällä* (Hokka 2016) tarkastellaan suomalaisen 1970-luvun ja 2010-luvun aineiston avulla, mitkä ovat sellaisia kummallekin aikakaudelle yhteisiä kimmokkeita ja yllykkeitä, joiden vuoksi toiminta sosiologian kentällä koetaan arvokkaana. Artikkelit tuo näkyviin jatkuvuuden ja katkoksen elementtejä sosiologiassa, ja näyttää, miten tieteenalan sisäiset jännitteet ilmenevät erilaisina eri tiede- ja yhteiskuntapoliittisissa konteksteissa. Toisessa artikkelissa *What counts as 'good sociology'? Conflicting discourses on legitimate sociology in Finland and Sweden* (Hokka 2018) tutkitaan, millaisia hyvän sosiologian määritelmiä on löydettävissä suomalaisten ja ruotsalaisten sosiologian professorien merkityksenannoista. Tutkimuksen tulos paljastaa, että suomalaisessa ja ruotsalaisessa sosiologiassa eri diskurssit ovat hegemonisessa asemassa. Lisäksi artikkeli tuo näkyviin niitä yhteiskuntapoliittisia ehtoja, jotka auttavat ymmärtämään suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian hierarkiarakenteeseen sisältyviä eroja. Kolmannessa artikkelissa *Struggles over legitimate science: Science Policy Ideals of Excellence within the Field of Sociology* (Hokka 2019) tarkastellaan, miten tiedepolitiikan huippututkimusideaalit on otettu vastaan suomalaisessa ja ruotsalaisessa sosiologiassa. Artikkelin tuloksena piirtyy esiin se, miten erilainen kansallisesti spesifi korkeakoulusysteemi ja tiedepoliittinen konteksti luovat sosiologialle erilaisen toiminnallisen tilan, josta käsin sosiologia joko omaksuu tai sivuuttaa huippututkimusideaalit.

Väitöskirjan yhteenveto-osa etenee seuraavasti: Luvussa kaksi esitellään keskeisiä tieteen ja yhteiskunnan välisen suhteen muutoksia kuvaavia tieteellisiä keskusteluja sekä muutoksia empiirisesti tarkastelleita tutkimuksia. Tarkoitus on kuvata se laajempi konteksti ja merkitysmailma, jonka varassa sosiologia rakentaa itseymmärrystään. Kolmannessa luvussa tuodaan esiin sosiologian tiedepoliittinen konteksti kuvaamalla suomalaista ja ruotsalaista tiedepoliittikkaa 1950-luvulta eteenpäin tarkentaen 2000-luvun tiedepoliittisiin reformeihin, jotka ovat läsnä suomalaisen ja ruotsalaisen nykysosiologian merkityksenannoissa. Neljännessä luvussa käsitellään niitä teoreettisia lähtökohtia, joista tämä tutkimus ammentaa, sekä esitellään Bourdieun kentäteoriaa ja käsitteitä, jotka muodostavat tämän tutkimuksen teoreettismetodologisen perustan. Viidennessä luvussa kuvataan tutkimusaineisto, pohditaan aineistojen syntyehtoja, sekä esitellään tutkimuksessa sovellettu analyttinen lukutapa. Luvuissa kuusi, seitsemän ja kahdeksan nivotaan yhteen tutkimusartikkelien tulokset.

Luvussa kuusi esitellään sosiologian sisältä löytyneitä moninaisia legitiimin määritelmiä sekä jännitteitä ja kamppailuja näiden eri legitiimin määritelmien välillä. Luvussa seitsemän kerrotaan, mitä sosiologian tarkasteleminen eri kansallisissa ja ajallisissa konteksteissa toi esiin. Kahdeksas luku keskittyy kuvaamaan sosiologian ja tiedepolitiikan välisiä jännitteitä ja näiden jännitteiden kansallisia eroja. Luvun kahdeksan päättää pohdinta sosiologian doksasta. Yhdeksännessä luvussa arvioidaan tutkimusasetelemaa ja tutkimuksen relevanssia sekä pohditaan syvällisemmin sitä, millaista toiminnallista tilaa nykyinen tiedepolitiikka painotuksineen sosiologialle tarjoaa ja millaiset laajemmat globaalit politiikkalinjaukset ohjaavat kansallisia tiedepolitiikkoja.

2 TIETEEN JA YHTEISKUNNAN MUUTTUVA SUHDE

Viime vuosikymmeninä tieteen tutkimuksen kentällä on kirjoitettu runsaasti tieteen ja yhteiskunnan välisen suhteen muuttumisesta. Muutosprosessin alku sijoitetaan monesti 1980-luvulle. Silloin globaalin tietointensiivisen talouden kehkeytymisen ja uusliberalististen poliittisten virtausten myötä yliopistojen rahoitukseen ja hallintoon alettiin kohdistaa uudelleenjärjestelyjä, ja koko yliopistojen legitimaatioperusta asetui uudelleen arvioinnin kohteeksi. Nykyinen globaali tietointensiivinen talous on laannut yliopistoihin odotuksia, joissa yliopistojen edellytetään tuottavan yhteiskunnallisesti vaikuttavaa tutkimusta eli soveltavaa, suoraan kansallisia ja paikallisia tarpeita palvelevaa tutkimusta. Toisaalta viimeisen vuosikymmenen aikana globaalina tiedepoliittikkatrendinä on korostunut huippututkimus. Kansallisissa tiedepoliittikoissa huippututkimus on ilmennyt linjauksissa ja reformeissa, joilla kansalliset tiedejärjestelmät on pyritty luotsaamaan kansainvälisten huippujen joukkoon muun muassa kannustamalla yliopistoja kunnianhimoiseen, kansainvälisen tieteen kentälle kontribuoivaan julkaisemiseen.

Tässä luvussa esittelen niitä keskeisiä muutoksia, joita yliopistoinstituutio ja akateeminen tutkimus ovat kohdanneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Keskityn kuvaamaan yliopisto-organisaation kokemia muutoksia tutkimuksen näkökulmasta rajaten yliopiston toisessa tehtävässä; koulutuksessa tapahtuneet muutokset tarkastelen ulkopuolelle, koska tutkimuksessani tarkastelen hyvän sosiologian määritelmiä nimenomaan tutkimuksen näkökulmasta. Kuvaan ensin tieteen transformaatioteesiä kautta, kuinka tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden nousemisen yhdeksi keskeiseksi politiikkaprioriteetiksi on nähty muokanneen akateemisen maailman toiminnallista perustaa sekä sen arvo- ja normilähtökohtia. Tämän jälkeen esittelen huippututkimustavoitteiden ja uusliberalistisen hallinnon yhteenkietoutumisen seurauksena syntyneitä arviointikulttuuria, jossa erilaisin indikaattorein pyritään mittaamaan tutkimuksen laatua ja tehokkuutta. Tässä tutkimuksessa nämä tiedepoliittikan taholta tulevat kaksijakoiset, osin jännitteisessä ja ristiriitaisessa suhteessa keskenään olevat odotukset tarjoavat sen tiedepoliittisen kontekstin, jonka kehystämistä kamppailuja hyvän sosiologian määritelmistä käydään ja joka myös muovaa sosiologian sisäisiä kamppailuja.

2.1 Tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Nykyisessä tietointensiivisessä taloudessa tiedolla ja tieteellä uskotaan olevan keskeinen rooli talouskasvun vauhdittajina. Alueiden ja kansallisvaltioiden kilpailukyvyyn globaaleilla markkinoilla nähdään olevan suorassa suhteessa siihen, kuinka tehokkaasti ne kykenevät kääntämään tieteellisen tiedon myytäviksi tuotteiksi, kaupallisesti hyödynnettäviksi innovaatioiksi ja osaksi yhteiskunnallisia prosesseja. Koska yliopistoilla on keskeinen asema tieteellisen tiedon tuottajina, yliopistot on alettu mieltää merkittävänä osana kansallista innovaatiojärjestelmää. Tämän seurauksena akateemista tutkimusta on ryhdytty arvioimaan entistä kiinteämmin sen tuottaman taloudellisen ja yhteiskunnallisen hyödyn näkökulmasta. (esim. Croissant & Smith-Doerr 2000; Häyrinen-Alestalo & Peltola 2006; Massy 2009; Nieminen & Kaukonen 2004.) Yliopistojen rooli ei siten tyhjene pelkästään siihen, että ne toimisivat uuden tiedon tuottamisen paikkoina, vaan tuottamansa tiedon kautta niiden on määrä myös edistää kansallista kilpailukykyä ja lisätä talouskasvua. Toisaalta yliopistojen ei vain odoteta tuottavan kaupallisesti hyödynnettävää tutkimusta vaan myös toimivan itsellisinä markkinatoimijoina eli osallistuvan aktiivisesti tietointensiivisille markkinoille luomalla myytäviä tuotteita, kuten patenteja ja lisenssejä, sekä tekemällä tiivistä yhteistyötä yritysten ja elinkeinoelämään kanssa (Clark 1998; Kutinlahti 2005).

Samalla kun yliopistoilta odotetaan aktiivista otetta markkinoilla, yliopistojen rahoitus on kokenut merkittäviä muutoksia 1980-luvulta lähtien. 1980-luvulla virinneet uusliberalistiset poliittiset virtaukset asettivat yliopistojen julkisen rahoituksen uudelleen arvioinnin ja arvostelun kohteeksi. Tämän seurauksena yliopistojen saamaa julkista rahoitusta ja rahoituksen allokoinnin ehtoja on kiristetty. Kiristyneessä taloustilanteessa olevat yliopistot ovat joutuneet etsimään lisärahoitusta ulkopuolisista rahoituslähteistä, mikä on omalta osaltaan ajanut yliopistoja omaksumaan markkinaorientaation organisaatio- ja toimintakulttuuriinsa. (Clark 1998; Slaughter & Leslie 1997.) Markkinaorientaation vahvistuminen on ollut myös seurausta managerialismin rantaautumisesta yliopistojen hallintoon (Deem 1998). Uusliberalistisesta ajattelusta ammentava managerialismi, joka painottaa taloudellisia arvoja, kustannustehokkuutta ja laadunarviointia, on tuonut yksityisen sektorin johtamistavat ja arvot yliopistoihin. Näiden muutosten vauhdittajina ylikansallisilla toimijoilla, kuten OECD:llä ja EU:lla, on ollut keskeinen rooli (Currie & Newson 1998; Lemola 2002). Samankaltainen kehitys on siten ollut nähtävillä laajalti länsimaissa.

Tieteentutkimuksen kentällä yliopistojen markkinaehtoistumista ja tiedontuotannon olosuhteissa tapahtuneita muutoksia on kuvattu sellaisten transformaatioteesi-

kuten Mode 2 (Gibson ym. 1994), Triple Helix (Etzkowitz & Leslie 1997) ja akateeminen kapitalismi (Slaughter & Leslie 1997), kautta. Yhteistä näille teeseille on ajatus, jossa globalisaation, uusliberalismin sekä hallinnollisen ja poliittisen desentralisoinnin seurauksena tieteen ja yhteiskunnan välisen suhteen on katsottu muuttuneen perustavanlaatuisesti. Yliopistot ovat näiden teesien mukaan menettäneet aiempaa autonomiaansa tiedontuottajina. Siinä missä muidenkin organisaatioiden, myös yliopistojen odotetaan osallistuvan aktiivisesti tietointensiivisille markkinoille tuottamalla soveltavaa, yhteiskunnan ja teollisuuden tarpeita palvelevaa ja kaupallisesti hyödynnettävää tutkimusta. Samalla ne on myös asetettu kilpailuun muiden tietoa tuottavien organisaatioiden, kuten sektoritutkimuslaitosten ja yritysten, kanssa. Ennen kaikkea yliopistojen ja yhteiskunnan välisen suhteen muuttumisen seurauksena akateemisen maailman sisäisissä arvoissa, normeissa ja tieteellisissä käytännöissä on näiden teesien mukaan tapahtunut merkittävää uudelleen jäsentymistä.

Käsitteistä Triple Helix kuvaa kehitystä, jossa aiemmin erillään toisistaan toimineet yliopistot, elinkeinoelämä ja julkinen hallinto muodostavat nyt kolmoiskierteen, jossa ne integroituvat toiminnallisesti ja sisällöllisesti. Yliopistoista kehkeytyy yritysmäisiä toimijoita, joissa tietoa tuotetaan ongelmalähtöisesti yhdessä yritysten ja/tai julkisen hallinnon kanssa. Tämä kehitys murtaa aiemman perustutkimuksellisen, tieteenaloihin pohjanneen ja akateemisista intresseistä kumpunneen tiedontuotannon ja vie tutkimuksen painopistettä kohti soveltavaa tutkimusta. Etzkowitz (2001) pitää nykymuutoksia niin merkittävinä, että kutsuu sitä toiseksi akateemiseksi vallankumoukseksi. (Ensimmäisessä vallankumouksessa kyse oli tutkimuksen tuomisesta yliopistoihin.)

Samantyyppistä kuvausta yhteiskunnan ja yliopistojen välisen suhteen muutoksesta esitetään Mode 2-teesissä. Gibbons ja kumppanit (1994) tuovat esiin, kuinka tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden korostumisen myötä tutkimustoiminnassa on tapahtumassa perustavanlaatuinen rakenteellinen ja normatiivinen muutos. Siinä niin sanotusta tieteen ”ykkösmallista” (mode 1) eli perustutkimuksellisesta, tieteenaloihin sidotusta ja akateemisista intresseistä kumpuvasta tutkimuksesta ollaan siirrytty tiedontuotannon ”kakkosmalliin” (mode 2). Mode 2 tiedontuotanto on muodoltaan monitieteistä ja soveltavaa, ja siinä tutkimuksen intressit nousevat yhteiskunnan ja teollisuuden tarpeista. Yksittäisen tutkijan kannalta muutos merkitsee sitä, että tutkijan on tasapainoitava tieteellisesti ja omakohtaisesti kiinnostavien kysymysten ja rahoittajaa kiinnostavien tutkimuksien välillä. Ennen pitkää tämän tasapainoilun katsotaan johtavan kuitenkin siihen, että perinteinen tutkimus saa antaa tilaa soveltavalle tutkimukselle. Myös tutkimuksen arviointi muuttuu, kun aiemmasta

tieteellisiä kriteerejä painottaneesta arvioinnista siirrytään tutkimuksen yhteiskunnallista hyödynnettävyyttä ja sovellettavuutta painottavaan arviointiin. Lisäksi yliopistojen legitimaatioperusta on muutoksessa, kun idea yliopistojen tilivelvollisuudesta on lyönyt itsensä läpi. Aiemmin yliopistoille jaettiin julkista rahoitusta ajatellen, että perustutkimukseen allokoituvat rahat tuottavat pitkällä aikavälillä yhteiskunnallista hyvää, ja tutkijat ovat parhaita arvioimaan tutkimuksen laatua ja prioriteetteja. Yliopistoilla oli kohtalaisen suuri tutkimuksen ja opetuksen vapaus, eli valtiolta ei liiemmin puuttunut tutkimuksen ja opetuksen sisältöihin (Nieminen 2003). Sen sijaan nykyisessä poliittisessa retoriikassa korostuu ajatus siitä, että koska tutkimusta rahoitetaan julkisin varoin, on niin yliopistojen kuin yksittäisten tutkijoiden vakuutettava yhteiskunta toimintansa hyödyllisyydestä.

Triple Helix ja Mode 2 teesit näkevät vaatimukset tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta etupäässä myönteisessä valossa. Niiden mukaan yliopistot ovat viimeinkin pakotettu tulemaan ulos norsunluutorneistaan, ja niiden on alettava toimia tehokkaasti ja tuottavasti yhteiskunnan tarpeita kuunnellen. Sen sijaan skeptisemmin nykyisten muutosten autuaaksitekyyteen suhtautuvat akateemisen kapitalismin käsitteen lanseeranneet Slaughter ja Leslie (1997). Akateemisen kapitalismin käsitteellä he viittaavat kaikytyypiseen, koko yliopiston lävistävään markkinaorientaatioon. Yhtäältä akateemisissa kapitalismissa on kyse suorasta muun muassa patenttien ja lisenssien välityksellä tapahtuvasta voitontavoittelusta. Toisaalta käsite viittaa myös toimintaan, jossa yksittäiset tutkijat, tutkimusryhmät ja yliopistot kilpailevat toistensa kanssa ulkoisesta rahoituksesta ilman pyrkimystä suoraan voitontavoitteluun. Myöskään Slaughter ja Leslie eivät näe, että akateeminen kapitalismi toisi tullessaan pelkästään huonoja asioita, vaan he pitävät yliopistojen ja yritysten välisen vuorovaikutuksen lisääntymistä myös myönteisenä kehityksenä. He kuitenkin katsovat, että akateemisella kapitalismilla on taipumus luoda yliopistoihin epätasa-arvoistavia rakenteita. Esimerkiksi tieteenalat ovat jo lähtökohtaisesti eriarvoisessa suhteessa nykyiseen markkinaorientaatioon nähden. Joillain tieteenaloilla, esimerkiksi bio- ja informaatioteknologia-aloilla on jo ennestään läheiset suhteet elinkeinoelämään, ja ne ovat epistemologisilta lähtökohdiltaan soveltavia, mikä suo niille paremmat lähtökohdat osallistua akateemiseen kapitalismiin. Sen sijaan esimerkiksi humanistisilla tieteillä ja yhteiskuntatieteillä kytkökset elinkeinoelämään ovat vähäiset, ja niiden tutkimustuloksia on hankala kaupallistaa, minkä vuoksi ne ovat vaarassa jäädä marginaaliin. Sama koskee yksittäisiä tutkijoita. Ne, joilla on jo ennestään vahva jalansija tiedon markkinoilla, menestyvät parhaiten nykyisissä kilpailuolosuhteissa. Siten tältä osin

nykyinen markkinaorientaatio on Slaughterin ja Leslien mukaan omiaan syventämään hierarkioita niin eri tieteenalojen kuin myös eri asemassa olevien tutkijoiden välillä.

Transformaatioteesejä kohtaan on kuitenkin esitetty paljon kritiikkiä. Ensinnäkin on todettu, että ilmiöt ja kehityslinjat, jotka teesit esittävät uusina ja ainutkertaisina, eivät tosiasiasa ole uusia – vain niiden painotus on tiedepolitiikassa vaihdellut. Esimerkiksi ulkoinen rahoitus, yliopistojen ja yritysten välinen yhteistyö ja politiikkarelevantti tutkimus ovat olleet läsnä yliopistojen toimintaa muovaavina elementteinä tiedepolitiikan institutionalisoitumisesta lähtien (Weingart 1997). Toiseksi niiden on todettu kuvaavan lähinnä angloamerikkalaista maailmaa, koska ne sivuuttavat esimerkiksi kansainvälistymisen yhtenä tiedejärjestelmän muutostendenssinä (Hakala 2009). Ne eivät myöskään ota huomioon kansallisten tiedejärjestelmien eroja, sillä muutokset on otettu haltuun tai kanavoitu reformeiksi eri tavoin eri kansallisissa tiedejärjestelmissä (Deem 2001). Ennen kaikkea on todettu, että esitetyt teesit eivät pohjaa empiiriseen tarkasteluun. Siksi niihin tulisikin suhtautua ennemminkin skenaarioina tulevastä ja diagnooseina nykytilanteesta kuin puhtaina todellisuuden kuvauksina (Tuunainen 2002).

Lukuisissa tutkimuksissa on sittemmin lähdetty tarkastelemaan sitä, ovatko perinteiset akateemiset arvot todella väistyneet tai väistymässä yrittäjämäisen eetoksen tieltä. Aiemmissä mikrotason tarkasteluissa, joissa on tutkittu yliopistotutkijoiden kokemuksia managerialistisesti johdetuissa yliopistoissa ja tiukentuneessa rahoitustilanteessa, on tullut esiin, että tutkijat kokevat managerialististen periaatteiden leviämisen uhkaavan vakavasti perinteisiä akateemisia arvoja, kuten akateemista vapautta, kollegiaalisuutta, tutkimuksellista rohkeutta, omaperäisyyttä ja tinkimättömyyttä (esim. Henkel 2005; Kallio ym. 2016; Tammi 2009; Watermeyer & Olssen 2016; Ylijoki & Mäntylä 2003; Young 2015). Tutkijoiden kokemuksia välittää siten tunne siitä, että markkinaorientoituneessa yliopistossa mahdollisuudet toteuttaa perinteisiä akateemisia arvoja kutistuvat, ja alituinen kilpailu määrittää ja määrää toimintaa. Reflektoidessaan muutoksia tutkijoilla on taipumus kuvata muutosta edeltänyttä mennyttä aikaa nostalgisoiden idyllisenä ja inspiroivana kulta-aikana (Ylijoki 2005). Ylijoki tosin huomauttaa, että ennemmin kuin asioiden tosiasiallisena kuvauksena, nostalgia ilmentää

niitä jännitteitä, joita tutkijat kohtaavat nykyisissä akateemisen kapitalismin oloissa⁵. Yhtäältä jännitteisyys syntyy siitä, että tutkijat eivät koe voivansa toimia enää puhtaasti perinteisten akateemisten arvojen pohjalta vaan joutuvat enemmän tai vähemmän noudattamaan toiminnassaan markkinalogiikkaa (Ylijoki 2003). Toisaalta jännitteisyys ilmenee yliopiston sisäisen toimintalogiikan ristiriitana: vaikka rahoituksen saaminen edellyttäisi Mode 2-tyyppistä toimintaa, niin yliopiston sisällä Mode 1-tyypin tieteenharjoittaminen on edelleen arvostetuinta (Jacob & Hellström 2000). Esimerkiksi Tuunaisen ja Knuutilan (2008) tutkimus toi esiin, että vaikka yliopistojen virallisessa retoriikassa tiedontuotannon kaupallistettavuus nähdään enemmän kuin suotavana, niin kuitenkin yliopiston piilevissä organisatorisissa käytännöissä perinteiset akateemiset arvot istuvat syvässä, mikä on ilmennyt repivinä konflikteina liiketoimintaa harjoittavien tutkijoiden ja yliopistohallinnon välillä.

Kaiken kaikkiaan tutkimuskirjallisuus tuo esiin, että huolimatta nykyisten tiedontuotannon olosuhteiden aiheuttamista jännitteistä ja uhkakuvista, perinteiset akateemiset arvot eivät sinällään ole kadonneet minnekään. Siten, toisin kuin transformaatiteesit antavat olettaa, viimeaikaiset yliopiston ja yhteiskunnan välisen suhteen muutokset eivät ole perustavanlaatuisesti muuttaneet paikallisia, ruohonjuuritaso arvoja. Pikemminkin kyse on siitä, että perinteiset akateemiset ja markkinaorientuneet arvot elävät rinnakkain ja yhtäaikaisina, joskin jännitteisessä suhteessa keskenään (Hakala 2009; Ylijoki 2003) tai toisiinsa sekoittuneena (Lam 2010).

Tutkimuksissa, jotka ovat tarkastelleet eksaktimmin muutostendenssien ilmene mistä eri tutkimusympäristöissä, on todettu, että eri tutkimusympäristöillä ja tieteenaloilla on taipumus ottaa rahoitus- ja hallintojärjestelmässä tapahtuneet muutokset vastaan eri tavoin. Vaikka akateemisesta kapitalismista on tullut akatemian ruohonjuuritasolla todellisuutta, eli alituinen rahoituksen hankinta määrittää pitkälti tutkijoiden toimintaa, niin se saa erilaisia muotoja eri tutkimusympäristöissä ja eri tieteenaloilla (Ylijoki 2003). Joillakin jo lähtökohtaisesti soveltavilla tieteenaloilla akateemisen kapitalismin mukainen toiminta on ikään kuin sisäsyntyistä, ja markkinaorientatio istuu siten luontevammin tieteenalan käytäntöihin ja arvostuksiin. Sen sijaan perustutkimuksellisilla tieteenaloilla kytkökset markkinoihin ovat ennestään heikot, ja

⁵Yliopiston symbolisia järjestyksiä tutkinut Koski (1993) on todennut, että yliopistoa koskeissa metatarinoissa toistuvat rappiokertomukset, joissa nyky-yliopisto nähdään läpeensä rappioituneena; tuhon ja turmion tahrana. Tyypillistä rappiotarinoissa on se, että nykytilanteen kurjuutta kuvataan aina rinnastettuna se johonkin nykyhetkeä historiallisesti edeltäneeseen ajanjaksoon, joka on edustanut onnen, auvon, loistokkuuden ja yliopiston intellektuaalisen säteilyn aikaa. Näin ollen nostalgisoinnin voi nähdä toimineen yliopiston pitkässä historiassa diskursiivisena resurssina, joka on ilmentänyt kulloisenaikin aikana tyytymättömyyttä yliopiston senhetkisiin oloihin.

nykymuutokset ovat pakottaneet tieteenalojen tutkijat omaksumaan uusia, sen tieteelliseen repertuaariin aiemmin kuulumattomia tieteellisiä käytäntöjä. Henkel (2000) esimerkiksi toteaa, että nykyinen kilpailuuetos on ohjannut etenkin humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset tieteenalat omaksumaan luonnontieteissä käytössä olleita käytäntöjä.

Yksittäisiä tieteenaloja tarkastelleissa tutkimuksissa on myös todettu, että Mode 2 teesiä ei voida sellaisenaan soveltaa kaikkia tieteenaloja koskeväksi. Tutkiessaan kanadalaisista taloustiedettä ja sosiologiaa Albert (2003) päätyi toteamaan, että huolimatta kanadalaisen tiedepolitiikan aktiivisesta pyrkimyksestä edistää tieteen ja yritysten välistä yhteistyötä, kumpikin tieteenala oli tiedepolitiikan pyrkimyksistä huolimatta kallistunut entistä tiiviimmin kohti Mode 1-tyyppin tiedontuotantoa. Tutkimuskirjallisuudessa onkin esitetty tulkintoja ja nähty merkkejä akateemisen maailman sisällä kytevästä vastatendensseistä, joissa pyritään toimimaan vasten poliittisessa retoriikassa viljeltyä ajatusta tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja nimenomaan kiinnittymään vahvemmin tiedeyhteisöön ja perinteisiin akateemisiin arvoihin (Ylijoki 2003). Marton (2005), joka tutki ruotsalaisten humanististen ja yhteiskuntatieteellisten tieteenalojen tutkijoiden näkemyksiä, on todennut, että teesejä voi pitää joltain osin käyttökelpoisina nykytilanteen kuvauksina. Ne ovat muun muassa onnistuneet nostamaan esiin ongelmalähtöisten ja monitieteisten tutkimusasetelmien korostumisen, mikä ilmeni myös humanististen ja yhteiskuntatieteellisten tieteenalojen tutkijoiden kokemuksissa. Martonin mukaan teesit ovat kuitenkin osoittautuneet riittämättömiksi siltä osin, että ne eivät tunnista ja tunnusta perinteisten akateemisten arvojen itsepintaisuutta. Sen sijaan tanskalais sosiologiaa Mode 2 teesin läpi tarkastelleet Kropp ja Blok (2011) toteavat, että vaikka Mode 2 teesi ei sellaisenaan riitä kuvaamaan nykytiedontuotannon olosuhteiden vaikutuksia tieteenaloille, niin he näkevät ilmeisiä merkkejä Mode 2-tyyppisestä tiedontuotannosta sosiologiassa. Kirjoittajat kuitenkin korostavat, että yksittäisiä tieteenaloja tarkasteltaessa tulisi niiden erityisten epistemologisten lähtökohtien ohella kiinnittää huomiota tieteenalan kansalliseen kontekstiin – ennen muuta siihen, millä tavoin tieteenalan ja valtiokoneiston suhde on historiallisesti muotoutunut. Kropp ja Blok nimittäin katsovat, että varsinkin Pohjoismaissa sosiologia ei ole koskaan edustanut tiedontuotannoltaan puhdasta Mode 1-tyyppiä. Pikemminkin sosiologian tiedontuotannossa on korostunut Mode 2-tyyppinen, politiikkaorientoitunut tutkimus, sillä etenkin 1960-1970-lukujen pohjoismaisessa sosiologiassa tutkimusta tehtiin rakenteilla olevien pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden suunnittelua varten. Tämä sosiologian ja valtiovallan ”symbioottinen” suhde näkyy tutkijoiden mukaan tanskalaisessa sosiologiassa edelleen ilmeten poliittisen orientaation vahvuutena (mt., 214).

Tuunainen (2005, 293) korostaa, että yliopistot tulisi nähdä kompleksisina, sisäisesti ristiriitaisina kokonaisuuksina, joiden trajektoreja muovaavat monet historialliset, poliittiset ja kulttuuriset ominaispiireet. Siksi transformaatioteesien kuvaamalla muutoksilla on myös taipumus ilmetä eri tavoin eri kansallisissa konteksteissa ja eri tieteenaloilla. Vaikka teesejä ei tämän vuoksi voida pitää universaaleina, kaikkia yliopistoja ja tieteenaloja koskevinä kuvauksina, ne ovat kuitenkin jossain määrin onnistuneet kiteyttämään niitä muutoksia, joita yliopistoissa on tietointensiivisen talouden oloissa tapahtunut. Näissä 1990-luvun alkupuolella syntyneissä transformaatioteeseissä ei vielä näy viimeaikaiset tiedepoliittiset painotukset, joissa samaan aikaan paikallisten ja kansallisten kehitystehtävien rinnalla yliopistoilta odotetaan kansainvälistä huippututkimusta. Toisin kuin yhteiskunnallisia tarpeita palvelemaan pyrkivä, yhteiskunnallisesti vaikuttava tutkimus, huippututkimuksessa tavoitellaan kansainvälistä tieteellistä kärkeä julkaisemalla korkeatasoisissa tieteellisissä julkaisuissa, jotka suunnataan kansainväliselle tiedeyhteisölle. (Muhonen & Puuska 2014.) Kuitenkin myös huippututkimuspyrkimysten on nähty haastavan akateemisen kentän autonomiaa ja syventävän yliopiston sisäisiä hierarkioita. Huippututkimuksen poliittista taustaa sekä tutkimuskirjallisuudessa esiin nostettua huippututkimuksen ja sen mittaamiseksi luotujen indikaattorien aikaansaamaa problematiikkaa esittelen seuraavassa luvussa.

2.2 Huippututkimus

Tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden rinnalla huippututkimus on muodostunut länsimaissa kansallisia tiedepolitiikkoja ohjaavaksi politiikkatrendiksi. Tutkimuksellisesti vahvojen, valioluokan yliopistojen kehittamisestä on tullut keskeinen poliittinen tavoite kansallisissa tiedepolitiikoissa (Salmi 2009). Kilpailu rahoituksesta, maineesta sekä menestyvistä tutkijoista ja opiskelijoista on alkanut ohjata globaaleja tiedon markkinoita. Ylikansalliset toimijat, kuten OECD ja Euroopan Unioni, ovat nostaneet huippututkimuksen agendalleen. Ne ovat jakaneet jäsenvaltioilleen suosituksia ja laatineet poliittisia ohjelmajulkistuksia, joissa on lanseerattu yhdenmukaisia standardeja ja laadunarviointijärjestelmiä jäsenmaille. Tätä kautta ylikansalliset toimijat ovat harjoittaneet poliittista ohjausta, jonka tavoitteena on ollut nostaa eurooppalaisen tutkimusalueen tieteen tasoa. Edistämällä huippututkimusta Eurooppa on pyrkinyt lisäämään kansainvälistä vetovoimaansa ja kilpailupotentiaaliaan muihin talousalueisiin, etenkin Yhdysvaltoihin ja Aasian maihin nähden (Hazelkorn 2009; Pietilä 2018; Sørensen ym. 2015; Wedlin & Hedmo 2015). Lissabonin strategiassa todetaan,

että vain luomalla huippututkimuksen keskittyviä sekä lisäämällä huippututkijoiden saavutettavuutta ja liikkuvuutta, Eurooppa voi lunastaa paikkansa maailman johtavimpana tietoperustaisena talousalueena (Sørensen ym. 2015). Lisäksi eurooppalaisen tutkimuksen asemaa kansainvälisessä kilpailussa on pyritty voimistamaan luomalla yhteiseurooppalaista tutkimuksen rahoitusinfrastruktuuria eli perustamalla Euroopan tutkimusneuvosto (ERC), joka on voimakkaasti pyrkinyt määrittelemään huippututkimuksen käsitettä. Kaiken kaikkiaan kaiken kattavaa kilpailua on alettu käyttää strategisena keinona nostaa eurooppalainen tiede kansainväliseen kärkeen. Kilpailun rahoituksesta ja asemista erilaisissa rankingeissa instituutioiden, tieteenalojen, tutkimusryhmien ja tutkijoiden välillä on nähty jalostavan tutkimustoimintaa tavalla, jossa paras tieteellinen huippu erottuu. (Wedlin & Hedmo 2015.)

Kansallisten tiedepoliitikkojen tasolla huippututkimuspyrkimyksiä on pyritty toteuttamaan muun muassa ohjaamalla yliopistoja profiloitumaan sekä suuntaamalla resursseja vahvoille tutkimusalueille (Geschwind & Pinheiro 2017; Pietilä 2014). Lisäksi etenkin niin sanotuissa periferisissä maissa kansainvälistyminen on otettu keskeiseksi tiedepoliittiseksi tavoitteeksi (Linková & Stöckelová 2012, Paradeise & Thoenig 2012). Periferisillä mailla viitataan tässä sellaisiin geopolittisesti, poliittisesti ja/tai kielellisesti marginaalisiin maihin, jotka pyrkivät seuraamaan globaalin tieteen ytimeksi asettuneita ja laajaa arvonantoa nauttivia angloamerikkalaisia tieteen keskuksia (Atlbach 2004; Paasi 2005; Stolte-Heiskanen 1987). Kansainvälistymistavoitetta on toteutettu kannustamalla tutkijoita kansainväliseen liikkuvuuteen ja kansainväliseen yhteistyöhön sekä houkuttelemalla kansallisiin yliopistoihin kansainvälisiä huippututkijoita (Jacob & Meek 2013). Yliopistojen ja tutkimusyksiköiden tutkimusten arvioinneissa on korostunut se, missä määrin ne ovat onnistuneet saavuttamaan kansainvälisen tutkimuksen tasoa. Ennen muuta pyrkimys kansainvälisten laadun standardien tasolle on näkynyt kansallisissa perusrahoitusmalleissa, joiden indikaattoreissa julkaiseminen kansainvälisissä, vertaisarvioituissa, kovatasoisiksi luokitelluissa tutkimusjulkaisuissa on vahvasti painottunut (Wedlin & Hedmo 2015.) Kuten Råfols ja kumppanit (2016) toteavat, etenkin tieteelliseen periferiaan kuuluvissa maissa huippututkimuksen kriteeriksi ymmärretään näkyvyys ja tunnustus globaalissa tiedeyhteisössä.

Huippututkimuksen idea ei sinällään ole uusi, vaan akateemisessa maailmassa on aina pyritty saavuttamaan ”huippua” eli laadukasta tutkimusta. Kuten Young ja kumppanit (2017) toteavat, huippututkimuksella on autenttiset juurensa tieteellisessä diskurssissa, mikä on auttanut legitimoimaan poliittisia huippututkimustavoitteita ja luomaan illusion siitä, että poliittiset päätöksentekijät ja tutkijat jakavat yhteiset ta-

voitteet. Kilpailu viroista, paikoista tieteen huipulla ja tutkimusrahoituksesta on kuulunut aina elimellisenä osana akateemiseen maailmaan. Tieteellisten julkaisujen laatu on ratkaistu tieteellisen vertaisarvioinnin kautta. Yliopiston sisäisiä symbolisia järjestyksiä tutkinut Koski (1993) on niin ikään todennut, kuinka tulosjohtamisen tultua yliopistoihin, tuloksellisuuden ja mittaamisen ideaalit resonoivat maineen, kunnian ja kilpailun nimiin vannomassa yliopistoyhteisössä tehden näiden ideaalien kiinnittymisen yliopistoihin mahdolliseksi. Samalla tavoin siis myös huippututkimusideaalien voi nähdä vetoavan tieteelliseen yhteisöön, jossa arvostetaan korkeaa julkaisuutuottavuutta, sitaattien määrää sekä menestystä rahoituksen saannissa. Kuitenkin, mikäli huippututkimus on aiemmin ollut määritelmällisesti laava, epämääräinen, sateenvarjotyypinen käsite, jonka on ajateltu linkittyvän akateemisiin hyveisiin ja seuloutuvan esiin vertaisarvioinnin kautta, niin nykyisessä tiedepoliittisessa kontekstissa se on pyritty kvantifioimaan ja pelkistämään muutamiksi tutkimustoimintaa arvioiviksi indikaattoreiksi. Poliittikan mittaamishalukkuuden on nähty siten kapeuttaneen huippututkimuskäsitteen määritelmää (Sørensen ym. 2016). Hellströmin (2011) mukaan huippututkimuksen käsite on ymmärrettävissä poliittisesti räätälöidyksi ja kilpailueetoksen muovaamaksi laadun määritelmäksi eikä niinkään yleisesti tiedeyhteisöstä lähtöisin olevaksi ideaaliksi.

Poliittisten instanssien into laatia indikaattoreita tieteellisen laadun mittaamiseksi liittyy uuden julkisjohtamisopin tulemiseen yliopistoihin. Uuden julkisjohtamisopin mukaisesti yliopistoissa on pyritty tehostamaan toimintoja ottamalla käyttöön tutkimuksen laatua ja tuottavuutta mittaavia indikaattoreita sekä lisäämällä systemaattista arviointia ja kilpailua (Bleiklie 1998; Kallio & Kallio 2014; Deem 2001; Rhoades & Sporn 2002). Siten managerialistinen pyrkimys lisätä tehokkuutta ja lietsoa kilpailua on johtanut yrityksiin luoda standardeja tutkimuksen laadun mittaamiseksi, mikä on merkinnyt yliopistorankingien, bibliometriikkaan perustuvien arviointien, kuten impactifaktoreiden ja h-indeksien, systemaattista käyttöönottoa yliopistojen, laitosten, tutkimusryhmien ja yksittäisten tutkijoiden suoriutumista arvioitaessa (Wedlin & Hedmo 2015; Weingart 2005).

Poliittiset päätöksentekijät perustelevat huippututkimusta mittaavien indikaattoreiden käyttöönottoa läpinäkyvyydellä ja objektiivisuudella: kun huippututkimuksen kriteerit ovat kaikille selvät, arviointi on tasapuolista ja ennakoitavaa (Collini 2015; Corinin & Sugimoto 2014). Lisäksi tutkimusresurssit saadaan kohdennettua parhaiten menestyville yliopistoille, tutkimusyksiköille ja tutkijoille. Sen sijaan akateemisen maailman sisällä ulkoisesti määriteltyjen laadun standardien on nähty turmelevan tutkijoiden autonomiaa (Lorenz 2014). Laadun standardeja luodessaan poliittisten päätöksentekijöiden katsotaan tunkeutuvan alueelle eli tieteellisen laadun määrittelyyn,

jonka vain tieteilijät itse katsovat osaavansa parhaiten (Weingart 2005). Arviointien ja ennalta määriteltyjen laadun indikaattoreiden on nähty toimivan markkinaorientaation edistämistä kannattavien ideologisten pyrkimysten konkreettisina ilmentyminä, joilla on taipumus lisätä kilpailua, yksityistämistrategioita sekä tutkimuksen välineellisyyttä (Burrows 2012; Deem ym. 2007).

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty runsaasti erilaisia näkemyksiä tavoista, joilla laadunarvioinnin järjestelmät muokkaavat tiedontuotantoa ja tutkijoiden strategioita tehdä tutkimuksia. Monissa yhteyksissä mittaamisen vaikutuksia on pidetty epäsuotuisina tutkimukselle. Bibliometristen indikaattoreiden on arveltu ohjaavan ajattelun, jossa vain julkaisujen määrä merkitsee ja tutkimuksen todellinen laatu asetetaan toissijaiseksi (Gläser ym. 2002). Tärkeämmäksi motiiviksi tutkimuksenteolle muodostuu se, että ”näyttää hyvältä rankingeissa” eikä huomio kiinnity enää tutkimusten laadun vaalimiseen (Geuna & Martin 2003). Koska julkaisujen määrä on merkitsevä yliopistojen ja tutkijoiden arvioinnissa, on pidetty mahdollisena, että tämä johtaa tutkijoiden keskuudessa monenlaiseen taktikointiin tai ”pelailuun”, kuten ”sitaattikartelleihin”, joissa tutkijat lainaavat toinen toisiaan viittausmäärien moninkertaistamiseksi tai ”salamiosittamiseen”, jossa tutkimusaiheet ja – tulokset jaetaan pieniksi osiksi julkaisujen maksimoimiseksi (Bornmann & Leydesdorff 2014; Geuna & Martin 2003; Martin 2013).

Akateemisen maailman sisällä nykyisten arviointikriteerien vaikutuksia ei pidetä pelkästään huonoina. Niiden on arveltu muun muassa lisänneen tehokkuutta (Geuna & Martin 2003), mutta myös tuoneen yliopistoihin sellaiset yksiselitteiset säännöt, joilla tutkijoiden tuotoksia on mahdollista arvioida läpinäkyvästi ja tasapuolisesti. Sitä kautta ne ovat myös demokratisoineet ja tasa-arvoistaneet aiempaa arviointisysteemiä, joka on sallinut kansalliselle tiede-eliitille paljon valtaa ja joka siten on ollut alttiimpi nepotismille (Hammerfelt & de Rijcke 2015). Huonona puolena on pidetty kuitenkin sitä, että alun perin institutionaaliselle tasolle tarkoitettut arvioinnin periaatteet ovat valuneet yksilötasolle. Tällöin tutkijoilla on taipumus verrata itseään niin sanottuun ideaalitutkijaan, joka julkaisee paljon ja tehokkaasti korkean impaktin julkaisuissa ja on kansainvälisesti orientoitunut ”huippututkija” (Hazelkorn 2011; Lund 2015; Pietilä 2018). Monissa kohdin nämä kriteerit ovat jo muodostuneet normatiivisiksi akateemista uraa arvottaviksi periaatteiksi, jolloin ne ovat samalla luomassa varsin ahdasta määritelmää ihanteelliselle akateemiselle tutkijalle ja tutkijuudelle (Lund 2015).

Arvioinneilla on nähty olevan myös perustavanlaatuisempia vaikutuksia tutkimusta koskeviin valintoihin ja sitä kautta akateemisen tiedontuotannon episteemisiin prosesseihin. Koska julkaiseminen linkittyy menestymiseen akateemisella uralla, tästä

helposti seuraa, että etenkin nuorten tutkijoiden on arveltu valitsevan konservatiivisia tutkimusaiheita välttääkseen riskejä ja varmistaakseen katkeamattoman, tehokkaan ja nousujohtaisen julkaisutuottavuuden (Sigl 2015). Tämänkaltainen varovaisuus ja varmistelu kuitenkin helposti johtaa tutkimuksenteon ja tutkimusten yhdenmukaistumiseen. Fochlerin ja kumppaneiden (2016) mukaan laadunarvioinnin mekanismien seurauksena näkemys legitiimistä tieteestä kapeutuu, kun mittarit vakiintuvat tiedontuotantoa ohjaaviksi rutiineiksi. Muunlaiset tieteellistä laatua luonnehtivat ominaisuudet, kuten omaperäisyys tai pitkänlinjan tieteellinen kehitys menettävät merkitystään (Müller & de Ricjke 2017). Myös panostamisen yhteiskunnallisesti vaikuttavaan tutkimukseen voidaan nähdä haittaavan menestymistä indikaattoripelissä, minkä vuoksi se saatetaan sivuuttaa tutkimusaiheita ja -asetelmia suunniteltaessa (Musselin 2014). Yhtenä mittaamisen ja arvioinnin mahdollisena lieveilmiönä on pidetty myös niin sanottua tehtävien pelkistämistä, jossa tutkijat karsivat tekemisistään kaikki sellaiset asiat ja elementit, kuten kirjojen kirjoittamisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen, joita ei noteerata arviointisysteemeissä (Hammerfelt & de Rijcke 2015; Laudel & Gläser 2006). Tehtävien pelkistämällä on nähty olevan erityisen haitallisia seurauksia sellaisille heterogeenisille tieteenaloille, kuten humanistisille ja yhteiskuntatieteellisille tieteenaloille, joiden metodit ja julkaisukanavat ovat tyypillisesti olleet moninaisia ja joilla esimerkiksi kirjojen kirjoittaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen ovat kuuluneet julkaisukulttuuriin (Whitley & Gläser 2007).

Itse laatua mittaavia indikaattoreita on pidetty huonoina humanististen ja yhteiskuntatieteellisten julkaisujen mittaamiseen. Indikaattorien mittaamisessa käytetään monesti englanninkielisiä tietokantoja, etenkin Yhdysvalloista peräisin olevaa Web of Sciencea, johon indeksoidaan lähinnä englanninkielisiä julkaisuja. Koska humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla kirjoitetaan paljon kirjoja kansallisilla kielillä, käytössä olevat tietokannat ja sitaatioindeksit eivät rekisteröi kansallisella kielellä kirjoitetut julkaisuja. Sen sijaan luonnontieteitä ne mittaavat paremmin, koska luonnontieteissä kansainväliset artikkelijulkaisut on tyypillisin julkaisumuoto. (Hicks ym. 2015; Laudel & Gläser 2006.) Kuten Laudel ja Gläser (2006) toteavat, humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset tieteenalat todennäköisesti kärsivät suuresti tilanteesta, jossa arviointikäytännöt on rakennettu artikkelijulkaisemiseen orientoituneiden tieteenalojen varaan. Nykyiset laadunarvioinnin kriteerit tulevat korostaneeksi asetelmaa, jossa vähemmän arvovaltaisilla tieteenaloilla on taipumus jäljitellä hallitsemampia tieteenaloja, kuten omaksumalla niiden julkaisukäytäntöjä (Whitley 2007). Tutkimuksissa onkin ilmennyt, että humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset alat ovat ryhtyneet imitoimaan luonnontieteiden käytäntöjä (Henkel 2000). Hammarfeltin ja de Rijcken (2016)

tutkimus, jossa tarkasteltiin humanististen alojen tutkijoiden näkemyksiä suoritusperustaisista arviointikäytännöistä, toi esiin, että humanistit olivat ryhtyneet noudattamaan vallitsevia arviointikäytäntöjä, mikä samalla merkitsi lisääntynyttä englanninkielisten artikkelien julkaisemista. Tätä muutosta ei kuitenkaan tieteenalan sisällä otettu vastaan kitkatta, vaan monet tutkijat kokivat nykyisten arviointikäytäntöjen ja tieteenalan epistemologisten peruslähtökohtien ja normien olevan ristiriidassa keskenään.

Bibliometrinen analyysi pohjalta on päädytty toteamaan, että humanististen tieteiden ja yhteiskuntatieteiden julkaisukäytännöissä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta julkaisumuodon osalta eli siinä, julkaistaanko kirjoja vai artikkeleita. Sen sijaan englanninkielinen julkaiseminen on huomattavasti lisääntynyt (Engels ym. 2012; Puuska 2014; Sivertsen 2016). Julkaisukieli on nostattanut esiin kysymyksen kansallisten yhteiskuntatieteiden kohtalosta sekä arvioita kansallisten yhteiskuntatieteiden monimuotoisuuden kuihtumisesta. Etenkin monessa tieteelliseen periferiaan kuuluvassa maassa perusrahoituksen indikaattorit ohjaavat julkaisemaan pääosin angloamerikkalaisissa, korkeatasoisiksi luokitelluissa julkaisuissa, minkä vuoksi julkaiseminen kansallisella kielellä ei ole enää kannattavaa. Myös monille humanistisille ja yhteiskuntatieteellisten alojen tutkijoille angloamerikkalaiset julkaisut edustavat tieteellistä laatua ja tieteen ehdotonta kärkeä. (Stöckelova 2012.) Siten nykyiset arvioinnin kriteerit nostavat esiin tieteen geopoliittisen hierarkian. Tieteen valtakeskus on tosin aina toiminut ideaalina, tieteen ”normina”, jota muut, periferiset maat ovat pyrkineet seuraamaan. Keskus-periferia jako on tullut erityisen korostuneesti esiin yhteiskuntatieteissä, jotka ovat olleet sidottuja kansalliseen kontekstiinsa (Altbach 2004). Nykyisten arviointisysteemien on arveltu kuitenkin syventävän keskuksen ja periferian välistä hierarkiaa entisestään (Paasi 2005). Toisaalta on painotettu, että tapa, jolla arviointikäytäntöjä on sovellettu, vaihtelee instituutioittain ja eri kansallisen kontekstin mukaan (Gläser 2007). Siten seuraavaksi tarkastelen, millä tavoin arviointikulttuuri on omaksuttu suomalaisen ja ruotsalaisen tiedepolitiikan insentiiveihin sekä minkälaisia tiedepoliittisia muutoksia ja vaiheita kumpikin maa on käynyt läpi.

3 TIEDEPOLIITTINEN KONTEKSTI

Tutkittaessa tieteenalan itseymmärrystä poikkikulttuurisella tutkimusotteella on olennaista huomioida se ajallinen ja kulttuurillinen konteksti, jossa käsityksiä hyvästä ja legitiimistä sosiologiasta rakennetaan. Edellä esittelin yleisesti transformaatioteesien kautta, minkälaisia makrotason muutostendenssejä yliopistojen tutkimustoiminnassa on nähty olevan käynnissä. Tässä luvussa keskityn kuvaamaan Suomen ja Ruotsin tiedepoliittisia vaiheita. Aloitan tarkastelun toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta, koska tätä ennen Suomessa ja Ruotsissa, samalla tavoin kuin useimmissa muissa maissa, tiedepoliittikka ei ollut institutionalisoitunut omaksi politiikkasektorikseen (Elzinga & Jamison 1995). Käsittelen 2000-lukua erikseen, koska tänä vuosikymmenenä on polkaistu käyntiin sellaiset merkittävät uudistukset, jotka ovat läsnä ja vaikuttavat 2010-luvun sosiologiaa määrittelevissä kulttuurisissa merkityksenannoissa. Lisäksi, kuten Elzinga (2012) toteaa, tarkastellessaan tiedepoliittikan pitkän aikavälin kehittymistä, nykyinen tiede- ja innovaatiopolitiikka on valtavirtaistunut ja muuttunut samalla tavalla poliittisille tavoitteille alisteiseksi kuin muut politiikkasektorit. Tämä on merkinnyt selvää katkosta aiempiin tiedepoliittisiin ajanjaksoihin, jolloin tiedepoliitikalle sallittiin erityinen asema johtuen tieteen, teknologian ja yhteiskunnan erityislaatuisesta suhteesta.

Suomi ja Ruotsi on liitetty monesti pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden perheeseen, jossa tiedepoliittiset muutokset ovat tapahtuneet tasatahtiin ja hieman myöhäissyntyisesti kansainvälisiin trendeihin nähden, joskin 2000-luvulta eteenpäin tiedepoliittisten muutosten vauhti on kiihtynyt (Ylijoki 2014). Sekä Suomi että Ruotsi ovat kärkisijoilla OECD-maista tutkimus- ja kehitysmenoissa suhteessa bruttokansantuotteeseen (Brundenius ym. 2011; Häyrinen ym. 2005). Kumpikin maa on seurannut yleistä länsimaista kehitystä, jossa niin sanotusta luottamusperustaisesta rahoitusjärjestelmästä on menty kohti suoritusperustaista järjestelmää (Auranen 2014; Sörlin 2007) ja kumpikin maa on modernisoinut tiedejärjestelmiään kansainvälisiä esimerkkejä seuraten. Toisaalta, kuten tuon tässä luvussa esiin, yksityiskohtaisempi tarkastelu osoittaa, että Suomessa ja Ruotsissa tiedejärjestelmän modernisointi kansainvälisten esimerkkien mukaiseksi on ollut intensiteetiltään ja muutosvauhdiltaan erilainen.

3.1 Suomalaista ja ruotsalaista tiedepolitiikkaa 1950-luvulta eteenpäin

Kuten muualla länsimaissa, myös Suomessa ja Ruotsissa tiedepolitiikka vakiintui erilliseksi politiikkasektorikseen toisen maailmansodan jälkeen. Kummassakin maassa 1950-luku oli aikaa, jolloin luotiin tieteen infrastruktuuri. Suomen Akatemia perustettiin vuonna 1948 edistämään tieteellistä tutkimusta (Kaukonen & Nieminen 1999). Ruotsissa perustettiin ensimmäiset tutkimusneuvostot 1940-luvulla (Edqvist 2003). Samalla tavoin kuin muualla, myös Suomessa ja Ruotsissa tutkimuksen ulkoinen ohjaus oli tuolloin vähäistä, eli yliopistoilla oli kohtalaisen suuri autonomia (Auranen 2014; Elzinga 2012; Kaukonen & Nieminen 1999). Myös tutkimusinvestointeja kasvatettiin, joskin Suomessa hallitus oli sodanjälkeisen niukkuuden aikana vielä tässä vaiheessa kykenemätön lisäämään tutkimusresursseja (Auranen 2014; Edqvist 2003). Suomessa tiedepolitiikka korosti tieteen kansallista tehtävää. Pääpaino oli humanistisissa tieteissä, joiden käsiin yliopistojen pääasiallinen tehtävä eli ”korkein hengenviljely” laskettiin. (Kaukonen 2011.) Yliopiston tehtävänä nähtiin Suomen kansallisen kulttuurin kehittäminen ja kansallisen identiteetin tukeminen (Kaukonen & Nieminen 1999). Sen sijaan Ruotsissa tiede nähtiin yhteiskunnan teknologisen kehityksen airuena, minkä vuoksi vastaperustetut tutkimusneuvostot rahoittivat ensisijaisesti tekniikkatieteitä (Edqvist 2003). Kaiken kaikkiaan ajanjaksoa sävytti länsimaissa vahva edistysusko, jossa tieteellä nähtiin olevan keskeinen rooli (Auranen 2014).

1960-luvulla Suomi ja Ruotsi seurasivat kansainvälistä tiedepolitiikkatrendiä, sillä molemmissa maissa tutkimuksen yhteiskunnallisen relevanssin korostaminen ja tieteen mieltäminen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisijaksi korostuivat tiedepolitiikassa. Kummassakin maassa tiedejärjestelmä kytkettiin osaksi demokraattisen hyvinvointivaltion kehittämistä. Tässä tehtävässä erityisesti yhteiskuntatieteet olivat merkittävässä roolissa (Kaukonen & Nieminen 1999; Larsson & Magdalenic 2015). Tiedejärjestelmä laajeni, ja alueellisen tasa-arvon edistämiseksi sekä Suomessa että Ruotsissa perustettiin uusia yliopistoja eri alueille. Seuraavalla vuosikymmenellä 1960-luvun lopun poliittisen radikalismien sekä 1970-luvun alussa länsimaita kurittaneen öljykriisin seurauksena tutkimuksen siihenastinen melko avokätinen rahoitus joutui arvostelun kohteeksi. Usko tieteen edistystä ja yhteiskunnallista hyvää synnyttävään voimaan sai kolauksen, kun tutkimusten ei nähty tuottavan tuloksia yhteiskunnan ongelmiin sellaisessa mitassa ja siinä määrin kuin mitä oli odotettu. Ajatus tutkimuksen yhteiskunnallisesta relevanssista säilyi silti tiedepolitiikkaa ohjaavana periaatteena. (Edqvist 2003; Kaukonen & Nieminen 1999.) Tekniset alat alettiin nyt nähdä

tärkeinä aloina talouden ja yhteiskunnan kehittämisen kannalta. Tämä näkyi rahoituksen priorisoinnissa, sillä tiedejärjestelmää piinanneen kriisin aikana kaikkien muiden tieteenalojen paitsi teknisten alojen rahoitusta leikattiin. (Lemola 2002; Edqvist 2003.)

1980-luku aloitti kummassakin maassa teknologiapainotteisen tiedepolitiikan aikakauden. Tiede miellettiin strategiseksi keinoksi parantaa teollisuuden kilpailukykyä, ja sen tärkeimpänä tehtävänä pidettiin uuden teknologian kehittämistä. Suomessa tämä ilmeni Teknologian ja Innovaatioiden kehityskeskus eli Tekesin perustamisena vuonna 1983. Ruotsissa jo 1960-luvun lopulla perustettu Teknisen kehityksen neuvosto (Styrelsen för teknisk utveckling) suuntautui tukemaan teollisia innovaatiojärjestelmiä. Yliopistojen ja yritysten yhteistyötä pyrittiin tehostamaan kummassakin maassa. Myös tieteen kansainvälistymiseen alettiin kiinnittää enemmän huomiota, ja kumpikin maa suuntautui eurooppalaiseen tutkimusyhteistyöhön. (Auranen 2014; Edqvist 2003; Kaukonen & Nieminen 1999; Schilling 2005.) Lemola (2014, 30) on todennut, että 1980-lukuun saakka Suomi seurasi tiedepoliittisissa ratkaisuisaan pitkälti Ruotsin esimerkkiä, kunnes 1980-luvun lopulla OECD:stä tuli ruotsalaista tiedepoliittikkaa merkittävämpi suunnannäyttävä suomalaisen tiedepolitiikan muotoilussa. Aurasen (2013, 34) mukaan 1980-luvun alkupuolella managerialismi sai aluksi kannatusta lähinnä muutamissa Anglo-Amerikan maissa ja Ruotsissa, mutta sittemmin managerialiset periaatteet levisivät muodossa tai toisessa myös muualle. Kuitenkin myös Suomessa ilmeni merkkejä managerialismista jo 1980-luvun lopussa, sillä tuloksellisuuteen perustuva elementti sisällytettiin yliopistojen rahoitusjärjestelmään vuonna 1988, joskin sen osuus kokonaisrahoituksesta oli vain 2–5% (Seuri & Vartiainen 2018).

1990-luvulla teknologiapolitiikan ajasta siirryttiin innovaatiopolitiikan aikaan, ja kummassakin maassa otettiin askel kohti markkinaorientoitunutta yliopistoa. 1990-luvun talouslama antoi syyn tarkistaa yliopistosektorin periaatteita, ja poliittisissa keskusteluissa alettiin vaatia yliopistojen toiminnan tehostamista. Molemmissa maissa valtaan päässyt poliittinen oikeisto koki tarpeelliseksi korjata tiedejärjestelmän puutteita purkamalla valtion sääntelyä sekä tiukentamalla arviointikriteerejä sitomalla ne kansainväliseen vertailuun. (Benner & Sörlin 2007; Häyrinen ym. 2005; Persson 2008.) Yliopistot alettiin nähdä keskeisinä kansallisen innovaatiojärjestelmän rakentajina ja akateeminen tutkimus strategisena resurssina globaalissa tietoperusteisessa taloudessa (Auranen 2014).

Suomen pontevaa uudistusintoa kuvastaa se, että Suomi oli ensimmäinen OECD-maa, joka sisällytti kansallisen innovaatiojärjestelmän käsitteen politiikkadokumenteihinsa (Nieminen 2005). Ruotsissa uudistettiin rahoitusjärjestelmää perustamalla

neljä uutta puoliyksityistä tutkimussäätiötä vuonna 1994 sekä strategisen rahoituksen tutkimussäätiö Swedish Foundation for Strategic Research (SSF), jonka tehtävänä oli nostattaa kilpailullisuuden henkeä sekä herätellä ruotsalaista tiedejärjestelmää tavoittelemaan huippututkimusta. Kaiken kaikkiaan rahoitusjärjestelmän uudelleenjärjestelyllä pyrittiin lisäämään kilpaillun yksityisen rahoituksen määrää, supistamaan julkista rahoitusta, edistämään monitieteisyyttä sekä synnyttämään kytköksiä yliopistojen ja teollisuuden välille. (Benner & Sörlin 2007.) Niin ikään Suomessa hallitus peräänkuulutti tehokkaampaa tutkimustoimintaa ja tutkimusten parempaa hyödyntämistä. Suomi seurasi kansainvälistä trendiä siirtymällä menolajibudjetoinnista tulsohjaukseen ja toimintamenobudjetointiin. Suomi oli ensimmäinen Pohjoismaa, jossa otettiin vuonna 1994 käyttöön laillisesti sitovat ja suoraan rahoitukseen vaikuttavat tulosopimukset opetusministeriön ja yliopistojen välillä. (Seuri & Vartiainen 2018; Schmidt 2012.) Myös Ruotsissa opetukseen liitettiin suoritusperustainen elementti (Schmidt 2012). Suomessa, heti Tanskan jälkeen vuonna 1995, perustettiin ensimmäiset huippututkimusyksiköt, joiden valinnassa painotettiin kansainvälistä laatua. Sen sijaan Ruotsissa ensimmäiset huippututkimusyksiköt perustettiin vasta seuraavan vuosikymmenen alussa. (Aksnes ym. 2012.) Maiden liittyminen Euroopan Unioniin polkaisi kummassakin maassa kansainväistymisprosessin kunnolla vauhtiin (Kaukonen & Nieminen 1999; Schilling 2005).

3.2 Suomalaista ja ruotsalaista tiedepolitiikkaa 2000-luvulla

Suomessa ja Ruotsissa 2000-luku on merkinnyt kummankin maan tiedepolitiikassa 1990-luvulla käynnistyneiden muutosten syvenemistä. Muiden OECD-maiden tavoin Suomi ja Ruotsi ovat ottaneet käyttöön instrumentteja, joissa yliopistojen laatu, tehokkuus ja toimivuus on otettu kontrollon kohteeksi. Kummassakin maassa etenkin ulkoisen, kilpaillun rahoituksen osuus on noussut huomattavasti 2000-luvulle tultaessa (Auranen & Nieminen 2010; Persson 2013). Kansainvälisesti vertaillen suuri ulkoisen rahoituksen osuus on tehnyt sekä Suomen että Ruotsin yliopistojärjestelmistä yhden kaikkein kilpailullisimmista järjestelmistä OECD-maissa (Auranen & Nieminen 2010). Lisäksi kummassakin maassa hallitukset ovat delegoineet valvontaa ja tutkimuksen arviointia julkisille tieteen asiantuntijaorganisaatioille (Benner & Sörlin 2007; Auranen 2014). Poliittisissa ohjelmajulkistuksissa on myös painotettu tarvetta edistää tutkimustiedon hyödynnettävyyttä ja tutkimuksen yhteiskunnallista

vaikuttavuutta, joskin kummassakaan maassa sille ei vielä tutkimuksenteon ajankoh-
tana ollut olemassa omaa indikaattoria (Hallonsten & Silander 2012; Muhonen &
Puuska 2014)⁶.

Kumpikin maa on seurannut globaalien tiedepolitiikan trendejä ottamalla huippu-
tutkimuksen edistämisen keskeiseksi poliittiseksi tavoitteekseen sekä ottamalla käyt-
töön sitä mittaavia indikaattoreita (Aksnes ym. 2012; Lund 2015; Hallonsten & Si-
lander 2012). Geshwind ja Pinheiro (2017) katsovat huippututkimuksen kehkeytymi-
sen tiedepolitiikan iskusanaksi merkinneen ideologista murtumaa Pohjoismaissa.
Kun aiemmin Pohjoismaissa pidettiin lähtökohtana tasa-arvoisten toimintaedellytys-
ten takaamista kaikille akateemisen sektorin toimijoille, niin huippututkimusreto-
riikka on tuonut tullessaan elitistisen käänteen, jonka seurauksena nyt panostetaan
vain pieneen, valikoituun joukkoon parhaiten menestyneimpiä yliopistoja, laitoksia
ja tutkijoita (mt.).

Kauppinen ja Kaidesoja (2014) toteavat 2000-luvun alun olleen ajanjakso, jonka
aikana akateeminen kapitalismi institutionalisoitui toden teolla suomalaiseen yliopis-
tojärjestelmään. Vuonna 2006 Suomessa otettiin käyttöön Yliopistojen uusi palk-
kausjärjestelmä, jonka tarkoituksena oli kannustaa henkilöstöä parempiin työsuori-
tuksiin sekä edistää palkkauksen läpinäkyvyyttä. Järjestelmä toi tullessaan uuden-
laista johtamistapaa yliopistoihin, sillä suoriutumista arvioi esimies. Tämä uudistus
laski Kauppinen ja Kaidesojan mukaan liikkeelle prosessin, joka vei suomalaisia yli-
opistoja tiiviimmin kohti managerialismia ja muutti monella tapaa akateemisen työn
toimintaehtoja. Yhtenä merkittävimmistä managerialistisen kehityksen kulminaatio-
pisteistä voidaan pitää vuonna 2010 voimaan tullutta Yliopistolakia (558/2009), jossa
yliopistojen juridinen asema muutettiin valtion virastoista julkisoikeudellisiksi yksi-
köiksi. Samalla yliopistoille annettiin myös itsenäinen työnantaja-asema ja yliopisto-
jen kaikki palvelussuhteet muutettiin virkasuhteista työsuhteiksi. (mt.) Yliopistolain
julkilausuttuna tavoitteena oli saada aikaan yliopistojärjestelmä, joka koostuu vah-
vuusalueillaan kansainvälistä tasoa edustavista yliopistoista. Lisäksi uudistuksella py-
rittiin kannustamaan yliopistoja tavoittelemaan parempaa kansainvälisyyttä, laatua,
vaikuttavuutta ja tehokkuutta sekä kohentamaan yliopistojen kykyä kilpailla kansain-
välisestä tutkimusrahoituksesta ja lisätä yhteistyötä ulkomaisten yliopistojen kanssa.
(Seuri & Vartiainen 2018.)

⁶ Ruotsissa on vuodesta 2018 käyttöön otettu perusrahoitusmalli, jossa julkaisujen ja tutkimusten lisäksi lasketaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta eli yliopistojen yhteistyötä yritysten ja yhteiskunnan kanssa (OECD 2016).

Ruotsissa vuoden 2010 Autonomiareformissa (Swedish Government Bill 2009/10:149) ei menty yhtä pitkälle kuin Suomessa. Reformi lisäsi yliopistojen autonomiaa siltä osin, että se antoi yliopistoille valtuudet päättää itse henkilöstön rekrytoinnista ja ylennyksistä. Vapautetun rekrytoinnin implisiittisenä tavoitteena oli edistää ruotsalaisten korkeakoulujen mahdollisuuksia kilpailla kansainvälisistä huippututkijoista. Reformin yhteydessä hallitus teki yliopistoille ehdotuksen niiden statuksen muuttamiseksi valtion virastoista julkisoikeudellisiksi yksiköiksi, mutta suurin osa yliopistoista kieltäytyi. Näin ollen ruotsalaiset yliopistot ovat säilyttäneet asemansa valtion virtastoina (Jacob 2015.) 2000-luvulla Ruotsissa on jatkettu rahoituspuhjan uudistamista luomalla erilaisia rahoitusohjelmia, joilla on pyritty tukemaan vahvoja tutkimusalueita ja luomaan strategisia painopistealueita. Aiemmin perustetut tutkimusneuvostot lakkautettiin, ja niiden tilalle perustettiin kaksi suurempaa neuvostoa: Vetenskapsrådet ja Vinnova. Vetenskapsrådetin tehtäväalueeksi määriteltiin korkeatasoisen perustutkimuksen rahoittaminen kaikilla aloilla, kun taas Vinnovan vastuulla on Ruotsin innovaatiojärjestelmän tukeminen. (Persson 2008.)

Huippututkimustavoitteissa molempien maiden hallitukset ovat ottaneet käyttöön erilaisia ohjauskeinoja, kuten lisänneet kilpaillun tutkimusrahoituksen määrää, perustaneet huippututkimuskeskuksia, pyrkineet tukemaan vahvoja tutkimusalueita kannustamalla yliopistoja profiloitumaan (Geshwind & Pinheiro 2017; Pietilä 2018; Virtanen & Silander 2012) tai pyrkineet tukemaan tulevaisuuden huippututkijoita (Hugander & Hallonsten 2013). Tutkimusorganisaatioiden, joiden tehtävä on rahoituskilpailun kautta myöntää rahoitusta kaikkein korkealaatuisimmille tutkimuksille, rahoitusperusteissa on korostettu tieteellistä laatua, innovatiivisuutta, kansainvälistä näkyvyyttä, kansainvälistä yhteistyötä ja liikkuvuutta. Lisäksi yhdeksi rahoitusperusteeksi on listattu tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus. (Academy of Finland 2017-2018; Aksnes ym. 2012; Vetenskapsrådet 2015.)

Yksi merkittävimmistä tutkimuksen laadun ja tehokkuuden edistämiseksi tehty reformi kummassakin maassa on ollut tutkimuksen perusrahoituksen uudistaminen (Hallonsten & Silander 2012; Kivistö ym. 2017). Suomessa vuonna 2013 yliopistojen rahoitusmallia uudistettiin radikaalisti⁷. Uudistuksessa indikaattoreiden määrää vähennettiin, mutta niiden painoarvoa kasvatettiin. Julkaisujen painoarvon osalta muutos oli merkittävä aiempaan nähden, sillä vuosina 2007–2009 julkaisujen osuus oli 0,3

⁷ Sittemmin rahoitusmallia on uudistettu. Vuonna 2017 otettiin käyttöön rahoitusmalli, jossa indikaattorien prosenttiosuudet säilyivät samana, mutta Julkaisufoorumin tasoluokkien kertoimia korotettiin. Tällä pyrittiin suuntaamaan julkaisemista siten, että ”aiempaa laadukkaammat julkaisut saavat entistä suuremman painoarvon” (OKM 2015). Uusimmassa ehdotetussa vuonna 2021 käyttöön otettavassa rahoitusmallissa julkaisujen osuus nostetaan 14% ja strategisen rahoituksen osuus 15% (Minedu 2019).

%, 2010–2012 prosenttiosuus oli 1,7, mutta 2013 vuoden uudistuksessa prosenttiosuus kasvoi 13%. Lisäksi tieteellisten julkaisujen laskenta sidottiin kansalliseen luokittelujärjestelmään, Julkaisufoorumiin (JUFO), jossa tieteelliset julkaisut on jaettu kolmiportaiseen kategoriaan niiden tieteellisen relevanssin perusteella. Taso kolme tarkoittaa korkeinta tasoa, taso kaksi johtavaa ja taso yksi perustasoa. (Pölönen ym. 2018.) Ulkoisen rahoituksen prosenttiosuuden määrä oli yhdeksän prosenttia. Lisäksi vuoden 2013 rahoitusmallissa huomioitiin kansainvälisyys, mikä pitää sisällään kansainvälisen opetus- ja tutkimushenkilökunnan sekä tohtorintutkinnot ulkomaalaisille opiskelijoille. Kaiken kaikkiaan Suomessa yliopistojen perusrahoitusmalli koostuu kolmesta pääkomponentista, joita ovat tutkimus, opetus ja strateginen rahoitus (Minedu 2019). Vuoden 2013 rahoitusmallissa 41% allokoitiin opetukseen, 34% prosenttia tutkimukseen ja kymmenen prosenttia strategiseen rahoitukseen. Opetukseen tulevasta rahoituksesta yli puolet on yliopiston tutkintosuoritteisiin perustuvaa suoriterahoitusta. (Minedu 2011.)

Ruotsissa niin ikään perusrahoitusta uudistettiin. Aiemman historiallisiin perustein toteutetun allokoinnin korvasi vuonna 2009 rahoitusmalli, joka perustuu kahteen indikaattoriin: ulkoiseen rahoitukseen ja tutkimustuotoksiin eli julkaisujen/sitaattien määrään. Alun perin kummankin indikaattorin prosenttiosuus oli viisi prosenttia, mutta sittemmin kummankin prosenttimäärää lisättiin puolella eli kumpikin indikaattori kattaa kymmenen prosenttia perusrahoituksesta. (Jacob 2015.) Rahoitusuudistuksen tarkoitus oli viestiä yliopistoille, että niiden tulisi työskennellä aktiivisemmin tutkimuksen laadun parantamiseksi ja kehittää menestyksekkäämpiä tutkimusympäristöjä. Huomionarvoinen ero Suomen ja Ruotsin korkeakouluille allokoitun rahoituksen välillä on se, että Ruotsissa opetuksella ja tutkimukselle on erilliset budjetit toisin kuin Suomessa, jossa opetus rahoitetaan samasta budjetista. (Hallonsten & Silander 2012.)

Kummassakin maassa tapaa, joilla julkaisujen määrää ja tieteellistä vaikuttavuutta mitataan, on arvosteltu, koska käytössä olevien indikaattoreiden on katsottu sivuuttavan humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen julkaisut (Carlsson 2009; Pölönen ym. 2018). Suomen JUFO-luokituksessa johtavalle, kolmannelle tasolle ei sijoitettu kotimaisia julkaisuja (Pölönen ym. 2018). Ruotsissa Web Of Science-pohjainen sitaattien ja julkaisujen mittaaminen sai samasta syystä osakseen kritiikkiä, koska Web of Scienceen ei ole indeksoitu kansallisilla kielillä tehtyjä julkaisuja. Ruotsissa epäkohtaa on pyritty korjaamaan ottamalla käyttöön eri tieteenalat huomioon ottava hienojakoistettu laskentamalli. (Carlsson 2009.) Niin ikään Suomessa tason kaksi julkai-

suihin on pyritty nostamaan suomenkielisiä journaaleja ja kustantajia. Kuitenkin, kuten Seuri ja Vartiainen (2018) toteavat, Suomessa rahoitusmalli ei edelleenkään ota riittävästi huomioon tieteenalojen välisiä eroja.

Huolimatta siitä, että ylikansallisten organisaatioiden ja toimijoiden on todettu politiikkasuosituksillaan homogenisoivan kansallisia tiedepolitiikkoja, kansallisesti erityislaatuisten yliopistotraditioiden, hallintatapojen ja poliittisten kulttuurien vuoksi globaalit tiedepolitiikkatrendit saavat osakseen kansallisia variaatioita (Bleiklie ym. 2017; Felt & Glanz 2002). Esimerkiksi Suomen ja Ruotsin tapauksessa yksi erottava tekijä liittyy maiden yliopistotraditioihin ja siihen, kuinka korkeakoulujärjestelmä on maissa organisoitunut. Suomessa on käytössä duaalimalli, jossa järjestelmä on jakaantunut yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin. Ruotsin järjestelmässä korkeakouluinstituutiot ovat jakaantuneet vanhoihin ja uusiin yliopistoihin sekä korkeakouluihin. Ruotsin korkeakoulujärjestelmää on luonnehdittu polarisoituneeksi, koska vanhat yliopistot saavat noin 90% prosenttia tutkimusrahoituksesta. Lisäksi vanhoja ja uusia yliopistoja erottelee se, että vanhat yliopistot tekevät pääosin tutkimusta, kun taas uusilla yliopistoilla on vain vähän tutkimusta ja ne ovat vastuussa opetuksesta. (Virtanen ym. 2014.) Hallonstenin ja Hugandering (2014) mukaan huolimatta managerialisoitumisesta, vanhojen yliopistojen valta-aseman ja korkean statuksen vuoksi, klassiset akateemiset arvot ja normit ovat säilyneet Ruotsissa vahvoina. Tällä kirjoittajat viittaavat siihen, että koska vanhoilla yliopistoilla on etuoikeutettu asema suhteessa muihin yliopistoihin, niillä on myös paremmat mahdollisuudet pitää yllä perinteisiä akateemisia arvoja. Sen sijaan Suomessa yliopistojen koordinoitua on perinteisesti ohjannut ajatus yliopistojen välisestä tasa-arvosta, joskin tätä ajatusta on haastanut vuonna 2010 perustettu Aalto yliopisto, josta on pyritty luomaan maailmanluokan yliopisto jakamalla sille anteliaasti tutkimusresursseja (Kivistö & Tirronen 2012).

Suomea on pidetty varsin radikaalina yliopistolaitoksen uudistajana. Kuten Rinne (2004, 128–129) toteaa, Suomessa muutos markkinaorientoituneeseen korkeakoulujärjestelmään oli poikkeuksellisen raju ja perustavanlaatuinen. Ruotsia taas on luonnehdittu maltillisen uudistamisen maaksi, jossa uudistuksia on toteutettu vähitellen (Auranen & Nieminen 2010; Pelkonen ym. 2010; Pelkonen & Teräväinen-Litardo 2013). Ruotsissa uudistuksia on toteutettu ennemminkin alhaalta ylöspäin etenevänä prosessina ja kohtalaisen luottamusperustaisesti, (Barry ym. 2003) kun taas Suomessa uudistuksia on leimannut tiukka valtiollinen ohjaus (ks. Pelkonen ym. 2010; Virtanen ym. 2014). Esimerkiksi vuoden 2010 yliopistolaki saatettiin voimaan ilman, että asiasta kuultiin yliopiston henkilökuntaa tai opiskelijoita (Tomperi 2009, 146–147). On todettu, että vaikka lakimuutos lisäsi yliopistojen proseduraalista autonomiaa, se tosiasiassa vähensi niiden subjektiivista autonomiaa (Pinheiro ym. 2014). Kuten edellä

todettiin, Ruotsissa yliopistot ovat säilyttäneet asemansa valtionvirastoina. Ruotsissa ei myöskään Suomen tavoin ole käytössä yliopistojen ja ministeriön välisiä tulosso-
pimuksia.

Kokoavasti voidaan todeta, että vaikka maiden tiedepoliittisissa strategioissa sa-
mat yliopistojen laadun, kansainvälistymisen, tehokkuuden ja toimivuuden tavoitteet
toistuvat, tarkempi suomalaisen ja ruotsalaisen tutkimusjärjestelmän tarkastelu pal-
jastaa, että Suomessa yliopistouudistukset ovat olleet jyrkempiä ja selvemmin ylhäältä
alaspäin johdettuja kuin Ruotsissa (Auranen & Nieminen 2010; Pelkonen & Teräväi-
nen-Litardo 2013). Kummassakin maassa 2000-luku on merkinnyt yliopistojen ra-
hoituksen painopisteen liukumista kohti kilpailtua rahoitusta, mutta yhtenä suoma-
laista ja ruotsalaista rahoitusmallia erottavana tekijänä voidaan pitää sitä, missä mää-
rin perusrahoitusmalli on jalkautettu yliopistojen laitostasolle. Ruotsissa perusrahoi-
tusmalli ei läpäise instituutioita sellaisenaan, vaan yliopistoilla ja tiedekunnilla on käy-
tössä monenlaisia eri tapoja arvioida suorituksia (Hammarfelt & Åström 2015). Suo-
messa sitä vastoin kaikki yliopistot ovat vyöryttäneet rahoitusmallin joko suoraan tai
osittain tiedekuntatasolle (Kallio & Kallio 2014). De Boer ym. (2015) toteavat Suo-
men rahoitusmallin olevan poikkeuksellisen voimallisesti ehdollistettu indikaatto-
reille. Suomen mallia, jossa yliopistoille ei osoiteta lainkaan kiinteää rahoitusta, vaan
koko julkinen rahoitus perustuu kilpailuun, on pidetty muihin Euroopan maihin näh-
den poikkeuksellisen tulosorientoituneena. Suomessa yliopistojen laskennallinen pe-
rusrahoitus on edelleen tärkein rahoitusinstrumentti. Siksi myös sen ohjausvaikutuk-
sen voi katsoa olevan suuri. (Seuri & Vartiainen 2018.)

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, jonka avulla
tarkastelen viimeaikaisia tiedepoliittisiä muutoksia Suomessa ja Ruotsissa sekä sosio-
logian merkitystenantojen ja tiedepoliittisten muutosten välistä dynamiikkaa.

4 SOSIOLOGIA KENTTÄNÄ

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on kulttuurinen näkökulma. Tarkastelun kohteena ovat ne merkitykset, joilla hyvää sosiologiaa rakennetaan. Koska sosiologian sisäiset merkityksenannot ovat kiinnostuksen kohteena, tutkimuksen juuret kiinnittyvät tiedekulttuurien tutkimusperinteeseen, jossa tieteenalat ymmärretään omalakisina, epistemologisista lähtökohdista ohjautuvina, normiensa ja arvojensa mukaan toimivina kulttuureina. Tiedekulttuurien tutkimusperinteessä tieteen itseymmärrystä ja toimintaa selitetään tieteensisäisistä eli kognitiivisista ja epistemologisista tekijöistä käsin. Tätä tutkimusperinnettä on kuitenkin pidetty siltä osin puutteellisena, että se ei kiinnitä riittävästi huomiota tieteen ulkoisiin tekijöihin tieteenalojen toimintaa ja merkitysrakenteita analysoidessaan. Historiallis-institutionaaliset lähestymistavat sitä vastoin korostavat nimenomaan ulkoisia yhteiskunnallisia maktrotekijöitä tieteenalojen toimintaa tulkittaessa. Samalla nämä lähestymistavat jättävät kuitenkin mikrotason merkityksenannot tarkastelun ulkopuolelle, jolloin tieteenalojen sisäinen moninaisuus ja heterogeenisuus jää näkymättömiin.

Tutkimuksen lähtökohtana on, että kumpikaan näkökulma ei yksinään riitä, vaan tieteenalojen itseymmärrystä tutkittaessa pitää ottaa tarkasteluun sekä tieteensisäiset tekijät että se yhteiskunnallinen konteksti, jossa tieteenala operoi. Siksi tässä tutkimuksessa sosiologiaa tutkitaan bourdieulaisesta viitekehyksestä, joka yhdistää molemmat näkökulmat ottamalla huomioon sekä ympäröivän yhteiskunnallishistoriallisen kontekstin että tieteenalan mikrotason ja sen piirissä käytävät keskustelut ja määrittelykamppailut. Ennen kaikkea bourdieulainen viitekehys tuo esiin tieteenalojen sisäisen dynamiikan sekä hierarkkiset, vallan läpäisemät suhteet niin tieteenalan sisällä kuin tieteenalan ja sitä ympäröivien ulkoisten kenttien välillä. Luvun aluksi kuvataan tiedekulttuurien tutkimusperinteen pääpiirteitä lähinnä becheriläisen lähestymistavan kautta. Tämän jälkeen avataan makrososiologisia lähestymistapoja, joilla tieteenalojen toimintaa on selitetty ja tehty ymmärrettäväksi. Lopuksi esitellään bourdieulainen viitekehys, johon tämä tutkimus nojautuu.

4.1 Kulttuuristen merkitysten jäljillä

Tiedekulttuurien tutkimus nousi uutena orastavana tutkimussuuntauksena tieteen-tutkimuksen ja korkeakoulututkimuksen kentälle erityisesti 1980-luvulla, joskin tieteenalojen välisiä eroja oli jäsenneily jo vuosikymmen aikaisemmin (esim. Biglan 1973). Tiedekulttuurien tutkimuksen edeltäjinä voidaan pitää Mertonin (1973) ajatusta tieteen normeista sekä mikrososiologiaa, niin kutsuttuja laboratorioetnografisia tutkimuksia (Latour & Woolgar 1979; Knorr-Cetina 1981; Knorr-Cetina & Mulkay 1983). Yhteistä Mertonille ja laboratorioetnografeille oli se, että kummatkin mielsivät tieteen sosiaalisena toimintana, johon voi soveltaa samoja menetelmiä ja tutkimusvälineitä kuin minkä tahansa muun yhteiskunnallisen ja kulttuurillisen ilmiön tutkimiseen. Laboratorioetnografit loivat ymmärrystä tieteestä sosiaalisena toimintana, jossa tiede ei synny puhtaasti rationaalisesti ikään kuin muusta inhimillisestä toiminnasta irrallisena kognitiivisena suoritteena, vaan tieteelliset faktat ovat sosiaalisten neuvottelujen ja vuorovaikutuksen kautta tuotettuja. Merton taas esitti, että tieteellistä toimintaa ohjaa neljä normia (universalismi, tieteellinen kommunismi, pyyteettömyys ja järjestelmällinen epäily), jotka ovat universaaleja eli ohjaavat tieteen toimintaa koko tieteen kentällä paikasta ja tieteenalasta riippumatta.

Mertonin (1973) tieteen normit ovat saaneet osakseen paljon kritiikkiä. Normien merkitys tutkijoiden toiminnan ohjaajina on jopa täysin kyseenalaistettu, ja niiden on nähty toimivan lähinnä ideologisenä apparaattina, jolla tutkijat pyrkivät legitimoidaan tiedettä ja saamaan tutkimuksilleen resursseja (Mulkay 1991; Pinch 1990). Seikka, johon tiedekulttuurien tutkijat tarttuivat, oli se, että ulottaessaan neljä tieteen normia koskemaan koko tiedettä ja kaikkia tieteenaloja, Merton esitti akateemisen maailmaan liian monoliittisenä. Tähän monoliittisuuteen tiedekulttuurien tutkijat halusivat puuttua, ja toivat esiin, että tiede ei ole yksiääninen kokonaisuus, vaan tieteenalat ja koulutusalat poikkeavat toisistaan kognitiivisilta ja sosiaalisilta ulottuvuuksiltaan muodostaen omia sosiaalisia maailmojaan (Clark 1985), episteemisiä kulttuurejaan (Knorr-Cetina 1999) tai heimojaan (Becher 1989), joissa kussakin on niille ominaiset tietelijöiden toimintaa ohjaavat normit ja arvot sekä erilaiset tavat tuottaa ja oikeuttaa tietoa.

Tieteenalakulttuurien tutkimusperinteen alkujuurille mentäessä lähdetään usein liikkeelle C. P. Snown vuonna 1959 pitämästä luennosta *The Two Cultures*. Siinä Snow, joka itse oli fyysikko, julkilausui idean tieteenalakulttuureista – luonnontieteistä ja humanistisista tieteistä, jotka eroavat toisistaan olennaisesti moraalisisilta, intellektuaalisilta ja psykologisilta olosuhteiltaan. Snowlle tieteenalojen fakkiutumisen omiin kulttuuripiireihinsä ilman halua ja kiinnostusta kommunikoida toisen kulttuurin

kanssa oli ongelma, sillä hän näki tieteenalojen vahvan erillisyyden esteenä yhteiskuntien kehittymiselle. Snow syytti tieteenalojen kommunikoimattomuudesta erityisesti elitistisinä pitämiään humanisteja, jotka Snown mukaan ylenkatsoivat luonnontieteitä ja karsastivat etenkin niiden soveltavaa puolta. Luonnontieteet Snow sen sijaan asetti ensiarvoiseen asemaan, sillä hän katsoi niiden tuottaman tiedon olevan avainasemassa yhteiskunnallisen edistyksen synnyttämisessä ja yhteiskunnallisen kurjuuden poistajana. (Ylijoki 1998, 31–32.)

Snown antipatian humanisteja kohtaan on todettu ilmentäneen tieteenalojen erilaisia morali- ja arvolähtökohtia. Pitäessään luonnontieteitä edistyksellisimpinä tieteenaloina Snow sitoutui baconilaiseen tieteen etiikkaan, jossa tieteen on määrä palvella teollista yhteiskuntaa ja tätä kautta parantaa yhteiskunnallisia olosuhteita. Humanistien moraaliperustassa on taas pidetty keskeisenä ajatusta, että tieteen tulee huolehtia tärkeämpien arvojen säilyttämisestä ja ylläpidosta, ja siksi sen tulee operoida materiaalien arvojen yläpuolella. Vaikka Snown dikotominen jako sai sittemmin paljon arvostelua ja täsmennysehdotuksia, Snow onnistui silti kuvauksellaan kiteyttämään sellaisen akateemisen kulttuurin hahmottamistavan, joka toistuu ajasta toiseen, vaikkakin valtasuhteet ja arvostukset näiden kahden kulttuurin välillä ovat vaihdelleet⁸. (Ylijoki 1998, 33–34.) Siten yhtäällä on hyödyllinen ja rahvaanomainen luonnontiede, ja toisaalla kaunis mutta hyödytön humanistinen tiede (Midgley 1990, 289–290) tai ”luonnontieteen puolueeton rationaalisuus” ja ”puolueellinen ja sekava humanismi” (Bruner 1986, 44). Kuten tulosluvussa tuon esiin, tämä akateemisen kulttuurin dualismi ei rajoitu yksinomaan humanistien ja luonnontieteiden väliseen jakolinjaa vaan on löydettävissä myös yhden tieteenalan sisältä.

Tiedekulttuurien perinteen uranuurtaja Becher (1989) pyrki heimometaforsansa avulla hienosyistämään tieteenalakulttuurien kuvauksia⁹. Becher kehitti edelleen tiedekulttuurien tutkimuksessa jo esiintynyttä perusjakoa, jossa tieteenalat jaetaan kova-
pehmeä ja perus-soveltava ulottuvuuksien mukaan (mm. Biglan 1976), ja kytki ne tieteenalojen kognitiiviseen rakenteeseen. Lisäksi Becher jakoi tieteenalat niiden so-

⁸ Myöhemmin Snow tosin itse korjasi jyrkkärajaista luokitteluaan kirjassaan *The Two Cultures: A second Look* (1963) muun muassa lisäämällä siihen sosiaalishistorioitsijat luonnontieteiden ja humanististen tieteiden väliin edustamaan kolmatta kulttuuria.

⁹ Myös Whitley (2000) on Becherin tavoin eritellyt tieteenalojen eroja. Keskeisinä tieteenaloja erottelevina vedenjakajina toimii kaksi käsitettä: keskinäinen riippuvuus ja tehtävän epävarmuus. Keskinäinen riippuvuus viittaa tutkijoiden työn sosiaaliseen aspektiin. Tehtävän epävarmuus taas liittyy itse työn suorittamiseen. Becherin tavoin myös Whitleyn (2000) mukaan pehmeillä aloilla tutkimustehtävät ja tulokset ovat väljemmin määriteltyjä kuin kovissa tieteissä, minkä vuoksi tutkimuksen tekotapa, tarkoitus ja laajempi merkitys tulee selittää yksityiskohtaisemmin. Tästä taas seuraa, että monografiat ovat suosituin tutkimustulosten julkaisukanava pehmeillä aloilla.

siaalisen ulottuvuuden eli erityisten sosiaalisten ja kulttuuristen ominaispiirteiden, kuten normien, arvojen, vuorovaikutuksen muotojen ja etiikan perusteella konvergentteihin ja divergentteihin tieteenaloihin sekä maalaisiin ja urbaaneihin tieteenaloihin.

Becherin jaottelussa kovat-puhtaat luokalle, joita edustaa etupäässä luonnontieteet, on ominaista kohtalaisen vakaa, lineaarinen ja kumulatiivinen tiedontuotanto, jossa uudet tutkimustulokset perustuvat aina aiempiin tutkimustuloksiin. Näkemys hyväksyttävistä tieteellisistä tuotoksista sekä tutkimusongelmista on yksiselitteinen. Sosiaaliselta muodoltaan kova-puhdas luokka on urbaani, sillä tutkimustyötä tehdään ryhmissä, tutkimus on nopeatempoista ja kilpailullista, ja tärkeää on tuottaa julkaisuja mahdollisimman nopeasti. Tämän vuoksi julkaisumuotona suositaan artikkeleja. Sosiologian Becher sijoitti muiden humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen tavoin pehmeät-puhtaat luokkaan. Tähän luokkaan kuuluvat tieteenalat tekevät tyypillisesti perustutkimusta teoreettisella painotuksella. Tavoitteena on ymmärtää ja tulkitä inhimillisen maailman ilmiöitä holistisesti. Tutkimuksen arviointikriteereistä ei vallitse yksimielisyyttä, vaan eri koulukunnissa ja tutkimussuuntauksissa on erilaisia käsityksiä siitä, mitä tieteellinen laatu on. Sosiaaliselta muodoltaan tähän heimoon lukeutuvat tieteenalat ovat maalaisia, sillä tutkimusta tehdään yksin, kukin omaa tutkimusongelmaansa tutkien. Eriytyneiden tutkimuskysymysten vuoksi tähän luokkaan kuuluvat tieteenalat eivät ole kilpailullisia. Nämä tieteenalat eivät myöskään pyri nopeisiin tuloksiin, vaan tutkimuksen rytmiä luonnehtii pitkäjänteisyys. Julkaisumuotona suositaan kirjoja, jotka mahdollistavat ilmiöiden kokonaisvaltaisen kuvaamisen. Jos kahden edeltävän luokan tieteenaloja voi luonnehtia perustieteiksi, jotka ovat ominaislaadultaan (itse)ohjautuvia, niin soveltavien (kova-soveltava ja pehmeä-soveltava luokkien) tieteenalojen tutkimus sitä vastoin ohjautuu enemmän ulkoisten vaikutteiden, kuten esimerkiksi yhteiskunnan tai markkinoiden tarpeiden, perusteella. Kova-soveltava luokassa, jota edustavat muun muassa kliininen lääketiede ja kone-tekniikka, tutkimuksilla tähdätään tuotteiden ja tekniikan tuottamiseen. Puhdas-soveltava luokassa, jota edustaa esimerkiksi sosiaalityö tai oikeustiede, taas tuotetaan sovelluksia poliittiseen ja hallinnolliseen päätöksentekoon.

Becher korosti lähestymistavassaan epistemologian ja tieteenalakulttuurien sosiaalisen organisoitumisen välistä suhdetta, joka muovaa akateemisen heimon identiteettiä. Becherin lähestymistavan ansio on se, että se tuo esiin, kuinka kullakin tieteellisellä heimolla on sille ominaiset perinteensä, tabunsa, reviiirsä ja rajansa, hiljainen tietonsa ja piiloiset oletuksensa, hierarkiansa, erityiset kommunikaatiotavat ja julkaisukanavat. Becherin luokitus tuo niin ikään näkyväksi tieteenalojen väliset erot suhteessa siihen, minkälaisia normeja noudattamalla päästään tavoiteltuun lopputu-

lokseen eli hyvään tutkimukseen. Käsitteenä sana heimo viittaa tieteenalojen hallussaan pitämiin reviiereihin, ja niiden taipumukseen puolustaa reviierejään ulkopuolisia vihollisia, kuten muita tieteenaloja, vastaan. Samalla reviiirinpuolustamisessa määritellään eroa ”meihin” ja ”muihin”, eli rakennetaan tieteenalan identiteettiä. Becher tuo esiin myös akateemisen maailman sisäisen nokittelujärjestelmän ja hierarkian, jossa kova-puhdas luokan tieteenalat edustavat hierarkian kärkeä.

Becherin analyttistä jäsenystä on moitittu liian yksinkertaistavaksi. Ennen kaikkea jäsenyys on saanut kritiikkiä internalistisesta lähestymistavastaan, jossa kunkin tieteenalakulttuurin erityislaatua selitetään yksinomaan tieteen sisäisistä tekijöistä käsin. Tämä lähestymistapa nimittäin auttamatta sivuuttaa tieteen ulkoiset tekijät tieteenalakulttuurien toiminnan ja ominaislaadun selittäjinä ja tulkintaresursseina (Huber 1990). Becherin jäsenystä soveltaneissa tutkimuksissa on tosin tuotu esiin, kuinka esimerkiksi tutkimusrahoitus ja tiedepolitiikan prioriteetit suuntaavat merkittävästi tieteenalojen julkaisukäytäntöjä (Ylijoki ym. 2011). Hakalan ja Ylijoen (2001) tutkimus nostaa myös esiin tieteenalojen sisäisen variaation ja sisäiset jännitteet (ks. Ylijoki 1998) – seikka joka Becherin analyttisessä jäsennyksessä niin ikään jää vaille huomiota. Becherin lähestymistapa ei myöskään noteeraa tieteenalojen kansallisia eroja. Vaikka tieteenalakulttuureilla on taipumus olla ylirajaisia, korkeakoulusysteemien kansalliset erot valuvat tieteen mikrotasolle luoden kansallisesti omaleimaisia tieteenalakulttuureja (Clark 1995). Huber (1990) huomauttaa, että tieteenalojen epistemologisten lähtökohtien ymmärtämiseksi ja niiden analysoimiseksi olisi tärkeää ottaa huomioon myös historialliset tekijät eli tarkastella sitä, mihin yhteiskunnalliseen tarpeeseen kukin tieteenala on alun pitäen pyrkinyt vastaamaan.

Vaikka Becherin analyysikehikkoa on pidetty yliopiston ja akateemisen maailman sisälle kiinnittyvän tarkastelunsa vuoksi puutteellisena tapana analysoida tieteenalan itseymmärrystä, se on Snown dikotomian tavoin onnistunut kiteyttämään sellaisia perustavanlaatuisia kulttuurillisia jakoja ja ymmärtämisen tapoja, jotka halkovat tiedekenttää. Kuten tässä tutkimuksessa ilmenee, samantyyppiset jaot voidaan löytää myös yksittäisen tieteenalan, kuten tässä sosiologian, sisältä. Tiedekulttuurien tutkimustraditiota soveltaneet tutkimukset ovat raottaneet verhoa tieteenalojen sisäisille jännitteille ja avanneet näkymän tieteenalojen sisäiselle variaatiolle. Tieteenalojen sisäiset kamppailut riippuvat kuitenkin myös siitä, miten ne asemoituvat yhteiskuntaan ja millä tavoin ne ovat ulkoisille, yhteiskunnallisille voimille alttiita. Siksi käsittelen seuraavaksi, kuinka tieteenalojen ja yhteiskuntapoliittisen kontekstin välistä kytköstä on tutkimuskirjallisuudessa hahmotettu.

4.2 Tieteenalat yhteiskunnallisessa tilassa

Monet yhteiskuntateoreetikot, tieteenhistorioitsijat ja tiedonsosiologit ovat korostaneet yhteiskunnallisten makrotekijöiden ja institutionaalisten tekijöiden roolia tieteenalojen kehittymistä muokkaavina elementteinä. Jyrkimmissä näkökannoissa ajatellaan, että tieteenalojen rakentuminen ei johdu ontologisista tai epistemologisista välttämättömyyksistä, vaan ne ovat historiallisesti ehdollistuneita, yhteiskunnallisten tekijöiden määräämiä ja siten keinotekoisia (Therborn 2000, 276). Maltillisimmissa selitysmalleissa taas korostetaan, kuinka tieteenalojen itseymmärrys ja kehitys syntyvät vuorovaikutuksessa tieteenalan sisäisten keskustelujen ja ympäröivän yhteiskunnallis-historiallisen kontekstin kanssa (Wagner 2001).

Muun muassa Fuller (1991) on hahmotellut akateemisen maailman sisäisten kulttuuristen järjestysten ja käytäntöjen sekä yhteiskunnassa vallitsevien ajattelutapojen välistä sidosta. Fuller toteaa, että ennen tieteellistä vallankumousta humanisteilla oli episteemis-poliittinen auktoriteettiasema yhteiskunnassa, ja humanistiset tieteet myös edustivat malliesimerkkiä tieteestä. Viimeistään 1800-luvulle tultaessa tämä akateemisen kentän arvoasetelma muuttui, kun yhteiskuntapoliittisessa ajattelussa korostui halu hallita ja ennakoita yhteiskuntallista kehitystä. Samaan aikaan positivismi nosti päätään tieteellisessä ajattelussa. Käännös yhteiskuntapoliittisessa ajattelussa sekä positivismin korostuminen merkitsivät sitä, että humanistiset tieteet joutuivat luovuttamaan asemansa episteemis-poliittisen auktoriteetin haltijoina luonnontieteille. Luonnontieteet alkoivat edustaa malliesimerkkiä tieteestä, jota muut tieteenalat pyrkivät jäljittelemään ja nostamaan siten akateemista arvoaan. Muiden tieteenalojen tavoin sosiologia omaksui luonnontieteen menetelmät ja ontologiset lähtökohdat ideaaleikseen pyrkiessään saamaan vahvemman jalansijan yliopistossa. Bannister (1987) on muun muassa tuonut esiin, kuinka 1800-luvun lopulla ja toista maailmansotaa edeltävänä aikana skientismi kukoisti amerikkalaisessa sosiologiassa, josta se levisi sittemmin myös eurooppalaiseen sosiologiaan. Skientismille oli leimallista nimenomaan luonnontieteiden ontologisten ja epistemologisten lähtökohtien omaksuminen. Siten yksilöiden toiveiden ja toiminnan motiivien tarkastelun sijaan sosiologian tutkimuskohteeksi asetettiin ihmisten ulkoapäin havaittavissa oleva käyttäytyminen. Tutkimuksen arvoneutraalius nostettiin ideaaliksi, minkä ajateltiin olevan saavutettavissa kvantitatiivisin ja kokeellisin menetelmin.

Yhteiskuntatieteiden institutionalisoitumista tarkastelleet Wagner ja Wittrock (1990) tuovat historiallisessa tarkastelussaan esiin, miten yhteiskunnalliset muutokset, kuten teollistuminen, kaupungistuminen ja muuttoliike, synnyttivät tiedontarpeen, joka loi tilauksen nykymuotoisten yhteiskuntatieteiden syntymiselle. Wagner ja

Wittrock linkittävät modernien kansallisvaltioiden synnyn sekä yhteiskuntatieteiden kehittymisen yhteen. Tämä prosessi oli kuitenkin Wagnerin ja Wittrockin mukaan kaksisuuntainen, sillä samalla kun yhteiskuntatieteet vastasivat valtion tiedontarpeeseen, ne lunastivat legitimiin aseman yliopistossa, jolloin niistä myös muodostui valtion julkisin varoin rahoitettavia instituutioita. Yhteiskuntatieteillä ja valtiokoneistolla oli myös yhteisiä tavoitteita, ja ne jakoivat käsityksen vallitsevista yhteiskunnallisista ongelmista ja yhteiskunnan uudistamistarpeista. Tätä asiantilaa Wagner (1987) kuvaa reformikoalition käsitteellä. Diskurssikoalition käsite sen sijaan viittaa reformidiskurssia astetta syvempään valtiokoneiston ja yhteiskuntatieteiden vuorovaikutukseen. Siinä yhteiskuntatieteiden ja kansallisvaltioiden kehityksen ajatellaan kietoutuvan yhteen siten, että kummankin instituution ajattelumallit ja yhteiskunnallisen todellisuuden jäsentämistavat ruokkivat toinen toistaan (Wagner ym. 1991, 76). Koska yhteiskuntatieteet kehittivät vastaamaan kansallisen ja paikallisen poliittisen hallinnon tiedontarpeeseen, ne ovat Wagnerin ja Wittrockin (1991, 6–7) mukaan sulautuneet kansalliseen ympäristöönsä, mikä taas on ollut omiaan luomaan niille kansallisesti spesifejä profiileja.

Historiallis-institutionaalisten lähestymistapojen voi tulkita esittävän yhteiskuntatieteiden institutionaalistumisprosessin jossain määrin ristiriidattomana ja funktionaalistisena prosessina, jossa tieteenalat ovat kehittyneet ikään kuin luonnollisina välttämättömyyksinä palvelemaan lisääntyntä yhteiskunnallista tiedontarvetta. Kuitenkin, kuten Heilbron (2004) toteaa, tieteenalat ovat poliittisia instituutioita ja sitä kautta poliittisten kamppailujen ja kiistojen kohteita. Jo pelkästään tieteenalan institutionalisoiminen on poliittinen kysymys ja riippuvainen vallitsevista poliittisista intresseistä, kun poliittisissa päätöksentekokelemissä on käyty keskustelua siitä, onko institutionalisoitumaan pyrkivän tieteenalan tuottamalle tiedolle yhteiskunnassa tarvetta vai ei, eli onko sen julkiselle rahoittamiselle perusteita (esim. Larsson & Magdalenic 2015). Joissakin niin sanotuissa eksternalistisissa näkemyksissä jopa nähdään tieteenalat pelkästään taloudellisen ja poliittisen maailman heijastuksiksi, joiden tehtävänä on tukea kulloinkin vallalla olevaa yhteiskunnallista järjestystä (Lenoir 1993).

Tieteenalojen institutionalisoitumisprosessia empirisesti tarkastelleet tutkimukset ovat puolestaan osoittaneet, että tieteenalat eivät pelkästään heijasta poliittisia päämääriä, vaikka ovat niille ehdollistuneita. Institutionalisoitumispyrkimykset ovat synnyttäneet tieteenalojen sisällä kamppailuja ja kiistoja, jotka ovat virinneet tieteenalan sisäisistä keskusteluista, kun tieteenalan sisällä esiintyvät eri intellektuaaliset traditiot ovat ottaneet mittaa toisistaan. Esimerkiksi tutkimuksissa ruotsalaisen sosiologian institutionalisoitumisesta tuotiin esiin, kuinka mannermainen ja teoreettinen sosiologia suljettiin ulos legitimiin sosiologian määrittelyistä. Legitiimin sosiologian aseman

sai sen sijaan amerikkalainen empirismi, johon sisältyvän positivismiin nähtiin olevan linjassa tieteen yhteiskunnalliseen edistysvoimaan uskovan poliittisen hallinnon kanssa. (Larsson & Wisselgren 2006; Larsson 2008.) Sen, miksi nimenomaan mannermainen, filosofisesti orientoitunut sosiologia toimi Ruotsissa vastapuolena amerikkalaiselle empirismille, voi taas nähdä juontavan juurensa institutionaalisista tekijöistä, sillä ennen varsinaista institutionalisoitumistaan, ruotsalainen sosiologia toimi filosofian oppiaineen alla saaden siitä samalla vahvasti vaikutteita (Allardt 1993). Kuten Wagner ja kumppanit (1991) toteavat, korkeakoulusysteemien ja instituutioiden organisoitumistapojen kansallisista eroista kuin myös kansallisesti erityisistä intellektuaalisista traditiosta johtuen tieteenaloilla on kansallisesti spesifit painotuksensa.

Yhteiskuntatieteiden kansalliset erityispiirteet ovat tulleet esiin empiirisissä tutkimuksissa, joissa on makrotason tarkastelua hienovirteisemmin tutkittu institutionaalisten ja organisatoristen tekijöiden sekä kulttuuristen ominaispiirteiden vaikutusta tieteenalan preferensseille ja epistemologisille lähtökohdille. Esimerkiksi vertaillen ranskalaisen ja amerikkalaisen sosiologian laitosten organisoitumista Lamont (2000) on todennut normatiivisen kontrollin ja arvioinnin kriteerien olevan tiukempia yhdysvaltalaisessa sosiologiassa kuin ranskalaisessa, koska amerikkalaiset sosiologian laitokset sekä sosiologien urapolut ovat strukturoidumpia kuin Ranskassa. Ranskalaisen ja yhdysvaltalaisen kulttuurin ominaispiirteet ovat vaikuttaneet myös siihen, millä tavoin sosiologian oletetaan asemoituvan yhteiskuntaan. Ranskassa, jossa tieteellisen eliitin asema on ollut vahva, sosiologien on oletettu osallistuvan kansalliseen poliittiseen keskusteluun ja intellektuaaliseen elämään. Sitä vastoin yhdysvaltaiselle kulttuurille leimaa-antavien piirteiden, kuten anti-intellektualismin, populismin, pragmatismien ja massamedian vahvan roolin, on nähty vaikuttaneet siihen, että amerikkalaisilla sosiologeilla ei ole samankaltaista intellektuaalisen eliitin asemaa kuin Ranskassa. Yhdysvalloissa sosiologien ei ole oletettu tuovan julki poliittisia näkemyksiään tai osallistuvan julkiseen keskusteluun vaan toimivan pelkästään ammatillisten normien pohjalta.

Samalla tavoin Abend (2008) tutkiessaan meksikolaista ja yhdysvaltalaisista sosiologiaa päätyi siihen, että erilaiset rahoituspohjat sekä yliopistojen erilainen asema Meksikossa ja Yhdysvalloissa ovat muovanneet olennaisesti maiden sosiologioiden ontologisia ja epistemologisia puitteita. Meksikossa sosiologit suosivat hermeneuttisia lähestymistapoja, ja sosiologien odotetaan olevan poliittisesti aktiivisia. Yhdysvaltalaisessa sosiologiassa sen sijaan tavoitellaan objektiivisuutta, johon pyritään kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien kautta sekä arvoneutraaliutta, jonka velvoittamana sosiologien odotetaan pidättäytyvän poliittisesti kantaottavasta toiminnasta.

Tutkimuksessaan Abend käyttää yhtenä yhdysvaltalaisen ja meksikolaisen sosiologian erojen selittäjänä George Steinmetzin (2005) makrososiologista lähestymistapaa, jossa laajojen rakenteellisten yhteiskunnallisten prosessien sekä kulttuurillisten diskurssien nähdään vaikuttavan olennaisesti siihen, millä tavoin sosiologit ymmärtävät yhteiskunnan, millä tavoin se on mahdollista ymmärtää ja millä tavoin sosiologit asemoituvat yhteiskuntaan. Nämä tutkimukset ovat tuoneet esiin, kuinka kansallinen konteksti erilaisine tutkimuksen organisoitumistapoineen saa aikaan erilaisia painotuksia epistemologisiin lähtökohtiin. Toisaalta institutionaalisten, organisatoristen ja rahoituksellisten tekijöiden ohella ei pidä unohtaa myöskään materiaalisia ja teknologisia tekijöitä, sillä materiaaliset ja teknologiset resurssit – joko niiden puuttuminen tai uusien resurssien käyttöönotto – ovat osaltaan olleet muokkaamassa tieteenalojen epistemologiaa ja käytäntöjä (Alastalo 2005; Burri 2011).

Tässä tutkimuksessa lähtökohtana on, että ympäröivä yhteiskunta ei vain ole olemassa ympäristönä, jonka kehystämänä tutkimusta tuotetaan, vaan yhteiskuntapoliittinen ilmasto muokkaa olennaisesti tieteenalan ymmärrystä itsestään. Mikäli tiedekulttuurien tutkimusperinteen ongelmana on pidetty sitä, että niissä tieteenaloja ja yliopistoja on käsitelty ikään kuin muusta yhteiskunnasta irrallisina, suljettuina systeemeinä, niin makrotekijöitä painottavien näkökulmien puutteena on ollut se, että ne taas näkevät tieteenalat liiaksi yhteiskunnallisen rakenteen määrääminä vailla omaa, kullekin tieteenalalle ominaista sosiaalisen toiminnan järjestelmää (Steinmetz 2009). Toisaalta historiallis-institutionaalisesta perspektiivistä tiedettä ja tieteenaloja analysoivat tutkimukset jättävät myös mikrotason merkityksenannot tarkastelunsa ulkopuolelle, minkä seurauksena tieteenalojen sisäinen heterogeenisuus jää piiloon. Bourdieu on todennut, että tieteellistä kenttää analysoidessa, lähtökohtana ei voi pitää yksistään poliittista ulottuvuutta kentän toimintaa ja määrittelykamppailuja selitettäessä, mutta ei myöskään puhtaasti intellektuaalista ulottuvuutta, sillä pelkästään jommankumman lähestymistavan omaksuminen tuottaa ”täysin vääränlaista” tulkin-
taa (Bourdieu 1999, 21).

Seuraavaksi esiteltävä Bourdieulainen viitekehys tarjoaa tiedekulttuurien tutkimusperinnettä ja makrososiologisia lähestymistapoja hedelmällisemmän tulkintakehyksen, sillä se huomioi kullekin tieteenalalle ominaisen toiminnan logiikan ja sääntöjen järjestelmän, mutta korostaa myös tieteenalojen sisäisen logiikan sidoksisuutta suhteessa kulloinkin vallitsevaan yhteiskunnalliseen ja poliittiseen kontekstiin. Ennen kaikkea bourdieulainen viitekehys näyttää tieteenalat jännitteisinä, hierarkkisesti rakentuneina kenttinä, joissa käydään tieteenalan sisäisiä kamppailuja vallasta, mutta jotka kamppailevat vallasta myös muiden ulkopuolisten kenttien kanssa.

4.3 Tieteenalat kenttinä

Bourdieu on tarkastellut tiedettä ja akateemista kenttää useissa eri teoksissa (esim. 1984, 1996a, 2004). Bourdieu mieltää tieteen ja sen yksittäiset tieteenalat kentiksi samalla tapaa kuin muut sosiaalisen toiminnan alueet ja instituutiot, kuten politiikan, talouden tai taiteen kentät. Kenttä on kohtalaisen autonominen sosiaalisen toiminnan yksikkö, jolla on oma toiminnan logiikkansa ja sääntönsä ja jossa kamppaillaan vallasta, resursseista ja pääomista. Bourdieu korostaa kamppailujen symbolista aspektia. Siten kamppailuissa ei ole kyse pelkästään materiaalisista resursseista vaan ennen muuta siitä, minkälaisen merkityksen ja arvon kukin sosiaalisen toiminnan käytäntö tai ominaisuus kamppailussa saa. (Bourdieu 1977; Bourdieu 1991.) Bourdieu käyttää pelimetaforaa kuvatessaan toimintaa kentällä, sillä pelin tavoin siinä kilpailaan tiettyjen kentälle ominaisten sääntöjen puitteissa pääomista ja resursseista, jotka kentällä katsotaan arvokkaiksi. Pelaaminen myös edellyttää toimijoilta kentän sääntöjen ja logiikan noudattamista sekä keskeisten taitojen omaksumista. (Bourdieu & Wacquant 1992, 98–99.)

Tieteellisellä kentällä tutkijat kamppailevat arvonannosta, tieteellisestä auktoriteetista sekä määrittelyvallasta eli vallasta määritellä, mikä kentällä lasketaan legitimiiksi tieteksi. Kamppailuissa jokainen kentän toimija pyrkii saamaan omien tutkimusintressiensä mukaiset tieteelliset käytännöt ja kysymyksenasettelut edustamaan legitimiä tiedettä kentällä. Toisin sanoen tieteellisellä kentällä kamppailun kohteena on se, kenellä on valtaa määritellä, mitä legitimi tiede pitää sisällään. (Bourdieu 1999, 24–25; Bourdieu 2004, 62–70.) Samalla kentän kamppailuissa määritellään ne toiminnan ehdot, joiden nojalla toimija luetaan kelpoiseksi toimimaan kentän täysivaltaisena jäsenenä. Lisäksi kentällä kilvoitellaan pääomista. Bourdieulla pääomajien perustyyppit ovat taloudellinen, kulttuurillinen ja sosiaalinen pääoma. Näistä taloudellinen pääoma viittaa materiaalisiin resursseihin ja rahaan. Kulttuurillinen pääoma merkitsee kulttuurillisia resursseja, joka monesti ymmärretään koulutukselliseksi kvalifikaatioiksi, mutta sisältää myös epävirallisempia kulttuurillisia taipumuksia. Sosiaalinen pääoma sen sijaan viittaa mahdollisuuksiin olla osallisena merkittävässä sosiaalisissa verkostoissa. Keskeistä Bourdieun ajattelussa on pääomien vaihdettavuus. Taloudellinen pääoma esimerkiksi mahdollistaa huippututkijoiden palkkaamisen tutkimusryhmään, mikä taas todennäköisesti lisää julkaisuutuottavuutta ja kasvattaa taloudellisia resursseja saaneen tutkijan mainetta. ”Oikeiden ihmisten tunteminen” eli sosiaalinen pääoma taas voi avata ovia arvostettuihin konferensseihin ja tilaisuuksiin, mikä taas parantaa tutkijan näkyvyyttä ja mahdollisuuksia menestyä rahoituskilpailuissa. (Bourdieu 1984.)

Edellä kuvattujen pääomajien perustyyppien ohella Bourdieu on erotellut *tieteellisen pääoman*. Se viittaa mihin tahansa ominaisuuteen, institutionaalsiin ja sosiaalisiin käytäntöihin, tiedontuotannon tapaan, julkaisukanavaan tai akateemisen urapolun malliin, joka on kentällä laajalti arvostettu. Tieteellinen pääoma assosioituu käsitykseen hyvästä tieteestä, ja se pitää sisällään legitimiin tieteen tunnusmerkit. (Bourdieu 1999; Bourdieu 2004, 55–62.) Koska tieteellisellä kentällä konfliktit ja kamppailut tieteellisestä legitimitetistä ovat jatkuvia, käsitys tieteellisestä pääomasta ei ole stabiili, vaan eri pääoman muotojen arvo voi muuttua. Siten se, minkälaisen painoarvon ominaisuus tai käytäntö saa, eli se, onko pääoman arvo matala vai korkea, riippuu siitä, kuinka laajasti sen tärkeys on kentällä tunnustettu ja hyväksytty. Toisin sanoen suuret matala ja korkea ilmentävät kentän dynamiikkaa, jossa aiemmin korkeaa statusta tieteellisen pääoman muotona nauttanut tieteellinen käytäntö tai orientaatiotapa saattaa sisäisten kamppailujen ja ulkoisten muutosten seurauksena päätyä edustamaan matalaa tieteellisen pääoman muotoa, kun se menettää suhteellista arvoaan kentän pelissä. Toisaalta tieteellisen pääoman muodot vaihtelevat myös tieteenalasta toiseen, joten tieteenalat eroavat siinä, minkälaiset tieteelliset käytännöt näyttäytyvät tieteellisinä pääomina. (Albert & Kleinman 2011; Bourdieu 2004.)

Kamppailuissa legitimiin tieteen määritelmästä käsitystä legitimistä tieteestä toteutetaan strategioiden kautta. *Strategiat* edustavat praksista eli ne ovat käytäntöjä, joilla katsotaan saatavan aikaan hyvää ja legitimiiksi katsottua tiedettä. Tällaisia strategioita voivat olla esimerkiksi tietyn julkaisukanavan, julkaisun kielen, metodin tai tietynlaisen tutkimuksellisen orientaation valinta. (Bourdieu 1999.) Joissakin yhteyksissä Bourdieu (Lamaison & Bourdieu 1986, 111) viittaa strategioihin ”käytännöllisenä vaistona” (practical sense) tai tuntona; miltei tiedostamattomana kykyä aistia, minkälaista toimintaa peli kentällä vaatii. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin omaksuttu Bourdieun määritelmä, jossa hän esittää strategiat hyvin tietoisina ja tavoiteorientoituneina toimintamalleina, joiden avulla tutkijat pyrkivät sekä lisäämään tieteellistä auktoriteettiaan että tuputtamaan omaa näkemystään legitimistä tieteestä kentän universaaliksi näkemykseksi (Bourdieu 1991, 6–9). *Distinktiot* ymmärretään tässä diskursiivisina ja retorisisina strategioina, joilla erottaudutaan kilpailevasta legitimiin mää-

ritelmästä ja esitetään se jollain tavoin vähempiarvoisena suhteessa 'oikeaan' käsitykseen legitimoimista¹⁰(Bourdieu 1999, 22). Strategioilla pyritään toisin sanoen sekä toimimaan omia tieteellisiä preferenssejä seuraten että kutsumaan muut kentän toimijat toimimaan omien, parhaaksi katsottujen tieteellisten päämäärien mukaisesti. Koska legitimi tiede tulee määritellyksi voittajan ehdoilla, niiden toimijoiden näkemykset, jotka vetävät kamppailussa pidemmän korren, asettuvat edustamaan legitimiä näkemystä. Näin ollen, kuten Albert ja McGuire (2014) kirjoittavat, kentän yleisesti tunnustamat strategiat sekä tutkijoiden omat näkemykset hyvästä tutkijuudesta ja tutkimuksesta eivät välttämättä kohtaa, vaan tutkijat joutuvat vallitsevan pelin sääntöjen edellyttäminä toisinaan myös toteuttamaan sellaisia strategioita, jotka ovat vastoin heidän omia näkemyksiään.

Kentät ovat hierakkisesti rakentuneita, sillä kentän toimijat ovat jakaantuneet *hallitseviin* ja *hallittuihin*. Hallitsevassa asemassa olevilla toimijoilla on valtaa määritellä, mikä kentällä on legitimiä ja millä pelikorteilla kentällä pelataan. Tieteellisellä kentällä hallitsevassa asemassa ovat ne toimijat, joilla on tieteellistä auktoriteettia eli ne, jotka ovat saavuttaneet intellektuaalista mainetta sekä ne, jotka toimivat merkittävässä akateemisissa ja hallinnollisissa asemissa, josta käsin heillä on valtaa päättää kentän reproduktiosta. (Bourdieu 1999, 29; Bourdieu 1984.) Jako hallitseviin ja hallittuihin ei koske vain yksittäisiä tutkijoita, vaan myös tieteenalan eri instituutiot ja laitokset voidaan jakaa hallitseviin eli sellaisiin, joilla on paljon symbolista pääomaa ja rahallisia resursseja sekä niihin instituutioihin, joilla on vähemmän sekä taloudellista että symbolista pääomaa ja ovat vähemmän arvostettuja tieteenalan kentällä (Naidoo 2004).

Koska toiminta kentällä vaatii toimijoilta erityisiä ponnisteluja, pelikentällä on oltava jokin yllyke, joka imaisee toimijat peliin mukaan. Tätä yllykettä Bourdieu kuvaa *illuusion* käsitteellä. Hieman harhaanjohtavasti sanakirjamerkityksestä poiketen, Bourdieulla illuusion käsite viittaa toimijoiden emotionaaliseen kiinnittymiseen peliin. Se edustaa tunnetta siitä, että huolimatta ponnisteluista pelikentällä, peli on toimijalle

¹⁰ Strategioista ja erottautumisen mekanismeista puhuttaessa bourdieulainen tulkintatapa tulee lähelle Gierynin (1993) rajatyön käsitettä, jossa rajanveto merkitsee sellaisia käytännöllisiä, retorisia strategioita, joilla hyvä tiede erotetaan epätieteestä. Albertin ja kumppaneiden mukaan (2009) gieryniläisen lukutavan tekee ongelmalliseksi se, että sillä on taipumus pelkistää tieteenalan kamppailut dikotomiaksi, jossa kamppailua käydään kahden taistelevan leirin välillä (vrt. esim. Larsson & Wisselgren 2006; Larsson 2008). Kirjoittajat myös katsovat, että koska Gieryn kehitti rajatyön käsitteen alunperin kuvaamaan tieteen ja ei-tieteen välistä rajanvetoa, käsitteen vaarana on se, että se saattaa näyttää tieteenalat liian homogeenisina yksikköinä, jolloin se ei siten myöskään kykene tuomaan esiin tieteenalojen sisäistä variaatiota. Kuitenkin esimerkiksi Vuolannon (2013) tutkimuksessa rajatyön käsitettä on sovellettu tavalla, jossa sen avulla on onnistuttu hahmottamaan erilaisia ja moneen suuntaan avautuvia rajatyön muotoja. Siinä niin sanotun perinteisen tieteen ja ei-tieteen välisen rajatyön muodon ohella Vuolanto erottaa tieteen sisäistä, tieteen välistä sekä tieteen ja yhteiskunnan että tieteen ja muiden uskomusjärjestelmien välistä rajatyötä.

pelaamisen arvoinen, ja panostaminen siihen koetaan tärkeänä ja tavoittelemisen arvoisena. Toisin sanoen illuusio kuvaa toimijalle tärkeän päämäärän tai arvon edistämistä kentän pelissä. (Bourdieu 1984, xii; Bourdieu & Wacquant 1992.) Eri ryhmät ja eri toimijat voivat tuoda mukanaan kentälle erilaisia illuusioita. Illuusioiden ei kuitenkaan esiinny tasaveroisina, vaan jokin niistä muodostuu kentällä hegemoniseksi. Toisaalta mikä tahansa kentän ulkoinen tekijä tai prosessi voi muuttaa kentän dynamiikkaan ja illuusioiden välistä hierarkiaa tai häiritä ja hankaloittaa jonkin illuusion mukaista toimintaa. (Colley 2012.)

Pyrkiessään edistämään jonkun arvon asemaa illuusion käsite tulee lähelle *doksan* käsitettä, mutta on doksan käsitettä täsmällisempi ja toiminnallisempi. Doksalla¹¹ Bourdieu (1977; 1996b) nimittäin kuvaa kentän piiloista ja itsestään selvänä pidettyä tapaa hahmottaa inhimillistä todellisuutta. Doksa edustaa näkymätöntä, keskustelematonta, mutta kaikkialla vallitsevaa kentän uskomusten järjestelmää. Kyseenalaistamattomana maailman hahmottamisen tapana se ohjaa kentän merkitysrakenteita. Doksa ei kuitenkaan ole kyseenalaistamattomuudessaan kaikkivoipainen, vaan se voi kriisiytyä, jolloin kenttä ajautuu heterodoksiseen tilaan. Tällöin kilpailevat todellisuuden hahmottamisen tavat alkavat haastaa doksaa. *Ortodoksa* on doksan diskursiivinen ilmentymä, ja se asettuu puolustamaan vallitsevaa doksaa. *Heterodoksa* sitä vastoin on doksaa haastamaan pyrkivä diskurssi. Ortodoksisten ja heterodoksisten diskurssien ilmaantuminen kentän keskusteluihin merkitsee piiloisten taustaolettamusten esiin ottamista. Samalla ortodoksisten ja heterodoksisten diskurssien läsnäolo paljastaa muunkinlaisen sosiaalisen järjestyksen mahdollisuuden toisin kuin järkähtämätön, vain yhdenlaista sosiaalista todellisuutta tunnustava doksa. (Bourdieu 1977, 164–165.)

Bourdieu (1999) rinnastaa taiteen ja tieteen kentät toisiinsa, sillä kummassakin toimijan tuotosten arvo on riippuvainen kentän muiden toimijoiden – jotka samalla ovat toimijan kilpailijoita – arvonannosta. Tieteen ja taiteen kenttien yhtäläisyys liittyy kuitenkin ennen muuta niiden autonomisuuden asteeseen. Vaikka nämä kentät ovat kohtalaisen autonomisia, ne ovat vallan kentälle alisteisia, koska niiden toiminta on paljolti riippuvaista vallan niille osoittamista rahallisista resursseista. Vallan kenttää Bourdieun ajattelussa edustaa valtiokoneisto hallinta- ja toimeenpanoinstituutioi-

¹¹ Doksan käsite muistuttaa jossain määrin Kuhnin (1970) paradigman käsitettä. Paradigmalla Kuhn tarkoittaa jotain tutkimuksen aluetta itsestäänselvästi hallitsevaa peruskäsitelmää. Kuhnin mukaan, kun jokin paradigma on hallitsevassa asemassa, tieteenala on normaalitieteen tilassa. Samalla tavoin kuin Bourdieulla doksaa haastamaan pyrkivät heterodoksiset diskurssit myös Kuhnilla anomaliat pyrkivät riitauttamaan käsityksen normaalitieteestä ja asettamaan samalla vallitsevan paradigman kyseenalaiseksi.

neen. Alistaisuus vallan kentälle tarkoittaa toisin sanoen sitä, että niiden autonomisuuden aste riippuu vallan kentän määräysvallasta. Bourdieu korostaa myös näiden kenttien tuotosten symbolista ja ideologista merkitystä vallan kentälle, mikä myös tekee niistä alttiita vallan kentän väliintuloille. Siten siinä missä edellä esiteltyt Wagner ja Wittcock (1991) puhuvat yhteiskuntatieteiden ja valtiovallan välisestä vuorovaikutuksesta, Bourdieu näkee valtiovallan ja tieteenalan välisen suhteen kamppailuna, jossa tieteenala pyrkii ylläpitämään autonomiaansa ja jossa kuitenkin valtiovallalla on sen hallussaan pitämien resurssien ja määräysvallan vuoksi aina enemmän valtaa suhteessa tieteen kenttään.

Tieteenalakenttien autonomisuuden asteissa on kuitenkin eroja, jotka liittyvät tieteenalojen erilaisiin symbolisiin ja ideologisiin arvoihin. Esimerkiksi luonnontieteiden symbolinen arvo perustuu valtaapitävien näkökulmasta niiden kykyyn synnyttää teknisiä sovellutuksia ja taloudellisia voittoja. Valtion myöntäessä niille rahoitusta, ne saavat toimia melko omalakisesti. Bourdieun mukaan yhteiskuntatieteisiin ei kuitenkaan kytkeä samanlaista oletusarvoa, jossa niiden nähtäisiin edistävän yhteiskunnan taloudellisia edellytyksiä. Bourdieu jopa toteaa, että valtaapitävät eivät odota yhteiskuntatieteiltä muuta kuin vallitsevan valtajärjestelmän pönkittämistä. Lisäksi yhteiskuntatieteet ovat jo lähtökohtaisesti muodostuneet symbioottisessa suhteessa vallan kentän kanssa, koska niiden modernit muodot ovat kehittyneet ja institutionalisoituneet valtiokoneiston tiedontarpeiden ohjaamina. Siksi niiden sisäiset kamppailut eivät ole samalla tavalla vallan kentän tavoitteenasetteluista vapaita kuin luonnontieteillä, eli niillä on luonnontieteitä rajatumpi autonomia. (Bourdieu 1999, 36.) Tieteenalan autonomisuuden asteen voi siten katsoa olevan suhteessa valtiokoneiston sille suoman autonomisuuden kanssa. Bourdieu näkee tieteenalojen saaman yhteiskunnallisen arvonannon ja akateemisen arvostuksen olevan myös suorassa suhteessa toisiinsa. Siten ne tieteenalat, jotka kontribuoivat taloudelliselle ja poliittiselle kentälle ovat myös hyvässä asemassa akateemisella kentällä. Sosiologian Bourdieu (1999, 38) katsoo sijoittuvan tieteiden hierarkian alatasoille, minkä vuoksi se on joutunut alinomaa todistelemaan tieteellisyyttään. Toisaalta taas kysymys tieteenalojen hierarkiasta ei ole näin yksiselitteinen. Kirjassaan *Homo Academicus* Bourdieu (1984, 62–63) nimittäin viittaa Kantin 1700-luvulta peräisin olevaan ajatukseen, jossa tieteenalojen yhteiskunnallinen arvostus ja akateeminen arvostus ovatkin käänteisiä toisilleen. Koska yhteiskunnallisesti arvostettujen tieteenalojen hierakkinen järjestys on seuraava: teologia, oikeustieteet, lääketiede, filosofia (mukaan lukien humanistiset tieteet ja luonnontieteet), niin akateemisella kentällä arvostettujen tieteenalojen hierarkia on päinvastainen (filosofia, lääketiede, oikeustieteet, teologia). Akateemisella kentällä arvo on puhtailla ja teoreettisilla tieteenaloilla, jotka kontribuoivat intellektuaaliseen

diskurssiin. Tässä kohtaa Bourdieu tulee toistaneeksi Becherin edellä kuvattua akateemisen maailman nokkimisjärjestystä, jossa puhtaat ja teoreettiset tieteenalat/tieteilijät ylenkatsovat anti-intellektuaalisina pitämiään soveltavia ja käytäntöön kytkeytyviä tieteenaloja/tietelijöitä. Samalla myös Snown dikotomia rahvaista ja käytäntöön sidotuista luonnontieteistä erotuksena älyllisistä, materiaalsen maailman yläpuolelle asettuvista humanisteista herää eloon.

Koska yhteiskuntatieteet ovat alttiimpia vallan kentän alkuun panemille muutoksille kuin luonnontieteet, ulkoiset ja vallan kentältä tulevat muutokset väijäämättä muovaavat yhteiskuntatieteiden sisäistä dynamiikkaa, ja tulevat samalla vaikuttaneeksi kentän pelisääntöihin ja sisäiseen logiikkaan. Bourdieun mukaan tilanteessa, jossa ulkopuolinen kenttä haastaa kenttää, sen sisäiset kamppailut käyvät entistä kiihkeämmiksi. Silloin ne toimijat, joiden intresseihin ulkopuolisen kentän vaikutuksesta uudelleen muokkaantunut kentän logiikka ja uudet pelin säännöt sopivat, ottavat yhteen niiden toimijoiden kanssa, joiden intressit olivat yhteensopivia muutosta edeltävän logiikan kanssa. (Bourdieu & Wacquant 1992.) Tieteellisen kentän ulkopuolelta tulevassa, aiempaa tieteellisen kentän logiikkaa haastamaan pyrkivässä muutoksessa on monesti kyse tiedepolitiikassa ja sen politiikkapriorisoinneissa tapahtuneista muutoksista ja uudelleen muotoiluista.

Bourdieuilainen viitekehys on tieteen tutkimuksen kentällä varsin tuore ja vähemmän käytetty¹². Tieteen tutkimuksessa Bourdieulaista viitekehystä on sovellettu analysoitaessa ulkoisissa toimintaehdoissa tapahtuneiden muutosten, kuten uuden teknologian käyttöönoton (Burri 2011) tai tiedepoliittisten muutostendenssien, vaikutusta tieteenalan sisäiselle dynamiikalle (Albert 2003; Kropp & Blok 2011). Sen sijaan korkeakoulututkimuksen kentällä bourdieuilainen lähestymistapa on ollut suosittu. Sitä on sovellettu muun muassa analysoitaessa tieteenalan metodologisten vaiheiden ja tiedepolitiikan taholta tulevien yllykkeiden välistä dynamiikkaa (Grenfell & James 2004) tai analysoitaessa, kuinka ulkoisissa toimintaehdoissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat eri hierarkiatasoilla olevien tieteellisten instituutioiden ja laitosten käyttämiin strategioihin (Mendoza ym. 2012; Naidoo 2004). Näissä tutkimuksissa ilmeni, että arvovaltaisilla eliittiyliopistoilla ja -laitoksilla on paremmat mahdollisuudet ottaa etäisyyttä ulkoapäin yhteiskunnasta tuleviin muutosvaateisiin, kuten tiedepolitiikan taholta tuleviin insentiveihin, ja niiden valittavana olevien strategioiden määrä on suurempi kuin vähemmän arvostetuilla yliopistoilla ja laitoksilla.

Tämän tutkimuksen kannalta erityisen kiinnostava on Albertin (2003) tutkimus kanadalaisesta sosiologiasta ja taloustieteestä sekä Kroppin ja Blokin (2011) tutkimus

¹² Hong (2008) mukaan syynä on ollut se, että STS-kenttä on ollut kallellaan positivistisesti orientoituneeseen tutkimukseen.

tanskalaisesta sosiologiasta. Kummassakin tarkastelun kohteena oli, millä tavoin tiedepolitiikassa lisääntynyt intressi valjastaa akateeminen tutkimus tuottamaan yhteiskunnallisesti relevanttia tutkimusta on vaikuttanut tieteenalan tieteellisiin käytäntöihin ja sen arvostukseen sekä näkemyksiin legitimoimista sosiologiasta (Albert 2003; Kropp & Blok 2011). Bourdieulaista luentatapaa on myös käytetty eri kansallisten yhteiskuntatieteiden ja sosiologioiden historiallisissa analyyseissa, joihin on yhdistetty mikrotason eli tieteenalan keskeisten tutkijoiden urapolkujen ja elämänurien tarkastelu (Steinmetz 2017; Steinmetz 2009). Tämänkaltaisen historiallinen tarkastelu on auttanut ymmärtämään, miksi esimerkiksi tietyt tutkimussuunnat, -ohjelmat tai -menetelmät lyövät itsensä läpi joissakin kansallisissa konteksteissa tai jonain nimenomaisena ajankohtana, kun taas toisissa ajallisissa ja kansallisissa konteksteissa niiden lanseeraaminen tieteenalalle on epäonnistunut (Steinmetz 2018).

Kokoavasti todeten bourdieulaisten viitekehyksen voi sanoa tekevän tiedekulttuurien tutkimukseen nähden sen korjausliikkeen, että se ei redusoi tieteenalan ominaislaatua ja toimintaa epistemologisista tekijöistä kumpuaviksi, mutta ei näe tieteenaloja pelkästään talouden ja kulttuurin heijastumina vaan ottaa huomioon myös niiden omalakisien toiminnan. Bourdieun relationaalinen tulkintakehys näyttää, kuinka juuri kentän semi-autonominen olemus yhdessä kentän sisäisen heterogeenisuuden ja hierakiarakenteen kanssa muodostavat sosiologian sisäisen dynamiikan, jossa jokin legitimoimien sosiologian määritelmistä muodostuu tietyssä, nimenomaisessa kontekstissa dominantiksi, kun taas toiset määritelmät joko haastavat dominanttia näkemystä tai joutuvat kamppailemaan elintilastaan kentällä. Tähän tutkimukseen Bourdieu tarjoaa käsitteellisen työkalupakin, jolla on mahdollista purkaa analyttisesti niitä symbolisia merkityksenantoja, jotka ovat olennaisia kohteena olevalle ilmiölle eli sosiologialle, ja paljastaa niitä jännitteitä ja valta-asetelmia, joita merkitystenantojen välille kytkeytyy. Kuten tuon seuraavassa tutkimuksen metodologisista valintoja käsittelevässä luvussa esille, Swartzin (2013) ajatusta seuraten Bourdieun käsitteet toimivat tässä tutkimuksessa ”metaperiaatteina”, jotka eivät yksinomaan muodosta teoreettista viitekehystä, vaan toimivat myös tutkimuksen metodologisina lähtökohtina.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän tutkimuksen kohteena ovat ne merkityksenannot ja kulttuurisen ymmärtämisen tavat, joilla hallitsevassa asemassa olevat kentän toimijat eli sosiologian kentän eliitti rakentaa käsitystä hyvästä sosiologiasta. Koska tutkimuksen keskiössä ovat kulttuuriset merkitykset, tutkimus ei pyri tavoittamaan absoluuttista totuutta ilmiöstä. Sen sijaan aineistoluennalla on pyritty saamaan haastattelujen sisältö esiin koko rikkaudessaan ja monisäikeisyydessään. Tutkimustulokset on tuotettu systemaattisen, bourdieulaista käsitteitä hyödyntävän diskursiivisen luennan kautta. Edeltävässä luvussa esittelin bourdieulaista viitekehystä. Tässä luvussa kuvaan, millä tavoin Bourdieun käsitteelliset työkalut nivELYTYVÄT käyttämäni diskursiiviseen analyysiin. Aloitan luvun esittelemällä tutkimusaineiston, sen synty- ja tulkintaehdot sekä tutkimuseettiset näkökohdat. Tämän jälkeen kerron poikkikulttuurisesta tutkimusotteesta. Lopuksi avaen diskurssianalyysin peruseriaatteita ja tapaa, jolla sovelsin diskursiivista lukutapaa ja bourdieulaista käsiteapparaattia analyysiprosessissa.

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu kolmesta eri teemahaastatteluaineistosta: (1) Suomalaisen sosiologian professorien haastattelut vuosilta 1979–1981 (10 kpl) (2) suomalaisen sosiologian professorien haastattelut vuosilta 2012–2014 (10 kpl) sekä (3) ruotsalaisten sosiologian professorien haastattelut 2013–2014 (10 kpl). Ensimmäisessä aineistossa 1970-luvun suomalaisaineistossa (S1970) miehiä oli kahdeksan ja naisia kaksi. Toisessa aineistossa 2010-luvun suomalaisaineistossa (S2010) miehiä oli yhdeksän ja naisia yksi, ja kolmannessa 2010-luvun ruotsalaisaineistossa (R2010) miehiä oli kahdeksan ja naisia kaksi. Sukupuolten välinen suhdeluku kuvastaa yleisesti naisten vähäistä määrää professoritasolla. 2010-luvun puolivälin tilastoaineiston perusteella Suomessa oli 44 sosiologian professoria, joista vajaa kolmannes on naisia (Vipunen 2016). Ruotsissa sosiologian professoreja on miltei puolet enemmän eli 80, joista neljännes on naisia (UKÄ 2011). Samoja professoreja ei esiinny eri suomalaisaineistoissa, eli kukin professori esiintyy vain yhdessä aineistossa.

Alla olevaan taulukkoon olen koonnut tutkimuksen pääkysymykset, artikkelispesifit kysymykset, kulloinkin käytössä olleet bourdieulaiset käsitteet sekä käytetyt aineistot.

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset ja artikkelikohtaiset tutkimusastelemat

	I Artikkeli	II Artikkeli	III Artikkeli
Päätutkimuskysymykset	1) Mitä hyvä sosiologia on? 2) Miten sosiologia oikeuttaa itsensä?		
Artikkelispesifit kysymykset	Millaisia illuusioita sosiologiassa on tunnistettavissa kahtena eri ajanjaksona?	Kuinka suomalaiset ja ruotsalaiset sosiologian professorit määrittelevät legitiimiä sosiologiaa?	Millä tavoin tiedepolitiikan huippututkimusidealeihin vastataan sosiologian kentällä?
Bourdieulaiset käsitteet	illuusio, distinktio, strategia	strategia, distinktio, ortodoksa, doksa	tieteellinen pääoma, distinktio, diskursiivinen strategia, autonomia, heteronomia
Aineisto	S1970 ja S2010	S2010 ja R2010	S2010 ja R2010

Ensimmäinen eli vuosina 1979–1981 kerätty aineisto (S1970) on osa Erkki Kaukonen, Pertti Raution ja Pertti Suhosen johtamaa projektia Sosiologia eilen ja tänään (Kaukonen ym. 1978-1981). Aineisto on saatavilla julkisena Yhteiskuntatieteellisestä Tietoarkistosta. Haastattelut on kerätty kolmesta eri suomalaisesta yliopistosta. Kokonaisuudessaan aineisto koostui 30 sosiologian apulaisprofessorin ja professorin haastatteluista, joista valitsin niiden kymmenen sosiologin haastattelut, jotka olivat professoreja. Haastattelijoina haastatteluissa toimivat projektin johtajat sekä sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen opiskelijoita. Haastatteluissa käydään läpi kunkin haastateltavan henkilökohtaista akateemista urapolkua aina yliopisto-opintoihin haikutumisesta senhetkiseen opetus- ja tutkimustoimintaan asti. Haastattelujen tematiikka keskittyy väitöskirjaprosessiin ja väitöskirjan saamaan vastaanottoon. Haastatteluissa on myös kysytty tutkijoiden viittauskäytännöistä, kansainvälisistä vaikutteista ja kansainvälisestä yhteistyöstä. Tutkimusuraansa ja tutkimuksellisia valintojaan reflektoidessaan haastateltavat tuovat ilmi omia tutkimuksellisia mieltymyksiään ja näkemyksiään ihanteellisesta sosiologisesta tutkimuksesta. Lisäksi reflektoinnit välittävät kuvaa siitä, minkälainen sosiologinen tutkimus on haastatteluajankohtana ollut yleisesti hyväksyttyä ja ideaalista; minkälainen tutkimus taas on poikennut valtavirrasta tai jäänyt vaille arvonantoa sosiologian tiedeyhteisön keskuudessa.

Suomalaisten ja ruotsalaisten professorien haastatteluista koostuva, 2010-luvulla kerätty haastatteluaineisto (S2010 ja R2010) kuuluu osana Oili-Helena Yljoen Tiedontuotannon aikamaisemat –nimistä Suomen Akatemian hanketta (SA136342), joka suoritettiin Tiedon, tieteen ja teknologian tutkimuskeskus TaSTI:ssa¹³. Haastattelut toteutettiin avoimina teemahaastatteluina (Hirsjärvi & Hurme 2006). Toimin hankkeen tutkimussihteerinä vuosina 2011–2014. Tein osan aineiston suomalaishaastatteluista, osan niistä teki toinen hankkeen tutkimusryhmän jäsen Virve Kallioniemi-Chambers. Ruotsalaisprofessorit haastattelin itse. Kaikki haastattelut toteutettiin haastateltavien työhuoneissa, ja haastattelut kestivät keskimäärin tunnista kahteen tuntiin. Haastatteluiden läpäisevänä teemana on haastateltavien kokemus akateemisen tiedontuotannon ehdoissa tapahtuneiden muutosten seurauksista omalle tutkimustyölle. Lisäksi kysymykset käsittelevät sitä, millä tavoin haastateltavat kokevat viimeaikaisten yliopistojärjestelmässä tapahtuneiden muutosten vaikuttaneen sosiologiaan, sen asemaan akatemiassa ja yhteiskunnassa sekä tieteenalan tiedontuotantoon.

Akatemianhankkeen (aineistot S2010 ja R2010) haastateltavat valittiin heidän asemansa perusteella: Informantit ovat vakituksessa työsuhteessa olevia, meritoituneita ja asemansa vakiinnuttaneita professoreja. Heillä on takanaan pitkä tutkimusura sekä kansallisia ja kansainvälisiä meriittejä. Suurin osa haastateltavista toimii erilaisissa tieteellisten seurojen ja järjestöjen luottamustoimissa. Ennen muuta haastateltavat ovat hallinnollisissa positioissa, joista käsin he tekevät päätöksiä tieteenalan oppisisällöistä sekä ovat mukana päättämässä virantäytöistä ja rekrytoinneista. Lisäksi haastateltavien valintaa ohjasi institutionaaliset tekijät, koska haastateltavat valikoitiin yliopistoista, jotka edustavat sosiologian kansallista kärkeä julkaisutuottavuuden ja ulkoisen rahoituksen määrällä mitattuna (Ljungberg ym. 2009; Vipunen 2012).

Kuten Koski (1993, 114) toteaa, professorit edustavat niin tiedettä, yliopistoa kuin hallintoakin, minkä vuoksi professorin rooli on tieteen tilan kannalta kiistattoman tärkeä. Siten haastateltavien voi katsoa edustavan niin organisatorisen kuin institutionaalisen asemansa perusteella sosiologian eliittiä eli sosiologian kentän hallitsevassa asemassa olevia toimijoita, jotka harjoittavat tieteenalalla ylintä valtaa. Kosken mukaan professoreihin kytetään yliopistolliset ja akateemiset hyveet. Professorin paikka mielletään jopa sankarin paikaksi, josta käsin ”käydään taistelua yhteisöllisen hyvän puolesta kaikkia sitä uhkaavia, niin ylikuonnollisia kuin maallisiakin voimia vastaan” (mt. 114). Valitsemalla tarkasteltavaksi eliitin merkityksenannot rajataan samalla vääjäämättä muissa positioissa olevien sekä erilaisista institutionaalisista taustoista tulevien sosiologioiden merkityksenannot tarkastelun ulkopuolelle – seikka, josta

¹³ Tutkimusryhmään kuuluivat hankkeen johtaja Oili-Helena Ylijoki, tutkijat Lea Henriksson ja Virve Kallioniemi-Chambers. Itse toimin hankkeen tutkimussihteerinä.

on oltava tietoinen. Kuitenkin eliitin merkityksenantojen tarkasteleminen on erityisen kiinnostavaa, koska heillä on valtaa määritellä, mitä legitiimi tiede on (Bourdieu 1984). Myös Becherin (1989, 3) mukaan tieteellinen eliitti määrittelee ne arvot, normit ja arvostukset, joihin tieteenala pohjaa toimintansa. Tästä syystä tutkimustehtävänä kannalta juuri näiden informanttien merkityksenantojen tutkiminen on avainasemassa. Tässä tutkimuksessa ei siten pyritä kuvaamaan sosiologian koko kenttää, vaan sosiologian merkityksenantoja tarkastellaan aivan erityisestä puhujapositionista käsin (Alasuutari 1995).

Koska haastateltavat professorit ovat institutionaalisen asemansa perusteella se toimijaryhmä, joka vastaa tieteenalan virallisista linjauksista ja kehityksestä, haastattelut olisi voinut mieltää asiantuntijahaastatteluiksi (Alastalo & Åkerman 2010). Silloin myös haastateltavien omien nimien paljastaminen olisi ollut perusteltua (Fält 2017). 2010-luvulla kerätyissä haastatteluissa haastattelut käsittelivät kuitenkin myös yksityiselämän alueelle, kuten perheeseen ja ajankäyttöön, liittyviä kysymyksiä. Siksi haastattelut olivat luonteeltaan pikemminkin henkilöhaastatteluja kuin asiantuntijahaastatteluja, ja tämän vuoksi kirjallisessa haastattelukutsussa haastateltaville luvattiin täysi anonymiteetti. Aineistosta ja tutkimusjulkaisuista on siten poistettu kaikki mahdolliset tunnistetiedot, kuten haastateltavan yliopisto tai haastateltavan julkaisujen ja kollegoiden nimet. 1970-luvun lopun suomalaisaineiston (S1970) haastattelevat esiintyvät omilla nimillään Tietoarkiston aineistotietokannassa, mutta yhteneväisyyden vuoksi myös 1970-luvun aineistosta haastateltavien kaikki tunnistetiedot on poistettu tässä tutkimuksessa. Asiantuntijahaastattelut pohjaavat usein faktaanäkökulmaan, sillä niissä pyritään saamaan nimenomaan informaatiota tutkimuskohteesta. Haastattelujen käyttäminen asiantuntijahaastatteluina ei olisi siten myöskään epistemologisten lähtöoletustensa vuoksi soveltunut tämän tutkimuksen asetelmaan, jossa tavoitteena ei ole ollut saada tietoa asioiden reaalista kehityskuluista vaan tutkia tieteenalan kulttuurisia merkityksenantoja (Alasuutari 1995; Alastalo & Åkerman 2010).

Tutkimusprosessin eri vaiheissa tuli vastaan seminaari- ja konferenssitilanteita, joissa kuulijat ilmaisivat kiinnostuksensa siihen, kuka aineistonäytteenä annetun sitaatin takana puhui. Nämä tilanteet toivat hyvin konkreettisesti esille sen, että eliitin näkemykset – ja nimenomaan kunkin eliitin jäsenen henkilökohtaiset näkemykset – kiinnostavat. Samalla nämä tilanteet myös havainnollistivat sen, miksi haastateltavien anonymiteetin suojeleminen on tärkeää. Anonymiteetin säilyttäminen muodostui erityisen tärkeäksi myös siksi, että Suomessa sosiologian professoreja on lukumääräisesti vähän ja suomalainen tiedeyhteisö on kaiken kaikkiaan pieni, joten pienetkin vihjeet tekisivät henkilöiden tunnistamisen helpoksi (Hakala 2009).

Haastateltavien yksityisyyden suojaaminen tutkimusprosessin alusta loppuun on eräs tärkeimpiä huomioonotettavia seikkoja, joilla varmistetaan tutkimusprosessin eettisyys (Kuula 2011, 201). Tutkimuseettiset näkökohdat eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään teknisesti tapahtuvaan aineiston anonymisointiin, vaan tutkimuseettikää voidaan pohtia myös tutkimuksessa tehtyjen valintojen kautta. Esimerkiksi informanttien valinnan kohdalla voidaan pohtia sitä, tuleeko tämä tutkimus vahvistaneeksi tieteenalan eliitin näkemyksiä legitimoimista sosiologiasta, kun äänen saa tieteenalan eliitti eikä esimerkiksi sellaiset toimijat, jotka ovat institutionaaliselta asemaltaan hauraassa asemassa tai jotka ovat tutkimuksellisten intressiensä vuoksi ajautuneet tieteenalan marginaaliin. Yhtä hyvin voidaan ajatella, että nimenomaan nostamalla tieteenalan eliitin määritelmät esille, näistä määritelmistä voidaan silloin myös avoimesti keskustella, ja niitä voidaan myös kriittisesti arvioida.

Toinen tutkimuksen valintoihin liittyvä tutkimuseettinen näkökohta liittyy analyysimenetelmän valintaan. Rolin (2006) kirjoittaa, kuinka humanististen tieteiden ja yhteiskuntatieteiden filosofiassa on käyty alituista kiistaa niin kutsuttujen ymmärtävän, selittävän ja vaikuttavan tutkimusperinteen ontologisten lähtökohtien paremmuudesta. Etenkin tämän tutkimuksen kohdalla, kun kohteena on hyvän sosiologian määritelmät, tietyn tutkimusmetodin valinnalla sitoudun vääjäämättä johonkin tiettyyn episteemis-ontologiseen perinteeseen, kuten tässä sosiaaliseen konstruktionismiin. Siten voi pohtia sitä, olisiko oman tutkijapositioni kannalta ollut uskottavampaa käyttää jonkinlaista menetelmätriangulaatiota, jotta en olisi ikään kuin 'leimautunut' jonkin episteemis-ontologisen näkökulman kannattajaksi. Kuitenkin viime kädessä yhden tutkimuksen mahdollisuudet osallistua moniin eri keskusteluihin tai käyttää erilaisia menetelmiä tutkimusongelman ratkaisemiseksi ovat aina rajalliset, joten tutkimuksellisia ja menetelmällisiä rajoituksia on tehtävä.

Eräs varsinkin yhteiskuntatieteitä mietityttänyt tutkimuseettinen ikuisuuskytymys liittyy tutkimuksen arvovapauteen. Joidenkin näkökantojen mukaan pelkästään tutkimuskohteen valinta on jo arvovalinta, minkä vuoksi arvovapaus ei voi koskaan toteutua yhteiskuntatieteissä. Eräänlaisena kompromissiratkaisuna on ehdotettu, että vaikka tutkimuksen arvovapaus on yhteiskuntatieteissä ideana haastava, se ei estä sitä, etteikö objektiivisuutta voisi ottaa tutkimuksessa tavoiteltavaksi ihanteeksi. (Raatikainen 2006.) Tässä tutkimuksessa objektiivisuuden tavoite liittyi ennen kaikkea tutkimustulosten raportointiin. On kenties väistämätöntä, että itse sosiologina omassa yksityiselämässäni tulin pohtineeksi tutkimuksen tuloksena ilmenneitä legitimoimista määritelmistä myös omien mieltymysteni ja arvojeni kautta. Sen vuoksi tulosten raportointivaiheessa pyrin kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että en anna omien mieltymysteni

mysteni kuultaa tekstin läpi, vaan esittelen kaikki legitiimin määritelmät tasapuolisesti, kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla ilman, että nostan mitään määritelmää jallustalle.

Kuten edeltävässä kappaleessa sivusin, olemalla itse sosiologi eli olemalla sosiologian kasvatti ensin perustutkinto-opiskelijana ja sitten jatko-opiskelijana, kuuluin siihen yhteisöön, jonka merkityksenantoja tutkin. Tämä seikka loi haastattelutilanteisiin omanlaisensa jännitteen, jota luonnehti sisäpuolisuus. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että sisäpuolisuus eli kuuluminen yhteiseen kokemusmaailmaan helpottaa tutkimusprosessia, kuten kentälle pääsyä, ja antaa parempia välineitä tehdä oivaltavia tulkintoja kohteesta kuin tutkimuskentälle ulkopuolelta tuleva (McEvoy 2001; Kim 2012). Toisaalta tutkijan sisäpuolisuuteen on liitetty myös ongelmia, sillä se voi ikään kuin sokeuttaa. Tällöin jotkin tietyt asiat voivat näyttää samaan kulttuuriin kuuluvalla itsestäänselvinä, minkä seurauksena ne eivät tule riittävällä tavalla huomioiduksi, vaikka ne saattaisivat olla tulkinnan kannalta olennaisia (Edwards 2002). Katson sisäpuolisuuden dilemmaa kuitenkin lieventäneen se, että olen myös tieteenutkija eli tein havaintoja sosiologiasta tieteenalan ulkopuolisena tarkkailijana, mikä auttoi saavuttamaan analyttistä etäisyyttä kohteeseen. Minulla ei myöskään ennen haastatteluja ollut ollut henkilökohtaista kontaktia kehenkään haastateltavaan, joten tämänkaltaista konkreettista sisäpuolisuuden aspektia haastatteluihin ei sisällynyt.

Ruotsalaishaastatteluissa tutkijapositioni ulkopuolisuus oli sikäli ikään kuin luonteavammin läsnä, että suomalaisena haastattelijana tulin eri kansallisesta kulttuurista kuin haastateltavat. Tämä ilmeni konkreettisesti kommentteissa, joissa haastateltavat kuvasivat ruotsalaista kontekstia ”..niin kuin meillä Ruotsissa” tai ”en tiedä, onko teillä Suomessa samalla tavalla, mutta Ruotsissa..” Lisäksi kansallisen kontekstin toiseus ilmeni käytetyssä kielessä. Koska haastattelut tehtiin englannin kielellä, kumpikaan – ei haastattelija eikä haastateltava – ei käyttänyt äidinkieltään. Lainkaan epäilemättä haastateltavien kykyä kommunikoida englanninkielellä, on silti paikallaan pohtia sitä, missä määrin sillä, että haastateltavat eivät käyttäneet omaa äidinkieltään, on ollut vaikutusta haastatteluissa esitettyihin kuvaksiin. Toisin sanoen rajoittiko vieraskielisyys ilmaisua siten, etteivät erilaiset ilmiötä sävyttävät nyanssit päässeet kielimuurin ylitse. Samalla tavoin voi pohtia sitä, kuinka omalla kohdallani vieraalla kielellä puhuminen vaikutti haastattelutilanteisiin. Pystyinkö haastattelijana esittämään sellaisia kysymyksiä, jotka olisivat mahdollisesti poikineet uusia ja hedelmällisiä, aihetta eri näkökulmasta valaisevia keskustelunavauksia tai, olinko ylipäättäen aina riittävän selkeä ulosannissani. Kielinäkökohta on paikallaan pitää mielessä semminkin, kun ruotsalaisaineiston rinnalla on käytetty suomalaisaineistoja, joissa sekä haastateltavat ja haastattelija puhuvat äidinkieleltään. Palaan vieraskielisyyteen liittyviin seikkoihin

vielä luvussa 5.3., jossa kerron, millaisia haasteita vieraskielisen haastatteluaineiston käyttö toi itse analyysi -ja tulkintaprosessiin.

5.2 Poikkikulttuurinen tutkimusote

Koska tutkimuksen aineistona käytetään sekä eri aikakausina että eri kansallisissa kulttuureissa kerättyjä haastatteluja, tutkimus on poikkikulttuurinen. Poikkikulttuurisessa tutkimusotteessa tarkastellaan samaa ilmiötä eri kulttuurillisissa konteksteissa ja pyritään näkemään, mikä tutkittavassa ilmiössä on yleistä eli kaikkia kulttuurisia konteksteja koskevaa, mikä taas on kulttuurisesti spesifiä eli vain kyseessä olevalle kulttuurille ominaista. (Gordon & Lahelma 2004.) Tutkimusotteen tavoitteena on siten saada mahdollisimman rikas ja moniulotteinen tulkinta ilmiöstä, minkä monikontekstinen aineisto mahdollistaa paremmin kuin jos ilmiötä tarkasteltaisiin vain yhden kontekstin kehysessä. Keskeistä on tutkimuskohteen kontekstointi, jolloin analyysiprosessissa kohteen kulttuurilliset ja historialliset taustatekijät ovat koko ajan läsnä, ja ne muodostavat tulkinnallisen kehyksen, joka tekee analyysin tuloksena muodostuvat havainnot ja tulkinnat ymmärrettäviksi (Hantrais 1999).

Poikkikulttuurinen ja vertaileva tutkimus sekoitetaan monesti toisiinsa. Ilmeisin tutkimusotteita erottava tekijä on se, että vertailevassa tutkimuksessa hyödynnetään kvantitatiivisia, määrällisiä aineistoja ja järjestelmäkuvauksia, kun taas poikkikulttuurinen tutkimus hyödyntää paljolti etnografista orientaatiota ja laadullisia menetelmiä (Kuronen 2015). Usein vertailututkimus lähestyy kohdetta faktanäkökulmasta. Sen sijaan poikkikulttuurinen tutkimus taas vastaa kysymyksiin *miten* ja *miksi* ja on otteeltaan tulkitseva. Keränen (2001) avaa poikkikulttuurisen ja vertailevan tutkimuksen eri tasoja: esimerkiksi vertailtaessa tilastollisesti eri maita keskenään, maiden erot saattavat näyttää vähäisiltä. Laadullinen tarkastelu voi kuitenkin tuoda esiin, että tosiasiaissa kohteena olevasta ilmiöstä käytävä keskustelu onkin näissä maissa hyvin erilaista huolimatta tilastojen näyttämästä samankaltaisuudesta. Siinä kohtaa poikkikulttuurisella otteella on mahdollista kaivaa esiin ne kontekstuaaliset merkitykset ja merkitysjärjestelmät, jotka tekevät eroja ymmärrettäväksi.

Oli sitten kyse poikkikulttuurisesta tai vertailevasta tutkimusotteesta, kumpikin avaa näkemään vierauden omassa kulttuurisessa kontekstissa ja auttaa etäännyttämään siitä, kun se asetetaan rinnakkain toisen kulttuurin kanssa. Poikkikulttuurisen otteen voi siten nähdä palvelevan hyvin sellaista tulkinnan kannalta ideaalia tilannetta, jossa ”tuttuus muuttuu tuntemattomaksi ja vieraus tutuksi” (Alasuutari 1995, 135). Samalla

poikkikulttuurisen tutkimusotteen voi nähdä omalta osaltaan hälventävän edellä esittämäni sisäpuolisuuden dilemmaa. Kun rinnalla on niin sanottu kulttuurinen toinen, näyttääytyy omaan kokemuspöriin ja kulttuuriin kuuluva ilmiö uudella tavalla arvoitukselliselta. Siten tässä tutkimuksessa 1970-luvun lopun suomalaisaineisto (S1970) ja ruotsalaisprofessorien haastattelut (R2010) tarjoavat nykypäivän suomalaiselle sosiologialle (S2010) peilin, jonka kautta on mahdollista tavoittaa sellaisia ulottuvuuksia ja havaintoja, joiden toteaminen ei ilman tämänkaltaista monikontekstista aineistokokonaisuutta olisi mahdollista. Erityisesti peilaaminen geopolittiselta maisemaltaan samantyyppiseen, mutta kuitenkin sosiopolittisilta ominaispiirteiltään ja tiedejärjestelmältään erilaiseen Ruotsiin, on erityisen hedelmällistä. Riittävä samankaltaisuus mahdollistaa eräänlaisten kehäpäätelmien poissulkemisen. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tarkastella syy-seuraussuhteita, silti esimerkiksi täysin toisistaan poikkeava poliittinen järjestelmä toimisi ikään kuin liian ilmeisenä selityksenä analyysiprosessissa mahdollisesti vastaan tuleville eroille. Silloin ei olisi mahdollista havaita, kuinka verrattain melko hienosyisetkin kontekstuaaliset erot saattavat tuottaa merkittäviä eroja mikrotason merkityksenantoihin.

5.3 Diskurssianalyttinen lukutapa

Tässä tutkimuksessa analysoin näkemyksiä hyvästä sosiologiasta ja sosiologian sisäisiä kamppailuja legitimoimista sosiologiasta diskurssianalyttisen luennan avulla. Diskurssianalyysi kuuluu kieltä analysoivien metodien, kuten esimerkiksi narratiivisen analyysin, retoriikan, semiotiikan ja keskusteluanalyysin, perheeseen. Aiemmin esimerkiksi retoriikkaa on käytetty jonkin verran tieteen tutkimuksessa tulkittaessa tieteellisiä kiistoja ja rajanvetotyötä (esim. Vuolanto 2013) tai sosiologian kielenkäyttöä (Aro 1999). Tämän tutkimuksen analyttisessä lukutavassa ollaan kallellaan retoriiseen analyysiin päin, kun analysoidaan retorisia ilmeneviä erontekoja suhteessa kilpaileviin legitimoimisiin sosiologian määritelmiin. Kuitenkin, koska en pureudu yksityiskohtaisesti kielellisten ilmauksien rakentumiseen, vaan olen kiinnostuneempi laajemmista puhetavoista ja kulttuurisista merkityksistä, joilla käsitystä hyvästä sosiologiasta rakennetaan, kiinnityn diskurssianalyysin perinteeseen.

Diskurssianalyysin voi nähdä sateenvarjoterminä, joka kattaa joukon erilaisia suuntauksia (Horsfall & Cleary 2000, 1292). Yhteistä näille suuntauksille on kuitenkin se, että keskiössä on kielenkäytön analyysi. Laaja-alaisuudessaan diskurssianalyysii onkin monessa yhteydessä kutsuttu ennemminkin lähestymistavaksi tai teoreet-

tiseksi ja metodologiseksi työkalupakiksi kuin metodiksi, sillä se pitää sisällään erityisiä ontologisia ja epistemologisia lähtöoletuksia. Siinä teoria, metodi ja filosofiset premissit kietoutuvat saumattomasti yhteen. Ontologialtaan diskurssianalyysi pohjaa sosiaaliseen konstruktionismiin (Burr 1995). Sosiaalisen konstruktionismin ydinajatuksena on, että inhimillinen todellisuus on kielellisesti rakentunutta. Lisäksi lähtökoh-tana on ajatus, jossa kieltä ei nähdä pelkästään sosiaalisen todellisuuden heijastajana, vaan kieli myös rakentaa sitä. (Berger & Luckmann 1994.)

Diskurssianalyysin sisällä voidaan erottaa erilaisia lähestymistapoja, joita karkeasti erottelee se, kuinka tiukasti sosiaalisen todellisuuden sidoksisuus kieleen ymmärretään. Toisin sanoen erottavana tekijänä on se, missä määrin todellisuuden nähdään olevan pelkkää kieltä; missä määrin taas nähdään, että on olemassa myös ulkopuolinen todellisuus kielenkäytön ja merkitysten ulkopuolella (Jørgensen & Phillips 2002, 18–20). Jyrkimmillään kielenkäytön tutkimus on merkinnyt sosiaalisen todellisuuden ulossulkemista, jolloin kieltä on tutkittu ilman tekijöitä ja konteksteja nostaen diskurssit todellisuuden omalakisiksi osiksi. Tämänkaltainen tiukasti tekstin merkitysrakenteisiin sidottu analyysitapa jättää huomiotta kielenkäytön ideologiset ja poliittiset yhteydet. (Husa 1995.) Tässä tutkimuksessa diskurssit mielletään yhteiskunnallisiksi käytännöiksi, jotka luovat erilaisia valta-asemia ja ideologisia asetelmia. Sitoudun tutkimuksessa kriittisen diskurssianalyysin perinteeseen, jossa fokus on yksittäisissä teksteissä, mutta mielenkiinnon kohteena on tekstiin sisältyvä ja sitä ympäröivä val-tadynamiikka (Fairclough 2013). Toisin sanoen, vaikka tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneista niistä kulttuurisista merkityksenannoista, joita sosiologian sisällä hyvä-lle sosiologialle annetaan, merkityksenantoja ei käsitellä ympäröivästä kontekstista irrallaan. Kun tarkasteltavana on eri aikakauden ja eri kansallisen kontekstin sosiologia, kiinnostavaksi muodostuu nimenomaan se, millä tavoin vallan kenttä – ennen muuta tiedepolitiikka vallan kentän intressien ilmentäjänä – vaikuttaa sosiologian sisäiseen dynamiikkaan eli siihen, minkälaiset kulttuuriset merkityksenannot muodostuvat sosiologian kentällä missäkin kontekstissa dominanteiksi.

Määritelmällisesti diskurssi merkitsee ”verrattain eheitä säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemejä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta” (Jokinen 1993, 27). Yhtäältä diskursseilla on performatiivinen ominaisuus, kun kieli ei pelkästään kuvaa ilmiöitä vaan myös tuottaa inhimillistä todellisuutta rakentamalla ja muokkaamalla puhuntansa kohdetta (Foucault 2000). Toisaalta diskurssianalyysissä korostuu diskurssien kontekstisidonnaisuus ja kontekstisensitiivisyys, jolloin diskurssien nähdään rakentuvan aina kulloinkin vallitsevien kontekstuaalisten ja sosiaalisten ehtojen varassa. Fairclough (2001) kut-

suu tätä diskurssien ja yhteiskunnan väliseksi dialektiikaksi. Kielelliset ilmiöt ovat sosiaalisia ilmiöitä, ja taas sosiaaliset ilmiöt ovat ainakin osaltaan kielellisiä. Tämän vuoksi diskurssianalyysissä analysoitavien tekstien tai puheen lingvistisiä piirteitä tarkastellaan ja selitetään sosiokulttuurista kontekstia vasten.

Diskurssit ovat jaettuja ja sosiaalisia. Ne syntyvät vuorovaikutuksesta sosiaalisten ryhmien välillä, ja niihin vaikuttavat ne kompleksiset yhteiskunnalliset rakenteet sekä se historiallinen ja sosiaalinen konteksti, joihin diskurssi on kiinnittynyt. (Phillips & Hardy 2002, 116.) Näin ollen diskursseja ei esimerkiksi haastatteluhetkessä ikään kuin sattumalta keksitä, vaan puheessaan ihmiset ammentavat olemassa olevista kulttuurillisista resursseista (Luomanen 2010, 66). Diskurssianalyttiselle lähestymistavalle on keskeistä, että kiinnostus ei kohdistu analysoitavan tekstin tai puheen sisältöön sinällään vaan siihen, miten asioita esitetään ja miten niistä puhutaan. Toisin sanoen tekstejä tai puhetta analysoidessa ei etsitä ”oikeaa” todellisuutta niiden takaa, vaan keskiössä on todellisuus, jonka ihmiset puheessaan rakentavat (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9). Siten kiinnostuksen kohteena ei myöskään ole kielenkäyttäjä vaan kieli itsessään. Tämä diskurssianalyysin perusprinsiippi merkitsee sitä, että tutkimuksen aineisto-otteet eivät edusta yksittäisten haastateltavien mielipiteitä, vaan ne ovat kuvaamassa sitä merkityskokonaisuutta, jonka osia ne ovat ja johon ne kuuluvat. Diskurssianalyysissä toimijoilla ei myöskään oleteta olevan koherenttia identiteettiä vaan päinvastoin lähtökohtana on, että ihmiset ovat puhuessaan monesti epäjohdonmukaisia ja selonteoissaan ristiriitaisia, mistä johtuen sama haastateltava saattaa käyttää sujuvasti erilaisia diskursseja. (Alasuutari 2004, 121.)

Huomionarvoista kriittisessä diskurssianalyysissä on se, että sosiaalisen todellisuuden nähdään koostuvan useista, yhtä aikaa läsnäolevista, usein keskenään ristiriitaisista ja kamppailevista diskursseista. Eri diskurssit eivät ole keskenään samanarvoisia, vaan ne ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Tätä diskurssien hierarkiaa Fairclough (2001) kuvaa diskurssijärjestyksen käsitteellä. Focaultlaiseen diskurssiteoriaan nojaavalle, yhdelle kriittisen diskurssianalyysin kehittäjistä Faircloughille valta sekä vallan ja kielen yhteen kietoutuminen edustavat kriittisen diskurssianalyysin ydintä. Kriittisessä diskurssianalyysissä ollaan toisin sanoen kiinnostuneita vallan semioottisesta ulottuvuudesta (Wodak 2013, 302). Diskurssien välisissä valtakamppailuissa jokin diskursseista saa hegemonisen aseman, kun taas jotkut diskurssit hiljennetään tai vaiennetaan, unohdetaan tai marginalisoidaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 58). Diskurssijärjestys ei suinkaan ole muuttumaton, vaan se on jatkuvasti liikkeessä. Monien eri diskurssien yhtäaikainen läsnäolo merkitsee, että kilpailevat diskurssit pyrkivät haastamaan hallitsevaa diskurssia. Siten kamppailu vallasta on ali-

tuista, ja samalla mahdollisuus diskurssien hierarkia-asemien muutokseen on jatkuvasti olemassa. (Fairclough 2001, 2.) Holzcheiterin mukaan valta ilmenee diskurssissa, kun toimijat kamppailevat eri merkitysten tulkinnoista (ks. Wodak 2013, 306). Kamppailussa ”semioottisesta vallasta” kyse on erityisten lingvististen koodien valinnasta, merkitysten tuottamisen foorumin säännöistä tai päätöksenteon säännöistä. Toisaalta valtakamppailuissa kamppaillaan pääsystä ”näyttämölle”, mikä tapahtuu sisään- ja ulossulkemisten kautta. Pohjimmiltaan (hegemonisen) diskurssin valta saa alkunsa aikojen saatossa muodostuneiden makrorakenteiden vaikutuksesta sekä niiden kielipelien konventioista, joissa toimijat ovat osallisia. (mt., 306.)

Bourdieulaisella lähestymistavalla ja diskurssianalyysillä on paljon yhteistä. Keskittyessään vallan ilmenemiseen kielenkäytössä kriittinen diskurssianalyysi nivoutuu yhteen bourdieulaisen teoreettisen lähestymistavan kanssa. Myös Bourdieulle kieli on sekä ”rakenteistava rakenne”, joka konstruoi tietämystämme maailmasta että ”rakennettu rakenne”, joka on ympäröivän maailman rakentama. Siten myös Bourdieu korostaa näkemystä kielen ja yhteiskunnan dialektisesta suhteesta. (Grenfell 2011, 27.) Samalla tavoin kuin kriittisessä diskurssianalyysissä, myös Bourdieu (1992) ulottaa katseensa diskurssin sisäistä rakennetta pidemmälle, kun hän näkee diskurssin ilmentävän lingvististä ulottuvuutta laajempia kongnitiivisia intressejä. Yhtäläisyydet eivät lopu tähän, vaan kriittisen diskurssianalyysin tavoin Bourdieu katsoo, että ilmauksilla ei sellaisenaan ole olemassa korkeaa tai matalaa statusta. Sen sijaan, kuten Bourdieu ja Wacquant (1992, 168) toteavat, ”auktori-teetti asemoituu kieleen ulkoa käsin” eli siitä kulttuurillisesta järjestelmästä, joka edeltää ja ylittää diskurssin.

Tässä tutkimuksessa diskurssianalyttisen lukutavan läpi siivilöityyn aineistoon Bourdieu tarjoaa sellaisen käsitteellisen työkalupakin, jonka kautta on mahdollista nähdä, kuinka tieteenalan itseymmärrys saa muotonsa kompleksisessa valtasuhteiden verkossa. Diskurssit edustavat sellaisia laajempia ymmärtämisen tapoja, jotka ovat muodostuneet sosiologian sisäisissä merkityskamppailuissa, jotka liittävät näkemykset legitimoimista sosiologiasta laajempaan yhteiskunnalliseen kehykseen ja jotka samalla rakentavat käsitystä siitä, mitä sosiologia on. Strategioiden kautta sen sijaan tuodaan esiin valitut lingvistiset koodit ja legitimoimina pidetyt tieteenteon säännöt ja käytännöt, joilla näkemystä hyvästä sosiologiasta tuotetaan. Strategioilla viitataan myös hyvin konkreettisiin käytännön valintoihin, kuten valintoihin siitä, kumpi julkaisumuoto kirja vai artikkeli kuuluu valita, jotta näkemys legitimoimista sosiologiasta toteutuu.

Distinktiot puolestaan toimivat retorisisina strategioina, joilla tehdään eroa kilpailevaan diskurssiin. Eronteoissa pyritään haastamaan kilpaileva diskurssi esittämällä sen puutteet, epäjohtonmukaisuudet tai moraaliset heikkoudet ja samalla esittämään

oma näkemys legitimistä sosiologiasta ainoana oikeana. Diskurssien väliset distinktiot paljastavat myös diskurssien väliset valtasuhteet. Tapa, jolla erontekoa retorisesti rakennetaan paljastaa, miten kilpailevat diskurssit ovat aseitoituneet kentällä. Huomion kiinnittäminen tiukasti tekstin lingvistiseen tasoon tuo näkyviin, millaiset mahdollisuudet diskurssilla on haastaa toista diskurssia. Onko distinktioissa luettavissa altavastajan uhittelua tai lamaannusta, kun kilpaileva diskurssi on eronteosta huolimatta vahvuudessaan tai hegemonisuudessaan täysin tavoittamattomissa? Tai ilmeekö eronteko ennemminkin sellaisina ilmaisuina, joissa 'oikea' diskurssi pyritään itseriittoa puhtistamaan muista diskurkseista siihen roiskuvista ylimääräisistä ja sitä likaavista elementeistä ja määritelmistä? Vai onko ilmaisuissa kyse ennemminkin väheksyvistä hymähtelystä tätä 'oikeaa' diskurssia haastamaan pyrkiviä, kilpailevia diskurssieja kohtaan? Niin kriittisen diskurssianalyysin kuin bourdieulaisten viitekehysten tapaan tulkinta ei pysähdy diskurssien välisten asemien esille tuomiseen, vaan erontekoa tulkitaan suhteessa siihen laajempaan sosiokulttuuriseen kontekstiin, jonka varassa distinktioita tehdään. Näin ollen, kuten Naidoo (2004) tulkitessaan eri korkeakouluinstituutioiden strategioita suhteessa tiedepoliittisiin reformeihin toteaa, että bourdieulaisten metateoreettisen kehysten yhdistäminen diskurssianalyysiin mahdollistaa kahdenlaisten suhteiden analyysin. Ensiksi tämä yhdistelmä auttaa näkemään ne taustaolettamukset, jotka rakentavat eri diskurssieja suhteessa muihin diskurssieihin. Toiseksi se näyttää eri diskurssien väliset suhteet ja niiden hierarkkiset asemat sillä kentällä, jossa kyseiset diskurssit on tuotettu.

Konkreettisesti analyysi eteni seuraavien vaiheiden kautta: Analyysiprosessiin lähettäessä analysoitavaa, litteraatioksi muutettua haastattelupuhetta oli kaikki haastatteluaineistot yhteenlaskettuna suunnilleen 450 sivua. Käsittelin haastatteluja tekstimassana, josta lähdin poimimaan ensin laajalla otteella kaikki tutkimuksen tekemistä, julkaisemista ja tutkijutta käsittelevät puheenvuorot. Lisäksi erottelin tekstimassasta kaikki puheenvuorot, joissa puhuttiin sosiologiasta tai kommentoitiin muita tieteenaloja. Analyysiprosessille tyypilliseen tapaan osa kommenteista siivilöityi tarkemmassa tarkastelussa pois. Välillä prosessin aikana tuli vastaan tilanteita, joissa jouduin palaamaan käymään läpi koko tekstimassaa, kun joku aiemmin tekstimassasta poimittu kommentti ei sellaisenaan, haastatteluyhteydestä irrotettuna asettunutkaan ymmärrettäväksi. Näistä koko tekstimassasta erotelluista puheenvuoroista aloin erottaa eräänlaisia esikategorioita, joissa selvästi tuotiin esiin eri puolia sosiologiasta. Alussa, kuten laadullisessa tutkimusprosessissa varmasti usein, kategorioiden etsiminen tuntui samalta kuin kompuroida ryteikössä, jossa on aivan liikaa näkyvyyden peittäviä oksia ja jossa on vaikea päästä liikkumaan mihinkään suuntaan. Tähän tunteeseen auttoi aineisto-otteiden juurtajaksainen läpikäyminen eli monituiset lukukerrat, jotka

pikkuhiljaa antoivat varmuuden siitä, että ryteiköstä ollaan selviämässä väljempiin ja helppokulkuisempiin maastoihin.

Kun olin muodostanut nämä ensiversiot sosiologiaa eri tavoin ja eri puolilta ymmärrettäväksi tekevästä kategorioista, kävin kunkin haastattelun läpi tarkastellen niitä näiden kategorioiden kautta. Tämän vaiheen jälkeen muodostamani kategoriat vielä muuttuivat monilta osin. Tässä kohtaa aloin myös erottaa aineistosta distinktioihin viittaavia ilmaisuja, joissa tuotiin negaation kautta esiin se, mitä pidetään hyvänä tutkimuksenteon tapana/julkaisukanavana tai tutkimuksellisena orientaationa. Nämä ilmaukset auttoivat selkeyttämään ja rajaamaan hahmottelemiani kategorioita. Tällaisten vaiheiden kautta muodostamani kategoriat alkoivat vakiintua tulkinnassani sellaisiksi puhetavoiksi, jotka nimesin eri diskursseiksi.

Sen jälkeen, kun olin lyönyt lukkoon, mitä kukin diskurssi pitää sisällään, aloin tarkastella niiden välisiä suhteita. Etsin diskursseista sellaisia retorisia ilmauksia, joissa selvästi esitettiin jokin tutkimuksellinen orientaatio huonona tai puutteellisena tai jossa siitä puhuttiin vähätellen. Tässä analyysivaiheessa nousi esiin myös ”me ja muut”-puheenvuoroja, joissa selvästi eroteltiin ikään kuin oma leiri jostain toisesta, kilpailevasta leiristä. On kuitenkin korostettava, että löydetyt vastakkainasettelut eivät olleet siinä mielessä dikotomisissa, että diskurssissa olisi asetettu vastakkain aina vain jonkin tietyn diskurssin orientaatioiden kanssa, vaan vastakkainasettelut olivat kaksinkamppailuja monitahoisempia. Tässä vaiheessa analyysiä aineistosta alkoi erottua diskurssien väliset erilaiset rintamalinjat ja eri rintamilla käytävät kamppailut. Tämän jälkeen ryhdyin etsimään merkkejä diskurssien välisestä hierarkioista. Tällöin keskeiseksi muodostui se tapa ja tyyli, jolla diskurssin sisällä diskurssista puhuttiin, eli ilmaistiinko diskurssista kaikkivoipaisuutta, toiveikkuutta, arkipäiväisyyttä vai katkeruutta ja voimattomuutta. Ennen kaikkea diskurssit ikään kuin yhdessä muodostivat sen kokonaiskuvan ja tuottivat yhteisen tarinan siitä, minkälainen hierarkiarakenne diskurssien kesken vallitsee, kun ne viittasivat ilmaisuissaan toisiinsa tai tarkemmin sanoen viitatessaan eri diskursseihin sisältyviin orientaatioihin ja käytäntöihin.

Poikkikulttuurinen tutkimusote ilmeni analyysiprosessissa konkreettisesti siten, että vertasin saman diskurssin eri ajallisia ja vastaavasti saman diskurssin eri kansallisia versioita toisiinsa etsien niistä ilmaisullisia yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia. Tässä peilausvaiheessa analyysi oli edeltävien analyysivaiheiden tavoin paikoin hyvin hienojakoista, sillä ratkaisevaksi muodostui myös ilmaisun sävy, eli käytettiinkö puheenvuorossa esimerkiksi ironiaa vai oliko puheenvuoro olemukseltaan ennemminkin toteava. Tässä kohtaa se, että ruotsalaishaastateltavat eivät puhuneet haastatteluissa äidinkieltään, sai minut perusteellisesti miettimään sitä, millä tavoin vieraskielisyys näkyi hienosyisiä ilmaisullisia repertuaareja tarkasteltaessa. Pohdin, onko mahdollista,

että vieraalla kielellä puhuminen ikään kuin silotti särmät pois ja neutraloi puheen. Toisin sanoen toimiko vieras kieli filterinä, joka esimerkiksi laimensi negatiiviset tunneilmaisut. Näitä seikkoja kävin paljon mielessäni läpi tehdessäni tulkintaa. Ruotsalaisten haastattelujen kohdalla saattoi toisinaan käydä myös niin, että vaikka itse haastattelutilanteessa koin ymmärtäneeni haastateltavan sanoman, ja koin myös itse tulleeeni ymmärretyksi, niin silti litteraatioksi puretusta haastattelupuheesta saattoi olla vaikea saada selvää. Sen vuoksi analyysiprosessi vaati useampaan otteeseen palaa- mista haastattelunauhojen ääreen kuuntelemaan äänitteeltä epäselviä kohtia. Huolimatta vieraskielisyyden tuomista haasteista ruotsalaisaineisto tarjosi silti erittäin mielenkiintoisen ja tulkinnallisesti rikkaan peilauspinnan suomalaiselle aineistolle.

Seuraavissa kolmessa luvussa esittelen tutkimuksen tuloksia. Kuvaan ensin niitä tapoja, joilla hyvää sosiologiaa määritellään. Sen jälkeen tuon esiin näiden määritelmien välisiä kamppailuja ja jännitteitä, jotka ilmenevät erontekojen kautta. Kolmanneksi tuon esiin sosiologian sisäiset dynamiikkavaihtelut, jotka poikkikulttuurinen tutkimusote nosti esiin, ja tulkitsen näitä eroja makropoliittisessa kehityksessä ja institutionaalisten tekijöiden kautta. Lopuksi suuntaan katseeni tarkemmin jännitteisiin, joita sosiologian ja tiedepolitiikan väliltä on erotettavissa.

6 SOSIOLOGIAN MONIMUOTOISUUS JA SISÄISET JÄNNITTEET

Tiedekulttuurien tutkimusperinne on auttanut näkemään akateemisen maailman moninaisuuden eli sen, että akateeminen maailma ei muodosta yhtä yhtenäistä kokonaisuutta, vaan se koostuu pienistä maailmoista (Clark 1989), akateemisista heimoista (Becher 1989) tai episteemisistä kulttuureista (Knorr-Cettina 2009), jotka kukin perustavat toimintansa kulttuurilleen ominaisille arvoille, uskomuksille ja normeille. Tiedekulttuurien tutkimusperinne on hyödyllinen eriteltäessä eri tieteenalojen kulttuureja ja niille ominaisia käytäntöjä. Tällä tutkimusperinteellä on kuitenkin taipumus esittää tieteenalat monoliittisina ja staattisina entiteetteinä, jolloin se auttamatta jättää yksittäisen tieteenalan sisäisen moninaisuuden tai sen sisäiset valtakamppailut pimentoon (Albert ym. 2009).

Tässä tutkimuksessa käytettävä Bourdieulainen viitekehys syventää tiedekulttuurien perinteen hienoviritteistä analyysitapaa, sillä se näyttää tieteenalan sisäisen variaation sekä valtakamppailut legitimiin sosiologian määritelmästä. Lähtökohtana on, että sosiologia pitää sisällään monia, jännitteisessä suhteessa toisiinsa olevia määritelmiä legitimiin sosiologian määritelmästä. Näin ollen bourdieulainen viitekehys haastaa ajatuksen tieteenalasta saumattomana kokonaisuutena, joka olisi rakentunut vain tietynlaisten kulttuuristen ymmärtämistapojen varaan. Tutkimuksessa tarkastelin, millä tavoin suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian kentällä määritellään hyvää ja legitimiä sosiologiaa (Artikkeli II). Näitä legitimiin sosiologian määritelmiä ja määritelmien välisiä jännitteitä kuvaan kahdessa seuraavassa alaluvussa.

6.1 Legitiimin sosiologian määritelmiä

Tutkimuksen tuloksena on, että ruotsalaisesta ja suomalaisesta aineistosta erottui neljä legitimiä sosiologiaa määrittelevää diskurssia: Huippututkimusdiskurssi, Humboldtlinen diskurssi, Emansipatorinen diskurssi ja Poliitikadiskurssi. Kukin niistä pohjaa omanlaiseensa ymmärrykseen tutkimuksen tieteellisestä laadusta sekä erilaisiin näkemyksiin sosiologian arvoista ja päämääristä. Kukin niistä pitää myös sisällään erilaisia käytäntöjä eli strategioita, joilla legitimiin määritelmää toteutetaan.

Huippututkimusdiskurssissa näkemys legitimistä sosiologiasta määrittyy siten, että sosiologia on ennen kaikkea tiede, jonka legitimeettää arvioidaan tieteensaisäisistä lähtökohdista käsin. Tämä tarkoittaa sitä, että kaiken kentällä toteutettavan toiminnan tulee ensisijaisesti suuntautua sosiologian tieteellisten premissien edistämiseen, eli kentällä on toimittava puhtaan tieteen ideaalien mukaisesti. Tieteenalan oikeutus saavutetaan huipputason tieteellisillä tuloksilla. Tutkimustyö on kilpailullista. Sitä pyritään tekemään tehokkaasti, ja sen tavoitteena on yltää tieteenalan kansainväliseen kärkeen. Tässä tieteellinen erikoistuminen nähdään strategiana, jolla on mahdollista tulla ”parhaaksi” jollain tietyllä, rajatulla tutkimusalueella. Tärkein ja arvostetuin julkaisumuoto on kansainvälinen refereeartikkelit. Artikkelien kirjoittaminen mahdollisimman korkeatasoisissa vertaisarvioituissa joulleissa toimii samalla Huippututkimusdiskurssia toteuttavana strategiana. Kansainvälisten artikkelien kautta on mahdollista osallistua tieteenalan kansainväliseen keskusteluun ja tavoittaa kansainvälinen tiedeyhteisö, jota pidetään tässä diskurssissa sosiologian tärkeimpänä yleisönä ja viiteryhmänä. Ylipäättään kansainvälisyys linkitetään tutkimuksen tieteelliseen laatuun.

Myös Humboldtlaissessa diskurssissa sosiologian legitimeettää arvioidaan tieteensaisäisistä lähtökohdista käsin. Legitiiminä pidetään sosiologiaa, joka kykenee tuottamaan syvällistä tutkimustietoa holistisella otteella ja tekemään inhimillistä todellisuutta ymmärrettäväksi kokonaisvaltaisten teorioiden kautta. Siksi Humboldtlaissessa diskurssissa teorioita ja niiden sofistikoitunutta käyttöä arvostetaan. Tutkittava ilmiö kuvataan kunnianhimoisesti laajassa perspektiivissä, jotta saadaan esiin erilaisten ilmiöiden yhteiskunnalliset kytkökset. Tätä tehtävää palvelee parhaiten kirjat, koska vain niiden avulla ilmiö on mahdollista avata riittävän monipuolisesti, eri näkökulmat huomioon ottaen. Kirjojen kirjoittaminen toimii siten Humboldtlaissessa diskurssissa strategiana, jonka kautta legitimiä sosiologiaa toteutetaan. Diskurssissa arvostetaan tutkijan kykyä luoda uusia, oivaltavia käsitteitä sekä esseististä kirjoitustyyliä, joka tuo esiin kirjoittajan persoonallisen, omaleimaisen ilmaisun. Humboldtlaisten yliopistoideaalin mukaisesti opetuksen ja tutkimuksen yhteyttä pidetään arvossa. Opetuksen kautta halutaan välittää sosiologista perintöä eteenpäin. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään tieteellisen substanssin jakamisesta seuraavalle tutkijasukupolvelle, vaan nuoria tutkijoita halutaan myös luotsata akateemisella uralla eteenpäin. Keskustelut ohjattavien kanssa mielletään stimuloiviksi, ja niiden katsotaan toimivan tutkimuksellisten oivallusten virittäjinä, minkä vuoksi opetuksen ja tutkimuksen ykseys toimii legitimiä sosiologiaa edistävänä strategiana.

Emansipatorisessa diskurssissa legitimiä pidetään tinkimättömän kriittistä sosiologiaa. Sen tavoitteena on luoda tasa-arvoisempi ja demokraattisempi yhteiskunta

nostamalla esiin yhteiskunnallisia epäkohtia ja piiloisia epätasa-arvoistavia yhteiskunnallisia rakenteita. Siten legitimiä sosiologiaa arvioidaan sen kautta, kuinka se kykenee muuttamaan yhteiskuntaa ja sen sortavia yhteiskunnallisia rakenteita. Pyrkimyksenä on tehdä tutkimusta, joka puhuu yhteiskunnan marginaalien puolesta, sekä toimia aktiivisesti yhteiskunnassa, jotta ihmiset tulevat tietoisiksi yhteiskunnallisista valtarakenteista ja niiden synnyttämistä yhteiskunnallisista jaoista. Emansipatorinen diskurssi korostaa sosiologian kansansivistystehtävää, eli legitimiin sosiologian tulee puhua kaikille – ei vain tiedeyhteisölle. Tutkimuksella pyritään tavoittamaan kansalaisyhteiskunta ja tarjoamaan sille emansipoivaa tutkimustietoa. Siksi kansallisella kielellä kirjoitettuja kirjoja sekä yleistajuisia ja populaareja tekstejä arvostetaan, ja ne toimivat emansipoivaa sosiologiaa toteuttavana strategiana. Toisaalta Emansipatorinen diskurssi tulee lähelle Humboldtlaista diskurssia, koska teorioita ja erilaisia käsitteitä käytetään apuna ymmärtämään inhimillisen todellisuuden monimuotoisuutta ja laajentamaan nykyymmärrystä erilaisista ilmiöistä. Erotuksena Humboldtlaisestä diskurssista, jossa teorioiden käyttäminen on itseisarvo, Emansipatorisessa diskurssissa teorit toimivat lähinnä välineinä, joilla tehostetaan yhteiskunnallisia epäkohtia esiintuovia argumentteja.

Politiikkadiskurssissa legitimiinä pidetään sosiologiaa, joka tuottaa tietoa poliittisten päätöksentekijöiden tiedontarpeeseen. Ollakseen legitimiä sosiologian tulee olla yhteiskunnallisesti hyödyllistä ja relevanttia. Poliitiikkadiskurssi ammentaa menneestä ajasta, jolloin sosiologialla katsotaan olleen merkittävä yhteiskuntapoliittinen rooli. Tämä rooli Poliittisessa diskurssissa halutaan lunastaa takaisin, ja sen takaisinotosta löytyykin tämän diskurssin mukaan merkkejä sosiologian kentällä. Poliittisessa diskurssissa tärkeänä ei pidetä teoreettista sofistikoituneisuutta, vaan arvostettua on tutkimus, jossa taitavasti, eri menetelmiä käyttämällä ja yhdistämällä luodaan kätevä empirinen paketti tärkeille sidosryhmille, erityisesti poliittisille päätöksentekijöille.

Nämä neljä arvostuksiltaan ja strategioiltaan erilaista legitimiin sosiologian määritelmää muistuttavat Becherin tieteenalajaottelua, jonka eri elementtejä voidaan erottaa sosiologian sisältä. Humboldtlainen diskurssi sopii melko tyylipuhtaasti pehmeäpuhdas luokkaan, johon Becher sosiologian jaottelussaan sijoitti, sillä Humboldtlaissessa diskurssissa koetaan puhdas-pehmeä luokan tavoin tärkeäksi aikaansaada hollistista tulkintaa tutkimuskohteesta sekä arvostetaan kirjoja julkaisuvälineenä ylitse muiden. Myös maalaisuus, jonka Becher yhdisti sosiologian sosiaaliseen muotoon, kuvastaa Humboldtlaista diskurssia. Pannessaan arvoa tutkijoiden yksilölliselle ja omaleimaiselle ilmaisutavalle, Humboldtlaissessa diskurssissa korostuu maalaisen sosiaalisen ulottuvuuden tavoin individualismi. Kilpailullisuus ei myöskään korostu

Humboldtlaisten diskurssien merkityksenannoissa; seikka, joka myös karsinoi Humboldtlaisten diskurssien sosiaaliselta muodoltaan maalaiseksi. Sen sijaan Huippututkimusdiskurssi kilpailullisuudessaan, tehokkuusvaatimuksissaan ja artikkelijulkaisemisessaan on lähempänä urbaania sosiaalisuuden muotoa kuin maalaista. Emansipatorinen diskurssi ja Poliittikkadiskurssi sitä vastoin ovat kognitiiviselta ulottuvuudeltaan pikemminkin soveltavia kuin puhtaita, koska näissä diskursseissa tiedontuotannolla pyritään joko parantamaan ihmisten elämänlaatua tai samaan aikaan toimivampia poliittishallinnollisia ratkaisuja ja koska yksinomaan tieteellisiin keskusteluihin kontribuominen ei näiden diskurssien mukaan riitä tekemään tutkimuksesta legitiimiä. Becheriä soveltaneiden tutkimusten tavoin (esim. Ylijoki 1998) tämä tutkimus tarjoaa becheriläiseen lähestymistapaan sen lisäulottuvuuden, että se näyttää, kuinka yksittäinen tieteenala voi sisältää monia erilaisia, jopa toisilleen vastakkaisia toimintaa ohjavia normeja, arvoja ja kulttuurisia jäsennyksiä.

Samansuuntainen jako on löydettävissä myös Burawoylta (2004). Burawoy kuvaa sosiologian sisäistä työnjakoa neljällä ideaalityypillä, joita ovat professionaalinen, kriittinen, poliittinen ja julkinen sosiologia¹⁴. Burawoyn typologia perustuu kahteen ulottuvuuteen: toinen ulottuvuus vastaa kysymykseen *kenelle* sosiologiaa tehdään; toinen kysymykseen *mitä varten* sosiologista tutkimusta tehdään. Kenelle kysymyksen perusteella Burawoy on jakanut sosiologian niihin tyyppisiin, joissa sosiologiaa tehdään akateemiselle yleisölle sekä niihin, joissa tutkimusta tuotetaan ulkoakateemisille yleisöille. Mitä varten kysymyksen pohjalta Burawoy taas on jakanut sosiologian tiedontuotannoltaan kahteen tyyppiin: instrumentaalisen tiedontuotantoon, jossa pyritään ensisijaisesti yhteiskunnallisten tai tieteellisten ongelmien ratkaisemiseen, ja refleksiiviseen tiedontuotantoon, jossa keskustellaan tutkimuksen päämääristä ja tarkastellaan kriittisesti sosiologian perusteita. Burawoyn typologiaan rinnastettaessa Huippututkimusdiskurssi tulee lähelle professionaalista sosiologiaa, jossa pyritään instrumentaaliseen, sosiologian tieteellisiä perusteita kehittävään tiedontuotantoon ja jossa tiedontuotanto suunnataan tiedeyhteisölle. Humboldtlaisten diskurssi taas vastaa muodoltaan kriittistä sosiologiaa, jossa tavoitteena on tuottaa refleksiivistä, sosiologian tieteellisiä lähtökohtia arvioivaa tutkimusta akateemiselle yhteisölle. Emansipatorinen sosiologia sitä vastoin on samankaltainen kuin julkinen sosiologia, joka näkee

¹⁴ Samantyyppisen jaottelun on tehnyt myös Raymond Boudon (2002). Boudounin jaottelussa sosiologian neljää tyyppiä edustavat kognitiivinen, kameraalinen (tai informatiivinen), kriittinen ja ekspressiivinen sosiologia. Kognitiivinen sosiologia on tieteellinen; kameraalinen sen sijaan pyrkii tuottamaan poliittisesti relevanttia tutkimusta; kriittinen sosiologia pyrkii jäljittämään yhteiskunnallisia ongelmia ja korjaamaan niitä; ekspressiivinen sosiologia taas pyrkii vetoamaan suuren yleisön tiedontarpeeseen kirjoittamalla lennokkaalla ja vetoavalla tyylillä. Boudon toteaa, että vaikka nämä kaikki tyypit ovat legitiimejä, on kognitiivinen sosiologia näistä kuitenkin tärkein.

sosiologian tehtävänä tuottaa refleksiivistä, emansipoivaa tietoa kansalaisyhteiskunnalle. Poliitikkasosiologia taas vastaa Poliittista sosiologiaa, joka pyrkii instrumentaalilla tiedontuotannolla löytämään ratkaisuja poliittisten päätöksentekijöiden esittämiin yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Nämä erilaista käsitystä legitimiä sosiologiasta rakentavat diskurssit eivät kuitenkaan vietä rauhaisaa rinnakkaiseloä keskenään vaan ovat jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Seuraavassa alaluvussa kuvaankin niitä jännitteitä ja erottautumisen mekanismeja, joita diskurssien väliltä löytyy.

6.2 Distinktiot ja kamppailut legitimiin määritelmien välillä

Bourdieuin mukaan tieteellisellä kentällä käydään jatkuvaa kamppailua arvovallasta ja legitimiin tieteen määritelmästä. Siten myös käsitys hyvästä sosiologiasta saa osakseen kilpailevia merkityksiä, jotka kamppailevat keskenään kentän valta-asemasta. Nämä kamppailut ilmenevät distinktioina eli sellaisina diskursiivisina ja retorisisina merkityksenäntoina, joissa kilpaileva diskurssi esitetään epäsuotuisassa valossa: jollain tavoin puutteellisena, invalidina tai moraalisesti arveluttavana, samalla kun omaa näkemystä legitimiä sosiologiasta pyritään nostamaan ja esittämään se ainoana oikeana.

Huippututkimusdiskurssissa erottautumisen kohteena on emansipatorinen yhteiskunnallisesti aktiivinen sosiologia. Diskurssissa nähdään, että tämänkaltaista tutkimusta tekevät ”jotkut muut”, mutta tieteellisen arvonsa tunteva sosiologi ei. Yhteiskunnallinen orientaatio nähdään jopa naiivina. Yleistajuiset, suurelle yleisölle suunnatut tutkimukset rinnastetaan populaariin kirjoitteluun. Niiden luonnehditaan olevan ”sosiologisesti köyhiä” tai sisällöltään ”heppoisia”, joten niitä ei pidetä huippututkimussosiologiassa arvossa. Tällä eronteolla halutaan korostaa sosiologian roolia nimenomaan tieteenä. Oikeanlaiseksi katsottu sosiologia ei Huippututkimusdiskurssin mukaan sekaannu yhteiskunnallisiin keskusteluihin vaan keskittyy vain ja ainoastaan tieteen tekemiseen. Se ei myöskään kosiskele tai pyri tavoittamaan suurta yleisöä, vaan sille legitimiinä viiteryhmänä toimii tiedeyhteisö; erityisesti kansainvälinen tiedeyhteisö. Erontekoa harjoitetaan myös Humboldttilaisen diskurssin arvostamaan perin pohjaiseen pohdiskeluun ja asioiden reflektointiin sekä rytmiltään verkkaiseen tieteentekemiseen, joka näyttäytyy tässä diskurssissa ”lorvimisena” tai ”turhana päähkäilynä”, kun tarkoituksenmukaisempaa on tuottaa tutkimusta päämäärätietoisesti ja tehokkaasti.

Humboldtlaaisessa diskurssissa pyritään ensisijaisesti haastamaan Huippututkimusdiskurssia. Humboldtlaisten diskurssin mukaan Huippututkimusdiskurssin pyrkimys tehokkaaseen artikkelituotantoon näyttäytyy artikkelien ”tehtailuna”, jossa tärkeintä on vain tuottaa mahdollisimman paljon artikkeleja ilman, että artikkelit pyrkisivät täyttämään sellaisia todellisia tutkimuksen laadun määreitä, kuten teoreettista sofistikoituneisuutta, omaperäisyyttä tai huolellista argumentaatiota. Toisaalta Humboldtlaaisessa diskurssissa artikkelia pidetään ylipäätään huonona julkaisumuotona, sillä artikkelirakenne ei salli aiheen monisyistä tarkastelua, vaan sen tuloksena syntyy tylsiä ja uuvuttavia, artikkelirakenteen jäykistämiä tutkimuksia. Samalla diskurssissa korostetaan kirjojen kirjoittamisen haastavuutta ja vaativuutta verrattuna artikkelien kirjoittamiseen. Huippututkimusdiskurssin mukainen tutkimuksellinen orientaatio esitetään myös moraaliltaan arveluttavana, koska siinä tieteellisen ja intellektuaalisen toiminnan nähdään olevan ehdollistettu julkaisujen määrän maksimoinnille. Humboldtlaisten diskurssin näkökulmasta tästä seuraa se, että tutkimuksia ei tehdä enää riittävän perusteellisesti ja huolellisesti. Silloin myös tutkimuksen eettisyys ja tutkimuksen laatu ovat vaakalaudalla. Näin ollen Huippututkimusdiskurssin vaalima kilpailueetos ja tehokkuus johtavat Humboldtlaisten diskurssin mukaan tutkimustyön ja sitä kautta koko yliopiston ”epäintellektuaalistumiseen”. Nämä eronteot tuottavat kuvaa Humboldtlaisesta diskurssista korkeamoraalisena orientaationa, jossa tärkeintä on tehdä tutkimustyötä syvällisesti ja pieteetillä. Distinktiota harjoitetaan myös suhteessa muihin yhteiskuntatieteisiin. Humboldtlaisten diskurssin mukaan muissa yhteiskuntatieteissä keskitytään vain noudattamaan ja seuraamaan ortodoksisesti tutkimuksellisia proseduureja. Siksi muut yhteiskuntatieteet synnyttävät yllätyksellisiä ja kapeakatseisia tutkimuksia, joissa on vain pyritty tekemään kaikki ’oikein’, toisin kuin sosiologiassa, jossa tutkimuksellisten proseduurien oikeaoppista noudattamista tärkeämpää on kuvata ilmiö mahdollisimman rikkaasti, inspiroivasti ja ymmärrystä avaavasti. Tämä ominaisuus tekee sosiologiasta Humboldtlaisten diskurssin mukaan ylivoimaisen verrattuna muihin yhteiskuntatieteisiin.

Emansipatorisessa diskurssissa tehdään niin ikään eroa Huippututkimusdiskurssiin. Koska Emansipatorisen diskurssin mukaan sosiologisen tutkimuksen on oltava vuorovaikutuksessa kansalaisyhteiskunnan kanssa, ja tutkimuksia pitää välittää kansalaisille heidän omalla kielellään, pidetään sosiologian moraalisen tehtävän kannalta kestävämmänä, että julkaisuja kirjoitettaisiin vain englanninkielellä. Toisaalta Emansipatorinen diskurssi erottautuu myös Poliittisesta diskurssista. Omaksuessaan ulkoapäin, poliittisen hallinnon taholta tulevat kysymyksenasettelut Poliittisen diskurssin mukaisen tutkimuksen nähdään palvelevan valtaapitävien intressejä ja sa-

malla tuottavan konsensushakuisia, vallitsevalle poliittiselle eliitille myötäsukaisia tutkimuksia. Näin ollen Emansipatorinen diskurssi pyrkii korostamaan riippumattomuuttaan ja etäisyyttä valtakoneistosta, mikä nähdään edellytyksenä sosiologian omista intresseistä lähtevän, kriittisen tutkimuksen tuottamiselle. Myös Emansipatorisessa diskurssissa erottaudutaan muista tieteenaloista, jotka esitetään konservatiivisina ja kapeakatseisina, jopa ahdasmielisinä. Esimerkiksi psykologia tuodaan esiin ”katolisena kirkkona” eli vanhoillisena ja ahdasmielisenä tieteenalana, joka taantumuksellisesti olisi ohjaamassa homoseksuaalit terapiaan saamaan hoitoa, toisin kuin sosiologia, joka avarakatseisesti ja suvaitsevaisesti tunnustaa inhimillisen elämän monipuolisuuden ja ottaa kaikki huomaansa.

Politiikkadiskurssissa erottaudutaan sen sijaan humboldtlaisesta puhtaan akateemisesti orientoituneesta tutkimuksesta. Politiikkadiskurssissa pidetään moraalisesti vääränä ja arroganttina tehdä ”nice to know”-tutkimusta, jossa itsekkäästi, sosiologian yhteiskunnalliset velvollisuudet laiminlyöden tehdään vain omia henkilökohtaisia intressejä ja kiinnostuksenkohteita tyydyttävää tutkimusta. Näin Politiikkadiskurssi korostaa sosiologian moraalista velvoitetta tuottaa yhteiskuntapoliittisesti hyödyllistä tutkimusta. Sosiologian pitää tarjota vastinetta yhteiskunnalle, joka sen tutkimusta rahoittaa. Politiikkadiskurssissa erottaudutaan myös humboldtlaisen ja emansipatorisen diskurssin mukaisista kulttuurintutkimuksellisista mikrotason analyysistä, joiden ei katsota tarjoavan riittävää evidenssiä ja ’oikeaa’ faktaa poliittisen päätöksenteon tarpeisiin.

Kokoavasti todeten erilaiset diskurssien väliset erottautumisen mekanismit osoittavat, kuinka jo C. P. Snown (1959) esiin nostama akateemiseen maailmaan sisältyvä jännite rahvaanomaisen tai praktisen versus ylimielisen, materiaalisen maailman yläpuolelle asettuvan humanistisen tutkimuksen välillä tai Becherin esittämä vastakkainasettelu puhtaiden, teoreettisten tieteenalojen ja käytäntöön kytkeytyvien tieteenalojen välillä, on tässä löydettävissä yhden yksittäisen tieteenalan, sosiologian sisältä. On Huippututkimusdiskurssi, joka näkee Emansipatorisen diskurssin ja Politiikkadiskurssin käytäntökytköksen ja yhteiskuntavirityksen ikään kuin likaavan ’oikean’ tietentekemisen. Siksi näiden diskurssien edustaman tietentekemisen ei myöskään nähdä olevan vakavasti otettavaa tiedettä. Lisäksi on Emansipatorinen diskurssi ja Politiikkadiskurssi, jotka vastaavasti pitävät pelkästään tiedeyhteisölle kommunikoiavaa sosiologiaa tai vain tieteenesisäisistä intresseistä nousevaa tutkimusta itsekkäänä ja arroganttina, koska sosiologian tutkimustuloksilla pitäisi joko tarjota ihmisille edellytyksiä parantaa elämänlaatuaan tai luoda toimivampia poliittishallinnollisia järjestelmiä. Neljä eri diskurssia strategioineen ja distinktioineen on tiivistetty alla olevaan taulukkoon.

Taulukko 1. Neljä legitiimiä sosiologiaa määrittelevää diskurssia

	Huippututkimusdiskurssi	Humboldtlinen diskurssi	Emansipatorinen diskurssi	Politiikkadiskurssi
Tavoite	kansainvälisen tason huippututkimus	holistinen ymmärrys ilmiöstä	yhteiskunnallinen tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus	poliittisen päätöksenteon palveleminen
Strategia	kansainvälinen kilpailu kansainväliset refereartikkelit erikoistuminen	teoreettinen sofistikoituneisuus kirjojen kirjoittaminen tutkimuksen ja opetuksen ykseys	yhteiskunnallisten epäkohtien esiin nostaminen kansallisella kielellä kirjoittaminen teorioista ammentaminen	yhteiskuntapolitiittisesti relevantit tutkimusaiheet metodologinen näppäryys
Distinktiot	erottautuminen verkkaisesta Humboldtlaisesta diskurssista erottautuminen yhteiskunnallisesti aktiivisesta emansipatorisesta sosiologiasta	erottautuminen Huippututkimusdiskurssin tehokkuusvaatimuksesta	erottautuminen Huippututkimusdiskurssin fakkiutumuksesta vain kansainvälisen tiedeyhteisön piiriin erottautuminen Poliittikkadiskurssin mukaisesta valtaapitävien intressien palvelemisesta	erottautuminen humboldtlaisesta puhtaasta akateemisesta tutkimuksesta erottautuminen humboldtlaisesta ja emansipatorisesta kulttuurintutkimuksellisesta orientaatiosta
Suhde muihin tieteisiin	luonnontieteiden jäljittely	muiden, konservatiivisina näyttäytyvien yhteiskuntatieteiden halveksunta	muiden, ahdamielisinä näyttäytyvien yhteiskuntatieteiden paheksunta	kilpailu taloustieteiden kanssa

7 SOSIOLOGIAN DYNAMIIKKA

Legitiimille sosiologialle erilaisia määritelmiä rakentavat diskurssit näyttävät sosiologian sisäisen kirjon. Distinktiot eri diskurssien välillä taas tuovat näkyviin näiden legitiimin määritelmien väliset jännitteet ja konfliktit. Bourdieulaisessa luennassa tulkinta ei kuitenkaan jää tähän, vaan se tuo näkyviin tieteensisäiset valtakamppailut, joissa jokin tai jotkut legitiimin määritelmistä saavat vallitsevan aseman kentällä. Burawoy (2004), joka myös näkee sosiologian bourdieulaisittain valtasuhteiden kenttänä, toteaa sosiologian ongelmana olevan se, että edellä kuvatut eri sosiologian tyypit ovat epätasapainossa. Burawoyn (2004) mukaan – ainakin mitä tulee yhdysvaltalaiseen sosiologiaan – nykyisessä kilpailullisessa yliopistoympäristössä sosiologian dynamiikan epätasapaino ilmenee instrumentaalisen tiedontuotannon eli professionaalisen ja poliittisen sosiologian dominanssina, jonka seurauksena refleksiivisen tiedontuotannon muodot eli kriittinen ja julkinen sosiologia ovat ajautuneet marginaaliin. Kuitenkin, kuten Wagner ja Wittrock (1991, 6–7) ovat todenneet, kullakin kansallisella sosiologialla on sille ominainen kansallinen profiilinsa. Ajatus sosiologian kansallisista profiileista jättää varaa sille mahdollisuudelle, että sosiologian epätasapaino ei Burawoyn esittämässä muodossa välttämättä sellaisenaan päde kaikkien kansallisten sosiologioiden kohdalla. Toisaalta aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esiin, että myöskään kansallisten sosiologioiden sisällä näkemys legitiimistä tieteestä ei ole staattinen vaan vaihtelee tieteenalan sisäisen dynamiikan ja kulloinkin vallitsevien tiedepoliittisten painotusten voimasta (Albert 2003; Kropp & Blok 2011).

Seuraavaksi pureudun sosiologian kansallisiin dynamiikkaeroihin, joita suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian keskinäistarkastelu toi esiin ja tulkitsen esiinnousseita kansallisia eroja makrotason tekijöitä ja institutionaalisia ominaispiirteitä vasten. Tämän jälkeen syvennän kuvaa sosiologian dynamiikkavaihteluista ajallisen tarkastelun kautta tuomalla esiin, minkälaisia illuusioita suomalaisesta sosiologiasta on löydettävissä kahtena eri vuosikymmenenä.

7.1 Dynamiikkavaihtelut Suomessa ja Ruotsissa

Suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian välinen poikkikulttuurinen tarkastelu näyttää, että sosiologian sisäinen dynamiikka on rakentunut näissä kansallisissa sosiologioissa eri tavoin. Tätä dynamiikka tarkastellaan kolmella eri ulottuvuudella, jotka ovat dominantti, vahva ja heikko. Dominantti merkitsee sitä, että diskurssi on kentällä hallitseva. Sillä on suuri painoarvo ja näkyvyys sekä valtaa yli muiden diskurssien, mikä tarkoittaa sitä, että muut diskurssit joutuvat ottamaan sen omissa määrittelyissään huomioon ja ottamaan siihen kantaa. Vahva viittaa sellaiseen diskurssiin, jolla on laaja toiminnallinen tila ja suvereniteetti, mutta sillä ei ole valtaa yli muiden diskurssien. Heikko tarkoittaa sitä, että diskurssin asema kentällä on hauras, ja sen pitää puolustaa olemassaoloon muihin diskursseihin nähden.

Suomalaisessa sosiologiassa Huippututkimusdiskurssi on dominantti, ja sen ylivalta tulee korostuneesti esiin aineistossa. Poliittikadiskurssin asema on vahva. Sen nähdään elävän renessanssia pitkän laadullisen tutkimuksen paradigmatkauden jälkeen sekä sosiologian yhteiskuntapoliittisen kysynnän kasvun myötä. Humboldtmainen ja Emansipatorinen diskurssi sitä vastoin ovat heikkoja. Kummassakin diskurssissa näiden legitimiin määritelmien tämänhetkistä asemaa ja elintilaa kuvataan ”ennen oli – ei enää”-ilmausten kautta. Ruotsalaisessa sosiologiassa päinvastoin Humboldtmainen diskurssi on dominantti. Sen sijaan Huippututkimusdiskurssi erottuu ruotsalaisaineistosta vain vaivoin. Vain jotkut ilmaukset viestivät, että Huippututkimusdiskurssin mukainen tehokkuuden ja tuottavuuden/tuotteliaisuuden korostaminen koetaan edistykselliseksi. Huippututkimusdiskurssi esiintyy lähinnä negaationa oikeana pidettyyn Humboldtlaiseen sivistykselliseen ja intellektuaaliseen sosiologiaan nähden. Emansipatorinen diskurssi on ruotsalais sosiologiassa vahva. Vaikka tiedepoliitikan nähdään asettavan haasteita emansipatorisen diskurssin toteuttamiselle, sen aseman ei nähdä silti olevan uhattuna. Poliittikadiskurssi taas on heikko. Jos suomalaisaineistossa poliittikasosiologian nähdään elävän renessanssia, niin ruotsalaisaineistossa sosiologian nähdään vetäytyneen lopullisesti tehtävästään toimia ”yhteiskunnallisena insinööritieteenä”.

Suomalaisaineistossa dominantti Huippututkimusdiskurssi ja vahva Poliittikadiskurssi näyttävät elävän rauhaisaa rinnakkaiseloä keskenään, eivätkä ne vaikuta uhkavan toistensa olemassaoloa, mikä ilmenee niiden välisten jännitteiden vähäisyytenä. Näin ollen tämän tutkimuksen valossa näyttää, että suomalainen sosiologia on jakautunut kahteen, suvereeniin leiriin, jossa toisessa uskotaan huippututkimukseen ja toisessa sosiologian yhteiskuntapoliittiseen vaikuttavuuteen. Ruotsalais sosiologiaa voisi

sitä vastoin nimittää millssiläiseksi, koska se painottaa humboldtlaista ja emansipatorista sosiologiaa. Mills (2000) kun painotti yhteiskuntatieteiden moraalista velvollisuutta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä näkemystä sosiologiasta kriittisenä tieteenalana, joka laaja-alaisten teorioidensa avulla kykenee liittämään yksittäisen ihmisen sisäisen kokemuksen yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja paljastamaan poliittisen hallinnan verhotut mekanismit yksilön kokemuksen taustalla.

Burawoyn esittämää sosiologian epätasapainoa vasten tarkastellen voidaan todeta, että tämän tutkimuksen perusteella yhdysvaltalaisen sosiologian tavoin, suomalaisessa sosiologiassa sisäinen epätasapaino ilmenee nimenomaan instrumentaalisen tiedontuotannon valta-asemana, kun taas refleksiivinen tiedontuotanto joutuu taistelemaan elintilastaan. Ruotsalaisen sosiologian sisäinen dynamiikka on päinvastainen. Refleksiivinen tiedontuotanto on hegemonisessa asemassa, kun taas instrumentaalille tiedontuotannolle ei laiteta kovin suurta painoarvoa.

Tulkittaessa sosiologian sisäisen dynamiikan kansallisia eroja, Wagnerin ja Wittrockin (1991) diskurssikoalition käsite avaa näkemään erot makrotason kehyksessä. Käsite kiinnittää huomion sosiologian intellektuaalisen diskurssin ja kansallisvaltioiden poliittisen diskurssin väliseen vuorovaikutukseen. Tämä vuorovaikutus näkyy erityisen hyvin suomalaisessa ja ruotsalaisessa sosiologiassa esiintyvässä painotuserossa yhteiskunnallisesti orientoituneiden Emansipatorisen diskurssin ja Poliitiikkadiskurssin välillä, sillä niiden välinen painotusero on mahdollista tulkita suomalaisen ja ruotsalaisen hyvinvointivaltioprojektien ideologisten erojen kautta. Kuten todettua, pohjoismaisen sosiologian on nähty kehittyneen symbioottisessa suhteessa pohjoismaisen hyvinvointivaltion kanssa. Vaikka pohjoismaiset hyvinvointivaltiot monesti luetaan kuuluvaksi samaan regiimiin, Kettunen (2001) on tähdentänyt suomalaisen ja ruotsalaisten hyvinvointivaltioprojektien erilaisia alkulähtökohtia, jotka ovat tehneet suomalaisesta ja ruotsalaisesta hyvinvointivaltiosta verrattain erilaisia. Ruotsissa hyvinvointivaltioprojekti oli sosialidemokraattien projekti, kun taas Suomessa hyvinvointivaltioprojekti syntyi pitkälti Maalaisliiton ja Sosiaalidemokraattisen puolueen välisten kompromissien kautta. Kettunen arvioi keskeiseksi ruotsalaisen ja suomalaisen hyvinvointivaltioprojektin eroksi sen, että ruotsalainen projekti oli olemukseltaan idealistisempi kuin suomalainen, jota sen sijaan luonnehti pragmatismi. Lisäksi Suomessa virkamiehillä oli keskeinen rooli valtion ”järjen” äänenä, eli heille uskottiin vastuu yhteiskuntasuunnittelun toteuttajina. Suunnitteleva järki miellettiin Suomessa epäpoliittiseksi, rationaalisen hallinnan mahdollistavaksi välineeksi. Sen sijaan Ruotsissa yhteiskuntasuunnittelu nähtiin päinvastoin poliittisen tahdon toteuttamisen välineenä, jolloin vallitseva ajatus oli se, että suunnittelu ei ole koskaan po-

liittisistä intresseistä vapaa. Siten rinnastettaessa näiden kansallisten hyvinvointivaltioprojektien ideologisia ja diskursiivisia lähtökohtia kansallisten sosiologioiden merkityksenantoihin, voitaisiin Poliitiikkadiskurssin vahvuuden suomalaisen sosiologian kentällä tulkita ilmentävän suomalaisen hyvinvointivaltioprojektin pragmatismia ja uskoa valtion ”järjen ääneen”. Samalla tavoin ruotsalaisen sosiologian kentällä Emansipatorisen sosiologian vahvuuden voisi nähdä olevan yksi yhteen ruotsalaisen hyvinvointivaltioprojektin idealistisuuden kanssa.

Aiemmissa kansallisia sosiologioita vertaileissa tutkimuksissa on tuotu esiin, kuinka institutionaaliset ja organisatoriset tekijät näkyvät erilaisina kansallisille sosiologioille leimaa-antavina piirteinä (Lamont 2000). Tarkastellessaan ranskalaisen ja yhdysvaltalaisen sosiologian organisatorisia ja institutionaalisia eroja Lamont (2000) tuo esiin, että Yhdysvalloissa, jossa sosiologian laitosten rakenne ja sosiologian urapolut ovat strukturoidumpia kuin Ranskassa, myös näkemys legitimoimisesta sosiologista on normatiivisempi ja tiukempi kuin ranskalaisessa sosiologiassa. Samalla tavoin suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian eroja voitaisiin tulkita niiden institutionaalisten ominaispiirteiden kautta. Allardtin (1991) mukaan ruotsalaisen sosiologian toimiminen filosofian laitoksen alaisuudessa ennen sen varsinaista institutionalisoitumista jätti jälkensä ruotsalaiseen sosiologiaan tehden siitä orientaatioltaan filosofisempaa ja kriittisempää verrattuna muihin pohjoismaisiin sosiologioihin, minkä myös tässä tutkimuksessa voi nähdä ilmenevän Humboldttilaisen diskurssin hegemoniana.

Myös kansallisten korkeakoulujärjestelmien erot auttavat tulkitsemaan suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian dynamiikkaeroja. Ruotsissa vanhat yliopistot saavat 90% julkisesta tutkimusrahoituksesta, minkä seurauksena ruotsalainen korkeakoulujärjestelmä on jakautunut vanhoihin, hyvässä tutkimuksellisessa asemassa oleviin eliittiyliopistoihin ja uusiin yliopistoihin, joille on säilytetty koulutusfunktio (Virtanen ym. 2014). Hallonsten ja Hugander (2014) katsovat, että vanhojen yliopistojen vankka asema on merkinnyt sitä, että Ruotsissa traditionaaliset akateemiset arvot ovat säilyneet vahvoina, mikä myös tässä tutkimuksessa ilmenee hegemonisena humboldtilaisuutena. Koganin (1984, 68) mukaan Ruotsissa ja Ranskassa on ollut Euroopan keskusjohtoisimmat korkeakoulujärjestelmät, ja professoreilla on ollut paljon valtaa. Näiden seikkojen valossa on mahdollista tulkita, että Ruotsissa vanhoilla yliopistoilla on yhteiskunnallista arvovaltaa, ja samalla kohtalaisen suuri autonomia, josta käsin niiden on mahdollista pitää kiinni traditionaalisista akateemisista arvoista. Luvussa 8.1. otan ajatuksen autonomiasta lähempään tarkasteluun, kun tuon esille suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian sisäisen dynamiikan eroja suhteessa tiedepoliitiikan nykyisiin trendeihin.

7.2 Illuusiot 1970- ja 2010-luvun suomalaisessa sosiologiassa

Tässä tutkimuksessa legitimiä sosiologiaa tarkasteltiin myös illuusion käsitteen kautta. Bourdieulaisessa luennassa illuusion käsite viittaa toimijoiden tunteeseen siitä, että ”peli on pelaamisen arvoinen” (Bourdieu 1988, 77). Se vastaa kysymykseen siitä, mikä on se arvo tai päämäärä, jota kentällä toimimalla halutaan toteuttaa. Rinnastetuna edellisessä luvussa käsiteltävänä olleisiin diskursseihin, illuusiota voidaan kuvata diskursseihin nähden toimijälähtoisempänä, koska se tavoittaa toimijoiden vaikuttimet. Sitä voidaan kuvata myös affektiivisemmaksi, sillä illuusion käsitteellä Bourdieu pyrkii kuvaamaan toimijoiden viehtymistä, emotionaalista kiinnittymistä ja uskoa peliin. Illuusion käsittekin kuitenkin pohjaa jollekin käsitykselle legitimiä sosiologiasta, sillä se pitää sisällään näkemyksen siitä, millainen sosiologinen tutkimus nähdään arvokkaana ja tavoiteltavana. Strategiat toimivat praksiksena, joiden avulla illuusiota toteutetaan. Distinktiot taas toimivat erottautumisen mekanismeina, joilla oikeaksi koettu illuusion muoto halutaan esittää muita, kilpailevia illuusion muotoja parempana.

Sosiologian illuusioita tutkittiin suomalaisessa sosiologiassa kahdella eri vuosikymmenellä 1970-luvulla ja 2010-luvulla (Artikkeli I). Suomalaisen sosiologian ajallinen peilaus tuo näkyviin, että suomalaisesta sosiologiasta voidaan erottaa kolme eri illuusiota: Tiedeilluusio, Moraali-illuusio ja Poliitiikkailluusio. Tiedeilluusiosta yllyke kentällä toimimiseen syntyy sosiologian tieteellisen perustan lujittamisesta. Poliitiikkailluusiosta sitä vastoin kimmoke kentän toimintaan syntyy siitä ajatuksesta, että sosiologiassa nähdään olevan merkittävä rooli yhteiskunnan toimintojen suunnittelijana ja yhteiskunnallisten ongelmien ratkojana. Moraali-illuusiosta peli sosiologian kentällä koetaan pelaamisen arvoiseksi, koska sosiologian avulla on mahdollista purkaa epätasa-arvoistavia yhteiskunnallisia rakenteita tuomalla yhteiskunnallisia epäkohtia ja inhimillisiä näkökohtia esiin. Vaikka illuusioiden perusidea on sama sekä 1970-luvun että 2010-luvun sosiologiassa, niillä kullakin on aikakaudelle ominainen versionsa, joka ilmenee muun muassa erilaisina illuusioita toteuttavina strategioina.

Tiedeilluusio esiintyy 1970-luvun aineistossa Tositetieteessä, jossa sytyke kentällä toimimiseen syntyy sosiologian tieteellisen kivijalan lujittamisesta. Tositiedeilluusiosta pyritään tekemään sekä oma kenttä että ulkopuoliset, kilpailevat kentät vakuuttuneiksi sosiologian tieteellisyydestä. Sosiologian tieteellisyyden pönkittämisessä käytetään strategiana luonnontieteiden metodien jäljittelyä. Tämä ilmenee ”kovien” eli kvantitatiivisten menetelmien erottamisena ”pehmeistä”, laadullisista metodeista, jotka nähdään kovia menetelmiä horjuvampina ja epämääräisempinä. Erottautumi-

sen kohteena on myös ”kädestä suuhun käytäntöä palveleva” teknisrationaalinen tiedontuotanto. Päämääränä on tehdä teknisrationaalista tiedontuotantoa ylevämpää ja syvällisempää tutkimusta, joka kuvaa sosiaalista todellisuutta kaikessa kompleksisuudessaan. Eronteolla teknisrationaalisesta tiedontuotannosta sosiologia halutaan ankuroida tiiviimmin akateemiseen kenttään. Lisäksi sosiologian tieteellistä etevyyttä korostetaan harjoittamalla distinktioita kilpaileviin tieteenaloihin, kuten luonnontieteisiin tai psykologiaan, jotka eronteissa esitetään vähemmän sofistikoituneina tai vähemmän vaativina, koska ne eivät sosiologian tavoin kykene tutkimuskohdetta kuvaaviin kokonaisvaltaisiin selitysmalleihin.

2010-luvun aineistossa Tiedeilluusio esiintyy Huipputieteenä. Siinä ylyke kentällä toimimiseen syntyy osallistumisesta kansainväliseen tiedepeliin, jossa tavoitteena on tuottaa kansainväliset laatukriteerit täyttävää, kilpailukykyistä huippututkimusta. Koska tutkimuksilla tähdätään tieteelliseen huippuun, erikoistuminen nähdään strategiana, jolla on mahdollista tulla ”parhaaksi” jollain tietyllä, rajatulla tutkimuksen osa-alueella. Kaikki varteenotettava tieteellinen toiminta tapahtuu kansainvälisillä tutkimuskentillä. Siten Huipputiedeilluusiossa kansainvälisten refereenttien kirjoittaminen toimii strategiana, joilla tavoitetaan kansainvälinen tiedeyhteisö ja osallistutaan keskusteluun kansainvälisellä tiedekentällä. Samalla erottaudutaan ”populaarista kirjoittelusta” yleistajuisista, suomenkielisistä tutkimusjulkaisuista, joita ei nähdä vakavasti otettavana tieteenä. Lisäksi Huippututkimusilluusio erottautuu poliittisesti orientoituneesta ja yhteiskunnallisesti aktiivisesta sosiologiasta. Tällä eronteolla halutaan korostaa sitä, että sosiologia on nimenomaan tiede eikä sen pidä sekaantua arvolatautuneisiin keskusteluihin.

Politiikkailluusio ilmenee 1970-luvun aineistossa Yhteiskunnallisena insinööritaitona. Siinä kimmoke kentällä toimimiseen syntyy sosiologian käytäntökytköksestä. Sosiologisella tiedolla pyritään tuottamaan teknisiä ratkaisuja eli ”toimenpidesuosituksia” eri hallinnonaloille. Tämän käytännöllisen tehtävän toteuttamisessa strategiana käytetään yhteistyötä suunnittelusektorin kanssa. Sen sijaan puhtaan akateeminen tutkimus ja liiallinen teoreettisuus nähdään haitallisena sosiologian käytännölliselle tehtävälle. Erityisesti pyritään erottaumaan marxilaisesta tutkimuksesta, jota pidetään liian teoreettisena. Marxilaisen teorian hyljeksimisen voi myös tulkita johtuvan siitä, että radikaalina ja vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä haastamaan pyrkivänä teoriana marxilainen traditio ei sovi yhteen Poliitiikkailluusion idean kanssa, koska poliittista päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen on sisäänrakennettu tavoite yhteiskunnallisen konsensuksen rakentamisesta ja samalla vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen lujittamisesta.

2010-luvun aineistossa Poliitikkailluusio saa hahmonsaa Yhteiskunnallisesti relevanttina tieteenä, jossa pyrkimyksenä on tuottaa poliittisten päättäjien tiedontarpeita täyttävää tutkimusta. Strategiana yhteiskuntapoliittisesti relevantin tutkimuksen aikaansaamiseksi käytetään empiristä, soveltavaa ja menetelmällisesti näppärää tutkimusta. Tutkimuksilla ei tavoitella teoreettista sofistikoituneisuutta, vaan hyvän tutkimuksen kriteerinä on se, että se tarjoaa evidenssiä poliittisen päätöksenteon tueksi eri hallintosektoreille. Samalla tässä Poliitikkailluusion 2010-luvun versiossa erottaututaan niistä, jotka tekevät puhtaan akateemista tutkimusta. Pelkkää tiedon lisääntymistä ei Poliitikkailluusiosta nähdä arvona sellaisenaan, vaan sen mukaan sosiologisen tutkimuksen on oltava yhteiskuntapoliittisesti hyödyllistä ollakseen arvokasta ja legitiimiä.

Moraali-illuusion 1970-luvun versio ilmenee Kansalaisten tieteenä. Siinä toiminta kentällä saa sytykkeensä sosiologian moraalista tehtävästä nostaa esiin inhimillisiä asenteita ja toimia huonompiosaisten tutkijana. Emotionaalinen kiinnittyminen kentän peliin syntyy halusta taistella tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta. Ihmisiä pyritään tekemään tietoisiksi heidän toimintaansa rajaavista yhteiskunnallisista rajoista emansipoivan tiedon kautta. Strategiana käytetään jalkautumista yhteiskuntaan, kuten antamalla haastatteluja, pitämällä julkisia puheita ja kirjoittamalla populaarijulkaisuja. Marxilaisen tutkimuksellisen orientaation soveltaminen toimii myös strategiana, sillä sen avulla pyritään tekemään näkyväksi yhteiskunnan sortavat rakenteet. Illuusiosta erottaututaan sellaisista tieteen tekijöistä, joille tieteellisten sääntöjen tunnontarkka noudattaminen on itsetarkoitus ilman, että tutkimustiedolla pyrittäisiin saamaan aikaan resonanssia niissä ihmisissä, joita tutkimus koskee.

2010-luvulla Moraali-illuusion versio sen sijaan hahmottuu Kesytettynä tieteenä eli huokausten sosiologiana, jossa sosiologian moraalille tehtävälle ei tunnu enää löytyvän tilaa kentällä. Moraali-illuusiosta löytyy merkkejä, mutta merkityksenannot ovat nostalgisesti virittyneitä. Muistoissa palataan 1970-luvun sosiologiaan, jolloin sosiologialla tuntui sekä olevan tilaisuus että kanttia sanoa yhteiskunnallisesti kuohuttavia asioita. Sen sijaan nykyisin sosiologian nähdään laiminlyöneen tehtävänsä yhteiskuntakriittisenä tieteenalana tekemällä ”turhan kesyjä juttuja”. Toisaalta tässä illuusiosta todetaan, että myöskään muut kentät, kuten mediakenttä ja politiikan kenttä, eivät tunnu enää olevan kiinnostuneita sosiologian moraalista sanomasta. Mediassa ei uutisoida enää tutkimuksista, joissa käsitellään yhteiskunnallista epätasaa-arvoa. Poliitiikan kentällä yhteiskunnallisina asiantuntijoina kuullaan nykyisin taloustieteilijöitä, kun 1970-luvulla yhteiskunnallisen neuvonantajan paikka oli varattu sosiologeille. Painottaessaan kansainvälisiä refereenttejä tiedepoliitikka taas ei

anna arvoa suomenkielellä kirjoitetuille tutkimusjulkaisuille, joilla olisi mahdollisuus kommunikoida kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Eri aikakausille ominaisten illuusioiden versioiden löytyminen piirtää esiin katkoksen ja jatkuvuuden elementtejä suomalaisessa sosiologiassa. Tiedeilluusio esiintyy hegemonisena kumpanakin ajanjaksona. Se edustaa virallista näkemystä sosiologiasta akateemisena tieteenalana. Poliitiikkailluusio näyttää niin ikään säilyttäneen asemansa. Ilmauksissa tuodaan vieläpä julki, että Poliitiikkailluusion mukainen tutkimus on viime aikoina vankentanut jalansijaansa sosiologiassa. Siten sekä Tiedeilluusio että Poliitiikkailluusio edustavat suomalaisessa sosiologiassa jatkuvuutta. Moraali-illuusion kohdalla sitä vastoin voidaan puhua katkoksesta, koska 2010-luvun aineistossa Moraali-illuusio esiintyy pelkkänä nostalgisena muisteluna, ja sen katsotaan jääneen menneeseen aikaan. Toisaalta jatkuvuus ilmenee ylipäätään siinä, että kaikki kolme illuusiota on erotettavissa kummastakin aineistosta. Lisäksi, vaikka Moraali-illuusio ilmenee kesyyntyneenä, huoli sen olemassaolosta antaa kuitenkin ymmärtää, että se ei ole hävinnyt kentän merkityksenannoista.

Aikakausien välinen peilaukset näyttää, kuinka ajallinen konteksti tuottaa kuhunkin illuusion aikakaudelle spesifejä ilmaisuja. Tiedeilluusion varhaisemmassa versiossa sosiologia esiintyy tieteellisestä asemastaan epävarmana tieteenalana, joka asemaansa pönkittääkseen esittää itsensä yliveritettynä suhteessa kilpaileviin tieteenaloihin. Huipputiedeilluusiosta kuuluu vahvasti nykytiedepolitiikan huippututkimuspainotus. Yhteiskunnallisesti orientoituneiden Poliitiikkailluusion ja Moraali-illuusion välistä epätasapainoa taas voitaisiin tulkita suhteessa uusliberalistisen politiikan nousuun. Koska Poliitiikkailluusiosta halutaan täyttää poliittisen hallinnon tiedontarpeita eli tuottaa eri hallintosektoreita palvelevaa asiantuntijätietoa, kietoutuvat uusliberalistisen hallinnan periaatteet hienoviritteisesti tutkimusten ongelmanasetteluihin (Miller & Rose 2010). Sitä vastoin Moraali-illuusion ajamille humaaneille arvoille jää vähän tilaa uusliberalistisesti virittyneessä poliittisessä päätöksenteossa, jossa taloudellisten kysymysten painoarvo kasvaa muun elämismailman kustannuksella (Räsänen 2007). Toisaalta taas 1970-luvulla Moraali-illuusion pyrkimykset yhteiskunnallisesta tasa-arvosta sopivat hyvin yhteen ajankohtana vallinneiden poliittisten intressien kanssa (Puuronen 2005).

Eri ajanjaksojen suomalaisesta sosiologiasta erottuneet Tiedeilluusio, Moraali-illuusio ja Poliitiikkailluusio ja etenkin niiden 2010-luvun versiot tulevat määritelmällisesti lähelle suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian tarkastelussa esiin nousseita diskursseja. Eräänä tutkimustuloksista erottuvana ristiriitana voidaan pitää sitä, että suomalaisen sosiologian ajallisessa peilauksessa ei noussut esiin Humboldtlaista il-

luusiota neljäntenä illuusion muotona, jonka löytyminen olisi suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian legitiimin määritelmiä silmällä pitäen ollut loogista. Humboldtlaisten diskurssin voi kuitenkin katsoa esiintyvän suomalaisen sosiologian ajallisessa peilauksessa eri illuusioiden muotoihin sekoittuneena. Vaikka 1970-luvun Tiedeilluusio nojautuu luonnontieteiden menetelmiin, ilmentää se humboldtlaisia arvoja korostaessaan sosiologisen tiedon holistisuutta ja sen tarvetta esittää inhimillinen todellisuus kaikessa kompleksisuudessaan. Toisaalta humboldtlaisuus elää ennen kaikkea sekoittuneena Moraali-illuusioon, jossa inhimillisen todellisuuden selittämisessä ammenetaan marxilaisesta, kokonaisvaltaisesta sosiaalisen järjestelmän kuvauksesta. Tulkinta humboldtlaisuuden sekoittumisesta Moraali-illuusioon vahvistaa kansallisen peilauksen tulosta, jossa Humboldtlaisten ja Emansipatorisen diskurssin asema suomalaisessa sosiologiassa on heikko.

Mikäli diskurssit voi nähdä tietyllä tavalla praktisrationaalisina esityksinä siitä, minkälaista sosiologiaa pidetään legitiiminä, niin illuusioiden sijaan näyttävät ikään kuin tieteenalan emotionaalisen puolen. Koska illuusion käsite kytkeytyy kuvaamaan sitä, mikä sosiologiassa vetää puoleensa ja mikä tekee pelistä sosiologian kentällä pelaamisen arvoisen, se tulee samalla paljastaneeksi toimijoiden tunneilmaisut. Siten illuusio tuo näkyviin ne toiveet ja odotukset, joita tieteenalaan kohdistetaan kuin myös sen mielipahan ja pettymyksen, jotka purkautuvat esiin, kun omia arvoja ajava illuusio ei saa arvoistaan kohtelua kentän merkityskontekstissa. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tutkita yksittäisten professorien henkilökohtaisia mieltymyksiä ja preferenssejä, niin illuusioiden tulevat kuitenkin myös välittäneiksi kuvaa toimijoiden maailmankuvasta ja arvoista.

8 SOSIOLOGIAN JA TIEDEPOLITIIKAN VÄLISET JÄNNITTEET

Akateemisella kentällä on tapahtunut viime vuosikymmeninä paljon muutoksia. Suomi ja Ruotsi ovat seuranneet globaaleja tiedepolitiikan trendejä, joissa on korostunut managerialistisen hallinnon periaatteet sekä tavoitteet tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja huippututkimuksesta. Lisäksi kummankin maan poliittisessa retoriikassa on korostunut kansainvälistyminen strategiana, jolla lisätä kansallisen tiedejärjestelmän vetovoimaisuutta globaaleilla tiedon markkinoilla (Geschwind & Pinheiro 2017; Nieminen 2005). Kummankin maan perusrahoitusmalleissa julkaisemisella ja ulkoisella rahoituksella on tärkeä osuus yliopistojen suorituksia mittavina indikaattoreina. Vielä haastattelujen keruuajankohtana suomalaisessa ja ruotsalaisessa perusrahoitusmallissa ei ollut olemassa indikaattoria yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle¹⁵. Sen sijaan kummassakin maassa on korostunut huippututkimus politiikkaprioriteettina, sillä perusrahoitusmallit kannustavat julkaisemaan kovatasoisilla kansainvälisillä julkaisufoorumeilla. Mallit palkitsevat myös tutkimuksen volyymin, joten julkaisujen määrä on malleissa merkitsevä. Tiedepolitiikka kantaa mukanaan omanlaistaan näkemystä tutkimuksen laadusta ja siitä, minkälainen tutkimus on legitiimiä. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on ollut se, kuinka tiedepoliittiset ideaalit legitimoimista tieteestä – ennen kaikkea tiedepolitiikan ideaalit huippututkimuksesta – otetaan vastaan sosiologian kentällä ja millä tavoin nämä ideaalit ilmenevät sosiologian sisäisessä dynamiikassa.

8.1 Diskursiiviset strategiat ja tieteellisen pääoman muodot

Tarkasteltaessa niitä tapoja, joilla tiedepolitiikan huippututkimusideaalit ja tiedepoliittiset reformit on otettu vastaan suomalaisessa ja ruotsalaisessa sosiologiassa, tutkimus toi esiin kolmenlaisia erilaisia tapoja, joita ovat Kannattava, Vastustava ja Mukautuva diskurssi (Artikkeli III). Tiedepoliittisiä reformeja kannattavassa diskurssissa

¹⁵ Ruotsissa on vuodesta 2018 käyttöön otettu perusrahoitusmalli, jossa julkaisujen ja tutkimusten lisäksi lasketaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta eli yliopistojen yhteistyötä yritysten ja yhteiskunnan kanssa (OECD 2016).

muutoksia pidetään tervetulleina. Niiden nähdään edistävän sosiologiaa tieteenä, sillä ne kannustavat tekemään kansainvälisen laadun kriteerit täyttävää tiedettä. Reformeja edeltävä kentän ”vanha” toiminnan logiikka nähdään tehottomana, eikä se ole rohkaissut kunnianhimoiseen tieteentekemiseen. Tämän diskurssin mukaan viimeaikaiset reformit muokkaavat toivotulla tavalla kentän pelisääntöjä tuoden mukanaan tehokkuutta ja ryhdikkyyttä tieteentekemiseen. Tehokkuuden nähdään linkittyvän tutkimuksen laatuun. (ks. Ylijoki 2014.) Koska ennen nykyisiä mittareita käytössä ei ole ollut täsmällisiä arviointikäytäntöjä, ajatellaan tässä diskurssissa tämän asiantilan altistaneen tutkijat laiskuudelle ja ”lorvimiselle”, mikä on ollut omiaan heikentämään tutkimuksen laatua. Siten Kannattava diskurssi pitää sisällään näkemyksen, jonka mukaan nykyiset mittarit luovat selkeyttä ja läpinäkyvyyttä tutkimuksen laadun arviointiin. Koska tutkijat ovat tietoisia siitä, mitä heiltä odotetaan, tutkimuksenteon konteksti näyttäytyy yksiselitteisenä, ja se kannustaa tekemään määrätietoista, kunnianhimoista ja laadukasta tutkimusta.

Kannattavassa diskurssissa myös kansainvälisyys assosioituu tutkimuksen laatuun (ks. Hakala 2009). Kansainväliset refereartikkelit edustavat korkeaa tieteellisen pääoman muotoa, ja tutkimusten altistamista kansainväliselle vertaisarvioinnille pidetään tutkimuksen laatua nostattavana prosessina. Erontekoa harjoitetaan suhteessa kansallisella kielellä kirjoitettuihin kirjoihin. Kirjojen nähdään edustavan menneen maailman sosiologiaa, jolloin myös niiden tieteellisen pääoman arvo on tämän diskurssin mukaan vähäinen. Erontekoa harjoitetaan myös suhteessa niihin, jotka ovat asettuneet vastahankaan nykyisten tiedepoliittikan kansainvälistymispyrkimysten kanssa, esittämällä vastaanhangottelijat mukavuudenhaluisina tai jopa pelkureina, jotka eivät uskalla asettaa itseään alttiiksi kansainvälisen tiedeyhteisön arvioinnille. Rahoituskilpailussa menestymisen sen sijaan nähdään viestivän tutkijan kyvykkyydestä, minkä vuoksi rahoitus myös edustaa tieteellistä pääomaa (ks. Roumbanis 2019). Kilpailu rahoituksesta koetaan rationaalisena ja mielekkäänä tapana järjestää tutkimusrahoituksen allokointi, koska kilpailun avulla varmistetaan, että ”parhaat” tutkimukset saavat rahoitusta. Toisaalta kaikkien rahoituslähteiden arvo ei ole yhteismitallinen vaan tässäkin kansainväliset rahoituslähteet, etenkin ERC-rahoitus, nostetaan esiin haluttuna rahoituksena, jonka saamisen nähdään olevan osoitus tutkijan pätevydestä ja kyvykkyydestä (ks. Edler ym. 2014).

Vastustavassa diskurssissa sitä vastoin vedotaan traditionaalsiin akateemisiin arvoihin korostaen, että tutkimuksen tulisi olla vallan kentän intresseistä ja tavoitteenasetteluista vapaata toimintaa. Tiedepoliittisten reformien nähdään häiritsevän kentän omaehtoista toimintaa mutta myös tuovan kentälle korruptoituneita ja moraalit-

tomia tieteellisiä käytäntöjä. Koska nykyiset arviointikäytännöt painottavat julkaisujen määrää, tämä johtaa Vastustavan diskurssin mukaan moraalisesti arveluttaviin keinoihin, kuten tutkimusaiheiden pilkkomiseen pieniksi, julkaistavissa oleviksi, artikkeleihin meneviksi osiksi. Toisaalta epämoraalisuus ei koske pelkästään julkaisemista, vaan tämän diskurssin mukaan nykyinen kilpailua ja tehokkuutta korostava ilmapiiri ruokkii opportunistista käyttäytymistä, jossa akateemisesta työstä karsitaan pois kaikki sellainen, joka ei välittömästi hyödytä uralla etenemistä: esimerkiksi ei kommentoida kollegoiden töitä. Siksi nykyinen kilpailullisuus haittaa traditionaalisissa akateemisissa arvoissa vaalittua kollegiaalisuutta. Tässä diskurssissa toistetaan monien tutkijoiden esittämiä skenaarioita nykyisten arviointikäytäntöjen mukanaan tuomista haitoista, kuten salamiosittamisesta tai tehtävien pelkistämisestä tavalla, jossa työtehtävistä jätetään pois kaikki sellaiset tehtävät, joista ei suoraan palkita nykyisissä palkitsemisjärjestelmissä (mm. Geuna & Martin 2003; Weingart 2001; Bornmann & Leydesdorff 2014).

Nykyiset arvioinnin ja mittaamisen käytännöt ohjaavat Vastustavan diskurssin mukaan myös siihen, että kirjoja ei enää arvosteta julkaisumuotona. Vastustavassa diskurssissa kirjoja pidetään kuitenkin julkaisumuotona vaativampina ja haastavampina kuin artikkeleja. Siksi ne myös edustavat tässä diskurssissa korkeaa tieteellisen pääoman lajia. Samalla kun arviointikäytännöt suosivat kansainvälisiä referee-artikkeleja, ne kutistavat sosiologisen tutkimuksen yleisöä tarkoittamaan vain tieteellistä vertaisyleisöä. Tämän diskurssin mukaan sosiologialla on kuitenkin myös kansainvälistyksellinen tehtävä, jonka vuoksi sen tulisi jakaa tietoa kansalaisyhteiskunnalle. Lisäksi sosiologisilla tutkimuksilla nähdään olevan annettavaa poliittiseen päätöksentekoon. Siksi tutkimusten tulisi tavoittaa niin ikään poliittiset päätöksentekijät. Tällä tavoin nykyisten arviointikäytäntöjen nähdään etäännyttävän sosiologian sen yhteiskunnallisesta tehtävästään. Vastustavassa diskurssissa nähdään, että tiedepolitiikan kansainvälistymispyrkimyksissä on menty liiallisuuksiin. Sosiologian kentällä tämä ilmenee kansainvälisyyden ylikorostumisena ja ajattelutavoissa, joissa kansainvälinen julkaisu asettuu automaattisesti tieteelliseltä laadultaan paremmaksi kuin kansallisella kielellä kirjoitettu. Sen sijaan, mitä tulee rahoituskilpailuun, sen nähdään supistavan tieteenteon repertuaaria. Tämän diskurssin mukaan rahoittajilla on taipumus rahoittaa konservatiivisia, valtavirran mukaisia tutkimuksia, mikä ei kannusta yksittäisiä tutkijoita etsiytymään uusille, aiemmin kulkemattomille tutkimuspoluille (ks. Young 2015).

Mukautuvassa diskurssissa taas pidetään perinteisiä akateemisia arvoja arvossa, mutta myös nähdään, että mukautuminen reformeihin eli uusiin pelisääntöihin on tilanteen ja tarpeen vaatimaa, jotta tulee noteeratuksi legitiiminä kentän pelaajana ja

pysyy mukana pelissä (ks. Burrwos 2012; Leathwood & Read 2013). Sekä kirjoja että artikkeleja arvostetaan julkaisumuotona. Kuitenkin, koska artikkelien suhteellinen arvostus on kentällä suurempaa, on myös niiden tieteellisen pääoman arvo kirjoja korkeampi. Siksi artikkelien julkaiseminen on kirjojen julkaisemista kannattavampaa, ja siitä syystä niiden julkaisemiseen kannattaa myös keskittyä. Sen sijaan tiedepolitiikan kansainvälistymispyrkimysten kohdalla todetaan, että kansainvälinen toiminta ei ole lainkaan uusi asia vaan on jo ennen nykyisiä tiedepoliittisia reformeja kuulunut elimellisenä osana sosiologian kentän toimintaan. Siten viimeaikaiset reformit eivät tältä osin tuo mitään uutta tieteellisiin käytäntöihin. Kilpailu rahoituksesta sitä vastoin nähdään välttämättömänä pahana, koska jättäytyminen kilpailun ulkopuolelle merkitsisi ajautumista sivuun kentän toiminnasta. Silti erotuksena Vastustavasta diskurssista, jossa rahoituskilpailun nähdään aiheuttavan tutkimuksellisen avaruuden supistumista, tässä diskurssissa tuodaan esiin rahoitushakemusten kirjoittaminen erityisenä genrenä, jonka hallitessaan tutkijan on mahdollista sekä noudattaa omia intressejään että taitavasti, rahoittajien kielenkäytön ja terminologian omaksuen vedota rahoittajien intresseihin (ks. Roumbanis 2019). Kaiken kaikkiaan Mukautuva diskurssi edustaa pragmaattista kantaa kahden keskenään nokittelevan ja jännitteisessä suhteessa toisiinsa olevien Kannattavan ja Vastustavan diskurssin välissä.

Peilattaessa suomalaista ja ruotsalaista aineistoa keskenään ilmeni joitain samankaltaisuuksia mutta myös huomattavia eroavaisuuksia. Kummassakin kansallisessa kontekstissa Mukautuva diskurssi oli vallitseva, sillä se oli kummassakin aineistossa laajasti näkyvä. Siten kummassakaan maassa sosiologian kentällä hallitsevassa asemassa olevat eivät ole täysin vapaita tiedepolitiikan ajamilta tavoitteilta. Diskurssien syväluenta paljasti kuitenkin silmiinpistäviä eroja diskurssien kansallisissa ilmenemismuodoissa. Vaikka Mukautuva diskurssi lävisti kummatkin aineistot, suomalaisaineistossa praktisuus tiedepoliittisia vaateita kohtaan näyttäytyi pikemminkin vaihtoehdottomuutena. Toisin sanoen ilmauksista välittyi, että nykyinen tutkimuksenteon konteksti ei salli muuta vaihtoehtoa kuin mukautua vallitseviin ideaaleihin ja tutkimuksenteon käytäntöihin, jotta pysyy pelissä mukana ja tulee noteeratuksi legitiiminä kentän pelaajana. Ruotsalaisessa versiossa sitä vastoin mukautuminen näyttäytyy ikään kuin välttämättömänä pahana, joka hoidetaan pois päiväjärjestyksestä, jotta päästään toteuttamaan 'oikeaa' tutkimusta. Esimerkiksi artikkelijulkaisuja tehdään, jotta pidetään rahoittajat tyytyväisinä, mutta muutoin keskitytään kirjoittamaan tutkittavana olevasta ilmiöstä kirja, jossa ilmiötä on mahdollista käsitellä laajasti ja syväluotaavalla otteella. Eroavuuksia löytyi myös Vastustavasta diskurssista. Huolimatta kriittisyydestä reformeja kohtaan, suomalaisesta versiosta välittyi voimattomuus re-

formien ja ideaalien edessä, eikä muuta vaihtoehtoa nähdä kuin toimia niiden mukaisesti. Sitä vastoin ruotsalaisessa versiossa ilmaistaan suoraa vastustusta nykyarviointikriteerejä kohtaan. Tutkimustyössä saatetaan esimerkiksi tietoisesti, vastoin olemassa olevia laadun standardeja keskittyä oppikirjojen kirjoittamiseen, vaikka arviointikriteerit eivät juuri palkitse niiden kirjoittamisesta. Merkittävimpänä erona kansallisten kontekstien välillä ilmeni kuitenkin se, että suomalaisaineistossa Kannattavalla diskurssilla on vahva asema, kun taas ruotsalaisaineistossa Kannattava diskurssi on marginaalinen. Tämän perusteella on mahdollista tulkita, että ruotsalaisaineistossa otetaan vahvempaa etäisyyttä vallitseviin tiedepoliittisiin ideaaleihin, minkä taas voi nähdä ilmentävän ruotsalaissosiologian suurempaa autonomiaa suhteessa huippututkimusideaaleihin verrattuna suomalaiseen sosiologiaan.

Tiedepoliittinen kontekstointi ja kansallisten korkeakoulujärjestelmien erityispiirteet auttavat ymmärtämään suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian ilmaisujen eroja. Vanhojen yliopistojen valta-asema on merkinnyt sitä, että traditionaaliset akateemiset arvot ovat pitäneet pintansa Ruotsissa. Hugander ja Hallonsten (2014) jopa katsovat, että huippututkimuspyrkimykset ovat entisestään syventäneet ruotsalaisen korkeakoulujärjestelmän stratifikaatiota. Kuten Pinheiro ja kumppanit (2014) toteavat, ruotsalaiset yliopistot ovat raivokkaasti pyrkineet suojaamaan perinteisiä akateemisia arvoja; sellaisia, kuten tutkimuksen vapautta ja kollegiaalisuutta. Lisäksi verrattuna muihin maihin, Ruotsissa tiedepoliittiset uudistukset ovat olleet maltillisempia, ja niitä on toteutettu luottamusperustaisesti, kun taas Suomessa muutokset ovat olleet radikaalimpia, ja niitä on toteutettu tiukan valtiojohtoisesti (Auranen & Nieminen 2010; Barry ym. 2003; Pelkonen & Teräväinen-Litardo 2013). Tätä näkemystä puoltaa myös se, että managerialismi ei ole Ruotsissa yhtä pitkälle vietyä kuin Suomessa, mistä ilmeisimpänä osoituksena on suomalaisten ja ruotsalaisten yliopistojen erilainen juridinen asema. Vaikka sekä suomalainen ja ruotsalainen tiedejärjestelmä ovat yksi kilpailullisimmista tiedejärjestelmistä, suomalainen rahoitusjärjestelmä on monessa yhteyksissä todettu kaikkein kilpailullisimmaksi tiedejärjestelmäksi OECD maista (Auranen & Nieminen 2010; Kivistö ym. 2019).

Ruotsalaisen sosiologian ilmaisema etäisyydenotto tiedepoliittisiin ideaaleihin ja tulkinta ruotsalaisen sosiologian suuremmasta autonomiasta vahvistaa sosiologian kansallisesta peilauksesta syntynyttä tulosta, joka näytti Humboldtlaisten diskurssin hegemonian ruotsalaisessa sosiologiassa. Samalla tavoin tulokset Suomen osalta tekevät vakuuttuneiksi siitä, että suomalainen huippukilpailullinen rahoitusjärjestelmä ja tiukka poliittinen ohjaus jättävät vähän tilaa sellaiselle tutkimustoiminnalle, josta ei suoraan palkita. Siksi sellaiset legitiimin sosiologian määritelmät, joita Burawoy kut-

suu instrumentaaliseksi: Huippututkimusdiskurssi ja Poliittiskadiskurssi ovat vallanneet alaa suomalaisen sosiologian kentältä. Sen sijaan Ruotsissa vanhojen yliopistojen valta-asema sekä suomalaista rahoitusjärjestelmää lievempi kilpailullisuus tarjoavat kohtalaisen suojan tiedepoliittisia ideoita vastaan, jolloin sosiologian kenttä on vapaampi harjoittamaan refleksiivistä tiedontuotantoa.

Toisaalta tiedepoliittisen kontekstin ohella, myös kansallisen yliopistokulttuurin historiallisten traditioiden voi nähdä vaikuttavan siihen, minkälaista näkemyksellistä tilaa ja väljyyttä suhteessa globaaleihin tiedepoliittikan trendeihin kansallisessa kontekstissa on tarjolla. Tutkimuksessa, jossa tutkittiin ruotsalaisten ja saksalaisten eri tieteenalojen tutkijoiden käsityksiä huippututkimuksesta, ilmeni, että ruotsalaiset ovat saksalaisia tutkijoita kriittisempiä uusliberaalia huippututkimuksen käsitystä kohtaan, ja heidän ymmärryksensä huippututkimuksen käsitteen sisällöstä on saksalaistutkijoita laiveampi ja sallivampi (Salminen-Karlsson ym. 2018). Tämän kirjoittajat tulkitsevat johtuvan saksalaisen ja ruotsalaisen akateemisen kulttuurin eroista: Saksassa akateeminen kulttuuri on perinteisesti ollut hierarkkinen, minkä vuoksi huippujen korostaminen ja tukeminen sopii kulttuurisiin asetuksiin hyvin, kun taas Ruotsissa, jossa statuseroja on pyritty pikemminkin häivyttämään, huippututkimuksen idea on otettu penseästi vastaan. Sen sijaan suomalaista yliopistokontekstia tarkastelleet tutkimukset ovat tuoneet esiin, että globaalit huippututkimusideat ja uusliberalistinen diskurssi ovat luoneet tiukan sapluunan sille, minkälaiseksi ideaali akateeminen tutkija yliopiston ruohonjuuritasolla käsitetään. Idean akateemisen tutkijan kuvastossa erottuu tutkija, joka julkaisee paljon ja tehokkaasti huipputasoisen tutkimusjulkaisuissa, on kansainvälinen ja menestyy tutkimusrahoituskilpailussa. (Lund 2012; Pietilä 2018.) Näin olleen aiemmat tutkimukset indikoivat, että myös yleisemmin suomalaisessa ja ruotsalaisessa yliopistokontekstissa globaalit huippututkimusideat saattavat resonoida eri tavoin.

Yliopiston symbolisia järjestyksiä suomalaisessa yliopistokontekstissa tulosjohtamisen tulehisen aikakaudella tutkinut Koski (1993) kuvaa tutkimuksessaan, kuinka tiede asetetaan eräänlaiseksi metasubjektiksi, ”itse tieteksi”, jonka puhtaudesta vartioidaan. Puhtauden ylläpitämistä toteutetaan torjumalla sopimattomia, ”likaisiksi” tai ”uhkaaviksi” katsottuja elementtejä ja työntämällä niitä marginaaliin dualistisessa prosessissa (mt. 112). Samalla tavoin tässä tutkimuksessa ilmenee, miten kamppailua legitimoimista sosiologiasta toteutetaan dualistisessa prosessissa, kun vastakohtapareiksi asettuvat muun muassa tehokkuus vs. akateeminen vapaus, kansainvälisyys vs. kansallisuus, artikkelit vs. kirjat, spesialisoituminen vs. holistisuus, joilla ”itse tieteen” tilaa pyritään varjelemaan – joskin Kannattavassa ja Vastustavassa diskurssissa ”itse

tiede” saa osakseen erilaiset attribuutit, ja sen puhtaanapitoa harjoitetaan näissä diskursseissa erilaisen moraalijärjestyksen pohjalta. Se, mikä Kannattavassa diskurssissa näyttäytyy ”löysänä haahuiluna” ja tehottomuutena, joka ei ole omiaan parantamaan tutkimusten laatua, edustaa se Vastustavassa diskurssissa akateemista vapautta, jonka päinvastoin nähdään mahdollistavan syvällisen perehtymisen asioihin ja samalla kultivoituneiden ajatusten syntymisen. Sitä vastoin Vastustavan diskurssin näkökulmasta tehokkuusajattelu edustaa ulkoa päin, tiedepolitiikan toimesta tieteen kentälle tulevaa uhkaa, joka synnyttää opportunistista, miltei häikäilemätöntä toimintaa, joka taas syövyttää sivistyksen yliopistoista tehden niistä ”epäintellektuaalisia”. Tutkimuksessa Koski päätyy toteamaan, että tulosjohtamisen tuomisinaan tuomat tuloksellisuuden ja mittaamisen ideaalit solahdivat varsin sujuvasti yliopiston perinteisiin menettelyihin, koska ne olivat yhteensopivia maineen, kunnian ja kilpailun nimeen vanovan tiedeyhteisön arvostusten kanssa. Myös tässä tutkimuksessa, kuten Kannattavan diskurssin tapauksessa voidaan todeta, tiedepolitiikan huippututkimusideaalit ovat uineet sosiologian sisäisiin merkityksenantoihin. Siten myös sosiologian kohdalla nämä ideaalit mitä ilmeisimmin resonoivat samoihin maineen, kunnian ja kilpailun periaatteisiin, joiden Koski on todennut sisältyvän yliopiston symboliseen järjestykseen. Bourdieulaisen linssin ja poikkikulttuurisen tutkimusotteen läpivalaisemana tämä tutkimus kuitenkin myös näyttää, kuinka ”eliitin eliitillä”, ruotsalaisten, vanhojen tutkimusyliopistojen alaisuudessa toimivalla sosiologian eliitillä vaikuttaa olevan suurempi toiminnallinen repertuaari ja samalla myös suurempi mahdollisuus vastarintaan suhteessa huippututkimusideaaleihin kuin suomalaisella sosiologian eliitillä (ks. Naidoo 2004).

8.2 Doksaa etsimässä

Kuten edeltävässä diskursiivisia strategioita esitelleessä luvussa tuli esiin, tiedepoliittiset muutokset eivät sellaisenaan määrää tieteenalan toimintaa ja ymmärrystä hyvästä tieteestä. Enemminkin kyse on siitä, että ulkoisten toimintaehtojen muuttuessa, tieteenalan sisäiset kamppailut erilaisten legitimiin määritelmien välillä käyvät entistä kiivaammiksi (ks. Bourdieu & Wacquant 1992). Vaikka tiedepoliittisten muutosten käyttöönotosta seuraa, että tieteenalan pelisäännöissä tapahtuu väistämättä ainakin jonkinasteisia muutoksia, koska tieteenalat ovat aina tiedepolitiikalle alisteisia, niin – kuten Bourdieu (1996b) toteaa – tieteenalat ovat silti kohtalaisen autonomisia kenttiä, joiden dynamiikka muotoutuu myös niiden sisäisten keskustelujen ja merkityk-

senantojen kautta. Se kohta, jossa tiedepoliittiset reformit ja uudenlaiset tiedepoliittiset ideaalit otetaan käyttöön, tarjoaa tilaisuuden tutkia pelin sääntömuutoksia, mutta samalla tiedepoliittiset muutoskohdat voi nähdä myös tilaisuutena katsoa, mitkä elementit säilyvät tieteenalalla ulkoisista muutoksista huolimatta ja tuntuvat toistuvan eri aikakaudesta toiseen. Toisin sanoen muutoskohta tarjoaa tilaisuuden tarkastella, mikä tieteenalalla edustaa sellaista kaikkialla vallitsevaa ja itsestäänselvää uskomusten järjestelmää eli doksa, joka alitajuntaisesti ja näkymättömänä ohjaa tieteenalan merkitysrakenteita.

Aiemmissa sosiologian ja tiedepolitiikan välistä dynamiikka Mode 2-teesin kautta ja bourdieulaisten teoreettisen linssin läpi tarkastelleissa tutkimuksissa on ilmennyt sosiologian kentän kohtalainen autonomisuus (Albert 2003; Kropp & Blok 2011). Näissä tutkimuksissa on tuotu esiin, kuinka sosiologia on joko onnistunut muodostamaan sellaisen erityisen kognitiivisen modaliteetin, jossa tiedepolitiikan vaatimaan tiedontuotantoon on kyetty yhdistämään sosiologialle ominaisia tiedontuotannon tyyppisiä (Kropp & Blok 2011) tai sitten vastareaktiona tiedepolitiikan priorisoineille sosiologiassa on päädytty harjoittamaan tutkimusta täysin näiden priorisointien vastaisesti (Albert 2003). Albertin (2003) kanadalaista sosiologiaa ja taloustieteitä tarkastelleissa tutkimuksissa todettiin, että kumpikin tieteenala on tiedepolitiikan korostamasta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ideasta huolimatta kääntynyt tiukemmin kohti tiedeyhteisöä suosimalla akateemiselle vertaisyleisölle julkaisemista. Taloustieteistä poiketen kanadalaisessa sosiologiassa julkaiseminen vertaisyleisölle ei ole kuitenkaan muodostunut hegemoniseksi, eikä sosiologiassa näin ollen vallitse läpikotaisin jaettua käsitystä siitä, mikä julkaisumuoto on legitiimi. Tämän Albert näkee johtuvan siitä, että sosiologian tieteenalakulttuurille on ominaista pluralismi, jossa erilaiset metodologiset tyylit ja teoreettiset näkökulmat risteilevät. Sen sijaan tanskalaisista sosiologiaa tutkineet Kropp ja Blok (2011) korostavat, että vaikka tanskalainen sosiologia on ollut erityisen altis tiedepolitiikan vallalle ja väliintuloille, he katsovat, että pohjoismaalainen hyvinvointivaltiokonteksti on leimannut läpi vuosikymmenten tanskalaisista sosiologiaa. Tällä kirjoittajat tarkoittavat sitä, että sosiologian pitkä perinne hyvinvointivaltion kyljessä eli asema valtion palveluksessa tuottamassa tutkimustietoa tanskalaisen hyvinvointivaltion tarpeisiin on istunut sitkeästi tieteenalan ymmärryksessä ja orientaatioissa, mikä näkyy poliittisille päätöksentekijöille ohjautuvan tutkimuksen vahvassa läsnäolossa tanskalais-sosiologiassa. Tanskalaisen sosiologian likeisellä suhteella valtioon kirjoittajat myös selittävät sitä, miksi heidän tutkimuksensa tulokset ovat päinvastaisia verrattuna Albertin tutkimuksissaan esittämiin tuloksiin.

Pohdittaessa sosiologian doksa, kummankin edellä esitetyn tutkimuksen voi tulkita laskevan käsityksen sosiologian perimmäisestä olemuksesta tai sen uskomusten järjestelmästä hieman erilaisten elementtien varaan riippuen siitä, mihin tekijöihin tutkijat vetoavat keskustellessaan sosiologian kentän autonomisuudesta suhteessa tiedepolitiikkaan. Albert kenties linkittäisi sosiologian doksan sen pluralistisuuteen, sillä sosiologian moninaisuus tuntuu säilyneen ulkoisista muutoksista huolimatta ja on sille omaleimaista suhteessa taloustieteisiin. Kropp ja Blok puolestaan todennäköisesti näkisivät sosiologian symbioottisen suhteen valtioon muodostavan sosiologian doksan, koska valtion tiedontarpeita tyydyttävä tutkimus kulkee tanskalais sosiologiassa kautta linjan mukana.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan ajatella, että kumpikin: sekä sosiologian kytkös valtioon että sosiologian pluralistisuus muodostavat sosiologian doksan. Kaukonen (1984, 131) on todennut, kuinka: ”Sosiologiaa voidaan pitää erityisen alttiina tai ”herkkänä” yhteiskunnallisille vaikutuksille, koska se tutkii tai paremminkin voi tutkia monia kysymyksiä, jotka ovat relevantteja yhteiskunnallisten suhteiden, intressien ja vallankäytön kannalta.” Kuten tässä tutkimuksessa ilmenneet merkityksenannot antavat ymmärtää, sosiologian suhde valtioon nähdään aina joltain osin problemaattisena. Yhtäältä katsotaan, että sosiologian tulisi pidättäytyä yhteiskuntapoliittisesta orientaatiosta, sillä sen ajatellaan häiritsevän sosiologian tieteellistä tehtävää. Toisaalta sosiologian ei nimenomaan nähdä ottavan tutkimuksillaan riittävästi huomioon poliittisten päätöntekijöiden tiedontarvetta, jolloin sen tärkeä rooli yhteiskunnallisten ongelmien ratkojana ei pääse oikeuksiinsa. Tai sitten päinvastoin ajatellaan, että sosiologian ei tulisi palvella vallanpitäjien intressejä lainkaan, jottei sen humboldtlinen tai emansipatorinen ulottuvuus vaarannu. Joka tapauksessa suhde valtioon on sosiologian merkityksenannoissa aina tavalla tai toisella läsnä. Sen sijaan pluralistisuus doksan rakennusaineena taas on johdettavissa yksinkertaisesti siitä, että legitimiin sosiologian määritelmiä on löydetty tässä tutkimuksessa monia.

Bourdieu (1999, 36) mukaan sosiologia ei periaatteessa koskaan ole vallanpitäjien intresseistä vapaa, mikä tekee siitä huomattavasti autonomialtaan heikomman moniin muihin tieteenaloihin, esimerkiksi luonnontieteisiin, nähden. Tämän autonomian haurauden voi katsoa vähintäänkin alitajuntaisesti vaikuttavan sosiologian ymmärrykseen itsestään. Toisin sanoen sosiologian kompleksisen suhteen valtioon voi nähdä jäsentävän sitä uskomusten järjestelmää, jonka varassa sosiologia rakentaa merkityksiään. Sen vuoksi sosiologia myös vaikuttaa alinomaan tuntevan ahdistusta legitimaatioperustastaan ja olevan jatkuvasti valpas tarkastelemaan olemassaolonsa lähtökohtia. Toisaalta sosiologian pluralistisuus elää juuri tieteenalan kytköksestä val-

tioon. Riippuen kulloinkin vallalla olevista poliittisista suhdanteista jokin diskursseista tai sosiologian tyypeistä nostetaan jalustalle, kun taas toiset siirretään hetkeksi sivuun. Kuten tämä tutkimus osoittaa, perusidealtaan samat legitiimin määritelmät voidaan löytää eri ajallisista ja kansallisista konteksteista – vain niiden asema sosiologian dynamiikassa vaihtelee.

Sosiologian doksa voitaisiin ajatusleikinomaisesti kuvata myös metaforalla. Sosiologian metaforia tutkinut Aro (1999) esittää, että metaforat määrittelevät sosiologian luonnetta ja että sosiologinen tieto tulee aina ymmärrettäväksi jossain tietyissä metaforisessa kontekstissa. Tutkimuksessaan Aro tuo esiin erilaisia metaforia, joilla on muun muassa pyritty luonnehtimaan yhteiskunnan kokonaisuutta. Myös sosiologialle on ehdotettu metaforia. Aro (1999, 11–12) viittaa tutkimuksessaan Nisbetiin, joka teoksessaan *Sociology as an Art Form* (1976) rinnastaa metaforilla maisemakuva ja muotokuva sosiologian ja taiteen toisiinsa. Maisemakuvalla Nisbet viittaa sosiologian klassikkojen kokonaisvaltaisiin kuvauksiin sosiaalisista järjestelmistä. Muotokuvat taas edustavat klassikkojen teoksissa esiintyviä roolityyppejä, kuten Marxilla työläinen ja pääomanomistaja tai Weberillä byrokraatti. Nisbet johtaa sosiologian metaforat sosiologian klassikoista. Tämän tutkimuksen perusteella sosiologian metaforan pohjana voisi toimia havainto sosiologian moninaisuudesta. Nisbetin taiderrinnastuksen inspiroimana ja samalla Nisbetin metaforan nykypäiväistettynä versiona sosiologiaa voisi kuvata metaforalla kollaasi, jossa kollaasin eri palat ilmentävät sosiologiaan sisältyviä eri arvoja, arvostuksia, yllykkeitä ja tutkimuksellisia orientaatioita. Tässä tapauksessa kollaasi paloineen ei tosin liene kovin tiukasti liimattu, sillä voidaan ajatella, että kulloinenkin tiede- ja yhteiskuntapolitiittinen konteksti on taipuvainen siirtelemään ja muotoilemaan kollaasin eri palojen asemia sekä muuttamaan sen sommittelua ja mittasuhteita. Taideteoksen palat tosin eivät aina tottele käyttäjänsä vaan käyttäytyvät materiaalilleen ominaisella, siirtäjän/tekijän tahdosta pittaamattomalla tavalla. Siten tiedepolitiikka kollaasin palojen siirtäjänä ei totaalisesti vaikuta siihen, millä tavoin kollaasissa eri sosiologian tyypit tai diskurssit asettuvat. Toki on paikallaan myös pohtia sitä, mikä on se liima-aine, joka pitää kollaasin eri osat yhdessä. Kenties liimana toimii sosiologian institutionaaliset ja organisatoriset puitteet, joiden kohdalla niiden ominaislaatu – tarttuvuus, kiinnittävyys tai ei-kiinnittävyys – on paljolti kiinni paikallisen ja kansallisen kulttuurin traditioista. Kaiken kaikkiaan on kuitenkin mahdollista ajatella, että kun on olemassa erilaisia näkemyksiä hyvästä sosiologiasta, ne jäävät väijäämättä yksinään vaillinaiseksi ja irrallisiksi, mutta liittyessään yhteen – tai pikemminkin liimattaessa ne yhteen – ne muodostavat kokonaisuuden eli sosiologian.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu sosiologian itseymmärrystä. Tiedejärjestelmän kokemat muutokset, joissa tutkimuksen laadunarvioinnin kriteerit on asetettu uudelleenarvioinnin ja kamppailun kohteeksi sekä sosiologian sisäinen kiistely tieteenalan legitimaatioperiaatteista, toimivat kimmokkeena tutkia sitä, mitä hyvä sosiologia on ja miten sosiologia oikeuttaa itsensä. Tutkimuksen tulokset näyttävät sosiologian monimuotoisena ja kompleksisena tieteenalana, joka pitää sisällään useita, keskenään jännitteisissä ja konfliktisissa suhteissa toisiinsa olevia näkemyksiä legitimoimista sosiologiasta. Ennen kaikkea tulokset nostavat esiin, miten sosiologian sisäinen dynamiikka eli se, mikä legitimiin määritelmistä on hegemonisessa asemassa, vaihtelee kulttuurisesta eli ajallisesta ja kansallisesta kontekstista toiseen.

Aiempien tutkimusten (Abend 2008; Lamont 2002) tavoin myös tässä tutkimuksessa ilmeni, kuinka yhteiskuntapolittiset makrotekijät tuottavat selkeitä kansallisia painotuseroja sosiologiaan. Abendin (2008) yhdysvaltalaista ja meksikolaista sosiologiaa tarkastelleessa tutkimuksessa nousi esille, miten Yhdysvalloissa, jossa tutkimusrahoituksesta vastaavat julkiset ja yksityiset säätiöt odottavat tutkimuksilta kvantifioivaa tutkimusotetta ja tutkijanäkökulman neutralisointia, myös sosiologiassa arvostetaan arvoneutraaliutta, objektiivisuutta sekä tutkimusten suuntaamista tiedeyhteisölle. Meksikossa, jossa yliopistojen tutkimus on pitkälti julkisesti rahoitettua ja yliopistoilta odotetaan kiinteää vuorovaikutusta yhteiskunnan kanssa, sosiologiassa pidetään arvossa yhteiskunnallista kantaaottavuutta ja heuristista tutkimusotetta. Tältä osin ruotsalainen sosiologia muistuttaa Millssiläisyydessään meksikolaista sosiologiaa, kun taas puhtaan tieteen ideaalien nimeen vannovan huippututkimusorientaationsa vuoksi suomalaista sosiologiaa voisi luonnehtia yhdysvaltalaiseksi. Ruotsissa, jossa tutkimusrahoitusjärjestelmä ei ole yhtä tulosorientoitunut kuin Suomessa ja jossa sosiologia on ollut osallisena idealistisemmassa hyvinvointivaltioprojektissa kuin Suomessa, yhteiskunnallinen konteksti on ollut suotuisa humboldtilaiselle ja emansipatoriselle orientaatiolle. Suomalaisen sosiologian kontekstuaalisia ehtoja on sen sijaan leimannut tiedejärjestelmän äärimmäinen kilpailullisuus, mikä näkyy huippututkimusorientaation hegemoniana sekä ruotsalaista hyvinvointivaltioprojektia

vahvempi usko praktisrationaaliseen yhteiskunnan hallintaan, mikä taas ilmenee yhteiskunnallista hyötyä ja eksakteja tutkimusmetodeja painottavan politiikkaorientaation vahvuutena.

Tutkimus ei pelkästään näytä sosiologian sisäistä hierarkiaa vaan myös vallanjakoa akateemisen kentän sisällä. Tämä ilmenee tieteellisiin käytäntöihin, etenkin julkaisumuotoon liitettyissä merkityksenannoissa. Puhe julkaisumuodosta kulminoitui erontekoon kirjojen ja kansainvälisten refereenttien välillä. Kirjojen aseman nähdään joko olevan uhattuna, jolloin koetaan tärkeäksi puolustaa niiden arvoa, tai kirjojen nähdään päinvastoin edustavan menneen maailman sosiologiaa, kun artikkelit ovat se julkaisumuoto, jota tieteellistä laatua tai suoritusten arviointia silmällä pitäen pitää ja kannattaa suosia. Oltiin näiden julkaisumuotojen hyveistä tai paheista mitä mieltä tahansa, tämä eronteko tuo joka tapauksessa esille sen, että sosiologiassa kansainväliset refereentit ovat haastaneet kirjat julkaisumuotona. Mikäli Becher vielä 1980-luvulla tekemässään akateemisen maailman heimojaossa luonnehti sosiologiaa tieteenalaksi, jossa tyypillisin julkaisumuoto on kirjat ja jossa holistista tutkimusotetta pidetään arvossa niin – ainakin mitä tulee suomalaiseen sosiologiaan – tällä hetkellä tutkimusjulkaisuina suositaan artikkeleja ja erikoistunutta tiedontuotantoa. Lisäksi, kun Becher luokitteli sosiologian sosiaaliselta muodoltaan maalaisiksi kilpailun vähämerkityksellisyyden, pitkäjänteisen tutkimuksen rytmin ja yksintekemisen kulttuurin vuoksi, niin tämä tutkimus osoittaa, kuinka kilpailullisuus ja tehokas julkaisutuotanto ovat tulleet osaksi sosiologian sosiaalista muotoa tuoden siihen urbaaneja elementtejä (ks. Ylijoki 1998, 60). Kuten Henkel (2000) on todennut, koska nykyinen kilpailullinen yliopistokonteksti vaatii tehokasta, keskeytyksetöntä korkeatasoisten julkaisujen julkaisemista sekä viivyttämätöntä kipuamista tarkasti viitoitettua akateemista urapolkua pitkin ylöspäin, tämä tendenssi on samalla merkinnyt sitä, että humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset alat ovat joutuneet omaksumaan luonnontieteiden tieteellisiä käytäntöjä. Henkelin tulkinnan mukaisesti tämä tutkimus näyttää, kuinka sosiologia jäljittelee tai joutuu jäljittelemään luonnontieteiden käytäntöjä. Laadunarvioinnin käytännöt ja mittarit on edelleen rakennettu luonnontieteiden käytäntöjen varaan, mikä viestii yhteiskunnassa ja akateemisessa maailmassa vallalla olevasta näkemyksestä, jossa luonnontieteet asettuvat edustamaan tieteen normia.

Tämä tutkimus tuo myös näkyväksi tieteen geopolittisen hierarkian, jossa angloamerikkalainen tiede edustaa tieteen keskusta muiden alueiden sijoittuessa tieteelliseen periferiaan (Heilbron 2014) tai jossa angloamerikkalainen tiede on asetettu edustamaan tieteen normia (Bourdieu & Wacquant 1999). Angloamerikkalaisen tieteen hegemonia näkyy niin suomalaisessa ja ruotsalaisessa kuin monissa muissa tieteelli-

seen periferiaan kuuluvissa maissa perusrahoitusmalleissa, joissa indikaattorit asettavat angloamerikkalaiset tutkimusjulkaisut etusijalle kansallisiin julkaisuihin nähden (Stöckelova 2012). Tämä on seikka, joka vääjäämättä asettaa kansallisella kielellä tehdyt julkaisut arvoltaan vähäisemmiksi. Tässä tutkimuksessa eronteko kansainvälisen ja kansallisen julkaisemisen välillä nosti vahvasti pintaan näkemyksen siitä, kuinka kansainväliset julkaisut näyttävät niin tiedepolitiikan taholta kuin myös osaltaan sosiologian kentällä laadultaan parempina kuin kansalliset julkaisut. Kansainvälisten tieteellisten refereenttien suosimisen on nähty vaarantavan yhteiskuntatieteiden eri kansallisista yhteiskuntatieteistä koostuvan biodiversiteetin, kun kansallisia julkaisuja kansallisista tutkimusaiheista ei enää kannata tehdä (Stöckelova 2012). Tässä tutkimuksessa suomalaisen tiedepolitiikan into suosia kansainvälistä huippujulkaisemista sekä suomalaisen sosiologian hanakkuus seurata tätä trendiä implikoivat, että huoli yhteiskuntatieteiden diversiteetin köyhtymisestä on aiheellinen.

Tiedepolitiikalta tuleva vahva paine kansainväliseen artikkelijulkaisemiseen avaa pohtimaan tämän tendenssin vaikutusta sosiologian alan julkaisemiseen ylipäätään. Mikäli sosiologiassa on aikoinaan kirjoitettu bestsellereitä — joiksi esimerkiksi joi-takin sosiologian klassikkoja, kuten Millsin, Weberin, Simmelin tai Marxin teoksia voitaisiin kutsua — jotka ovat tieteellisellä pätevyydellään ja esseistisellä ilmaisullaan kiehtoneet ja kiinnostaneet niin tiedeyhteisöä kuin ulkoakateemisia yleisöjä, jolloin tieteellisesti pätevä ja yhteiskunnallisesti vetovoimainen sosiologia on mahtunut samojen kirjankansien väliin, niin nykyisin julkaiseminen vaikuttaa eriytyneen. Näin ajatellen tieteellinen julkaiseminen näyttää polarisoituneen tavalla, jossa yhtäällä on luonnontieteiden konventioihin nojaava, eksakti ja tiedeyhteisön arvostama artikkelijulkaiseminen ja toisaalla ekspressiivinen ja hermeneuttisuudessaan humanistinen, mutta samalla tiedeyhteisön vähättelemä populaarijulkaiseminen. Toisaalta tiedepolitiikan huippututkimus- ja kansainvälistymispyrkimyksiä ei ole yksin syyttämisen siitä, että edellä kuvatun kaltaisia bestsellereitä on kenties hankalampi erottaa ja nimetä nykyisten tieteellisten julkaisujen joukosta. Myös julkaisujen ja julkaisufoorumeiden määrä on tutkimustoiminnan kasvun seurauksena lisääntynyt huomattavasti (Auranen 2013, 103), jolloin myös on ajateltavissa, että yksittäisten tieteellisten julkaisujen on vaikeampi erottautua tutkimusten tulvasta ja muodostua laajan yleisön saavuttaneiksi menestysteoksiksi.

Tutkimusten julkaisumuotojen arvottaminen johtaa kysymään: mikä tiedettä ohjaa? On todettu, että tutkimuksen laadun määrittelyssä akateemisen profession näkemykset tutkimuksen laadusta ovat korvautuneet h-indeksillä, impaktifaktoreilla, yliopistorankingeilla ja yliopistoille ennalta määritellyillä tulostavoitteilla, jotka pohjaa-

vat uusliberalistisen politiikan laskennallisuuden ja mitattavuuden ideaaleihin (Lorenz 2014). Uusliberalistisin periaattein hallitun akateemisen maailman järjestyksessä on myös nähty tapahtuneen hierarkiamuutos, jossa valta on yhä enenevässä määrin siirtynyt akateemiselta professiolta yliopistohallinnon ja hallitusten edustajille, joille taas mittarit ja indikaattorit toimivat tärkeinä strategisen johtamisen välineinä (mt 2014). Hazelkorn (2011) on todennut, kuinka rankingit ovat saaneet yliopistot muokautumaan niissä käytettyihin mittareihin ja muuttamaan tuotantoaan mittareiden mukaiseksi. Näin mittarit eivät pelkästään kuvaa todellisuutta vaan myös rakentavat sitä. Myös tässä tutkimuksessa ilmeni, että — nähtiin mittarit sitten hyvinä tai huonoina — niihin otetaan tai joudutaan ottamaan jonkinlainen kanta. Tutkimuksessa esiintynyt puhe siitä, missä ja millä foorumeilla kannattaa julkaista, ilmentää, kuinka vallan mekanismit on sisäistetty toimintaan, vaikka niitä kohtaan kohdistettaisiinkin kritiikkiä (Marginson 2008). Kuten Burrows (2012, 355) toteaa, arvioinnit ja mittaukset ovat muuttuneet ”kvantifioivaksi kontrolliksi”. Siten mittaamisen kulttuuri hallitsee vaivihkaa tutkijoiden toimintaa ja ajattelua – halusivatpa tutkijat sitä tai eivät – ja muodostaa sen todellisuuden, jonka varassa tutkimusta tehdään.

Uusliberaalin politiikan suosimat indikaattorit linkittyvät myös tiedebisnekseen ja tiedekustantamojen kilpailuun markkinoilla, sillä akateemisesta kilpailusta hyötyvät tiedejulkaisemisen suuryritykset, joiden hallussa olevat julkaisut tarjoavat vaadittuja pisteitä. Esimerkiksi vastikään niin kutsutuksi kultaiseksi standardiksi akateemisilla markkinoilla omaksuttu impaktifaktori on tiedekustantamo Thomas Reutersin lanseeraama. Karkeasti ilmaisten voitaisiin todeta, että uusliberalismin yliopistonvalloituksen myötä, akateemisten ammattilaisten määräysvalta suhteessa omiin arviointikriteereihinsä on siirtynyt muutaman monipoliasemaan päässeen kustannustalon käsiin. (Lorenz 2014; ks. myös Foucault 2008, 116.) Koska tiedekustantamot pyrkivät tekemään voittoa, sitä pyritään tekemään esimerkiksi asettamalla tieto maksulliseksi maksumuurien taakse, jolloin samalla tiedon saavutettavuutta rajoitetaan. Kaupallistunut tiedontuotanto on haitaksi tieteen universalismin ihanteelle, jonka mukaisesti tieto pitäisi olla kaikkien saatavilla (Karvonen 2014, 42–44). Tiedon kaupallistamisen voi nähdä myös omalta osaltaan syventävän epätasa-arvoistavaa rakennetta, jossa vain niillä, joilla on riittävästi kulttuurillista tai taloudellista pääomaa, on pääsy tutkimustietoon ja tiedolliseen sivistykseen.

Tämän tutkimuksen alussa esiteltyyn Burawoyn väittämään julkisen sosiologian marginalisoitumisesta ja moraalisten kysymysten jäämisestä puhtaan tieteen ideaalien jalkoihin voidaan tämän tutkimuksen perusteella todeta, että sosiologian sisällä oltaisiin edelleen halukkaita tekemään emansipoivaa, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja humanismin kysymyksiin keskittyvää tutkimusta. Burawoyn näkemyksen

tavoin, tämä tutkimus tuo esiin, että nykyinen kilpailullinen yliopistokonteksti hankaloittaa emansipatorisen tutkimusorientaation harjoittamista. Myös tiedepolitiikassa vallitseva ristikkäisveto tutkimuksen paikallisen ja yhteiskunnallisen hyödynnettävyyden ja kansainvälisen huippututkimuksen välillä koetaan sosiologian sisällä ongelmalliseksi. Oli kyse sitten emansipoivasta tutkimuksesta tai poliittisen suunnittelun tarpeisiin tehtävästä tutkimuksesta, kansainväliseen huippuun tähtäävän tiedepolitiikan nähdään kansainvälisiä refereeartikkeleja suosivansa sekä yksipuolistavan julkaisemista että ohjaavan väärään suuntaan, kun tarpeenmukaisempaa olisi tavoittaa tavalliset kansalaiset tai poliittiset päätöksentekijät heille paremmin soveltuvilla julkaisumuodoilla. Samalla tavoin kuin tässä tutkimuksessa, myös Ylijoen ja Hakalan (2001) tutkimuksessa nousi esiin, kuinka yhtäältä tiedepolitiikan ja rahoittajien odotukset ja toisaalta akateemisen maailman palkitsemis- ja arviointijärjestelmät aiheuttavat jännitteitä myös muilla tieteenaloilla suhteessa siihen, mille yleisöille tutkijat haluaisivat puhua ja minkälaisia asioita he haluaisivat tutkimuksillaan edistää. Monesti kyse on siitä, että tutkijat toivoisivat voivansa puhua erilaisille yleisöille ja ylläpitää erilaisia orientaatioita, mutta nykyinen rahoitusjärjestelmä jättää vähän liikkumavaraa valita erilaisten orientaatioiden välillä. Lisäksi Hakalan ja Ylijoen tutkimuksessa nousi esiin, että kansalaisyhteiskunnalle suuntautuva tutkimus koetaan kaikkein haavoittuvammaksi. Tämän haavoittuvuuden tutkijat toteavat johtuvan siitä, että kansalaisyhteiskunnalle suuntautuneelle tutkimukselle ei ole olemassa omaa rahoituskanavaa. Sen sijaan poliittisesti orientoituneelle tutkimukselle rahoituskanavan tarjoaa julkiset tutkimusorganisaatiot jakamallaan strategisella rahoituksella sekä Suomessa että Ruotsissa.

Tiedejärjestelmän muutostrendejä kuvanneet transformaatioteesit ovat ehdottaneet, että pyrkimykset tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ohjaavat nykyisessä tietointensiivisessä taloudessa tiedettä ja tutkimusentekoa. Mikäli transformaatioteesissä esitetty ajatus tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ymmärretään suppeasti tutkimustiedon kaupallisena hyödynnettävyytenä ja tutkijoiden yrittäjämäisenä toimintana, niin tätä ajatusta vasten tarkastellen yhtenä havaintona voidaan pitää sitä, että sosiologiassa tämänkaltaista orientaatiota ei ollut havaittavissa (Etzkowitz 1997; Gibbons ym. 1997). Tutkimusaineistosta ei löytynyt viittauksia yritysyehtyistyöhön tai siihen, että sosiologisten tutkimusten kautta olisi pyritty luomaan markkinoilla myytäväksi tarkoitettuja sosiaalisia innovaatioita, tutkimuspalveluja tai konsulttitoimintaa. Aiempien tutkimusten valossa yrittäjämäisen orientaation puuttuminen ei ole yllättävää (esim. Hakala 2009). Mikäli taas yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ajatus ymmärretään laajemmin tutkimustiedon tuottamisena poliittiseen päätöksentekoon, niin silloin transformaatioteeseissä esitetty näkemys on sosiologian

kohdalla kompleksisempi. Kuten tutkimuskirjallisuudessa on todettu, sosiologia – etenkin pohjoismaalainen sosiologia – ei ole koskaan edustanut puhdasta tiedontuotannon Mode 1-tyyppiä. Esimerkiksi 1960-1970 -luvuilla, kun sosiologia osallistui aktiivisesti hyvinvointivaltioprojektin suunnitteluun, sen tiedontuotanto vastasi enemmän Mode 2 kuin Mode 1-tyyppiä. (Kropp & Blok 2011.) Kuitenkin nykyisessä tutkimuksen rahoitusjärjestelmässään, jossa rahoituksen allokoitimekanismit painottavat kansainvälistä huippututkimusta, tiedepolitiikan voi nähdä työntävän sosiologiaa tiivimmin kohti tiedontuotannon Mode 1-tyyppiä.

Eräänä huomionarvoisena tässä tutkimuksessa esiin tulleena yksityiskohtana voidaan pitää käsitteellistä siirtymää, jossa 1970-luvun suomalaisessa sosiologiassa ”yhteiskunnallisesti relevantti” tai ”yhteiskunnallisesti hyödyllinen” kuuluivat Moraaliillusion sanastoon, mutta 2010-luvun sosiologiassa ne ovat siirtyneet Poliitiikkail루션 sanastoon. Tämä käsitteellinen siirtymä ohjaa kysymään, mitä tosiasiasa tarkoitetaan, kun nykykontekstissa puhutaan ”yhteiskunnallisesti relevantista” tutkimuksesta. Tämän tutkimuksen perusteella voitaisiin esittää, että jos sillä ennen, 1970-luvulla tarkoitettiin demokraattisten, kaikki ihmiset huomioonottavien ja tasa-arvoistavien näkökohtien avaamista, niin nykyisin sillä viitataan sellaiseen tutkimukseen, jolla saadaan luotua toimivampia ja tehokkaampia poliittisen hallinnon välineitä. Tämä tulkinta saa vastakaikua tiedepolitiikan historiallisia vaiheita ja tiedepolitiikan nykytavoitteita tarkasteltaessa, sillä 1970-luvun aineiston keruuajankohtana suomalaisessa (ja ruotsalaisessa) tiedepolitiikassa vallitsi vaihe, jossa tiedejärjestelmä kytkettiin osaksi demokraattisen hyvinvointivaltion kehittämistä. Tämän tehtävän toteuttamisessa keskeinen rooli oli etenkin yhteiskuntatieteillä. Sen sijaan 2000-luvun tiedepolitiikan tavoitteeksi asetettu tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus kietoutuu uusliberalistisen poliittisen hallinnon tavoitteisiin, joissa uuden julkisjohtamisen oppien mukaisesti pyritään osallistamaan yliopistot tuottamaan yhteiskunnan tarpeita palvelevaa tutkimusta. Lisäksi näyttöön perustuvan politiikan (evidence-based policy) idean mukaisesti tutkimustietoa käytetään poliittisen päätöksenteon tukena, joskin monesti tutkimustiedon käyttö kääntyy jo tehtyjen poliittisten päätösten oikeuttamisen välineeksi. Siten ymmärrys siitä, minkälaista tutkimusta kannattaa tehdä erotuksena siitä, minkälaisia erilaisia illuusioita tieteenala todellisuudessa pitää sisällään, muodostuu niissä tiedepoliittisissa rakenteissa, joiden kehystämistä tutkimusta tehdään.

Bourdieulainen teoreettinen viitekehys, joka on varsin hiljattain omaksuttu tieteen tutkimuksen kentälle (Albert ym. 2011), toi tässä tutkimuksessa näkyviin monikerroksiset valtasuhteet, jotka muovaavat tieteellisen kentän toimintaa. Tässä tutkimuksessa Bourdieun kenttäteoriaa ei sovellettu ortodoksisesti siten, että eri legitimiin

määritelmiä olisi esimerkiksi tarkasteltu suhteessa toimijoiden eli professorien hallussa pitämiin taloudellisiin, sosiaalisiin tai kulttuurillisiin pääomiin, habitukseen tai heidän ansio- ja julkaisuluetteloihinsa (esim. Albert 2003; Sabour 1988). Jatkossa tutkimus tällaisesta asetelmasta olisi kiinnostava, mutta tässä se ei olisi palvellut tutkimustehtävää, jossa tavoitteena oli nimenomaan tuoda näkyviin sosiologiassa vallitsevat kulttuuriset merkityksenannot ja kamppailut legitiimin määritelmästä eikä kentän toimijoiden kamppailuja kentällä. Sen sijaan bourdieulaista viitekehystä käytettiin käsitteellisenä analyysivälineenä. Bourdieulaiseen luentaan yhdistetty diskurssianalyysi auttoi tunnistamaan haastamiset, ylemmydentunnot, toiveikkuuden, toivottomuuden tai pettymyksen ilmaukset sosiologiassa. Niiden kautta välittyi kuva sosiologiasta vallan kenttänä, jossa käydään merkityskamppailuja legitiimistä sosiologiasta.

Poikkikulttuurinen tutkimusote toi näkyviin eri kulttuuristen kontekstien, sosiologian sisäisiin merkityksenantoihin painamat variaatiot, kun tutkittavana oli suomalainen sosiologia kahdella eri vuosikymmenellä sekä ruotsalainen ja suomalainen nyky sosiologia. Tutkimuksesta puuttuu ruotsalaisen sosiologian ajallinen tarkastelu, mikä olisi mahdollistanut vielä rikkaamman analyysin ja mikä olisi saattanut nostaa toisenlaisia aineksia ja tulkintoja esiin. On myös paikallaan korostaa, että käytetty laadullinen aineisto rajaa tulosten yleistettävyyttä siten, että sen perusteella ei ole ollut mahdollista tehdä suoranaista suomalaista ja ruotsalaista sosiologiaa koskevaa vertailua, joka olisi vaatinut tuekseen määrällisten, bibliometrinen aineistojen tai institutionaalisen tason järjestelmäkuvausten käyttöä (Kuronen 2015, 317). Kuitenkin, kuten tulokset osoittavat, tämänkaltaisella laadullisella haastatteluaineistolla on ollut mahdollista nähdä tieteenalan mikrotasolla vallitseva kulttuuristen merkitysten mosaikki, jonka hahmottamisessa poikkikulttuurinen tutkimusote on ollut keskeinen. Ennen kaikkea, kun suhteutetaan muihin kansallisiin konteksteihin, Suomen ja Ruotsin voi katsoa olevan geopolitiisesti hyvin lähellä toisiaan (Council of Europe 2016), minkä vuoksi tuloksissa ilmenneet selkeät dynamiikkaerot suomalaisen ja ruotsalaisen sosiologian välillä ovat erityisen kiinnostavia. Samalla voidaan tietenkin pohtia sitä, minkälaisia ulottuvuuksia olisi ilmennyt, mikäli suomalaisen sosiologian rinnalla olisi tarkasteltu jonkin muun, sosiokulttuurillisilta lähtökohdiltaan vahvasti erilaisen kansallisen sosiologian merkityksenantoja

Kaiken kaikkiaan bourdieulaisten teoreettisen viitekehyksen, poikkikulttuurisen tutkimusotteen ja diskursiivisen lukutavan yhdistelmällä on ollut mahdollista osoittaa, että tieteenalan itseymmärrys muodostuu kompleksisessä valtasuhteiden verkossa. Siinä tieteenalan sisäiset keskustelut, akateemisen maailman sisäiset valtasuhteet kuin myös tiedepoliittiset ja makropoliittiset tekijät painavat jälkensä siihen, millaiseksi tieteenalan sisäinen dynamiikka kulloinkin muodostuu. Tieteenalakulttuurien

on todettu olevan ylirajaisia ja olemukseltaan siinä määrin vastustuskykyisiä ulkopuolisille vaatimuksille, että ne kykenevät suodattamaan esimerkiksi tiedepolitiikalta kantautuvia vaatimuksia (Ylijoki 2003). Tämä tutkimus sitä vastoin osoittaa, että tieteenala kulttuurisine merkityksineen on varsin altis niille meso- ja makrotason rakenteille, joiden kehystämänä se toimii. Näin tämä tutkimus tarjoaa välineitä ymmärtää paremmin tieteen ja yhteiskunnan välistä monisäikeistä suhdetta ja kehittää sitä.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin sosiologian eliitin eli sosiologian kentän hallitsevan ryhmän näkemyksiä legitimoimista sosiologiasta. Tämä lähtökohta avasi näkymän tarkastella juuri niiden toimijoiden merkityksenantoja, joilla on valtaa määrittellä, mitä legitimi sosiologia on. Samalla näkökulmavalinta rajasi kuitenkin ulos toisia tärkeitä toimijanäkökuilma. Jatkossa olisikin oleellista tutkia, millä tavoin muissa positioissa olevat määrittelevät legitimoimista sosiologian. Olisi kiinnostavaa kuulla etenkin nuorten tutkijoiden, jotka monien aiempien tutkimusten perusteella ovat erityisen ”kovilla” nykyisessä äärimmilleen kilpaillussa yliopistokontekstissa, määrittelemiä legitimoimista sosiologiasta (Fochler ym. 2016; Roumbanis 2019; Slaughter & Leslie 1997). Kokevatko nuoret tutkijat ristiriitoja ja turhautumista huippututkimustavoitteiden ja käytäntöön orientoituneen tutkimuksen välillä? Vai ovatko nuoret sosiologian tutkijat sellainen tutkijasukupolvi, joka ei joudu tekemään kompromisseja illuusioidensa välillä, koska he ovat tulleet osaksi akateemista maailmaa siinä vaiheessa, kun asiat, joita vielä tässä tutkimuksessa kutsutaan muutoksiksi, ovat alusta pitäen olleet osa nuorten tutkijoiden arkipäivää? Lisäksi, vaikka tässä tutkimuksessa sosiologian merkityksenantoja tutkittiin tieteenalan eliitin näkökulmasta, joka vastaa myös sosiologian oppisisällöistä, sosiologian opetus ei silti suoraan ollut tarkastelun kohteena. Samalla tavoin kuin oppikirjoilla voi ajatella olevan merkittävä rooli tietynlaisen sosiologian kaanonin tuottajana (esim. Lempiäinen 2003), niin myös sitä, minkälaista sosiologista perintöä ja legitimoimista sosiologian määritelmää opetuksen kautta jälkipolville välitetään, olisi oleellista tutkia.

Tässä tutkimuksessa ei myöskään eritelty sosiologian itseymmärrystä sukupuolen näkökulmasta. Lempiäisen (2003) tutkimus sosiologian oppi- ja kurssikirjoista toi esiin, miten kanonisessa sosiologiassa sosiologian sukupuoli näyttäytyy vastaansanomattomasti ja tiedostamattomasti miehisenä. Magdalenicin (2004) tutkimuksessa, jossa tutkittiin ruotsalaisen, brittiläisen ja yhdysvaltaisen sosiologian professionaalistumista sukupuolen näkökulmasta, ilmeni, kuinka professionaalistumisen myötä miehet alkoivat hallita sosiologian institutionaalisia asemia ja kuinka naisten tutkimustyötä ei noteerattu uuden, modernin sosiologian kaanonissa. Myös tässä tutkimuksessa tutkimusaineiston sukupuolittuneisuus ja ylipäättään sosiologian sukupuolijako

professorien kokonaismäärään suhteutettuna osoittavat, että sosiologian kentän hallitseva ryhmä on miesvaltainen. Lisäksi huippututkimusideaalien on todettu (uudelleen)tuottavan sukupuolittuneita epätasa-arvoistavia rakenteita (Lund 2018). Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston miesvaltaisuus johtaa kysymään, jääkö joitain legitiimin määritelmiä nyt täysin puuttumaan tai jäävätkö jotkin nyanssit ja jännitteet kokonaan piiloon? Siksi jatkossa olisi kiinnostava tutkia, kuinka sosiologian kentän sukupuolittunut valtarakenne mahdollisesti muovaa näkemyksiä legitimoimista sosiologiasta.

Vaikka laadullinen tutkimus ei pyri yleistettävyyteen, vaan sen keskiössä on tulkita ilmiöitä ja tehdä niitä ymmärrettäviksi (Alasuutari 2011), on silti paikallaan muistuttaa, että tämä tutkimus ei vastaa kysymykseen siitä, millaista tutkimusta sosiologian kentällä yleisesti tehdään. Näin ollen tämä tutkimus ei esimerkiksi väitä, etteikö esimerkiksi suomalaisen sosiologian kentällä tehtäisi enää lainkaan tutkimusta emansipatorisista tai humboldtlaisista lähtökohdista. Toisaalta sosiologian itseymmärrys ei myöskään tyhjene tutkimuksessa löydettyihin diskursseihin, sillä vaikka diskurssit ovat olemukseltaan selvärajaisia, niin todellisuus ei sitä ole. Tosielämässä diskurssit sekoittuvat keskenään, kun esimerkiksi haastattelutilanteissa samakin haastateltavat saattoi puhua sujuvasti eri diskurssien kautta. Kuitenkin, koska tämä tutkimus sitoutuu sosiaaliseen konstruktionismiin, tutkimuksen perusoletuksena on, että sosiaalinen todellisuus rakentuu kielellisessä vuorovaikutuksessa (Berger & Luckmann 1994). Vallitsevat kulttuurisen ymmärtämisen tavat ohjaavat kentän toimijoiden valintoja ja sitä kautta valuvat käytännön tasolle rakentaen sitä sosiaalista todellisuutta, jossa tutkimusta toteutetaan. Sen vuoksi sen tutkiminen, millä tavoin asioista puhutaan, on edelleen tärkeää.

LÄHTEET

- Abbott, Andrew (2001) *Chaos of disciplines*. University of Chicago Press.
- Abend, Gabriel (2006) Styles of sociological thought: Sociologies, epistemologies, and the Mexican and US quests for truth. *Sociological Theory* 24(1), 1–41.
- Academy of Finland (2017) *Quality, impact and renewal in international cooperation: Academy of Finland international policy for 2017–2021*. 23 February 2017. Saatavana [www.muodossa](http://www.aka.fi/globalassets/40akatemia/academy-of-finland-international-policy-23-feb-2017-valmis.pdf) <https://www.aka.fi/globalassets/40akatemia/academy-of-finland-international-policy-23-feb-2017-valmis.pdf>.
- Aksnes, Dag W. & Benner, Mats & Borlaug, Siri, Brorstad & Hansen, Hanne, Fossa & Kallerud, Egil & Kristiansen, Erst and Sivertsen, Gunnar (2012) Centres of Excellence in the Nordic countries. A comparative study of research excellence policy and excellence centre schemes in Denmark, Finland, Norway and Sweden. Working Paper 4/2012. Oslo: NIFU.
- Alastalo, Marja (2005) *Metodisubdanteiden mabti: lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000*. Tampere: Vastapaino.
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2010) Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 736–394.
- Alapuro, Risto (1995) Review essay – Structure and culture: Finnish sociology, 1990-94. *Acta Sociologica* 38(2), 167–180.
- Alasuutari, Pertti (1995) *Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies*. London: Sage.
- Alasuutari, Pertti (2004) *Social theory and human reality*. London: Sage.
- Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen Tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Albert, Mathieu & McGuire, Wendy (2014) Understanding Change in Academic Knowledge Production in a Neoliberal Era. Teoksessa Scott, Frickel & Hess, David J. (toim.) *Fields of Knowledge: Science, Politics and Publics in the Neoliberal Age*. Bingley, UK: Emerald, 33–57.
- Albert, Mathieu & Laberge, Suzanne & Hodges, Brian D. (2009) Boundary-work in the health research field: Biomedical and clinician scientists' perceptions of social science research. *Minerva* 47(2), 171–194.
- Albert, Mathieu (2003) Universities and the market economy: The differential impact on knowledge production in sociology and economics. *Higher Education* 45(2), 147–182.
- Allardt, Erik (1993) Scandinavian sociology and its European roots and elements. Teoksessa Nedelmann Birgitta and Sztompka Pjotr (toim.) *Sociology in Europe: In Search of Identity*. Berlin: de Gruyter, 119–141.
- Altbach, Philip (2004) Globalisation and the university: Myths and realities in an unequal world. *Tertiary Education & Management* 10(1), 3–25.
- Aro, Jari (1999) *Sosiologia ja kielenkäyttö: retoriikka, narratiivi, metafora*. Acta Universitatis Tamperensis: Tampereen yliopisto.

- Auranen, Otto & Nieminen, Mika (2010) University research funding and publication performance—An international comparison. *Research policy* 39(6), 822–834.
- Auranen, Otto (2014) *University research performance: Influence of funding competition, policy steering and micro-level factors*. Tampere: Tampere University Press.
- Bannister, Robert (1987) *Sociology and Scientism: The American Quest for Objectivity, 1880–1940*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Barry, Jim & Berg, Elisabeth & Chandler, John (2003) Managing intellectual labour in Sweden and England. *Cross Cultural Management: An International Journal* 10(3), 3–22.
- Becher, Tony (1987) Disciplinary discourse. *Studies in Higher Education* 12(3), 261–274.
- Becher, Tony (1989) *Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Cultures of Disciplines*. Milton Keynes: Society for Research into Higher Education and Open University.
- Benner, Mats & Sörlin, Sverker (2007) Shaping strategic research: Power, resources, and interests in Swedish research policy. *Minerva* 45(1), 31–48.
- Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994) *Todellisuuden Sosiaalinen Rakentuminen: Tiedonsosiologinen Tutkielma*. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Biglan, Anthony (1973) The Characteristics of subject matter. *Journal of applied Psychology* 57(3), 195–203.
- Bleiklie, Ivar (1998) Justifying the evaluative state: New public management ideals in higher education. *Journal of Public Affairs Education* 4(2), 87–100.
- Bleiklie, Ivar & Enders, Jürgen & Lepori, Benedetto (2017) *Managing universities: Policy and organizational change from a Western European comparative perspective*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Bornmann, Lutz & Leydesdorff, Loet (2014) Scientometrics in a changing research landscape: Bibliometrics has become an integral part of research quality evaluation and has been changing the practice of research. *EMBO reports* 15(12), 1228–1232.
- Boudon, Raymond (2002) Sociology that really matters: European academy of sociology, first annual lecture, 26 October 2001, Swedish cultural center. *European Sociological Review* 18(3), 371–378.
- Bourdieu, Pierre (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc (1992) *An Invitation to Reflexive Sociology*. Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (1996a) *The state nobility: Elite schools in the field of power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu Pierre (1996b) *The Rules of Art*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1998) *Practical Reason: On the Theory of Action*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1999) The specificity of the scientific field. Teoksessa Biagioli, Mario (toim.) *The Science Studies Reader*. New York: Routledge, 31–50.
- Bourdieu Pierre & Wacquant Loïc (1999) On the cunning of imperialist reason. *Theory, Culture and Society* 16(1), 41–58.
- Bourdieu, Pierre (2000) *Pascalian meditations*. Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (2004) *Science of science and reflexivity*. Polity.
- Brundenius, Claes & Göransson, Bo & Ågren, Jan (2011) The role of academic institutions in the national system of innovation and the debate in Sweden. Teoksessa Göransson,

- Bo & Brundenius, Claes (toim.) *Universities in transition: The changing role and challenges for academic institutions*. New York, NY: Springer, 307–325.
- Bruner, Jerome S. (1986) *Actual minds, possible worlds*. Harvard University Press.
- Burawoy, Michael (2004) For public sociology. *American Sociological Review* 70(1), 4–28.
- Burri, Régula Valérie (2008) Doing distinctions: Boundary work and symbolic capital in radiology. *Social Studies of Science* 38(1), 35–62.
- Burr, Vivian (1995) *An Introduction to Social Constructionism*. London and New York: Routledge.
- Burrows, Roger (2012) Living with the h-index? Metric assemblages in the contemporary academy. *The sociological review* 60(2), 355–372.
- Camic, Charles M. & Joas, Hans (2004) The Dialogical Turn in Contemporary Sociological Theory. Teoksessa Camic, Charles & Joas, Hans (toim.) *The dialogical turn: New roles for sociology in the postdisciplinary age*. Rowman & Littlefield Publishers, 1–19.
- Carlsson, Håkan (2009) Allocation of research funds using bibliometric indicators—asset and challenge to Swedish higher education sector. *Infotrend* 64(4), 84–90.
- Clark, Burton R. (1987) *The Academic Life. Small Worlds, Different Worlds*. Princeton: Carnegie Foundation.
- Clark, Burton R. (1995). *Places of inquiry: Research and advanced education in modern universities*. Univ of California Press.
- Clark, Burton R. (1998) *Creating entrepreneurial universities: Organizational pathways of transformation*. Guildford: Pergamon.
- Clawson, Dan & Zussman, Robert & Misra, Joya & Gerstel, Naomi & Stokes, Randall & Anderton, Douglas L. (2007) *Public sociology: Fifteen eminent sociologists debate politics and the profession in the twenty-first century*. Univ of California Press.
- Colley, Helen (2012) Not learning in the workplace: austerity and the shattering of illuio in public service work. *Journal of Workplace Learning* 24(5), 317–337.
- Collini, Stefan (2015) Defending universities: Argument and persuasion. *Power and Education* 7(1), 29–33.
- Collins, Randall (1986) 'Is 1980s sociology in the doldrums?'. *American Journal of Sociology* 91(6), 1335–1355.
- Connell, Raewyn (2000) Sociology and the World Market Society. *Contemporary Sociology* 29(2), 291–296.
- Council of Europe (2016) Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe (16th edition). Saatavana [www-muodossa](http://www.muodossa) <http://www.culturalpolicies.net/web/countries-profiles-structure.PHP>.
- Croissant, Jennifer L. & Smith-Doerr, Laurel (2000) Organizational contexts of science: Boundaries and relationships between university and industry. Teoksessa Hackett, Edward J. & Amsterdamska, Olga & Lynch, Michael Lynch, & Wajcman, Judy (toim.) *The handbook of science and technology studies*. Cambridge: The MIT Press, 691–718.
- Cronin, Blaise & Sugimoto, Cassidy R. (2014) *Beyond bibliometrics: Harnessing multidimensional indicators of scholarly impact*. MIT Press.
- Currie, Janice K., & Newson, Janice (1998) *Universities and globalization: Critical perspectives*. Sage publications.
- Dahlström, Edmund (1994) Contemporary Swedish sociology: A personal view. *Acta Sociologica* 37(1), 75–92.
- Deem, Rosemary (1998) 'New managerialism' and higher education: The management of performances and cultures in universities in the United Kingdom. *International Studies in Sociology of Education* 8(1), 47–70.

- Deem, Rosemary (2001) Globalisation, New Managerialism, Academic Capitalism and Entrepreneurialism in Universities: is the local dimension still important?. *Comparative education* 37(1), 7–20.
- Deem, Rosemary & Hillyard, Sam & Reed, Mike (2007) *Knowledge, higher education, and the new managerialism: The changing management of UK universities*. Oxford University Press.
- De Boer, Harry & Jongbloed, Ben & Benneworth, Paul & Cremonini, Leon & Kolster, Renze & Kottmann, Andrea & Lemmens-Krug, Katharina & Vossensteyn, Hans (2015) *Performance-based funding and performance agreements in fourteen higher education systems - Report for the Ministry of Education, Culture and Science*. Enschede: CHEPS, University of Twente.
- Edler, Jakob & Frischer, Daniel & Glanz, Michaela & Stampfer, Michael (2014) Funding individuals—Changing organisations: The impact of the ERC on universities. In organizational transformation and scientific change: the impact of institutional restructuring on universities and intellectual innovation. Teoksessa Whitley, Richard & Jochen Glaser (toim.) *Organisational transformation and scientific change: The impact of institutional restructuring on universities and intellectual innovation*. Emerald Group Publishing, 77–109.
- Edqvist, Olle (2003) Layered science and science policies. *Minerva* 41(3), 207–221.
- Edwards, Brian (2002) Deep insider research. *Qualitative research journal* 2(1), 71–84.
- Elzinga, Aant & Jameson, Andrew (1995) Changing Policy Agendas in Science and Technology. Teoksessa Jasanoff, Sheila & Markle, Gerald E. & Petersen, James C. & Pinch, Trevor (toim.) *Handbook of Science and Technology Studies*. SAGE Publications, Thousand Oaks, 572–597.
- Elzinga, Aant (2012) Features of the current science policy regime: Viewed in historical perspective. *Science and Public Policy* 39(4), 416–428.
- Engels, Tim C. E. & Ossenblok, Truyen L. B., & Spruyt, Eric H. J. (2012) Changing publication patterns in the social sciences and humanities, 2000–2009. *Scientometrics* 93(2), 373–390.
- Etzkowitz, Henry & Leydesdorff, Loet (1997) Introduction: Universities in the Global Knowledge Economy. Teoksessa Etzkowitz, Henry & Leydesdorff, Loet (toim.) *Universities and the Global Knowledge Economy. A Triple Helix of University-Industry-Government Relations*. London: Cassell Academic, 1–8.
- Fairclough, Norman (2001) The dialectics of discourse. *Textus* 14(2), 231–242.
- Fairclough, Norman (2013) *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London: Taylor and Francis.
- Felt, Ulrike & Glanz, Michaela (2002) *University autonomy in Europe: Changing paradigms in higher education policy*. Bologna: Magna Charta Observatory.
- Fochler, Maximilian & Felt, Ulrike & Müller, Ruth (2016) Unsustainable growth, hyper-competition, and worth in life science research: Narrowing evaluative repertoires in doctoral and postdoctoral scientists’ work and lives. *Minerva* 54(2), 175–200.
- Foucault, Michel (2000) *Archaeology of Knowledge*. London; New York: Routledge.
- Foucault, Michael (2008) *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France 1978–79*. Basingstoke: Palgrave.
- Fridjonsdottir, Katrin (1990) Social science and the “Swedish model”: sociology at the service of the welfare state. Teoksessa Wagner, Peter & Wittrock, Björn & Whitley, Richard (toim.) *Discourses on society: the shaping the social science disciplines*. Dordrecht: Kluwer. 247–270.

- Fuller, Steve (1991) Disciplinary boundaries and the rhetoric of the social sciences. *Poetics Today* 12(2), 301–325.
- Fuhrman, Ellsworth & Kaukonen, Erkki (1988) On the circulation and legitimation of social science knowledge: The case of Finnish sociology. *Social Epistemology* 2(1), 43–59.
- Fält, Katja (2017) *Kvalitatiivisen datan avaaminen*. Tietoarkisto. Esitys Metodifestivaaleilla 30.5.2017.
- Geschwind, Lars & Pinheiro, Rómulo M. (2017) Raising the summit or flattening the agora? The elitist turn in science policy in Northern Europe. *Journal of Baltic Studies* 48(4), 513–528.
- Geuna, Aldo & Martin, Ben (2003) University research evaluation and funding: An international comparison. *Minerva* 41(4), 277–304.
- Gibbons, Michael & Limoges, Camiell & Nowotny, Helga Schwartzman, Simon & Scott, Peter & Trow, Martin (1994) *The New Production of Knowledge*. London: Sage.
- Gieryn, Thomas F. (1983) Boundary-work and the demarcation of science from non-science: strains and interests in professional ideologies of scientists. *American Sociological Review* 48, 781–795.
- Gläser, Jochen & Laudel, Grit & Hinze, Sybille & Butler, Linda (2002) Impact of evaluation-based funding on the production of scientific knowledge: What to worry about, and how to find out. Expertise for the German Ministry for Education and Research, 31.
- Gläser, Jochen (2007) The social orders of research evaluation systems. Teoksessa Gläser, Jochen & Whitely, Richard (toim.) *The changing governance of the sciences*. Dordrecht: Springer, 245–266.
- Gordon Tuula & Lahelma Elina (2004) Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus. Teoksessa Alapuro, Risto & Arminen, Ilkka (toim.) *Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY, 97–111.
- Grenfell, Michael & James, David (2004) Change in the field—changing the field: Bourdieu and the methodological practice of educational research. *British Journal of Sociology of Education* 25(4), 507–523.
- Grenfell, Michael (2011) Bourdieu: A Theory of Practice. Teoksessa Blackledge, Adrian & Grenfell, Michael (toim.) *Bourdieu, Language and Linguistics*. New York (NY): Continuum International Pub. Group, 7–34.
- Hammarfelt, Björn & De Rijcke, Sarah (2015). Accountability in context: Effects of research evaluation systems on publication practices, disciplinary norms, and individual working routines in the faculty of Arts at Uppsala University. *Research Evaluation* 24(1), 63–77.
- Hantrais, Linda (1999) Contextualization in cross-national comparative research. *International Journal of Social Research Methodology* 2(2), 93–108.
- Hicks, Diana & Wouters, Paul & Waltman, Ludo & De Rijcke, Sarah & Rafols, Ismael (2015) Bibliometrics: the Leiden Manifesto for research metrics. *Nature* 520:(7548).
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2008) *Tutkimusbaastattelu: teemabaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, Johanna (2009) *Academic cultures in the Finnish mass research university: Change and continuity*. Tampere University Press.
- Hakala, Johanna & Ylijoki, Oili-Helena (2011) Research for whom? Research orientations in three academic cultures. *Organization* 8(2), 373–380.
- Hallonsten, Olof & Silander, Charlotte (2012) Commissioning the University of Excellence: Swedish research policy and new public research funding programmes. *Quality in Higher Education* 18(3), 367–381.

- Hallonsten, Olof & Hugander, Olof (2014) Supporting 'future research leaders' in Sweden: Institutional isomorphism and inadvertent funding agglomeration. *Research Evaluation* 23(3), 249–260.
- Hammarfelt, Björn & De Rijcke, Sarah (2015) Accountability in context: effects of research evaluation systems on publication practices, disciplinary norms, and individual working routines in the faculty of Arts at Uppsala University. *Research Evaluation* 24(1), 63–77.
- Hammarfelt, Björn & Åström, Fredrik (2015) The multi-layered and multilevel use of bibliometric measures in Swedish universities: Isomorphism, translation and strategic choice. In *The 20th international conference on science and technology indicators*, Lugano 2–4 September, 2015.
- Hazelkorn, Ellen (2009) Rankings and the battle for world-class excellence. *Higher education management and Policy* 21(1), 1–22.
- Hazelkorn, Ellen (2011) Measuring world-class excellence and the global obsession with rankings. *Handbook on globalization and higher education*, 497–515.
- Heilbron, Johan (2004) A regime of disciplines: Towards a historical sociology of disciplinary knowledge. Teoksessa Camic, Charles & Joas, Hans (toim.) *The Dialogical Turn: New Roles for Sociology in the Postdisciplinary Age*. Oxford: Rowman and Littlefield, 23–42.
- Heilbron, Johan (2014) The social sciences as an emerging global field. *Current sociology* 62(5), 685–703.
- Hellström, Tomas (2011) Homing in on excellence: Dimensions of appraisal in Center of Excellence program evaluations. *Evaluation* 17(2), 117–131.
- Henkel, Mary (2000) *Academic identities and policy change in higher education*. Jessica Kingsley Publishers.
- Henkel, Mary (2005) Academic identity and autonomy in a changing policy environment. *Higher education* 49(1-2), 155–176.
- Holmwood, John (2010) Sociology's misfortune: disciplines interdisciplinarity and the impact of audit culture. *The British journal of sociology* 61(4), 639–658.
- Hong, Wei (2008) Domination in a scientific field: Capital struggle in a Chinese isotope lab. *Social Studies of Science* 38(4), 543–570.
- Hood, Christopher (1995) The "New Public Management" in the 1980s: variations on a theme. *Accounting, Organizations and Society* 20(2/3), 93–109.
- Horsfall, Jan & Michelle Cleary (2000) Discourse analysis of an 'observation levels' nursing policy. *Journal of advanced nursing* 32(5), 1291–1297.
- Huber, Ludvig (1990) Disciplinary cultures and social reproduction. *European Journal of Education*, 241–261.
- Husa, Sari (1995) Foucault'lainen metodi. *Niin & näin* 2(3), 42–48.
- Häyrynen-Alestalo, Marja & Pelkonen, Antti & Teräväinen, Tuula & Villanen, Sampo (2005) Changing governance for innovation policy integration in Finland. Teoksessa *Governance of Innovation Systems, Vol. 2: Case Studies in Innovation Policy*. Paris: OECD Publishing, 2005. doi:10.1787/9789264013452-en.
- Häyrynen-Alestalo, Marja, & Peltola, Ulla (2006) The problem of a market-oriented university. *Higher Education* 52, 251–281.
- Jacob, Merle & Hellström, Tomas (2000) *From networking researchers to the networked university. The future of knowledge production in the academy*. Open University Press, 81–94.
- Jacob, Merle & Meek, Lynn V. (2013) Scientific mobility and international research networks: trends and policy tools for promoting research excellence and capacity building. *Studies in Higher Education* 38(3), 331–344.

- Jacob, Merle (2015) *RIO country report Sweden 2014. JSR science for policy report*. Brussels: Publications Office of the European Union.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jørgensen, Marianne & Phillips, Louse (2002) *Discourse Analysis: As Theory and Method*. London: Sage.
- Kallio, Kirsi-Mari & Kallio, Tomi J. & Tienari, Janne & Hyvönen, Timo (2016) Ethos at stake: Performance management and academic work in universities. *Human Relations* 69(3), 685–709.
- Kallio, Kirsi-Mari and Kallio, Tomi (2014) Management-by-results and performance measurement in universities—implications for work motivation. *Studies in Higher Education* 39(4), 574–589.
- Karvonen, Erkki (2014) Tieteen ja tiedeviestinnän historiallinen kehitys. Teoksessa Kortelainen, Terttu & Saarti, Jarmo (toim.) *Julkaise tai tuhoutu: Jobdatus tieteelliseen viestintään*. Tampere: Vastapaino, 23–49.
- Kaukonen, Erkki (1984) Suomalainen sosiologia tietentutkimuksen valossa. *Sosiologia* 21(2), 128–138.
- Kaukonen, Erkki & Rautio, Pertti & Suhonen, Pertti (2014) Suomalaisten sosiologien haastatteluja 1978–1981 [elektroninen aineisto]. FSD2775, versio 1.0 (2014-08-23). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
- Kaukonen, Erkki & Nieminen, Mika (1999) Modeling the triple helix from a small country perspective: the case of Finland. *The Journal of Technology Transfer* 24(2–3), 173–183.
- Kaukonen, Erkki (2011) *Tiede ja yhteiskunta: tutkimusta, teoriaa, politiikkaa*. Tampereen yliopisto, Luento kurssilla Sosiologian teoriat ja sukupolvet 12.10.2011.
- Kauppinen, Ilkka & Kaidesoja, Tuukka (2014). A shift towards academic capitalism in Finland. *Higher Education Policy* 27(1), 23–41.
- Kim, Hye Won (2012) Research with children: Challenges and dilemmas as an insider researcher. *Early Child Development and Care* 182(2), 263–276.
- Kivistö, Jussi & Tirronen, Jarkko (2012) New elitism in universal higher education: The building process, policy and the idea of Aalto University. Teoksessa Ahola, Sakari & Hoffman, David (toim.) *Higher education research in Finland*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Finnish Institute for Educational Research. 69–87.
- Kivistö, Jussi & Pekkola, Elias & Lyytinen, Anu (2017) The influence of performance-based management on teaching and research performance of Finnish senior academics. *Tertiary Education and Management* 23(3), 260–275.
- Kivistö, Jussi & Pekkola, Elias & Nordstrand Berg, Laila & Foss Hansen, Hanne & Geschwind, Lars & Lyytinen, Anu (2019) Performance in Higher Education Institutions and Its Variations in Nordic Policy. Teoksessa Pinheiro, Rómulo & Geschwind, Lars & Foss Hansen, Hanne & Pulkkinen, Kirsi (toim.) *Reforms, Organizational Change and Performance in Higher Education*. Palgrave Macmillan, Cham, 37–67.
- Knorr-Cetina, Karin (1981) *The Manufacture of Knowledge*. Oxford: Pergamon.
- Knorr-Cetina, Karin & Mulkay, Michael (1983) *Science Observed. Perspectives on the Social Study of Science*. London: Sage.
- Knorr Cetina, Karin (1999) *Epistemic Cultures: How the Sciences Make Knowledge*. Harvard University Press.

- Kogan, Maurice (1984) *The political view*. Teoksessa Clark, Burton R. (toim.) *Perspectives On Higher Education: Eight Disciplinary and Comparative Views*. Berkeley, Calif: U. of California, 56–76.
- Koski, Leena (1993) *Tieteen tahtomana, yliopiston tekemänä. Yliopiston sisäiset symboliset järjestykset*. University of Joensuu. Publications in Social Sciences 17.
- Kropp, Kristoffer & Blok Anders (2011) Mode-2 social science knowledge production? The case of Danish sociology between institutional crisis and new welfare stabilizations. *Science and Public Policy* 38(3), 213–224.
- Kuhn, Thomas S. (1970) *The Structure of Scientific Revolutions*. Second edition, enlarged. The University of Chicago Press, Chicago, London.
- Kuronen, Marjo (2015) Vertailevan lähestymistavan merkitys sosiaalityön tutkimukselle. *Janus* 23(3), 317–321.
- Kutinlahti, Pirjo (2005) *Universities approaching market. Intertwining scientific and entrepreneurial goals*. VTT publications 589. Espoo: VTT Technical Research Centre of Finland.
- Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kyvik, Svein & Larsen, Ingvild M. (1997) The exchange of knowledge: A small country in the international research community. *Science Communication* 18(3), 238–264.
- Keränen, Marja (2001) Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus. Kaksi tapaa lähestyä muita maita. *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu* 43(2), 82–92.
- Lamaison, Pierre & Bourdieu, Pierre (1986) From rules to strategies: An interview with Pierre Bourdieu. *Cultural anthropology* 1(1), 110–120.
- Lam, Alice (2010) From 'ivory tower traditionalists' to 'entrepreneurial scientists'? Academic scientists in fuzzy university-industry boundaries. *Social Studies of Science* 40(2), 307–340.
- Lamont, Michèle (2000) Comparing French and American Sociology. *Tocqueville Review* 21(1), 109–122.
- Larsson, Anna (2008) Textbooks, syllabuses and disciplinary formation in Sweden. *Current Sociology* 56(2), 235–251.
- Larsson, Anna & Magdalenic, Sanja (2015) *Sociology in Sweden: A History*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Larsson, Anna & Wisselgren, Per (2006) The historiography of Swedish sociology and the bounding of disciplinary identity. *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 42(2), 159–176.
- Latour, Bruno. & Woolgar, Steve (1979) *Laboratory Life. The Social Construction of Scientific Facts*. Beverly Hills, London: Sage.
- Laudel, Grit & Gläser, Jochen (2006) Tensions between evaluations and communication practices. *Journal of Higher Education Policy and Management* 28(3), 289–295.
- Leathwood, Carole, and Barbara Read. (2013) Research policy and academic performativity: Compliance, contestation and complicity. *Studies in Higher Education* 38(8), 1162–1174.
- Lempiäinen, Kirsti (2003) *Sosiologian Sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Lemola, Tarmo (2002) Convergence of national science and technology policies: the case of Finland. *Research policy* 31(8–9), 1481–1490.
- Lenoir, Timothy (1993) The Discipline of Nature and the Nature of Disciplines. Teoksessa Messer-Davidow, Ellen & Shumway, David & Sylvan (toim) *Knowledges: Historical and Critical Studies in Disciplinarity*. Charlottesville & London: University Press of Virginia, 70–102.

- Lenoir, Timothy (1997) *Instituting science: The cultural production of scientific disciplines*. Stanford University Press.
- Linková, Marcela & Stöckelová, Tereza (2012) Public accountability and the politicization of science: The peculiar journey of Czech research assessment. *Science and Public Policy* 39(5), 618–629.
- Ljungberg, Daniel & Mattias Johansson & Maureen McKelvey (2009) Polarization of the Swedish university sector: Structural characteristics and positioning. Teoksessa McKelvey, Maureen & Magnus Holmén (toim.) *Learning to compete in European universities: From social institution to knowledge business*. UK: Edward Elgar Publishing, 128–59.
- Lorenz, Chris (2014) Fixing the facts: The rise of new public management, the metrification of “quality” and the fall of the academic professions. *Moving the Social* 52, 5–26.
- Lund, Rebecca W. (2015) *Doing the Ideal Academic-Gender, Excellence and Changing Academia*. Aalto University.
- Luomanen, Jari. (2010) *Living With the Media: Analysing Talk About Information and Communication Technology*. Tampere: Tampere University Press.
- Magdalenic, Sanja (2004) *Gendering the Sociology Profession: Sweden, Britain and the US*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International.
- Marginson, Simon (2008) Academic creativity under new public management: Foundations for an investigation. *Educational Theory* 58(3), 269–287.
- Martin, Ben R. (2013) Whither research integrity? Plagiarism, self-plagiarism and coercive citation in an age of research assessment. *Research Policy* 42(5), 1000–1014.
- Marton, Susan (2005) Academics and the mode-2 society: Shifts in knowledge production in the humanities and social sciences. Teoksessa Bleiklie, Ivar & Henkel, Mary (toim.) *Governing knowledge*. Dordrecht: Springer, 169–188.
- Massy, William F. (2009) Academic values in the marketplace. *Higher Education Management and Policy* 21(3), 1–16.
- McEvoy, Phil (2001) Interviewing colleagues: Addressing the issues of perspective, inquiry and representation. *Nurse Researcher* 9(2), 49.
- McKelvey, Maureen & Holmén, Magnus (2009) *European universities learning to compete: From social institution to knowledge business*. UK: Edward Elgar.
- Mendoza, Pilar & Kuntz, Aaron M. & Berger, Joseph B. (2012) Bourdieu and academic capitalism: Faculty “habitus” in materials science and engineering. *The Journal of Higher Education* 83(4), 558–581.
- Merton, Robert K. & Storer, Norman W. (1973) *The sociology of science: Theoretical and empirical investigations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Midgley, Mary (1990) The use and uselessness of learning. *European Journal of Education* 25(3), 283–294.
- Miller, Peter & Nikolas, Rose (2010) *Miten meitä hallitaan*. Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- Minedu (2011) Laadukas, kansainvälinen, profiloitunut ja vaikuttava yliopisto–ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi vuodesta 2013 alkaen. *Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:26*. Saatavana [www-muodossa http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-086-5](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-086-5).
- Minedu (2019) Korkeakouluille uusi rahoitusmalli. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavana [www-muodossa https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakouluille-uusi-rahoitusmalli](https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakouluille-uusi-rahoitusmalli).

- Muhonen, Reetta & Puuska, Hanna-Mari (2014) Kansallista tiedettä tekemässä. Teoksessa Muhonen, Reetta & Puuska, Hanna-Mari (toim.) *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 11–34.
- Mulkay, Michael (1991) *Sociology of science: A sociological pilgrimage*. Indiana University Press.
- Müller, Ruth & de Rijcke, Sarah (2017) Exploring the epistemic impacts of academic performance indicators in the life sciences. *Research Evaluation* 26(3), 157–168.
- Musselin, Christine (2014) Research issues and institutional prospects for higher education studies. *Studies in Higher Education* 39(8), 1369–1380.
- Naidoo, Rajani (2004) Fields and institutional strategy: Bourdieu on the relationship between higher education, inequality and society. *British Journal of Sociology of Education* 25(4), 457–471.
- Nedelmann, Birgitta, & Sztompka, Piotr (2011) *Sociology in Europe: In search of identity*. Walter de Gruyter.
- Nieminen, Mika (2003) Tiede informaatioyhteiskunnan ja innovaatiojärjestelmän palveluksessa. Teoksessa Hakala, Johanna & Kaukonen, Erkki & Nieminen, Mika & Ylijoki, Oili-Helena (toim.) *Yliopisto: tieteen kehdestä projektimyllyksi: Yliopistollisen tutkimuksen muutos 1990-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus, 26–47.
- Nieminen, Mika (2005) *Academic Research in Change. Transformation of Finnish University Policies and University Research during the 1990s*. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters.
- Nowotny, Helga (1990) Knowledge for certainty: poverty, welfare institutions and the institutionalization of social science. Teoksessa Wagner, Peter & Wittrock, Björn & Whitley, Richard (toim.) *Discourses on Society: The Shaping the Social Science Disciplines*. Dordrecht: Kluwer, s. 23–41.
- OECD (2016) OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2016, OECD Publishing, Paris. Saatavana [www-muodossa http://dx.doi.org/10.1787/sti_in_outlook-2016-en](http://dx.doi.org/10.1787/sti_in_outlook-2016-en).
- OKM (2015) Yliopistojen rahoitusmalli 2017-2020 5.6.2015. Opetus ja kulttuuriministeriö. Saatavana [www-muodossa https://tsv.fi/sites/tsv.fi/files/media/yo_rahoyitusmalli_05062015_0](https://tsv.fi/sites/tsv.fi/files/media/yo_rahoyitusmalli_05062015_0).
- Paasi, Anssi (2005) Globalisation, academic capitalism, and the uneven geographies of international journal publishing spaces. *Environment and Planning A* 37(5), 769–789.
- Paradeise, Catherine & Thoenig, Jean-Claude (2013) Academic institutions in search of quality: Local orders and global standards. *Organization studies* 34(2), 189–218.
- Palmolahti, Harri (2018) Yhteiskuntaa selitetään taskulaskimella – ennen siihen tarvittiin sosiologi. *Yleisradio*. Yleisradion verkkojulkaisu. Saatavana [www-muodossa https://yle.fi/uutiset/3-9500832](https://yle.fi/uutiset/3-9500832).
- Pelkonen, Antti & Teräväinen, Tuula & Häyrinen-Alestalo, Marja & Waltari, Suvi-Tuuli & Tuominen, Terhi. (2010) Tiedepolitiikan kansainvälisiä kehitystrendejä 2000-luvulla. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:14.
- Pelkonen, Antti & Teräväinen-Litardo, Tuula (2013) Convergence and divergence in research in higher education and innovation policies: An analysis of nine European countries. Teoksessa Erkkilä, Tero (toim.) *Global university rankings: Challenges for European higher education*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 53–75.
- Persson, Bo (2008) The development of a new Swedish innovation policy: a historical institutional approach. Paper no. 2008/02. Cricle, Lund University.

- Phillips, Nelson & Hardy, Cynthia (2002) *Discourse analysis: Investigating processes of social construction*. Thousand Oaks: Sage, 2002.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2008) *Kurssi Kohti Diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Maria (2014) The many faces of research profiling: Academic leaders' conceptions of research steering. *Higher education* 67(3), 303–316.
- Pietilä, Maria (2018) *Making Finnish universities complete organisations: Aims and tensions in establishing tenure track and research profiles*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Publications of the Faculty of Social Sciences.
- Pinch, Trevor (1990) The culture of scientists and disciplinary rhetoric. *European Journal of Education*, 295–304.
- Pinheiro, Rómulo & Geschwind, Lars & Aarrevaara, Timo (2014) Nested tensions and interwoven dilemmas in higher education: The view from the Nordic countries. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 7(2), 233–250.
- Puuronen, Vesa (2005) Suomalaisen sosiologian paradigmoja 1960-luvulta nykypäivään. *Sociologia* 42(1), 50–62.
- Puuska, Hanna-Mari (2014) *Scholarly publishing patterns in finland: A comparison of disciplinary groups*. Tampere: Tampere University Press.
- Pölonen, Janne & Auranen, Otto & Engels, Tim & Kulczycki Emanuel (2018) Taking national language publications into account: The case of the Finnish performance-based research funding system. *STI 2018 Conference Proceedings*, 204–211.
- Raatikainen, Panu (2006) Voiko ihmistiede olla arvovapaata. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) *Etiikka Ihmistieteille*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 93–107.
- Ráfols, Ismael & Molas-Gallart, Jordi & Chavarro, Deigo A. & Robinson-Garcia, Nicolas (2016) *On the dominance of quantitative evaluation in 'peripheral' countries: Auditing research with technologies of distance*. Saatavana SSRN 2818335.
- Rhoades, Gary & Sporn, Barbara (2002) Quality assurance in Europe and the US: Professional and political economic framing of higher education policy. *Higher education* 43(3), 355–390.
- Rinne, Risto (2004) Searching for the Rainbow: Changing the Course of Finnish Higher Education. Teoksessa Fägerlind, Ingemar & Strömqvist, Görel (toim.) *Reforming Higher Education in The Nordic Countries - Studies of Change in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Paris: UNESCO and International Institute for Educational Planning, 89–135.
- Rolin, Kristina (2006) Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen perinteet. Teoksessa Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma (toim.) *Etiikka Ihmistieteille*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 108–140.
- Roumbanis, Lambros (2019) Symbolic Violence in Academic Life: A Study on How Junior Scholars are Educated in the Art of Getting Funded. *Minerva* 57(2), 197–218.
- Räsänen, Petri (2007) Uusliberalismi ja lupaus vapaudesta. *Niin & Näin* 4, 98–108.
- Sabour, M'hammed (1988) *Homo Academicus Arabicus*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Salmi, Jamil (2009) *The challenge of establishing world class universities*. The World Bank.
- Salminen-Karlsson, Minna & Andrea Wolffram & Nina Almgren (2018) Excellence, Masculinity and Work-Life Balance in Academia: Voices from Researchers in Germany and Sweden. *International Journal of Gender, Science and Technology* 10(1), 52–71.
- Schilling, Peter (2005) *Research as a source of strategic opportunity*. Umeå Studies in Economic History.

- Schmidt, Evanthia (2012) University funding reforms in the Nordic countries. Teoksessa *Cycles in university reform: Japan and Finland compared*, 31–56. Saatavana [www-muodossa http://www.niad.ac.jp/media/001/201802/pdf/nk002003.pdf](http://www.niad.ac.jp/media/001/201802/pdf/nk002003.pdf).
- Seuri, Allan & Vartiainen, Hannu (2018) Yliopistojen rahoitus, kannustimet ja rakennekehitys. Talouspolitiikan arviointineuvoston taustaraportti, Tammikuu 2018.
- Sigl, Lisa (2015) On the Tacit Governance of Research by Uncertainty: How Early Stage Researchers Contribute to the Governance of Life Science Research. *Science, Technology & Human Values* 41(3), 347–374.
- Sivertsen, Gunnar (2016) Patterns of internationalization and criteria for research assessment in the social sciences and humanities. *Scientometrics* 107(2), 357–368.
- Slaughter, Sheila, & Leslie, Larry L. (1997) *Academic capitalism: Politics, policies, and the entrepreneurial university*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Snow, Charles Percy (1963) *The two cultures: and a second look: an expanded version of The two cultures and the scientific revolution*. New American Library.
- Steinmetz George (2005) Scientific Authority and the Transition to Post-Fordism: The Plausibility of Positivism in U.S. Sociology Since 1945. Teoksessa Steinmetz, George (toim.) *The Politics of Method in the Human Sciences: Positivism and its Epistemological Others*. Durham, NC; London, UK: Duke University Press, 275–323.
- Steinmetz, George (2009) ‘Neo-Bourdiesian Theory and the Question of Scientific Autonomy: German Sociologists and Empire, 1890s–1940s’. Political Power and Social Theory. Emerald Group Publishing Limited, 71–131.
- Steinmetz, George (2017) Field theory and interdisciplinarity: History and sociology in Germany and France during the twentieth century. *Comparative Studies in Society and History* 59(2), 477–514.
- Stinchcombe, Arthur L. (1994) Disintegrated disciplines and the future of sociology. *Sociological Forum* 9(2), 279–291.
- Stolte-Heiskanen, Veronica (1987) The role of centre-periphery relations in the utilisation of the Social Sciences. *International Sociology* 2(2), 189–203.
- Stöckelová, Tereza (2012) Immutable mobiles derailed: STS, geopolitics, and research assessment. *Science, Technology, & Human Values* 37(2), 286–311.
- Swartz, David (2013) Metaprinciples for sociological research in a Bourdieusian perspective. Teoksessa Gorski, Philip S. (toim.) *Bourdieu and Historical Analysis*. Durham: Duke Univ. Press, 19–35.
- Swedish Government Bill. 2009/10:149. En Akademi i Tiden – Ökad Frihet för Universitet och Högskolor. Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.
- Sørensen, Mads P. & Bloch, Carter & Young, Mitchell (2016) Excellence in the knowledge-based economy: from scientific to research excellence. *European Journal of Higher Education* 6(3), 217–236.
- Sörlin, Sverker (2007) Funding diversity: performance-based funding regimes as drivers of differentiation in higher education systems. *Higher Education Policy* 20(4), 413–440.
- Tammi, Timo (2009) The competitive funding of university research: The case of Finnish science universities. *Higher Education* 57(5), 657–679.
- Therborn, Göran (2000) Time, Space, and Their Knowledge: The Times and Place of the World and Other Systems. *Journal of World Systems Research, Festschrift for Immanuel Wallerstein, Part I, volume XI, number 2, Summer/Fall 2000*, 266–284.
- Tomperi, Tuukka (2009) Yliopistolaki taustoiheen. Koulutuspoliittinen tarkastelu. Teoksessa Tomperi, Tuukka (toim.) *Akateeminen kysymys*. Tampere: Vastapaino, 145–202.

- Turner, Stephen P., & Turner, Jonathan H. (1990) *The impossible science: An institutional analysis of American sociology*. Newbury Park, Calif.: Sage.
- Tuunainen, Juha (2002) Reconsidering the Mode 2 and the Triple Helix: A Critical Comment Based on a Case Study. *Science Studies* 15(2), 36-58.
- Tuunainen, Juha (2005) Hybrid practices? Contributions to the debate on the mutation of science and university. *Higher Education* 50(2), 275–298.
- Tuunainen, Juha & Knuutila, Tarja (2008) Determining the Norms of Science: From Epistemological Criteria to Local Struggle on Organizational Rules? Teoksessa Vålmaa, Jussi & Ylijoki, Oili-Helena (toim.) *Cultural perspectives on higher education*. Dordrecht: Springer, 143–158.
- UKÄ (2011) The Swedish Higher Education Authority. Saatavana www.muodossa <https://english.uka.se/statistics.html>.
- Urry, John (2012) *Sociology beyond societies: Mobilities for the twenty-first century*. London: Routledge.
- Vetenskapsrådet (2015) Research quality evaluation in Sweden – FOKUS. Report of a government commission regarding a model for resource allocation to universities and university colleges involving peer review of the quality and relevance of research Swedish Research. Saatavana www.muodossa <https://www.vr.se/english/analysis-and-assignments/we-analyse-and-evaluate/all-publications/publications/2015-06-25-research-quality-evaluation-in-sweden---fokus.html>.
- Vipunen (2016) Opetushallinnon tilastopalvelu. Saatavana www.muodossa <https://vipunen.fi/fi-fi/korkeakoulutuksen-yhteiset-ja-tk-toiminta>.
- Virtanen, Turo & Silander, Charlotte & Pietilä, Maria (2014) National steering and profiling of academic research in Finland and Sweden. Teoksessa *Nordic Conference on Higher Education and Research. Academic work in a Recession-who should pay?* Hanasaari, Finland, 9-11 February, 2012. Luleå tekniska universitet, 29–40.
- Vuolanto, Pia (2013) *Boundary-Work and the Vulnerability of Academic Status: The Case of Finnish Nursing Science*. Tampere University Press.
- Wagner, Peter (1987) Social sciences and political projects: reform coalitions between social scientists and policy-makers in France, Italy, and West Germany. Teoksessa Blume, Stuart & Bunders, Joske & Leydesdorff, Loeat & Whitley, Richard (toim.) *The social direction of the public sciences: Causes and consequences of co-operation between scientists and non-scientific groups*. Dordrecht: Reidel, 277–306.
- Wagner, Peter & Wittrock, Björn & Whitley, Richard (1991) *Discourses on society: The shaping of the social science disciplines*. Vol. 15. Dordrecht: Kluwer.
- Wagner, Peter & Wittrock, Björn (1991) Analyzing social science: On the possibility of a sociology of social sciences. Teoksessa Wagner, Peter & Wittrock, Björn & Whitley Richard (toim.) *Discourses on Society: The Shaping of the Social Science Disciplines*. Dordrecht: Kluwer Academic, 3–24.
- Wagner, Peter (2001) *A history and theory of the social sciences: Not all that is solid melts into air*. London: SAGE.
- Watermeyer, Richard & Mark Olssen (2016) “Excellence” and Exclusion: The Individual Costs of Institutional Competitiveness. *Minerva* 54(2), 201–218.
- Wedlin, Linda & Hedmo, Tina (2015) Transnational organisations defining quality and excellence. Teoksessa Wedlin, Linda & Nedeva, Maria (toim.) *Towards European Science. Dynamics and Policy of an Evolving European Research Space*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 105–125.

- Weingart, Peter (1997) From “Finalization” to “Mode 2”: old wine in new bottles? *Social science information* 36(4), 591–613.
- Weingart, Peter (2005) Impact of bibliometrics upon the science system: Inadvertent consequences? *Scientometrics* 62(1), 117–131.
- Whitley, Richard (2000) *The intellectual and social organization of the sciences*. Oxford University Press on Demand.
- Whitley, Richard & Gläser, Jochen (2007) The changing governance of the sciences. *Sociology of the sciences yearbook*, 26. Dordrecht: Springer.
- Whitley, Richard (2007) Changing Governance of the Public Sciences. Teoksessa Whitley, Richard & Gläser, Jochen (toim.) *The Changing Governance of the Sciences*. Sociology of the Sciences Yearbook. Dordrecht: Springer, 3–27.
- Wittrock, Björn & Wagner, Peter & Wollmann, Hellmut (1991) Social Science and the Modern State: Policy Knowledge and the Political Institutions in Western Europe and in the United States. Teoksessa Wagner, Peter & Weiss, Carol Hirschhorn & Wittrock, Björn & Wollman, Hellmut (toim.) *Social sciences and modern states: National experiences and theoretical crossroads*. Cambridge: Cambridge University Press, 28–85.
- Wodak, Ruth (2013) Critical discourse analysis. Teoksessa Silverman, David & Gobo, Giampietro & Seale, Clive & Gubrium, Jaber F. (toim.) *Qualitative Research Practice*. London: Sage, 185–202.
- Ylijoki, Oili-Helena (1993) *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisointi*. Tampere: Vastapaino.
- Ylijoki, Oili-Helena (2003) Entangled in academic capitalism? A case-study on changing ideals and practices of university research. *Higher education* 45(3), 307–335.
- Ylijoki, Oili-Helena (2005) Academic nostalgia: A narrative approach to academic work. *Human Relations* 58(5), 555–576.
- Ylijoki, Oili-Helena & Mäntylä, Hans (2003) Conflicting time perspectives in academic work. *Time & Society* 12(1), 55–78.
- Ylijoki, Oili-Helena & Lyytinen, Anu & Marttila, Liisa (2011) Different research markets: A disciplinary perspective. *Higher Education* 62(6), 721–740.
- Ylijoki, Oili-Helena (2014) University under structural reform: A micro-level perspective. *Minerva* 52(1), 55–75.
- Yliopistolaki (2009) Finlex 558/2009. [University Law] Saatavana www.muodossa.fi/finlex/fi/laki/alkup/2009/20090558.
- Young, Mitchell (2015) Competitive funding, citation regimes, and the diminishment of breakthrough research. *Higher Education* 69(3), 421–434.
- Young, Mitchell & Sørensen, Mads P. & Bloch, Carter & Degn, Lise (2017) Systemic rejection: political pressures seen from the science system. *Higher Education* 74(3), 491–505.

JULKAISUT

JULKAISU I

Illuusiot suomalaisen sosiologian kentällä

Hokka, Johanna

Sociologia 2016, 53(3): 239–257.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1778197>

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Illuusiot suomalaisen sosiologian kentällä

Johanna Hokka

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstrakti

Sosiologian kriisiä käsittelevissä keskusteluissa tuotetaan näkemystä tieteenalan legitimiteetistä, olemuksesta ja tehtävistä. Artikkelissa tutkin käsityksiä suomalaisen sosiologian legitimiteetistä tieteenalan itseymmärryksestä käsin. Jäsenmän sosiologian bourdieulaisittain kenttänä ja tutkin, millaisia illuusioita eli yllykkeitä ja päämääriä sekä emotionaalista kiinnittymistä kentän toimintaan sosiologian kentältä voidaan hahmottaa. Lisäksi tutkin, minkälaisin strategioin illuusioita ajetaan, ja millä tavoin ne ovat suhteessa toisiinsa. Tutkimuksen aineistona käytän suomalaisten sosiologian professorien eli tieteenalan eliitin haastatteluita vuosilta 1979–1981 ja 2012–2014. Ajallisen peilauksen avulla on mahdollista tarkastella, missä määrin kentän illuusioissa voidaan havaita jatkuvuutta ja katkoksia. Sosiologian kentältä erottuu kolme illuusiota: tiede-, politiikka- ja moraali-illuusio. Eri aikakausien keskinäinen tarkastelu osoittaa tiedeilluusion ja politiikkailluusion säilyttäneen asemansa, ja ne edustavat kentällä jatkuvuutta muuttuneista strategioista huolimatta. Sen sijaan moraali-illuusio kyllä tunnustetaan ja tunnustetaan 2010-luvun aineistossa, mutta se on kesyyntynyt ja muuttunut olemukseltaan hiljaiseksi. Näiden kolmen illuusion erottuminen kummaltakin aikakaudelta ilmentää jatkuvuutta niissä erilaisissa tavoissa, joilla sosiologian kenttä hahmottaa oikeutustaan.

ASIASANAT: Bourdieu, illuusio, kenttä, sosiologia.

Johdanto

Artikkelissa *Sociology and the World Market Society* ennustetaan sosiologialle apaattista tulevaisuutta: ”Ajan saatossa sosiologia mitä todennäköisimmin vaipuu hiljaa nostalgian hämärään, kun markkinat laajenevat ja sosiaalisen elämän alue kutistuu” (Connell 2000, 292). Australialaissyölogi Raewyn Connell selittää sosiologian vähittäistä hiipumista hyvinvointivaltioiden purkamisella ja uusliberalististen

aatteiden nousujohteisuudella. Hyvinvointivaltiollisten kysymysten ratkaisemiseen keskittyneen sosiologian todetaan olevan ongelmassa tilanteessa, jossa sen toimintakenttää vähitellen puretaan. (Emt.) Tämä ennuste liittyy laajaan sosiologian kriisistä käytävään keskusteluun, jossa sosiologian nähdään olevan kriisissä sekä sen ulkoisissa toimintaehdoissa tapahtuneiden muutoksien että sen sisäisen kehityksen vuoksi. Tieteenalan sisäisessä kehityksessä ongelmana

pidetään sosiologian pirstoutumista toisistaan erillisiin tutkimusalueisiin ja koulukuntiin, mikä on merkinnyt yhteisen paradigman puutumista. Lisäksi sen käsitteiden ja menetelmien on todettu pohjaavan aikansa eläneeksi julistettuun kansallisvaltion, mikä on vienyt sosiologialta kyvyn selittää ja tulkita globalisoituneen maailman ilmiöitä. (Beck 2005; Law & Urry 2004; Savage & Burrows 2007.) Tieteentien sisällä on myös nähty merkkejä siitä, että se on vetäytynyt kuoreensa, paennut norsunluutorniin eikä siten enää keskustele yhteiskunnan kanssa (Burawoy 2005; Ossewaarde 2007). Ulkoisissa muutoksissa keskeisinä on pidetty edellä todettua hyvinvointivaltioprojektin pysähtymistä, uusliberalististen aatteiden nousua sekä kiristynyttä tutkimusrahoituskilpailua (Holmwood 2010). Kaiken kaikkiaan kriisin erittelyssä on otettu kantaa tieteenalan legitimaatioon tai sen puutteeseen.

Tässä artikkelissa tarkastelen sosiologian legitimaatiota tieteenalan itseymmärryksestä käsin tulkiten tieteenalan näkemyksiä pyrkimyksistään. Tutkin sosiologiaa Bourdieun käsittein sosiaalisen toiminnan kenttänä, jonka sisällä risteää erilaisia kimmokkeita eli *illuusioita*, joiden motiivina kentällä toimitaan. Mikäli miellämme sosiologian fragmentoitumisen yhdeksi kriisiteikijäksi, on tarpeen tutkia, onko tieteenalalla enää sellaisia yhteisiä, kohtalaisen pysyviä ja tärkeitä pidettyjä päämääriä, jotka sekä pitävät hajanaisen kentän koossa että pitävät yllä uskoa siihen, että sosiologiapeli on pelaamisen arvoinen. Siksi tarkastelenkin, *millaisia illuusioita suomalaisessa sosiologiassa on tunnistettavissa kahtena eri ajanjaksona*. Illuusioiden tarkastelu tuo samalla esiin sen, mitä tieteenalalla pidetään arvokkaana ja kuinka tieteenalaa asemoidaan suhteessa muihin kenttiin. Tutkimuksessa kuullaan sosiologian professorien eli tieteen eliitin merkityksenantoja. Bourdieun teoriaa sosiaalisen toiminnan kentistä sekä illusion käsitettä sovelletaan tavalla, jossa py-

rin nostamaan esiin niitä kamppailuja, joita legitimiin sosiologian määritelmästä käydään.

Seuraavaksi valotan sosiologiasta tieteenalana tehtyä aiempaa tutkimusta ja avaan Bourdieun kenttäteoriaa sekä illusion käsitettä. Tämän jälkeen esittelen aineiston, lukutavan ja analyysin tulokset. Lopuksi luon synteetin illusioiden ajallisesta muutoksesta ja muuttumattomuudesta sekä syvennän analyysituloksia.

Sosiologian kriisi ja legitimaatioperusta

Sosiologian kriisin erittelyssä viitataan monesti 1960–1970-lukuihin, sosiologian niin sanottuun kultakauteen, jolloin tieteenalalla on todettu olleen vahva yhteiskunnallinen legitimititeetti (esim. Gouldner 1970). Sosiologialla oli selkeä tehtävä ja sen toiminnalle tilaus. Se toimi kiinteässä yhteistyössä valtionhallinnon kanssa osallistuen yhteiskuntapolitiiseen suunnitteluun. (Kaukonen 1984, 129; Pirttilä & Nuotio 2000, 52–53.) Tämän tehtävän menetettyään sosiologian on väitetty joutuneen hukkaan ja kadottaneen ymmärryksen itsestään (Connell 2000; Lampinen 2002; Puuronen 2005). Tieteenalan tieteellistä legitimititeettiä on sen sijaan määrittänyt sen paikka luonnontieteiden ja humanististen tieteiden välissä ollen vuoroin menetelmillään ja käsitteillään lähempänä luonnontieteitä, vuoroin lähempänä humanistisia tieteitä. Tutkimuskohteidensa ja kuvailevan ilmaisunsa vuoksi sosiologia on toisinaan nähty pikemminkin yhtenä kirjallisuuden lajina kuin tieteenä. (Lepenies 1988.) Myös ihmisten arkitieto yhteiskunnasta on haastanut sosiologian tieteellistä legitimititeettiä (Aro 1999, 22). Tieteellisen legitimititeetin häilyväisyydestä on seurannut, että sosiologia on pyrkinyt korostamaan tieteellisyyttään ja erillisyyttään sekä arkitiedosta että taiteen kentästä. Tieteellisyyden korostaminen on sosiologian historiassa merkinnyt monesti tieteen ihanteena

pidettyjen luonnontieteiden jäljittelyä ja vahvan empiristisen tutkimusotteen suosimista. Lisäksi tieteellisyyttä on lujitettu rajaamalla sosiologian yleisöistä ulos tieteellistymispyrkimyksiin sopimattomat yleisöt (esim. Evans 2009; Larsson & Wisselgren 2006).

Sosiologian historian alkujuurille mentäessä tieteenalan on katsottu syntyneen eräänlaisena vastapainona ”koville” taloustieteille, jolloin sosiologian tutkimuskohteeksi määrittyi taloudellisten lainalaisuuksien yli jäävä inhimillinen todellisuus. Tämä tutkimuskohteen rajaus on samalla merkinnyt sitä, että sosiologian on nähty edustavan eräällä tavalla pehmeämpää linjaa suhteessa pelkkiä taloudellisia lainalaisuuksia tutkiviin taloustieteisiin. (Töttö 1989; Young 2009.) Samalla sosiologiaan on liitetty mielikuva emansipoivasta, marginaalien tieteestä tai poliittiseen vasemmistoon kallellaan olevasta tieteenalasta (Kekäle 1999, 225–226; Turner 2007; Ylijoki 1998, 159). Sosiologian sisällä onkin käyty neuvottelua siitä, missä määrin tieteenalan on sopivaa toimia poliittisena, yhteiskunnallisia epäkohtia muuttamaan pyrkivänä reformiliikkeenä ilman, että tämä toiminta vaarantaa sosiologian tieteellisyyden (McLaughlin, Kowalchuk & Turcotte 2005).

Aiemmissa suomalaista sosiologiaa tarkastelleissa tutkimuksissa tieteenalan on todettu muovautuvan sekä sisäisten tekijöiden että ulkoisten, yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksesta (Kaukonen 1990). Fuhrmanin ja Kaukosen (1988) tutkimuksessa suomalaisen sosiologian legitimitettiin tarkasteltiin tieteenalan kommunikaatio-kanavien ja -verkostojen kautta. He toivat esiin, kuinka suomalaisella sosiologialla on monipuoliset vuorovaikutuskanavat yhteiskuntaan, mutta yksipuolinen kommunikaatio kansainvälisen tiedeyhteisön kanssa (Fuhrman & Kaukonen 1988). Avoimeksi jäi se, kuinka legitimitettiin ymmärretään tieteenalan sisällä, ja millaisia

kamppailuja sen ympärillä käydään. Suomalaisen sosiologian muutoksia on tarkasteltu myös metodihistorian kautta analysoimalla vaihtuvia menetelmätrendejä. Vahvat menetelmätrendit kertovat tieteenalalla kulloinkin vallalla olevista normatiivisista odotuksista ja sosiaalisista käytännöistä. (Alastalo 2005.) Se, mikä menetelmä tieteenalalla kulloinkin on vallitseva tai millaisia käsitteitä käytetään, kuvastaa tieteenalan senhetkistä suhdetta muihin ympäröiviin kenttiin, kuten politiikan kenttään, sekä viestii tieteenalan suhteesta tutkimuskohteeseensa (Alastalo 2005; Alasuutari 2010; Aro 1999). Käytettyjen käsitteiden, menetelmien ja tavoitteenasettelujen kautta rajataan samalla legitiimiä sosiologiaa, jonka määrittelystä käydään alituista kamppailua (Lempiäinen 2003, 170). Tässä artikkelissa kiinnitän huomioni nimenomaan sosiologian legitimitetistä käytävään kamppailuun, kun tarkasteltavana ovat kentällä vallitsevat eri illuusioiden sisältyvine sosiologisen tiedontuotannon ideaaleineen sekä näiden illuusioiden keskinäinen asemoituminen.

Tuoreimmista sosiologiaa käsittelevissä tutkimuksissa ollaan oltu erityisen kiinnostuneita tiedepoliittisen ohjauksen vaikutuksista sosiologiselle tiedontuotannolle (Albert 2003; Kropp & Blok 2011). Lisäksi epäilyä on herättänyt se, kuinka sosiologia kykenee markkinoistuvassa yliopistossa ja akateemiselle tiedontuotannolle asetettujen odotusten edessä vakuuttamaan rahoittajat relevanssistaan ja menestymään rahoituskilpailussa (Holmwood 2010; Manicas 2003). Tiedepoliittisten vaateiden sekä tieteenalan sisäisten arvostusten yhteisvaikutuksesta tietyt kysymyksenasettelut, julkaisumuodot, teoriasuuntaukset ja metodit arvotetaan muita paremmiksi edustamaan ”hyvää” sosiologiaa (Albert & Kleinman 2011, 268; Kropp & Blok 2011). Näissä tutkimuksissa sosiologiaa on käsitelty kohtalaisen koherenttina kokonaisuutena keskittyen lähinnä tieteenalan julkaisuutoimintaan, ilman hienoviritteisempää

kuvausta tieteenalan sisäisestä moninaisuudesta. Katson Bourdieun kenttäteorian ja illuusion käsitteen tarjoavan osuvan välineen tieteenalan sisäisten määrittelykamppailujen ja jännitteiden erittelyyn.

Bourdieuun kenttäteoria analyyttisenä linssinä

Bourdieuun kenttäteoriassa sosiaalinen toiminta on rakentunut keskenään vallasta ja autonomiasta kamppailevista kentistä. *Kentän* käsitteellä Bourdieu tarkoittaa suhteellisen autonomisia, oman logiikkansa mukaan toimivia sosiaalisia yksiköitä, joilla on erityinen rakenteensa ja dynamiikkansa. Bourdieu käyttää pelimetaforaa kuvatakseen kenttien välisiä ja kentän sisäisiä valtakamppailuja. (Bourdieu 1998.) Kentän toimijarakenne on jakaantunut hallittuihin ja hallitseviin. Hallitsevilla eli kentän eliitillä on valtaa määrätä pelin säännöt, tavoitteet ja arvostukset. Hallituilla on usein taipumus pyrkiä toimimaan revolutionistisesti ja muuttamaan kentän pelisääntöjä, mutta sekä hallitut että hallitsevat jakavat käsityksen itse pelistä ja sen tärkeydestä. Akateemisella kentällä hallitseva ryhmä käyttää viimekätistä määrittelyvaltaa, joka antaa tietynlaiselle tieteen tekemiselle legitiimin aseman. (Bourdieu 1999, 23–34.)

Koska toiminta kentällä vaatii sillä toimivilta erityistä panosta ja ponnisteluja, on pelikentällä oltava jokin kimmoke, joka saa toimijat osallistumaan peliin sekä tunne siitä, että peli on pelaamisen arvoinen. *Illuusion* käsitteellä Bourdieu kuvaa nimenomaan tätä aspektia kenttäkamppailuissa: toimijoiden viehtymystä, emotionaalista kiinnittymistä ja uskoa peliin. Illuusio toisin sanoen ilmentää pyrkimystä edistää jonkin arvon tai päämäärän toteutumista. (Bourdieu 1988, xii; Bourdieu & Wacquant 1992, 98.) *Strategiat* ovat niitä käytäntöjä, joilla illuusiota toteutetaan (Lau 2004, 378). *Eronteot* ovat strategioita, joilla pyritään tekemään selväksi, mikä on arvostettua ja

tavoiteltavaa, mitä puolestaan tulee välttää. Kentällä olevat illuusioiden eivät esiinny tasavertaisessa suhteessa keskenään, vaan usein jokin niistä saa hegemonisen aseman, jolloin muiden illuusioiden toteuttamiselle jää rajatumpi tila. (Bourdieu 1998, 76–78; Widin 2010.)

Empiirisissä tutkimuksissa on harvoin sovellettu illuusion käsitettä. Aiemmissä tutkimuksissa sitä on käytetty tulkittaessa kenttien kulttuuristen ja rakenteellisten muutosten vaikutusta toimijoiden tavoitteisiin ja toiminnan mahdollisuuksiin (Colley 2012; Kloot 2009; Rowlands & Rawolle 2013). Tässä tutkimuksessa ymmärrän illuusion käsitteen niinä perimmäisinä arvoina, ylläkkeinä ja päämäärinä, joita sosiologisella tutkimuksella halutaan edistää sekä emotionaalisenä sitoutumisena sosiologiapeliin. Tutkimustani voi luonnehtia Bourdieu-inspiroituneeksi. Tarkoitus ei ole käyttää Bourdieun teoriaa kentistä ortodoksisesti vaan ennemminkin etsien siitä uusia tulkintaresurseja. Käytän Bourdieun kenttäteoriaa tavalla, jossa kiinnitän huomion siihen, kuinka yhtäaikaista esiintyvät, erilaisia näkemyksiä legitimoimista sosiologista esittävät illuusioiden asemoituvat suhteessa toisiinsa. Huomion kohteeksi eivät siten asetu yksittäisten toimijoiden kamppailut pääomista – näkökulmavalinta, joka Bourdieun teoriasta on monesti rajattu käyttöön. Sen sijaan illuusioita paikantaessani kiinnitän huomioni kielellisten ilmaisujen tasolla esiintyviin kamppailuihin, joita käydään kentän symbolisesta vallasta. Toisin sanoen kyse on siitä, mikä näistä näkemyksistä saa hegemonisen aseman ja asetetaan edustamaan legitimiä sosiologiaa (Bourdieu & Thompson 1991).

Aineisto ja lukutapa

Tutkimusaineisto koostuu sosiologian professorien ja apulaisprofessorien haastatteluista kahdelta eri vuosikymmeneltä: kummaltakin ajankohdalta on 10 haastattelua. Varhaisempi aineisto on kerätty

vuosina 1978–1981, ajanjaksona, jota luonnehti sosiologian institutionalisoituminen, sen kulttuurikauden päätyminen sekä marxilaisvaikutteiden ja positivismin rinnakkaiselo (Puuronen 2005, 54; Stolte-Heiskanen 1992, 293). Aineisto sisältyy Erkki Kaukosen, Pertti Raution ja Pertti Suhosen johtamaan projektiin *Sosiologia eilen ja tänään* (1978–1981). Haastatteluissa on käyty läpi kunkin professorin uran vaiheita, aina sosiologian opintoihin päätymisestä professuurin hoitamiseen asti, sekä suhdetta sosiologiaan. Myöhäisempi, vuosina 2012–2014 kerätty aineisto on osa Oili-Helena Ylijoen *Tiedontuotannon aikamaisemat* -hanketta (SA136342). Haastattelujen ajankohdan sosiologiaa sävyttää lukuisten eri koulukuntien rinnakkaiselo, eräänlainen realitieteellinen käänne ja tiedepoliittisen ohjauksen tehostuminen (Aaltojärvi ym. 2008; Puuronen 2005, 59; Valkonen 2014, 291). Haastatteluissa on kysytty haastateltavien uran vaiheista keskittyen yliopistolaitoksen muutosten vaikutuksiin tutkimustyölle ja tieteenalalle. Osan haastatteluista tein itse, osan niistä toteutti hankkeen tutkimusryhmän jäsen Virve Kallioniemi-Chambers. Varhaisempaan ja myöhäisempään aineistoon on haastateltu eri henkilöitä, joten kukin professori esiintyy vain yhdessä aineistossa.

Myöhäisemmän aineiston haastateltaville on luvattu haastattelusopimuksessa täysi anonymiteetti eikä haastatteluille ole annettu julkaisulupaa, joten aineistosta on poistettu kaikki henkilön tunnistamiseen viittaavat elementit (yliopisto, tutkimusympäristö, teokset). Varhaisempi aineisto on julkisesti saatavilla Yhteiskuntatieteellisestä Tietoarkistosta, josta aineiston käyttö lupa on saatu. Tietoarkiston aineistotietokannassa haastateltavat esiintyvät omilla nimillään, mutta analyttisen yhtenevyyden vuoksi aineistosta on poistettu kaikki haastateltavien tunnistetiedot (Kuula 2011, 214–215). Aineisto-otteissa haastateltavat esiintyvät koodeina, joilla on eroteltu varhaisempi ja myö-

häisempi aineisto kirjainnumeroparilla d1-d2. Aineiston sisällä jokaisella haastateltavalla on oma numeronsa (esimerkiksi kirjainpari d2h7 viittaa myöhäisemmän aineiston seitsemänteen haastateltavaan).

Artikkelissani kysyn: 1) Mitkä ovat ne illuusiot eli ne kentällä toimimisen yllykkeet, joita sosiologian kenttä pitää sisällään? 2) Millaisin strategioin ja eronteoin illuusioita ajetaan? ja 3) Millä tavoin nämä illuusiot ovat suhteessa toisiinsa? Heijastamalla kahden eri aikakauden aineistojä ja toisiinsa pyrin saavuttamaan rikkaamman ymmärryksen kohteesta (Gordon & Lahelma 2004, 98–100) ja tavoittamaan sekä muutosten että jatkuvuuden elementtejä kentällä. Koska haastateltavina ovat professorit, aineiston avulla päästään tutkimaan, millaisin eri tavoin hallitsevassa asemassa oleva tieteenalan eliitti hahmottaa kentän oikeutusta.

Analyysissani suuntaan huomioni kielellisiin ilmaisuihin ja merkityksenantoihin, joiden kautta illuusioita tuotetaan. Tarkastelen aineistoja diskursiivisen luennan läpi. Käsitän diskurssin kohtalaisen eheäksi merkityssuhteiden kokonaisuudeksi, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 21). Diskurssit eivät pelkästään kuvaa kentän kulttuuria: niillä myös rakennetaan ja ylläpidetään yhteistä ymmärrystä tavoitteena olevista illuusioista. Diskurssien voima ei rajoitu pelkkään yhteisen ymmärryksen luomiseen, vaan niillä on myös suhde toimintaan (ks. Berger & Luckmann 1994), jolloin ne saavat konkreettisen ilmaisunsa tietynlaisten tutkimuksellisten käytäntöjen suosimisena.

Diskursiivisen luennan avulla olen etsinyt aineistoista sellaisia ilmauksia, joissa tuotetaan käsitystä hyvästä tai ideaalista sosiologiasta ja tieteenalalle asetetuista tehtävistä, joko suorina toteamuksina tai negatioiden (mitä aineksia hyvän sosiologian ei pidä sisältää) muodossa.

Näistä ilmauksista olen edelleen etsinyt sisäisesti koherentteja merkityskokonaisuuksia, jotka olen käsitteellistänyt illuusioiksi. Samalla olen kiinnittänyt huomiota eroavuuksiin ja poikkeamiin ilmausten välillä, mikä on auttanut hahmottamaan eri illusioiden olemassaoloa kentällä. Yksi haastattelu voi sisältää aineksia useammasta illuusiosta, mutta yksikään illuusioista ei esiinny kaikilla haastateltavilla. Etsin aineistosta myös strategioita eli sitä keinovalikoimaa, jonka välityksellä kutakin illuusiota pyritään ajamaan. Eri ajanjaksoja koskeva peilaus on keskeisessä asemassa erityisesti strategioiden tarkastelussa, sillä kunkin illuusion edistämiseen käytetyt strategiat vaihtelevat eri ajanjaksoina. Olen tulkinut erot strategioissa ympäröivän yhteiskunnan ja sosiologian sisäisten tekijöiden muovaamina muutoksina, joiden vaikutuksesta sama illuusio saa hieman erilaisen, ajalleen tyypillisen version.

Seuraavaksi esittelen illuusiot ”hegemonisuusjärjestyksessä” siten, että ensimmäisenä esiteltävä tiedeilluusio on kentällä yleisimmin jaettu. Se edustaa ikään kuin virallista näkemystä sosiologiasta akateemisenä tieteenalana. Kaksi seuraavaa, politiikka- ja moraalilluusio tarjoavat vaihtoehdoisen, kilpailevan illuusion tiedeilluusiolle. Tulososuus etenee seuraavalla tavalla: esittelen lyhyesti kunkin illuusion perusidean. Kutakin illuusion esittelyä seuraa aina illuusion aikausispesifien versioiden erittely alkaen varhaisemmasta aineistosta, edeten myöhäisempään aineistoon. Toisin sanoen kuvaan, millaisena illuusio esiintyy varhaisemmassa aineistossa ja millaisena myöhäisemmässä. Jokaisen illuusion version alussa esitän kaksi sitä keskeisesti havainnollistavaa haastattelukatkelmaa. Empiiristen havaintojeni vahvistamiseksi tuon kunkin version käsittelyosuudessa tarjolle aineistonäytteitä, jotka olen erottanut lainausmerkein. Kokonaisten lauseiden jälkeen olen merkinnyt haastateltavan koodin. Tulososan päättää yhteenveto, jossa suh-

teutan aineistoja toisiinsa purkaen kunkin illuusion ajallista muutosta ja muuttumattomuutta.

Tiedeilluusio

Tiedeilluusiosta sytyke kentällä toimimiseen syntyy osallisuudesta tiedepeliin, akateemisen kentän mittelöihin, joiden pelaamisessa sosiologia koetaan erinomaisen kyvykkääksi. Pääasiallisena motiivina on moitteeton ja täsmällinen tieteenharjoittaminen sekä tieteenalan kehittäminen. Sosiologia on ennen muuta *tiede* – ei yritys muuttaa maailmaa vaan inhimillisen todellisuuden tieteellistä selittämistä. Illuusion toteuttamisessa keskeistä on valvoa kentän tieteellistä laatua sulkemalla ulos sellaiset menetelmät, suuntaukset ja tiedontuotannon tavat, joilla ei nähdä tavoitettavan korkean laadun kriteerejä. Illuusio esiintyy kahtalaisena: varhaisemmassa aineistossa *tositiiteenä*, myöhäisemmässä aineistossa *huippu-tieteenä*.

Sosiologia tositiiteenä

Opiskelu aikana kun luki sosiologien kirjoja niistä syntyi kuva, joka hyvin helposti syntyy monille, muittenkin tieteenalojen harjoittajille, että tavalliset asiat pannaan vaan hankalaan muotoon sosiologiassa, siis yksinkertaiset asiat, jotka jokainen tietää muutenkin pannaan vain omituiselle kielelle. Sen takia kaikki kuvittelevat olevansa vähän sosiologeja ja tuntevansa yhtä hyvin näitä kuin sosiologit. Se yleensä johtuu siitä, että ei tunne riittävästi. Vois sanoa, että tämä kuva on kyllä hävinnyt itseltä. Pikemminkin se on syntynyt siten, että sosiologian ongelma-alue on erittäin vaativa, vaativampi kuin muitten, tai siis luonnontieteitä vaikeampi. Mielikuva sosiologian tärkeydestä on koko ajan voimistunut. (d1h8)

Sosiologiahan oli hyvin paljon sellainen aine, se oli itse asiassa uusi aine. Kyllä se oli traditionaalisten aineiden keskuudessa ylenkatsottu. Hyvin

paljon mitä teki siihen aikaan oli ikään kuin sosiologian puolesta. (d1h1)

Varhaisemmassa versiossa illuusio linkittyy haluun osoittaa sosiologian vahva tieteellinen kompetenssi sekä puolustaa sosiologian oikeutusta akateemisella kentällä. Sosiologia saa merkityksensä *tositieteenä*, joskin se joutuu taistelemaan muiden kenttien väheksyntää vastaan. Illuusiossa kuvastuu sosiologian rimpuilu tieteenalojen arvohierarkiassa, jolloin tässä järjestyksessä arvostetummissa ja vakiintuneemmissa asemassa olevien tieteenalojen mielletään asettavan sosiologian tieteellisyys kyseenalaiseksi. Myös maallikkonäkemyksen ja siihen sisältyvän arkitiedon sosiaalisesta todellisuudesta nähdään haastavan sosiologian tieteellisyyttä.

Sosiologian aseman kohottamiseksi tieteiden hierarkiassa sekä pyrittäessä tuottamaan näkemystä sosiologiasta vakavasti otettavana tieteenalana käytetään ensimmäisenä strategiana vertailua. Näissä vertailuissa sosiologia rinnastetaan muihin tieteenaloihin ja esitetään ”vaativampana kuin muut” eli teoreettis-metodologiselta perustaltaan vankempaan kuin muut tieteenalat. ”Koko ajan on tutkimustehtäviä, joille sosiologia antaa aseet. Olisipa sitten niin, että muutkin voisivat antaa ne” (d1h1). Muilta tieteenaloilta otaksutaan puuttuvan kyky ”tutkia syvemmällä yhteiskunnassa ja pitemmällä olevaa” ilmiökenttää. Vertailujen kautta sosiologiaa merkityksellistetään tavalla, jossa se laaja-alaisuudessaan, syväluotaavalla tutkimusotteellaan ja metodisella osaamisellaan on kovan luokan tiedettä isolla T:llä.

Toisena strategiana on erottautua sellaisista lähellä olevista kentistä, joiden koetaan olevan haitallisia sosiologian tieteellisyydelle ja sopimattomien akateemiselle arvolle. Haitalliseksi määrittäminen soveltava, teknisrationaalinen tiedontuotantotapa, joka pyrkii tarjoamaan ratkaisuja ulkoapäin asetettuihin ongelmiin. Eronteon kohteena on

etenkin suunnittelusektori, jonka tutkimukselliset lähtökohdat ovat sosiologisen ajattelutavan kanssa yhteensopimattomia.

Se pääristiriita johtui siitä, että nämä suunnittelijat halusivat yksinkertaisia ratkaisuja. He eivät pidä asioitten monimutkaistamisesta ja spekuloinnista, heille tavanomaisten ajatustapojen murtamisesta, jota taas kun sosiologi tekee tällaista työtä, niin se pitää tehtävänänsä oikeastaan sitä. (d1h10)

Tämä eronteko tuottaa kuvaa sosiologiasta tiedontuotannoltaan ylevämpänä ja syvällisempänä, sillä se ei hairahdu tekemään ”kädestä suuhun käytäntöä palvelevaa” tutkimusta suunnittelusektorin tavoin vaan määrittelee itse kysymyksenasettelunsa. Lisäksi sosiologia ottaa inhimillisen todellisuuden monimuotoisuuden lähtökohdakseen, toisin kuin todellisuuden kompleksisuutta virtaviivaistamaan pyrkivä suunnittelusektori. Eronteko on tulkittavissa pyrkimyksenä ankkuroida sosiologia tiiviimmin akateemiseen kenttään samalla kun korostetaan kentän omaehtoista, ulkopuolisten kenttien intresseistä riippumatonta tutkimuskriteerien asettamista.

Kolmantena strategiana on valita oikea, tieteellisesti selitysvoimainen tutkimusmenetelmä. Tällöin tukeudutaan kvantitatiivisiin, ”koviin” menetelmiin, sillä ”pehmeät” menetelmät ”voivat vääristää sitä yleiskuvaa”, tuottaa summittaisen tuloksen kohteestaan. Kvalitatiivisten menetelmien vaarana pidetään horjahtamista maallikkotiedon ja arkiymmärryksen puolelle, kuten seuraavasta pohdinnasta ilmenee: ”onko sitten mahdollista pelkästään niiden avulla saada enemmän aikaiseksi kuin mitä hyvät journalistit saavat” (d1h10). Eronteko tuotetaan luonnontieteisiin pohjaavien kvantitatiivisten ja humanistisilta tieteiltä lainattujen kvalitatiivisten menetelmien välille, jolloin tieteellisyys ja oikea tieteenteko saavat merkityksensä luonnontieteiden mallia mukailevissa menetelmissä.

Sosiologia huipputieteenä

Se kilpailu, että pitää tehdä sitä kansainvälistä tutkimusta, niin mä oon täysin sisäistänyt sen, ja nyt en halua että kukaan mun ohjattava tekee mitään suomeks. Pitää tehdä englanniksi referee-artikkeleita, niitä pitää tehdä, jos halua jäädä yliopistolle. (d2h10)

Pidän hyvänä systeeminä sitä että, tutkimusta tehdään kilpailurahoituksen perusteella, että meillä ei oo laiskaa rahaa. Kyllä se laadunvarmistaminen ja huippujen seulominen niin mä näen, että siinä kohtaa kilpailtu tutkimusrahoitus on oiva ja hyvä tapa. Tieteeseen kuuluu aina se kilvoittelu. Tiede ei edisty, ei tapahdu edistystä ja kehitystä ilman että me kilvoiteltais keskenämme. (d2h4)

Myöhäisemmän aineiston illuusiassa yllyke kentällä toimimiseen syntyy osallistumisesta kansainväliseen tiedepeliin. Tavoitteena on tuottaa kansainväliset laatuksiteerit täyttävää ja kilpailukykyistä huippututkimusta. Tästä seuraa se, että kentästä työnnetään ulos sellaiset elementit, jotka mielletään kentän tieteellistä laatua heikentäviksi. Oikea ja vakavasti otettava tieteellinen toiminta tapahtuu kansainvälisillä tutkimuskentillä. Ensimmäinen strategia onkin artikkelien kirjoittaminen kansainvälisiin, vertaisarvioituihin julkaisuihin. On hyvä, ettei ”jumituta johonkin yhteen kansalliseen teemaan ja kirjoiteta siitä suomeksi vuosikymmeniä. Vaan et kansainvälisyys pakottaa miettiin, mikä merkitys tällä on laajemmin, kommunikoiko tämä muun tutkimuksen kanssa” (d2h1).

Toisena strategiana on tuottaa erikoistunutta tutkimustietoa. ”Sanoisin että sosiologinen tiedon tuotanto on sirpaloitunu; pienempiin poteroihin mennään, suuntauksiin ja metodologioihin. Ihmiset entistä enemmän erikoistuu, ja entistä vähemmän on semmosia yleisosaajia. Se on vähän pakko, jos täytyy olla jollain sektorilla tosi hyvä” (d2h3). Kyse on osallistumisesta jonkin tietyn, ra-

jatun tutkimusalueen piirissä käytävään kansainväliseen keskusteluun, jolloin tavoitteena on tiedon kumuloituminen valitulla tutkimusalueella. Näillä ilmaisuilla rakennetaan käsitystä, jossa tutkimustoiminnan suuntaaminen kansainväliselle, erikoistuneelle tiedeyleisölle on välttämättömyys, mikäli mieli kilpailla huippujen joukossa. Siten tieteenalan fragmentoituminen, pirstoutuminen pienempiin tutkimusalueisiin, nähdään luonnollisena ja vääjäämättömänä kehityskulkuna eikä suuntana, joka olisi haitallinen tieteenalan olemassaololle.

Kolmantena strategiana on erottautua aiemmista sukupolvista, joille kansallisella kentällä toimimisen kuvataan olleen ”riittävää”. Tällä eronteolla pyritään vahvistamaan näkemystä aktiivisesta, dynaamisesta ja kansainvälisestä nykysosiologiasta rinnastamalla se kansalliselle kentälle ”jämhätäneeseen” edeltävän sukupolven sosiologiaan. Samalla eronteko tuottaa käsityksen sosiologian tehtävästä. ”Vanhempi sukupolvi suree sitä ja jotkut nuoremmatki, suree et me ei olla enää jotenki Kekkonen korvassa kuiskimassa sitä et mikä ois hyvä hallitusjärjestys” (d2h10). Viittauksissa 1960–1970-lukujen sosiologiaan joko todetaan sosiologian yhteiskunnallista merkitystä liioitellun tai senaikaista asemaa poliittisen päätöksenteon kupeessa ei ainakaan kaivata takaisin. Eronteolla kultakauden sosiologiaan korostetaan sosiologian tehtävää nimenomaan tieteenä sanotumalla irti tieteenalan aiemmasta tai otaksutusta sidoksesta politiikan kentän kanssa.

Eronteko politiikan kenttään tuotetaan myös nykyhetkessä nostettaessa esiin ne kentän jäsenet, joiden tutkimus tai intellektuaalinen toiminta on poliittisesti orientoitunutta. ”Sellasia muutamia nyt on olemassa, jotka haluaa olla aktiivisesti kommentoimassa poliittisista tapahtumista” (d2h10) tai ”[m]eidän väestötieteilijät, jotka tutkii kuolleisuutta ja terveyseroja ja tällasta niin niillä on hyvin vahva ja hyvin [naurahten] yksinkertainen, kristallisoitunut poliittinen *message* mitä

kaikkien pitää kuunnella ja mulla ei oo” (d2h5). Edeltävissä ilmaisuissa on kuultavissa kentän sisäinen nokittelu, jossa poliittisesti aktiiviset sosiologit kuvataan yli-innokkaina, jopa naiiveina, heidän pyrkiessään esittämään näkemyksiään poliittisista kysymyksistä. Samalla näiltä yhteiskuntapoliittisesti valveutuneilta myös unohtuu sosiologian perimmäinen, tässä illuusiossa sille määriteltävä: toimia arvoneutraalina tieteenä – ei yhteiskuntapoliittisena vaikuttajana.

Illuusiossa eri julkaisukäytännöille tuotetaan selkeä arvojärjestys, jossa kansainväliset refereartikkelit edustavat korkeaa tieteellistä laatua, kun taas muita julkaisemisen muotoja ei noteerata vakavasti otettavana tieteenä. ”Yhteiskuntahan arvostaa sellasta, joka tarttuu räväkästi ajankohtaisiin kysymyksiin, kirjoittaa niistä vetävällä tavalla ja vastaa jotenkin ajan huutoon. (...) Kylähän kansainvälisyys ja kansainvälinen julkaiseminen on akateemisissa piireissä se joka on, selvästi kaikkein, et arvostus tulee nimenomaan sitä kautta” (d2h4). Siten neljäntenä strategiana on eron tekeminen ”populaariin kirjoitteluun”: yleistajuisiin, suurelle yleisölle suunnattuihin tutkimuksiin. Mediahuomiota tavoittelevat tutkimukset kuitataan ”kevyinä”, tai ne saavat arvion ”sosiologisesti katsottuna huono kirja”. Julkaisumuotoja arvoettaessa sosiologian yleisöksi rajataan samalla akateeminen vertaisyleisö. ”Kyllä musta on myöskin tyhmää ajatella, kun kuitenkin tutkijat lukee huomattavan paljon englanninkielisiä julkaisuja, niin miks ne ei osallistuisi siihen keskusteluun, josta ne ammentaa” (d2h2). Näin ollen illuusiossa vertaiset esitetään itsestäänselvästi yleisönä, jolle sosiologia puhuu.

Politiikkailluusio

Politiikkailluusiossa tuotetaan käsitystä sosiologiasta ”yhteiskunnallisena arkkitehtuurina”, jolloin tieteenala on merkittävässä roolissa yhteiskunnan toimintojen suunnittelijana ja yhteis-

kunnallisten ongelmien ratkojana. Sosiologinen tieto on kysyttyä, koska sosiologia on hyvä vastamaan sille asetettuihin odotuksiin: tuottamaan luotettavaa tutkimustietoa poliittisen päätöksen- teon avuksi. Poliitiikkailluusio tuottaa peruskomuksen, jossa yhteiskunta ilman sosiologiaa olisi monin verroin vajavaisempi ja institutionaaliselta perustaltaan hatarampi. Varhaisemmassa aineistossa illuusio näyttäytyy *yhteiskunnallisena insinööritaitona*, myöhäisemässä *poliittisesti relevanttina tieteenä*.

Sosiologia yhteiskunnallisena insinööritaitona

Jos ajatellaan sosiologien käyttökelpoisuutta ja käyttöä, niin kyllä sosiologeja pitäis kouluttaa niin, että he kykenevät tekemään tällaista hyödyllistä hallinnollista suunnittelua palvelevaa selvittelytoimintaa. (...) Se mitä tarvittaisiin, olisi sellaista suunnittelun kannalta relevanttia tutkimusta, siis olisi niin lähellä sitä suunnittelua, että se ymmärtää mitä siellä tehdään ja pystyy seuraamaan ja olemaan kiinnostunut ihan siitä konkreettisesta työstä, mitä nämä suunnittelijat tekevät. (d1h0)

Kyllä tietysti voi olla kohtuullinen vaatimus, että sosiologisen tutkimuksen perusteella sanotaan jollakin tavalla, että mitä tämä nyt sitten merkitsee tämä tutkimus. Täytyy myöskin sanoa, että tämän väitöskirjan tekemisen aikoihin ja sen valmistuttua [tutkimuskohteessa]¹ tapahtui yhtä ja toista muutosta. En mä nyt halua väittää, että ne olisivat olleet tämän tutkimuksen ansioita suoranaisesti, mutta se on osoituksena kuitenkin siitä, että [organisaation] johdon ja ministeriön parissa pohdiskeltiin samantapaisia asioita. (d1h7)

Tässä illuusion versiossa korostuu idea sosiologiasta yhteiskunnallisena ”insinööritaitona”,

1 Hakasulkeissa olevat kohdat on karkeistettu anonyymiteetin takaamiseksi.

jolloin sosiologinen tutkimus muovautuu yhteiskunnallisia prosesseja huoltaviksi ja sujuvoitaviksi teknisiksi ratkaisuuksi: ”toimenpidesuosituksiksi” eri hallinnonaloille. Kyse on teknis-rationaalisen eli ratkaisukeskeisen ja käytäntölähtöisen tiedontuotantotavan ihannoinnista. Tutkimusongelmiksi määräytyvät kysymykset, jotka ovat kentän ulkopuolella määritelty yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. ”Se mitä oli sosiologian tutkimusta 50- ja 60- luvulla sovelletaan yhteiskunnassa aivan valtavasti. Myöskin sellaiset ihmiset, jotka eivät tiedä yhtään mitään siitä” (d1h1). Nämä ilmaukset rakentavat sosiologiasta määritelmää, jossa sen merkitys on sidottu nimenomaan sen kykyyn tuottaa yhteiskuntapolitiikkaa ohjeistavaa tutkimusta.

Tavoitteeksi asetettu ”konkreettisen yhteiskuntatutkimuksen” aikaansaaminen ilmenee ensimmäisessä strategiassa yhteistyönä tiedeillusiossa kartellun suunnittelusektorin kanssa. Näin ollen politiikkaillusiossa haastetaan samalla tiedeillusiossa ylläpidettyä ideaa itsellisestä ja puhtaan akateemisesti orientoituneesta sosiologiasta. Suunnittelusektorin mukanaolo tutkimusteossa auttaa välttämään sellaisen liian akateemisen tutkimuksen tekemisen, joka jäisi vaille toivottua käytäntökytköstä. Pyrkimyksenä on saattaa sosiologinen tutkimus lähemmäs käytäntöä. Näin ollen tiedeillusio ja politiikkaillusio välillä vallitsee selkeä näkemusero sosiologian merkityksestä ja tehtävästä.

Toinen strategia liittyy läheisesti ensimmäiseen, sillä siinä pyritään erottautumaan liian teoreettisesta, yhteiskunnalliselta arkitasolta irtaantuneesta tutkimuksesta, mikä monessa kohdin tarkoittaa eron tekemistä ”marxilaiseen kirjoitteluun”. ”Se marxilainen tutkimus eteni, siihen tuli aina uusia ja uusia asioita, ja ne alkoi olla minusta yhä vaikeampia ja kauempana konkreettisesta yhteiskuntatutkimuksesta, jota kuitenkin itse harrastan” (d1h10). Tarve

erottautua marxilaisesta tutkimuksesta selittyy suuressa määrin sillä, että radikaali ja vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä haastamaan pyrkivä teoria ei sovi yhteen politiikkaillusioidean kanssa, koska poliittista päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen on sisäänrakennettu tavoite yhteiskunnallisen konsensuksen rakentamisesta ja samalla vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen lujittamisesta.

Sosiologia poliittisesti relevanttina tieteenä

Sosiologisen tiedon tarve on yhteiskunnassa lisääntynyt selvästi. Sillon kun ite oon alottanu sosiologia oli huomattavasti akateemisempaa. Nythän me ollaan monessa kohtaa yhteiskunnallisen keskustelun – jollei nyt aina ytimessä niin yhteiskunnallinen päätöksenteko – tai meiltä kysytään. Työelämäntutkimus, teknologiatutkimus, tieteen tutkimus, nää on kaikki sellasia joissa sosiologit on selvästi aktiivisia ja yhteiskunnas vaikuttavia. Akateeminen perustutkimus on tehnyt selvästi tilaa enemmän sovelletulle ja yhteiskunnalliseen tarpeeseen vastaavalle tutkimukselle. (d2h4)

Mä arvostan sellast tutkimusta että siitä pitää olla yhteiskunnalle jotain hyötyä. Kyl mun mielest kaikilla aloilla pystyy tekee sellast tutkimusta, joka oikeesti hyödyttää yhteiskuntaa käytännössä. Ei sen välttämät tarvii olla empiiristä tutkimusta, vaikka enemmän kuitenkin arvostan empiiristä ku teoreettista tutkimusta. Hirveen paljonhan tääl on kans sitä, että ihmiset: minua ny vaan tää kiinnostaa. Ei mun mielest yhteiskunnal oo velvollisuutta maksaa sellasta tutkimusta vain sun oman kiinnostukses takia, vaan että siitä tutkimuksesta on oikeesti jotain hyötyä. (d2h3)

Politiikkaillusio myöhemmästä versiosta kuulua innostuneisuus sosiologisen tutkimuksen korkeasta kysynnästä poliittisessa päätöksenteossa, jolle sosiologisella asiantuntijatiedolla on paljon

annettavaa. ”Ounastelen että sosiologian yhteiskunnallinen merkitys nimenomaan poliittisen sosiologian mielessä voisi olla kasvussa. En tarkota sitä että sosiologian täytyy ottaa aina kantaa yhteiskunnallisesti päivänpolttaviin kysymyksiin. Mutta tavallaan se ajatus että on niin isoja haasteita edessä, että vois kuvitella sosiologeilla olevan niihin sanottavaa” (d2h8). Tässä illuusiossa sosiologia saa merkityksensä yhteiskuntapoliittisesti valppaana tieteenalana, jonka on oltava vastaanottavainen niille kysymyksille, joita sille valtakunnassa esitetään.

Ensimmäisenä strategiana on erottautua niistä, jotka eivät tee yhteiskuntaa hyödyttävää tutkimusta. Ei-hyödylliseksi tutkimukseksi määritellään tutkijan omia intentioita ja uteliaisuudenhalua palveleva, puhtaan akateemisesti orientoitunut ”*nice-to-know* -tutkimus”, jossa suhtaudutaan yliolkaisesti yhteiskunnallisen hyödyn tavoitteisiin. Utilitaristisiin periaatteisiin vedoten pidetään oikeutettuna, että tutkimusta rahoittavan yhteiskunnan on saatava tutkimukselle jakamilleen rahoille vastinetta eli sen ansaitsema ”hyöty”. Pelkkää tiedon lisääntymistä ei politiikkailluusiossa nähdä arvona sinällään, vaan sen mukaan sosiologisen tutkimuksen on oltava yhteiskuntapoliittisesti hyödyllistä ollakseen arvokasta ja legitimiä.

Toinen strategia on tehdä empiiristä, soveltavaa ja menetelmällisesti näppärää tutkimusta, kun tavoitteena on saada aikaan todellista evidenssiä poliittisen päätöksenteon tueksi. ”Tällanen tutkimusote, jossa yhdistetään kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen analyysin ja osaamisen parhaat puolet. Se ei vaadi suuria teoreettisia avauksia eikä kauhean isoa käsitteellistä pohdintaa. (...) Saa juosta tuolla puhumassa niin paljon ku jak-saa. Kunnat ja ministeriöt etummaisina” (d2h6). Samalla kun tuodaan esiin poliittiset hallintoelimet tutkimuksen yleisönä, haastetaan tiedeilluusion ihannetta, jossa tutkimuksen yleisönä

ovat nimenomaan vertaiset sekä korostetaan sosiologian roolia tieteenä ilman velvollisuutta tai halukkuutta osallistua poliittisen päätöksenteon prosesseihin.

Kuten varhaisemmassa aineistossa, sosiologian tärkeys yhteiskuntapoliittisena toimijana nousee esiin. ”Toivois et yhteiskunnassa on niin paljon viisautta että ne älyäis edelleenki rahottaa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on tärkeä ihan yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi” (d2h4). Tarttumalla poliittisesti relevantteihin tutkimusaiheisiin on myös mahdollista siepata takaisin sosiologian kultakaudenaikainen yhteiskuntapoliittinen asema.

Moraali-illuusio

Moraali-illuusiossa yllyke kentällä toimimiseen saadaan taistelusta oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta. Sosiologian tehtävänä nähdään haitallisten, ihmisten toimintaedellytyksiä epätasa-arvoistavien yhteiskunnallisten järjestysten ja rakenteiden osoittaminen. Illuusiossa tuotetaan kuvaa sosiologiasta tieteenalana, joka ei hyväksy epäoikeudenmukaisuutta eikä sen kuulu(isi) jäädä sanattomaksi epäkohtien edessä, vaan toimia kanta-aottavasti ja kriittisesti tuoden piiloon jääneet ongelmakohdat kaikkien nähtävälle. Sosiologialle kuuluu myös kansansivistyksellinen tehtävä, jolloin sen tutkimustuloksia tulee suunnata suurelle yleisölle. Varhaisemmassa aineistossa illuusio saa ilmaisunsa *kansalaisten tieteenä*, myöhäisemmässä aineistossa illuusio näyttäytyy *kesytettynä tieteenä*.

Sosiologia kansalaisten tieteenä

Aikaisemmin mä olin Parsonsin oppilapsi. Nyt olen löytänyt Marxin. Mä tajusin, että mun pitäis tehdä semmoista tutkimusta, jolla olis jonkinlaista yhteiskunnallista relevanssia. Mä tein tutkimus-

ta [tehtaalla] työnteosta ja työntekijöistä. Luin oikovedokset ja totesin, että jos joku [kunnan] asukas tai työntekijä lukisi tätä, niin ne ei todennäköisesti ymmärtäisi siitä mitään. Siitä mulle tuli sellainen tunne, että pitäisi tehdä vähän erilaista sosiologiaa. Mulla oli aikaisemmin hyvin klassinen, suoraan sanottuna amerikkalainen käsitys sosiologian ja sosiologiiden roolista; että pitäisi tehdä hyvin - mitä ne kriteerit nyt sitten ovat - tutkimusta, ja sitten kirjoitetaan artikkeli, ja seurataan kaikkia rituaaleja. Tätä mä en voi hyväksyä enää. Se on vaikuttanut siihen, että olen yrittänyt tehdä sellaisia tutkimuksia ja miettiä sellaisia ongelmia, joista mä katson, että mun mielestä voi olla jotakin hyötyä. (d1h9)

Kyllä mä tykkään, että tää [Kirja] on yhteiskunnallisesti ollut hyödyllisempi. Siinä taas oli tämä, että aina nää viikkolehdet ja naistenlehdet ihastuu mun tutkimuksiin. Joku naistenlehden toimittaja sanoi, että hänen pitäisi oikeastaan maksaa mulle provisiota, kun hän on niin paljon artikkeleita saanut sen mun kirjan avulla. (...) Mutta kyllä voi ajatella, että tämmöisellä kirjalla voi olla semmoinen merkitys, että tulee tiedostaa tämmöisiä puutteita, jotka sitten saadaan korjatuksi. (d1h3)

Varhaisemmassa aineistossa illuusio saa voimansa vahvasta moraalista latauksesta, jossa päämääränä on nostaa esiin ”inhimillisiä asenteita” ja toimia ”huonompiosaisten tutkijana”. Siten illuusiossa sosiologian tehtäväksi nähdään paremman yhteiskunnan luominen edistämällä kansalaisten tasa-arvoa. Ilmaisuja värittävät vahvat tunteet, joissa ”loukkaannutaan niiden puolesta, joilta ei ole kysytty mihin yhteiskunnassa he voivat tulla mukaan ja mihin eivät” (d16h), ollaan ”kuohuksissa” ja todella ”taistellaan liberalismien puolesta”. Tutkimusten kautta pyritään puolustamaan ”työläisiä” ja ”kommunisteja” sekä kohentamaan naisten asemaa.

Ensimmäisenä strategiana on erottautua ortodoksisista tietentekijöistä, joille tieteen sään-

töjen tunnontarkka noudattaminen on itsetar koitus ilman, että tutkimustiedolla pyrittäisiin saamaan aikaan resonanssia niissä ihmisissä, joita tutkimus koskee. Kyse on myös sosiologisen tiedon kansantajuistamisesta, jotta tieto välittyisi kohteelle. Tavoitteeksi asetettu ”yhteiskunnallinen hyöty” tai ”yhteiskunnallinen relevanssi” saa tässä illuusiossa merkityksensä kansalaisten elinoloja edistävässä tutkimuksessa. Yksiselitteisenä ajatuksena on, että sosiologia kuuluu kaikille - ei vain tiedeyhteisölle. Sen tulokset on saatettava kansalaisten hyödyksi suoraan ilman valtiovallan tai poliittisten päätöksentekojen väliintuloa.

Sosiologian missiota kansalaisten tieteenä toteutetaan jalkautumalla yhteiskuntaan. Toisena strategiana on siten toiminta julkisen intellektuellin roolissa, jossa pyritään nostamaan yhteiskunnallisia epäkohtia julkiseen tietoisuuteen ja panemaan alulle kriittistä keskustelua.

Lehdistö käytti siihen suhteellisen paljon palstatilaa. Siihen vaikutti sekä väikkäri että luultavasti ihan yhtä suuressa määrin lektio, jossa oli tietynlainen reformiehdotus. Se oli ehkä kriittiseltä potentiaaliltaan kovempi kuin väitöskirja. (d1h3)

Repertuaari julkisen intellektuellin roolissa toimimiselle esitetään moninaisena. ”En mä ollut [yhdistyksen] hallituksessa, mutta kyllä mä kävin paljon, pidin esitelmiä ja olin työryhmissä mukana. Se oli oikein antoisaa. Siinä saattoi yhdistää tutkimuksen ja vähän tätä vaikuttamista” (d1h5). Ilmaisut tuottavat näkemystä, jossa yhteiskunnallinen vaikuttaminen ei rajaudu pelkästään tutkimusjulkaisujen kirjoittamiseen, vaan yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavina toimivat myös populaaritekstien kirjoittaminen, julkiset esiintymiset ja haastattelujen antaminen.

Kolmas strategia on valaa teoreettinen perusta Marxiin. Marx tarjoaa vastineen ”porvarilli-

selle sosiologialle” sekä välineet ”porvarillisen herruuden legitiimiyden ehtojen tutkimiselle”, joilla vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä voidaan arvioida kriittisesti osoittamalla porvarillisesta yhteiskuntajärjestyksestä kumpuavat epäkohdat. Illuusiossa tavoitellaan muutosta ”luutuneisiin asenteisiin”, mikä tarkoittaa haitalliseksi koettujen rakenteiden murtamista tai vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän radikaalia uudelleen järjestämistä. Tässä uudelleen järjestämisessä marxilaisilla tulkinnoilla on keskeinen rooli. Moraali-illuusiossa sitoutuminen marxilaiseen tutkimukseen synnyttää ilmeisen jännitteen suhteessa politiikkailluusiioon, jossa Marx-orientoitunut tutkimus tuomittiin korkealentoisen teoreettisena ilman yhteyttä todellisiin yhteiskuntapolitiittisiin kysymyksiin. Moraali- ja politiikkailluusioiden vastakkainen suhtautuminen marxilaisiin tulkintoihin toimii esimerkkinä illuusioiden arvolähtökohtien eroista: kun politiikkailluusiiossa pyritään luomaan aineksia vallitsevan järjestyksen kehittämiseen, moraalilluusiiossa halutaan kaataa vallitseva yhteiskuntajärjestys tasa-arvoisemman yhteiskunnan aikaansaamiseksi.

Sosiologia kesytettynä tieteenä

70-luvulla saattoi olla niin, että Helsingin Sanomissa käytiin viikkotolkulla keskustelua yhdestä Sosiologia-lehden artikkelista, jossa paljastettiin että oikeuslaitos ei toimi [huokaa] tasapuolisesti suhteessa erilaisiin nuoriin rikoksenteekijöihin vaan, taustaltaan alemmasta asemasta kotoisin olevat nuoret saa ankarampia rangaistuksia. Se oli semmosta aikaa. Jos joku nyt julkaisi tällasen artikkelin, se uppois syvään hiljasuuteen. Mä oon ollu mukana katsomassa, kuinka Hesari ei värähäkään tilanteessa, jossa kerrotaan, että julkisen terveydenhuollon suoritusaso on heikentynyt niin, että alimman tuloviidenneksen riski kuolla semmoseen tavalliseen kansantautiin on kasvanut viimeks kuluneiden 15 vuoden aikana viisin-

kertaisesta neljätoistakertaseks. Ei se oo uutinen. Sen sijaan se on uutinen jos löydetään joku uus historiallinen dokumentti tai historiantutkija kirjottaa uudenlaisen tulkinnan sodista tai Kekko-sesta. Tässä suhteessa, ku yhteiskunnallinen tilaus kohdistuu nyt toisin, se on heikentänyt sosiologian asemaa hyvin voimakkaasti. (d2h6)

Kyllähän sosiologit turhan kesyjä juttuja kirjotellaan ja tutkii, et varmaan skarppaamisen varaa olis. Et jos ajatellaan, ni kyllähän se nyt jotain kertoo et ei semmosia Tandem tai Metelitutkimuksen tapasia kohuja oo syntynyt. Aikalailla vähättelemättä sitä että kriittistä tutkimusta tehdään niin varmaan sillä alueellakin olis skarppaamisen varaa. Mut sitte muuten niin ei se sosiologian yhteiskunnallinen vaikuttavuus nyt kovin kaksista tällä hetkellä oo. (d2h7)

M yöhäisemmässä aineistossa moraalilluusiosta esiintyy merkkejä, mutta se hädin tuskin erotuu, ja ilmaukset ovat nostalgisesti virittyneitä. Ilmaukset rakentavat kuvaa flegmaattisesta sosiologiasta, jonka rooli yhteiskuntakriittisenä epäoikeudenmukaisuuksien esille nostajana on jäänyt menneeseen aikaan. Aika, johon muistoissa palataan, on 1970-luku, jolloin sosiologialla tuntui sekä olevan tilaisuus että kanttia sanoa yhteiskunnallisesti kuohuttavia asioita. Sen sijaan nykysosiologiaa ilmentävät pikemminkin huokaukset. Esimerkkeinä esitellyt Tandem- ja Meteli-tutkimukset tulevat samalla liittäneeksi kriittisen sosiologian marxilaiseen tutkimusperinteeseen. ”Sosiologit oli sellasii, jotka osallistuvaikkapa julkiseen keskusteluun ja oli asioista jotain mieltä. Mun mielest sosiologia on nyt tosi paljo marginalisoitunu” (d2h3). Syyttävä katse suunnataan myös kohti omaa kenttää, sillä sosiologian todetaan laiminlyöneen tehtävänsä yhteiskuntakriittisenä tieteenalana. Erottautuminen ”kesystä” nykysosiologiasta ja identifioituminen kultakauden ”rohkeaan” ja suorasanaiseen sosiologiaan on strategia, jolla sosiologian moraalista

tavoitetta kuitenkin idean tasolla pidetään yllä. Silti huomiot kentän näkymättömyydestä osana yhteiskunnallista keskustelua ilmaistaan lakonisesti ilman, että yhteiskunnallisen agitaattorin roolin palauttamiseksi ryhdyttäisiin varsinaisiin toimenpiteisiin.

k: Mites sosiologian yhteiskunnallinen rooli ja merkitys niin onks siinä, tapahtunu muutoksia?

v: Viime aikoina, vai? Joo jos 60-luvult puhutaan niin kyl on joo. Mut ei siinä ihan viime aikoina mun mielestä oo, ei me olla mitenkään, yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä. (d2h9)

Olenaisena strategiana olisi edelleen toimia aktiivisesti mediassa, mutta esteeksi tälle luetaan itse mediakenttä uutistekstien portinvartijana. Ilmauksissa tuodaan esiin, kuinka media valikoi uutisaiheiksi ”elämäntapaan ja tämmösiin liittyviä”, harmittomampia tiedeuutisia, mutta jättää huomiotta ”kovaa epäoikeudenmukaista rakenteellista väkivaltaa” sisältävät tutkimukset. Myös poliittisen vallan kentän esitetään olevan vastahankainen sosiologian sanomalle. Tämän todetaan johtaneen siihen, että muut tieteenalat, kuten taloustieteet ja historia, ovat ottaneet ja saaneet sosiologian paikan yhteiskunnallisesti arvovaltaisina tieteinä. Lisäksi kansainvälistä, englanninkielistä julkaisemista priorisoivan tiedepolitiikan nähdään sulkevan sosiologialta väylän lähestyä tavallisia kansalaisia. ”Jos se menee siihen et suomeks kirjoitetaan vähemmän ja yhä enemmän englanniksi ni kyllähän se nyt sit lisää tätä tieteen vieraantumista kun toi lukeminen ei muutenkaan oo niin ihmeellistä. Yhteiskuntatieteet kuitenkin on myös kansallinen tiede ja sillä on tietty kansallinen tehtävä” (d2h7). Samalla tavoin kuin varhaisemmassa versiossa myös tässä tuotetaan kuvaa sosiologiasta *kaikille* kuuluvana tieteenalana, jonka yhteiskuntatieteenä tulisi toteuttaa kansansivistystehtävää. Tätä tarkoitusta vastaan nykyiset tutkimuksen laadunarvioinnin kriteerit asettuvat.

Ilmauksissa kuuluu pettymys sosiologian kenttään ja sen vähäeleisyyteen yhteiskunnallisten epäkohtien edessä. Ilmaukset myös paljastavat turhautumisen sitä asiantilaa kohtaan, että illuusion toteuttamiselle varattujen strategioiden käyttäminen ei muiden kenttien dominoidessa, eikä myöskään sosiologian kentän sisäisten arvostusten vuoksi, tule enää aiemmassa määrin kyseeseen. Etenkin suhteessa tiedeilluusion syntyy selkeä vastakkainasettelu. Ensinnäkin tiedeilluusion pyrkimys korostaa sosiologian tehtävää nimenomaan tieteenä pysyttäytymällä etäällä yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta on vastakkainen moraalilluusion päämäärille. Toiseksi tiedeilluusiosta julkaisemiseen sisältyvä arvoasetelma, jossa kansainvälinen vertais yhteisö on määritelty ainoaksi oikean tieteen areenaksi, tuottaa selvän ristiriidan illuusioiden välille. Kansallinen, yleistajuinen tai suurta yleisöä tavoitteleva tiedejulkaiseminen, joka edistäisi moraalilluusion päämääriä, sijoitetaan tiedeilluusiosta vahvasti toisarvoiseen asemaan. Moraalilluusion tavoin politiikkailuusiosta tutkimukset halutaan ulottaa akateemisen kentän ulkopuolelle, koska pelkkä tiedeyhteisölle julkaiseminen ei palvele yhteiskunnallisen hyödyn ideaa. Kuitenkin samoin kuin varhaisemmassa aineistossa, näiden illuusioiden toiminnan lähtökohdat ovat erilaiset: kun politiikka-illuusiosta pyritään korjaamaan yhteiskunnallisia epäkohtia lainsäädännön kautta, moraalilluusiosta halutaan olla suorassa vuorovaikutuksessa tutkimuskohteena olevien kanssa pyrkien parantamaan näiden asemaa välittömästi.

Illuusiot sosiologian kentällä

Analyyysin tuloksena molemmista aineistoista erottui kolme illuusiota: tiedeilluusion, politiikkailuusion ja moraalilluusion, joskin ne esiintyivät aineistoissa eri tavalla. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut kunkin illuusion keskeiset strategiat ja niiden eri ajalliset versiot:

Sosiologian illuusiot

	1979–81	2012–14
TIEDEILLUUSIO	Tositiede vertailu: ”sosiologia vaativampaa kuin muut” oikean tieteellisesti selitysvoimaisen tutkimusmenetelmän valinta erottautuminen teknis-rationaalisesta tieteestä	Huipputiede kansainvälisten journaaliartikkelien kirjoittaminen erikoistuminen tietylle, rajatulle tutkimusalueelle erottautuminen kansalliselle kentälle juuttuneesta sosiologiasta erottautuminen populaarista kirjoittelusta
POLITIIKKAILLUUSIO	Yhteiskunnallinen insinööritaito yhteistyö suunnittelusektorin kanssa erottautuminen marxilaisesta kirjoittelusta	Poliittisesti relevantti tiede soveltava tutkimus erottautuminen ei-hyödyllisestä tutkimuksesta
MORAALI-ILLUUSIO	Kansalaisten tiede jalkautuminen yhteiskuntaan marxilainen tutkimus erottautuminen ortodoksisesta tieteenteosta	Kesyttetty tiede nostalgia huokausten sosiologia

Tiedeillusion ajallinen peilaus osoitti, kuinka sosiologia on muuttunut akateemisesta asemastaan epävarmasta omanarvontuntoiseksi tieteenalaksi. Tämä ilmenee sosiologian ylivertauksuutta korostavien rinnastusten puuttumisena myöhäisemmästä aineistosta, jossa ei enää koeta tarpeelliseksi pönkittää tieteenalan itsetuntoa sen erityislaatua ja erinomaisuutta korostavin vertailuin. Sen sijaan myöhäisemmässä aineistossa huomio kohdistetaan etupäässä kentän sisäisten laatuksien ylläpitoon. Varhaisemmassa aineistossa legitimitietekamppailua käydään pitkälti kentän ulkorajoilla tuottamalla erontekoja, joiden päämääränä on parantaa sosiologian asemaa tieteen hierarkiassa sekä pyrkiä vahvistamaan sen itsellisyttä ja autonomisuutta suhteessa muihin kenttiin. Tässä illuusiossa yhteisesti jaettua on sosiologian edistäminen puhtaan akateemisena tieteenä, mikä merkitsee erottautumista tieteelliselle legitimitietelle arveluttaviksi katsotuista elementeistä, kuten yhteiskuntapoliittisesti orien-

toituneesta tutkimuksesta, arkitiedosta, populaarijulkaisemisesta tai soveltavasta tutkimuksesta.

Politiikkailluusiosta keskiössä on tehdä tutkimusta, joka tuottaa tietoa poliittisen päätöksenteon ja toimeenpanon tueksi. Käytetyt strategiat ovat hyvin yhteneväisiä. Varhaisemmassa aineistossa kuuluu haastattelujakohtana vallinneiden vahvojen marxilaisvaikutteiden läsnäolo ja tarve niistä erottautumiseen sekä suunnittelusektorin merkitys yhteistyötahona. Sen sijaan myöhäisemmässä aineistossa tutkimuksen yhteiskunnallisen hyödyn ja poliittisen relevanssin painottaminen heijastavat vallitsevan tiedepolitiikan sanastoa. Kummassakin aineistossa uskotaan vahvasti sosiologian yhteiskuntapoliittiseen merkitykseen.

Moraali-illusion tarkastelu osoitti, kuinka varhaisemman aineiston voimakkaat tunneilmaisut ja taistelu tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta ovat vaihtuneet myöhäisemmän aineiston

voimattomiin huokauksiin. Siinä missä varhaisemmasta aineistosta välittyi aktiivinen toiminta illuusion ympärillä, myöhäisemmässä aineistossa strategioiden toteuttamiselle ei näytä löytyvän kentällä tilaa. Sen sijaan myöhäisemmässä aineistossa haikaillaan sosiologian kultakauden perään, jolloin sosiologia oli halukas ja kykenevä nostamaan esiin yhteiskunnassa vallitsevat epätasa-arvoistavat rakenteet.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olen esittänyt, millaisten illuusioiden pohjalta sosiologian kentän eliitti hahmottaa ja legitimoii omaa tieteenalaansa. Bourdieulaista viitekehystä soveltaen olen lukeut aineistosta esiin niitä konflikteja ja vastakkainasetteluja, joita syntyy kamppailtaessa legitiimin sosiologian määritelmästä. Tämän rajatun aineiston valossa illuusioiden tarkempi erittely eri ajalle ominaisiin diskursiivisiin ilmauksiin näytti, että tiede- ja politiikkailluusio edustavat kentällä jatkuvuutta. Ne ovat siirtyneet varhaisemman aineiston edustamasta sosiologiasta myöhäisemmän aineiston sosiologiaan joltain osin muuttuneina, hieman erilaisin strategioin, mutta niiden olemassaolo ja elinvoima kentällä tulevat kiistatta esiin. Moraali-illuusio toki esiintyy myöhäisemmässä aineistossa, mutta vahvasti laimentuneena, menneeseen jääneenä, vailla viittaushoitoja nykyisyyteen saati tulevaan.

Varhaisemmassa aineistossa syntyi vastakkainasettelu tiedeilluusion ja politiikkailluusion välille. Kun politiikkailluusiosta vannottiin sosiologisen tiedontuotannon ratkaisukeskeisyyden ja yhteiskuntapoliittisen sovellettavuuden nimeen ja haluttiin liittoutua suunnittelusektorin kanssa, tiedeilluusiosta pyrittiin nimenomaan kaihtamaan käytäntöä palvelevaa tutkimusta lyömällä kiilaa sosiologian ja suunnittelusektorin väliin. Bourdieulaissittain tulkiten tiedeilluusiosta koettiin tärkeäksi turvata kentän autonominen, val-

tionhallinnon ongelmanasetteluista vapaa tieteellinen toiminta (Albert & Kleinman 2011, 270; Bourdieu 1999, 36). Myöhäisemmässä aineistossa tiede- ja politiikkailluusion välillä on edelleen jännite, mutta se on saanut uusia muotoja. Kumpikin illuusio on säilyttänyt asemansa ja esiintyy vahvana. Tämän aineiston perusteella kamppailussa kentän symbolisesta vallasta tiedeilluusion mukaisella toiminnalla on hegemoninen asema sen vahvan eksistenssin perusteella.

Myös politiikka- ja moraali-illuusio ovat jännitteissä suhteessa keskenään. Niin varhaisemmassa kuin myöhäisemmässäkin aineistossa moraali-illuusio pohjautuu haluun toimia kriittisenä äänenä ja nostaa esiin yhteiskunnan rakenteellisia epäkohtia, kun taas politiikkailluusio on kiinnittynyt poliittisen hallinnan kysymyksiin. Mikäli politiikka- ja moraali-illuusion jännitteisyys tulkitaan kaksinkamppailuksi paikasta hegemonisen tiedeilluusion rinnalla, näyttää kädenvääntö illuusioiden välillä kääntyneen politiikkailluusion voiksi. Tämän artikkelin valossa voisi jopa väittää, että moraali-illuusion radikaalius on sosiologian eliitillä liudentunut politiikkailluusion poliittisesti riippumattomaksi asiantuntijatiedoksi.

Havainto moraali-illuusion vaihteesta myöhäisemmässä aineistossa on erityisen merkityksellinen, kun sitä tarkastellaan vasten tieteenalan aiempaa mainetta emansipatorisena tieteenä. Havainto kutsuu esiin Bourdieun idean kentän ja sitä ympäröivän yhteiskunnan homologisesta suhteesta, jossa kentän arvostuksiin suodattuvat yhteiskunnassa vallitsevat arvot (Hess 2011, 335). Moraali-illuusion heikentyminen olisi tämän perusteella suorassa suhteessa uusliberalististen aatteiden nousun kanssa. Poliitiikkailluusion voimakas asema kentällä moraali-illuusion nähden tuo tähän tulkintaan lisävalaistusta. Koska politiikkailluusiosta halutaan täyttää yhteiskunnan tiedontarpeita eli tuottaa eri hallinnonsektoreita palvelevaa asiantuntijatietoa, kietoutuvat uusli-

beralistisen hallinnan periaatteet hienovaraisesti tutkimusten ongelmanasetteluihin (Miller & Rose 2010). Tässä artikkelissa esiin noussut, huomionarvoinen yksityiskohta on aineistossa esiintyvä käsitteellinen vaihdos: kun varhaisemmassa aineistossa ”yhteiskunnallisesti hyödyllinen” tai ”yhteiskunnallisesti relevantti” kuului moraali-illuusion, kuuluvat hyödyn ja relevanssin käsitteet nyt politiikkailluusion sanastoon.

Myöhäisemmän aineiston luenta paljasti myös, kuinka tiedeilluusiota hylkii poliittisesti kantaaottavaa tai suurta yleisöä tavoittamaan pyrkivää tutkimusta asettaen ne edustamaan ”ei vakavasti otettavaa” tieteentekemistä. Tämänkaltainen hierarkia puuttui varhaisemman aineiston tiedeilluusiosta. Bourdieu on suorasukaisesti todennut tiede-eliitin jäsenten joukossa olevan niitä, jotka vetoavat tieteen neutraaliuteen halutessaan pysytellä norsunluutornin suojissa (Bourdieu 2003, 18–19). Vaikka tiedeilluusiosta ei olisikaan kyse norsunluutorniin piiloutumisesta, selvää kuitenkin on, että kentän toimintaa arvotetaan tavalla, jossa moraali-illuusiiovetoiselle tutkimukselle ei tarjota legitimejä kanavia. Myöskään nykyinen tutkimusrahoituspolitiikka ei noteeraa kansalaisyhteiskuntaan suuntautunutta tutkimusta, vaikka kentällä sen arvo tunnustettaisiinkin (Alatalo, Kunelius & Muhonen 2014, 142).

Myöhäisemmän aineiston tiedeilluusiosta esitetty malli legitimiä tiedontuotannosta on selkeä. Kansainväliset refereearikkelit ovat se julkaisukanava, jolla tieteellinen kompetenssi osoitetaan. Tästä poikkeamalla asettuu vastahankaan vallitsevan trendin kanssa (vrt. Alatalo 2005). Tutkiessaan kanadalaisia sosiologian professoreja kahdella eri ajanjaksolla Mathieu Albert (2003) päätyi toteamaan, että tieteenalan institutionalisointuminen yhdessä tiedepoliittisen ohjauksen kanssa olivat kapeuttaneet aiemmin hyvinkin pluralistista sosiologista tutkimusta. Tämän pohjalta voidaan kysyä, onko suomalaisessa sosio-

logiassa tapahtumassa vastaavanlainen muutos. Kapeneeko käsitys legitimiä sosiologiasta tiedepoliitiikan ja varhaisempaan aineistoon nähden vahvemman institutionaalisen aseman vaikutuksesta?

Illuusioiden rinnastettavissa Michael Burawoyn (2005) erilaisia sosiologian tiedontuotannon tapoja hahmottelevaan typologiaan, jossa sosiologinen tiedontuotanto on jaoteltu professionaaliseen, kriittiseen, poliittiseen ja julkiseen sosiologiaan. Typologiaa voidaan soveltaa tässä siten, että tiedeilluusiota rinnastuu tieteen kehittämiseen ja tiedeyhteisöä ensisijaisena yleisönään pitävään professionaaliin sosiologiaan, politiikkailluusion vastatessa oletettavasti poliittisia päättäjiä yleisönään pitävää ja poliittisiin päätöksentekoprosesseihin tutkimustuloksia suuntaavaa poliittista sosiologiaa. Varhaisemman aineiston moraali-illuusiota on aktiivisella yhteiskunnallisella osallistumisellaan varsin yhtäläinen Burawoyn julkisen sosiologian idean kanssa. Ilmeinen muutos varhaisempaan aineistoon nähden on se, että myöhäisemmässä aineistossa julkisen sosiologian kaltaiselle toiminnalle ei ole kentällä tilaa.

Helen Colley (2012, 12) on todennut illuusion käsitteen tarjoavan tilaisuuden tarkistaa kentällä harjoitettavan pelin sääntöjä. Erityisen kirkaasti pelin säännöt tulevat esiin tilanteessa, jossa toimijat kokevat vastoinkäymisiä tai epäonnistuvat illuusion edistämiseksi. Myös tässä artikkelissa illuusion käsite on avannut näkymän pelin sääntöihin ja sääntömuutoksiin ajallisen pelin välityksellä. Erityisen selvästi pelin sääntöjen muuttuminen tulee esille myöhäisemmässä aineistossa pessimismistä ja ponnettomuutta ilmaisevan moraali-illuusion kohdalla.

Artikkelin johdannossa esitetty huomautus sosiologian fragmentoitumisesta tavalla, joka on sulattanut sosiologialta sen ytimen, ei tämän analyysin tulosten perusteella saa tukea. Koska sosiologian

kentältä voidaan lukea kolme illuusiota eli kolme erilaista tapaa hahmottaa sosiologian oikeutusta, ei voida väittää sosiologian olevan vailla yhteisesti tunnustettuja arvostuksia ja päämääriä. Illuusioiden tuovat siten esiin jatkuvuutta kentällä. Toisaalta sama ajatus voidaan kääntää toisin päin. Eri illuusioiden yhtäaikainen olemassaolo myös varhaisemmassa aineistossa ei tue ajatusta, että sosiologian kenttä olisi ollut aiemmin huomattavasti yhtenäisempi ja vähemmän fragmentoitunut kuin nykypäivänä. Kuten Kirsti Lempiäinen (2003, 173) on kiteyttänyt, Bourdieun kenttäteorian yksi pääteelmä on, että kentät uusiutuvat toiminnassaan. Siksi – huolimatta kentän legitimizeettikamppailuista – kenttä säilyy.

Kirjallisuus

- AALTOJÄRVI, INARI, ILKKA ARMINEN, OTTO AURANEN & HANNA-MARI PASANEN. 2008. "Scientific productivity, web visibility and citation patterns in sixteen Nordic sociology departments." *Acta Sociologica* 51:1, 5–22.
- ALASTALO, MARJA. 2005. *Metodisuhdanteiden mahti: lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000*. Tampere: Vastapaino.
- ALASTALO, MARJA, RISTO KUNELIUS & REETTA MUHONEN. 2014. "Evidenssiä eliitille ja kansainvälistä huipputiedettä? Tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvastot tiedepolitiikan resursseina." Teoksessa *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*, toim. Reetta Muhonen & Hanna-Mari Puuska. Tampere: Vastapaino, 119–149.
- ALASUUTARI, PERTTI. 2010. "The rise and relevance of qualitative research." *International journal of social research methodology* 13:2, 139–155.
- ALBERT, MATHIEU. 2003. "Universities and the market economy: The differential impact on knowledge production in sociology and economics." *Higher Education* 45:2, 147–182.
- ALBERT, MATHIEU & DANIEL LEE KLEINMAN. 2011. "Bringing Pierre Bourdieu to science and technology studies." *Minerva* 49:3, 263–273.
- ARO, JARI. 1999. *Sosiologia ja kielenkäyttö: retoriikka, narratiivi, metafora*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- BECK, ULRICH. 2005. "How not to become a museum piece." *The British Journal of Sociology* 56:3, 335–343.
- BERGER, PETER & THOMAS LUCKMANN. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus
- BOURDIEU, PIERRE. 1988. *Homo academicus*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE, & JOHN B. THOMPSON. 1991. *Language and symbolic power*. Toimitus ja johdanto John B. Thompson. Oxford: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE, & LOÏC J. D. WACQUANT. 1992. *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1998. *Practical reason: On the theory of action*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, PIERRE. 1999. "The specificity of the scientific field." Teoksessa *The Science Studies Reader*, toim. Mario Biagioli. New York: Routledge, 31–50.
- BOURDIEU, PIERRE. 2003. *Firing back: Against the tyranny of the market 2*. London: Verso.
- BURAWOY, MICHAEL. 2005. "For public sociology." *American sociological review* 70:1, 4–28.
- CONNELL, RAEWYN. 2000. "Sociology and the World Market Society." *Contemporary Sociology* 29:2, 291–296.
- COLLEY, HELEN. 2012. "Not learning in the workplace: austerity and the shattering of illusion in public service work." *Journal of Workplace Learning* 24:5, 317–337.
- EVANS, MICHAEL S. 2009. "Defining the public, defining sociology: hybrid science-public relations and boundary-work in early American sociology." *Public Understanding of Science* 18:1, 5–22.
- FUHRMAN, ELLSWORTH & ERKKI KAUKONEN. 1988. "On the circulation and legitimation of social science knowledge: The case of Finnish sociology." *Social Epistemology* 2:1, 43–59.
- GORDON, TUULA & ELINA LAHELMA. 2004. "Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus." Teoksessa *Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia*, toim. Risto Alapuro & Ilkka Arminen. Helsinki: WSOY, 97–111.
- GOULDNER, ALVIN W. 1970. *The coming crisis of western sociology*. New York: Basic.
- HESS, DAVID J. 2011. "Bourdieu and Science Studies: Toward a Reflexive Sociology." *Minerva* 49:3, 333–348.
- HOLMWOOD, JOHN. 2010. "Sociology's misfortune: disciplines, interdisciplinarity and the impact of audit culture." *The British journal of sociology* 61:4, 639–658.
- JOKINEN, ARJA, KIRSI JUHILA & EERO SUONINEN. 1999. *Diskursianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- KAUKONEN, ERKKI, PERTTI RAUTIO & PERTTI SUHONEN. *Suomalaisten sosiologien haastatteluja 1978–1981* [elektroninen aineisto]. FSD2775, versio 1.0 (2014-08-23). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2014.
- KAUKONEN, ERKKI. 1984. "Suomalainen sosiologia tieteen tutkimuksen valossa." *Sosiologia* 21:2, 128–138.
- KAUKONEN, ERKKI. 1990. *Theory, dynamics and policy of science: science studies from a small country perspective*.

- Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- KEKÄLE, JOUNI. 1999. "Preferred patterns of academic leadership in different disciplinary (sub) cultures." *Higher Education* 37:3, 217-238.
- KLOOT, BRUCE. 2009. "Exploring the value of Bourdieu's framework in the context of institutional change." *Studies in Higher Education* 34:4, 469-481.
- KROPP, KRISTOFFER & ANDREAS BLOK. 2011. "Mode-2 social science knowledge production? The case of Danish sociology between institutional crisis and new welfare stabilizations." *Science and Public Policy* 38:3, 213-224.
- KUULA, ARJA. 2011. *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- LAMPINEN OSMO. 2002. "Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen asema hallinnossa ja päätöksenteossa." *Tiedepolitiikka* 27:2, 15-21.
- LARSSON, ANNA & PER WISSELGREN. 2006. "The historiography of Swedish sociology and the bounding of disciplinary identity." *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 42:2, 159-176.
- LAU, RAYMOND W. 2004. "Habitus and the Practical Logic of Practice: An Interpretation." *Sociology* 38:2, 369-387.
- LAW, JOHN & JOHN URRY. 2004. "Enacting the social." *Economy and society* 33:3, 390-410.
- LEMPIÄINEN, KIRSTI. 2003. *Sosiologian sukupuoli: tutkimus Helsingin ja Tampereen yliopistojen sosiologian kurssikirjoista*. Tampere: Vastapaino.
- LEPENIES, WOLF. 1988. *Between literature and science: The rise of sociology*. Cambridge: University Press.
- MANICAS, PETER T. 2003. "The social sciences: who needs 'em?" *Futures* 35:6, 609-619.
- MCLAUGHLIN, NEIL, LISA KOWALCHUK & KERRY TURCOTTE. 2005. "Why sociology does not need to be saved: Analytic reflections on public sociologies." *The American Sociologist* 36:3-4, 133-151.
- MILLER, PETER & NIKOLAS ROSE. 2010. *Miten meitä hallitaan*. Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- OSSEWAARDE, MARINUS. 2007. "Sociology back to the publics." *Sociology* 41:5, 799-812.
- PIRTTILÄ, ILKKA & JAAKKO NUOTIO. 2000. "Changing Professional Ideologies in Finnish Sociology." Teoksessa *Ideology and the social sciences*, toim. Graham Kinloch & Raj P. Mohan. Westport CT.: Greenwood Press, 51-62.
- PUURONEN, VESA. 2005. "Suomalaisen sosiologian paradigmoja 1960-luvulta nykypäivään." *Sosiologia* 42:1, 50-62.
- ROWLANDS, JULIE & SHAUN RAWOLLE. 2013. "Neoliberalism is not a theory of everything: a Bourdieuan analysis of illusio in educational research." *Critical Studies in Education* 54:3, 260-272.
- SAVAGE, MIKE & ROGER BURROWS. 2007. "The coming crisis of empirical sociology." *Sociology* 41:5, 885-899.
- STOLTE-HEISKANEN, VERONICA. 1992. "Sosiologia vakiintuneena tieteenä." Teoksessa *Suomalaisen sosiologian historia*, toim. Risto Alapuro, Matti Alestalo, Elina Haavio-Mannila, Erik Allardt, Pekka Haatanen, Antti Eskola & Veronica Stolte-Heiskanen. Helsinki: WSOY, 287-330.
- TURNER, STEPHEN. 2007. "Public sociology and democratic theory." *Sociology* 41:5, 785-798.
- TÖTTÖ, PERTTI. 1989. *Sosiologia teoriana modernista yhteiskunnasta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- VALKONEN, JARNO. 2014. "Sosiologiaa eheyttämässä." *Sosiologia* 51:3, 290-291.
- WIDIN, JACQUELINE. 2010. *Illegitimate Practices: Global English Language Education*. Bristol: Multilingual Matters.
- YLIJOKI, OILI-HELENA. 1998. *Akateemiset heimokulttuurit*. Tampere: Vastapaino.
- YOUNG, CRISTOBAL. 2009. "The emergence of sociology from political economy in the United States: 1890 to 1940." *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 45:2, 91-116.

JULKAISU

II

What counts as ‘good sociology’? Conflicting discourses on legitimate sociology in Finland and Sweden

Hokka, Johanna

Acta Sociologica 2018, 62(4): 357–371.
<https://doi.org/10.1177/0001699318813422>

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

What counts as ‘good sociology’? Conflicting discourses on legitimate sociology in Finland and Sweden

Acta Sociologica
1–15© The Author(s) 2018
Article reuse guidelines:sagepub.com/journals-permissions

DOI: 10.1177/0001699318813422

journals.sagepub.com/home/asj**Johanna Hokka**

TaSTI, Faculty of Social Sciences, University of Tampere, Finland

Abstract

This qualitative study explores how sociology is legitimated among established Finnish and Swedish sociology professors, who are conceived as a scientific elite. Drawing on a Bourdieusian framework, the analysis traces the discourses that define legitimate sociology in these two national contexts, and the relations between those discourses. While the scientific elite of Finnish and Swedish sociology share four discourses – the Excellence, Humboldtian, Emancipatory and Policy discourses – the relative value of each differs between the different national contexts. The Excellence discourse dominates in the Finnish data, while the Humboldtian discourse is dominant in the Swedish data. The emphases on the other two discourses also vary: in Finnish interviews, the Policy discourse holds a strong position, while the Emancipatory discourse is articulated only with nostalgia; in Swedish interviews, the Emancipatory discourse is strong and the Policy discourse is weak. The results show that different national contexts produce variations in sociology’s internal dynamics.

Keywords

Bourdieu, field, legitimate sociology, professors, scientific elite

Introduction

There is growing concern about how sociology will survive the university system’s increasing marketisation. These concerns have been aired in sociology’s ‘crisis’ debates and range from anxieties about its disciplinary coherence to concerns about the integrity of its object, to discussions of the value and purpose of sociological knowledge. The most recent high-profile debate on the discipline’s future was ignited by Burawoy’s (2004) manifesto for public sociology, in which he claimed that sociology had lost

Corresponding Author:

Johanna Hokka, TaSTI, Research Centre for Knowledge, Science, Technology and Innovation Studies, University of Tampere, Kalevantie 4, 33100 Tampere, Finland.

Email: johanna.hokka@uta.fi

its identity because it had neglected its moral commitments and impetus. According to Burawoy, if sociology is to thrive it must embrace public engagement and actively participate in social and political debates, in interaction with civil society. His critics argue that sociology should be conceived first and foremost as a scientific enterprise. Therefore, it should produce value-neutral knowledge, without interfering in value-laden activity (Abbott, 2007; Tittle, 2004; Turner, 2005). Ultimately, the issue at stake is the conception of legitimate sociology. By examining how legitimate sociology is defined by eminent Finnish and Swedish professors of sociology, this study provides new insights for this debate.

Alarm about the state of sociology is almost as old as the discipline itself. According to Lepenies (1988), sociology occupies a precarious academic position as a 'third culture' oscillating between the natural sciences and the humanities – sometimes mimicking the scientific orientation of the former, sometimes leaning on the hermeneutic orientation of the latter. Additionally, since the sociological project has always been bound up with society, whose phenomena it explores, sociology's development has always been informed by sociopolitical changes (Kaukonen, 1984).

There is a considerable literature on the connection between sociology and the state, analysing sociology's manifestation and development within institutional and cognitive structures. Scholars performing macro-analysis have claimed that sociology's institutionalisation was intimately linked to the emergence of the modern secularised nation-state (Nowotny, 1991; Wagner and Wittrock, 1991). Wagner et al. (1991: 75–79) use the concept of 'discourse coalition' to elucidate the bidirectional interplay between sociology and the state that (re)shapes intellectual discourse and policy discourse alike. Empirical studies have supported the idea of the discourse coalition: for instance, comparative analyses of Mexican and US sociology (Abend, 2006) and of French and US sociology (Lamont, 2000) show that different national contexts produce national sociologies that rely on different value bases. US sociology attaches great value to objectivity and neutrality, whereas Mexican and French sociologies value social and political engagement. Such studies imply that sociology in different national contexts deploys different criteria when evaluating legitimate sociology and thinking about the social.

This interplay between sociology and the state is not mechanical, but a process of mutual inclusion and exclusion. Research on the institutionalisation of Swedish sociology has shown that the US-style empirical and quantitative orientation was embraced while the theoretical, speculative Continental approach was excluded from canonical sociology (Larsson, 2008; Larsson and Wisselgren, 2006). In a similar vein, analyses of the emergence of US sociology demonstrate that legitimate sociological knowledge came to be directed towards academic peers, and the extra-scientific audience was excluded from sociological publics (Evans, 2009). As Heilbron (2004) notes, when disciplines control their external and internal boundaries, they are political institutions and thereby sites of scientific struggles. Sociology's political aspect has been further revealed in studies demonstrating the marginalisation of female sociologists (Lempiäinen, 2003; Magdalenic, 2004). Likewise, analysis of the discipline's methods has shown that certain methodological 'trends' have determined scientific practices (Alastalo, 2005). Although these studies recognise the controversy concerning the notion of legitimate sociology, they have not taken into account the complexity of sociology or the tensions among the different means of legitimation. With this in mind, I use Bourdieusian conceptual tools to make a fine-grained interpretation of the nuances in struggles over legitimate sociology.

Previously, a Bourdieusian framework has been used to analyse changes in sociology's scientific practices under science policy reforms. Albert (2003) shows that, despite increasing science policy demands, field-specific internal dynamics still determine what is conceived as legitimate in Canadian sociology. Conversely, Kropp and Blok (2011) demonstrate that scientific practices in Danish sociology have been heavily imposed by the science policy. Kropp and Blok argue that national contexts should be considered in analyses of the dynamics between the field of sociology and science policy. Accordingly, this study examines internal dynamics in two national contexts, Finland and Sweden. By combining a Bourdieusian framework with cross-cultural analysis, the study contributes to a deeper understanding of the internal dynamics of sociology.

Finnish and Swedish sociology have been chosen as a case in point because the discourse coalition between sociology and the state has been more pronounced in Nordic countries than elsewhere (Fridjonsdottir, 1991). Finland and Sweden are often considered somewhat homogeneous due to their similar Nordic social policy regimes. However, there are important differences in their higher education systems, science policies and general policy objectives. These differences against a backdrop of similarity provide a fruitful starting point to analyse sociology in the two national contexts. The research questions guiding this study are: what discourses do Finnish and Swedish professors of sociology use when defining legitimate sociology? What strategies are used in each discourse? How do the discourses differ between national contexts? The study is based on interviews with established sociology professors, whom I consider to represent the scientific elite.

In the following, the two national contexts are described. After this, the Bourdieusian framework and the way it is used are outlined. Then, once the methods and data have been characterized, the analysis and findings along with the conclusions are presented.

National contexts of sociology

Historical overviews of sociology in Finland and Sweden show many parallels, with both having followed general European and US theoretical and methodological trends. Like many other European sociologies, Finnish and Swedish sociologies were initially oriented towards moral philosophy (Fridjonsdottir, 1991). Finnish sociology was institutionalised as early as 1890 (Kaukonen, 1984). In Sweden, sociology was established in 1903, but lost its chair for decades until its re-establishment in 1947. In the interim, sociology was taught under moral philosophy, which has left its mark on Swedish sociology in a more critical profile vis-à-vis other Nordic countries (Allardt, 1993).

At the turn of the 1950s, European sociology became dominated by US sociology, which held the positivist belief that sociology should model itself on the natural sciences (Bannister, 1987; Münch, 1993). In both Finland and Sweden, the previous paradigm was challenged by American empiricism, and sociology was strongly legitimised by satisfying the state's need for knowledge (Eskola, 1992; Larsson and Magdalenic, 2015). Identifying themselves as social engineers in the service of society, sociologists participated in the making of the welfare state in the 1960s (Fridjonsdottir, 1991; Stolte-Heiskanen, 1992). These welfare state projects had different roots. In Sweden, the welfare state project was social-democratically organised and idealistic, emphasising equality and solidarity. The Finnish welfare state project, on the other hand, developed through compromises between different political alliances, and was introduced as rational planning (Kettunen, 2001).

In the late 1970s, student revolts, the rising influence of Marxist orientation, critiques of positivism and an inclination towards the Left challenged the dominance of US empiricism in both countries (Fridjonsdottir, 1991; Stolte-Heiskanen, 1992). The 1980s witnessed the introduction of micro-level analysis, linguistic sense-making and qualitative methods, although statistical and welfare state-oriented research remained strong in Sweden (Larsson and Magdalenic, 2015; Stolte-Heiskanen, 1992). In the 1990s, the field's fragmentation was on the agenda in both countries (Alapuro, 1995; Dahlström, 1994). Today's trends favour quantitative methods and the focus is geared towards investigating key social problems (Larsson and Magdalenic, 2015; Puuronen, 2005).

Similarities and differences are evident in institutional settings too. In Finland, sociology is a postgraduate-level subject in seven universities; in Sweden it is represented in 11 universities and eight university colleges. Finland has 44 professors of sociology, of whom less than one-third are women (Vipunen, 2016); the corresponding number in Sweden is nearly double that at 80, with about one-quarter being women (UKÄ, 2011). The institutional settings differ in that social policy in Sweden is subsumed under sociology, whereas in Finland social policy is a free-standing discipline.

The higher education systems also exhibit differences. Finland has a dual system consisting of universities and universities of applied sciences. The Swedish higher education system is composed of older and newer universities and university colleges: the older universities receive most of the

research funding while the rest focus on teaching, stratifying the Swedish system (Ljungberg et al., 2010). According to Larsson and Magdalenic (2015), the conditions for practising sociology vary across institutions: in the university colleges especially, sociology is bundled together with related disciplines in larger departments. Recently, sociology's science policy landscape has been strongly influenced by neoliberal doctrines in both countries. Governments have introduced performance-based funding models that measure 'excellence' and 'productivity'. It is argued that Finland, with its output-oriented core funding system, is more competitive than Sweden in this regard (Auranen and Nieminen, 2010; Geuna and Martin, 2003). I will return to how these national characteristics manifest themselves in the interview data.

Theoretical framework

Drawing on a Bourdieusian framework, I consider sociology a field – a semi-autonomous, hierarchically structured unit of social action. For Bourdieu (1977, 1996) disciplines are socio-cognitive institutions constituted through scientific and political struggles. Scientific struggles are about the power to determine what is considered legitimate science. The definition of the dominant form of legitimate science, the legitimate ranking of output and the criteria by which scholars are assessed are reproduced or transformed through these struggles. Bourdieu highlights the symbolic and cultural dimensions of these power struggles. For him, power struggles inherently include struggles over the attribution of meaning and symbolic value to various social practices and properties. In striving to increase their scientific authority and power, actors strive to impose definitions of legitimate science that mesh with their specific interests. *Strategies* serve as praxis: concrete ways of implementing a certain view of legitimacy (e.g. choices of research interest, methods or publication outlets). Similarly *distinctions*, which function to distinguish 'invalid' scientific practices from 'good' ones, aim to valorise a particular view of legitimacy against competing views (Bourdieu, 1999). However, disciplinary fields are only *relatively* autonomous, and are influenced by external fields – above all, the field of power (that is, the modern state and its associated politics and bureaucratic categories).

In this study I use a Bourdieusian framework to elucidate the tensional, conflicting and hierarchical relations among discourses that address legitimate sociology. Putting the views of the scientific elite under the microscope provides an intriguing starting point to capture the sense-making of dominant actors – those who have power to define legitimate sociology. I pay attention to the *strategies* that epitomise certain discourses of legitimacy and the *distinctions* that indicate which elements are excluded from a particular view of legitimate sociology.

Data and methods

Two data sets constitute the study's empirical basis: 10 interviews with Finnish and 10 interviews with Swedish professors of sociology. Only three of the interviewees were women (two Swedish, one Finnish), reflecting the male dominance of Finnish and Swedish sociology in general. The interviewees were all in their 50s and 60s, and represented a wide array of research orientations and epistemological styles. The interviews were conducted in 2012–2014 in four universities in Finland and three in Sweden. The institutions were chosen for their strength in sociology, both nationally and internationally (e.g. in the QS World University Rankings).

The study is designed to shed light on sociology as an academic field from the point of view of informants with a very special speaker position in the field (Alasuutari, 1995), not to capture the sense-making of Finnish and Swedish sociology in general. Therefore, the informants were selected on the basis of their standing in the field. They are full-time professors with permanent positions – eminent scholars with national and international research reputations. They also hold major positions in decision-making bodies through which they control the internal reproduction of the field (Bourdieu, 1984). Hence, they can be conceptualised as scientific 'elite'. From this elite position, they have the power

to 'delineate and embody the values of [their] discipline[s]' (Becher, 1989: 3) and to make decisions about what constitutes legitimate science in the field (Bourdieu, 1984). This renders the sense-making of these informants especially relevant.

My analytical perspective applies a cross-cultural approach that scrutinises the research object in two cultural contexts (Gordon and Lahelma, 2004). Adopting a discursive reading, I have traced wider, relatively coherent cultural sense-making structures that indicate views of legitimate sociology (Chouliaraki and Fairclough, 1999). Interviewees were asked to describe the most crucial changes in sociology, the current state of the field, what is valued in sociology in general and how they themselves understand good sociology. In the analysis, 'legitimate' and 'good' sociology are regarded as referring to the same thing.

For the analysis, I first selected all extracts representing views on good sociology. Second, from these extracts I inductively generated internally coherent data-driven classifications which I dubbed the Excellence, Humboldtian, Emancipatory and Policy discourses, to illustrate each discourse's content. Each discourse was utilised by more than one professor, and some professors employed multiple discourses. Third, I considered each extract in relation to the volume of the discursive space (Alasuutari, 1996) constituted by the full data set, and I examined relationships among the discourses in each nation's data. Through this context-sensitive close reading, I formed the categories 'dominant', 'strong' and 'weak' to characterise the position of each discourse in each national data set. A 'dominant' discourse is strongly supported and has power over the other discourses in that they must acknowledge it. A 'strong' discourse has supporters, space and sovereignty, but lacks power over the other discourses. Finally, a 'weak' discourse holds a fragile position and must defend its existence against the others. This categorisation conveys the internal dynamics of sociology.

I will next present the four discourses, along with their strategies. For each discourse, the basic principle is the same in the two countries but each has national specificities, which I call the Finnish or Swedish version of the discourse. In order to assure full anonymity, all personal and institutional identifiers have been removed from the extracts. The accompanying interviewee-specific code is composed of a country indicator ('FIN' for Finland, 'SWE' for Sweden) and interviewee number. In the results section, I indent longer quotations, while shorter extracts are enclosed in quotation marks. I will begin by presenting the two dominant discourses – the Excellence and Humboldtian discourses – and I will then present the Emancipatory and Policy discourses.

Excellence discourse

In the Excellence discourse, legitimate sociology is a scientific enterprise, with legitimisation accomplished via top-level academic outcomes. Legitimacy is assessed through the internal values of science. The aim is to be at the forefront of the field. The international scientific community and fellow researchers represent the audience to whom scientifically ambitious sociology must speak. Moreover, there is an objective to contribute to the international scientific arena. This discourse also strives to maintain sociology's scientificity by advocating the production of unbiased knowledge, and by opting out of extra-scientific debates. This is the dominant discourse in Finnish interviews, but it has a weak position in the Swedish data. I will begin with the discourse's Finnish version.

The first strategy in aiming for the top is to embrace the competitive spirit. Competition is deemed a rational endeavour that sorts the wheat from the chaff, eliminating substandard research from the field.

I think the competitive funding system is an excellent way to ensure quality assurance in reaching for the top. Science will not progress without competition. (FIN4)

Here, competition is characterised as necessary for scientific progress. Although competition has always been part of the academic ethos, this discourse presents success in international competition as correlating directly with research quality. In order to achieve success and 'contribute something new to

the international arena', one must specialise. Furthermore, if one is to be involved in this competition, international publishing is a must. This leads in turn to the second strategy – publishing international peer-reviewed articles in top-tier journals.

This competition, that you have to publish internationally, I have internalised it completely, and I don't want anyone I supervise to write anything in Finnish. If you want to work in academia, you have to write internationally refereed articles. (FIN10)

Here, a distinction is made from writing in Finnish, which is portrayed as lacking real academic value. Only articles in international peer-reviewed journals can impart scientific legitimacy. These journals' ascendancy is evident in depictions of publications aimed at the wider public as 'light' or 'sociologically poor' and thus not meeting academic standards.

Certainly, society respects the kind of research that is trendy and takes an ostentatious stand on current issues, in a flashy way. But it is internationality and international publishing that count in academia. This is what brings appreciation. (FIN4)

This dismissal of popular writing reveals the hegemony of international peer-reviewed articles. Simultaneously, the disdain for publication formats other than peer-reviewed articles implies that sociology should not be involved in extra-scientific struggles and should solely provide neutral knowledge to ensure its scientific legitimacy. This is also evident in the discourse's distancing from politically involved sociology.

Our demographers, who are studying death rates, health inequalities, and such, have very strong, <laughs> simple and crystallised political messages to which everyone should listen. But I don't [have one]. (FIN5)

Politically engaged sociology is something that *others* do but scientifically respectable sociology does not: 'there are those who want to actively comment on all sorts of political incidents'. Similarly, a distinction is made between current sociology and earlier generations when the field 'was whispering in President Kekkonen's ear'. The 'national mission' of sociology in the 1960s and 1970s and its cooperation with the government authorities are considered to have been detrimental to sociology's scientific standing. This distinction from politically engaged sociology is a third strategy for concretising how sociology should stick to its mission as a scientific enterprise, without interfering in politics.

In the Swedish version too, the first strategy is to write peer-reviewed articles.

As they press us to produce more articles, people try to produce articles instead of monographs and also produce more. I think that's good. (SWE8)

As in the Finnish version, a distinction is made between sociology today and in the past, when 'you could be a good sociologist in Sweden having published practically nothing in English'. Unlike with earlier generations' 'inward-looking sociology', international publishing is considered a real advantage for sociology's scientific development, since 'scholars are forced to contextualise their research and convert it into a form that is accessible to people from other parts of the world'.

However, unlike the Finnish version, which welcomes peer-reviewed articles as a determination of scientific legitimacy, the Swedish version depicts such publications as more of a necessity, 'something we have to do to survive' or 'a reality we need to face'. Overall, the juxtaposition of the two data sets shows that the Finnish version of the discourse, with its explicit strategies, is keener to embrace the competitive spirit and concomitant striving for excellence than the Swedish version.

Humboldtian discourse

Like the Excellence discourse, the Humboldtian discourse assesses the legitimacy of sociology in terms of the internal values of science. In the Humboldtian discourse, however, legitimacy is rooted in the idea of sociology as a general social science that differs from other disciplines in its ability to capture and explain human reality through grand theories. Legitimate sociological work should contribute creative conceptualisations and theoretical models to social scientific debate. This is the dominant discourse in the Swedish interviews. It appears in the Finnish interviews too, but there its standing is problematic. I will describe this after presenting the Swedish version.

The first strategy for expressing 'stylish concepts' and 'new theoretical insights' is to write monographs.

I like individuals who have written something that really means something, those books, perhaps with a more essayistic style, have a personal voice and exert influence for a long time. (SWE4)

The book format enables profound immersion in the research topic, examining phenomena from many angles. The reference to a scholar's unique intellectual style implicitly ascribes value to sociology that describes social phenomena in a vivid and expressive manner.

While books are defined as a legitimate publication format, articles are considered 'boring' and 'simplifying'.

Today you are supposed to produce a trickle of articles that follow the same recipe. They are so boring that your reader falls asleep. But you will have a long list of publications. I think that the mature individual should practise self-reflection. A good society should set aside time and resources for reflection. But then we are back to the Humboldt thing where students meet real researchers and researchers write books, not papers. (SWE7)

The rigid, formal structure of articles does not allow the multidimensional discussion of topics that legitimate sociology demands. Meanwhile, the 'ranking business' is criticised as an artificial, superficial way to evaluate research quality. It fails to assess aspects of true quality such as originality, theoretical creativity and careful argumentation. This criticism of forced article production and journal rankings is coupled with a discrediting of research that is aligned with the Excellence discourse. Such research is represented as opportunistic, in stark contrast to the conscientious research consistent with the Humboldtian discourse. This distinction, which serves as a second strategy, valorises the Humboldtian discourse by presenting it as highly moral.

The third strategy celebrates the Humboldtian idea of the unity of research and teaching.

Postgraduate students, that's the motivation in itself, because you can be proud of them: 'Oh my God, I've been a part of this.' And it's just nice to meet and sit and talk. And you are happy for their sake because you know that they have invested a lot of time. (SWE8)

Teaching and supervising postgraduates is described as inspiring, enabling the cultivation of fresh perspectives and the development of theoretical and methodological thinking. These expressions reflect a desire to support the offspring on their academic path. Furthermore, this strategy implies the objective of passing on sociological heritage to the next generation through the important act of writing textbooks.

Interestingly, according to this discourse, Humboldtian values are not threatened by tendencies in science policy or in the field of sociology itself. Indeed, this discourse holds that the strong standing of Humboldtian values in sociology prevents external factors from discrediting them. This is evident in the strong support for theoretical research against quantitative research.

Clearly the kind of high-flying, very quantitative researchers who come up with fancy results are respected. But in sociology I think that the good theory people are still viewed with great respect. (SWE6)

In the Finnish version too, book-writing is the first strategy for meeting the criteria of legitimate sociology.

The one scholar whom I appreciate writes books that are classics in the sense that they have a lasting influence on social scientific discussions and they inspire the generations to come. This scholar is not international at all, and he seldom publishes, but all the books he has written are important books. (FIN4)

It is conspicuous in this extract that while ‘classics’ are appreciated, internationalisation and publication rates are still acknowledged as crucial definers of a scholar’s research profile. The reference to internationalisation and publication rates reflects their ascendancy amid criteria for scientific legitimacy.

The Finnish version too expresses disdain for article production, portraying it as ‘article-milling’ that ‘reduces space for intellectual thinking’ or yields ‘short-sighted’, ‘half-arsed’ and ‘superficial’ outcomes. In line with this, the ‘real research work’ of the Humboldtian discourse is distinguished from the unscrupulous mindset of the Excellence discourse. This distinction thus operates as a second strategy by highlighting the high morals of Humboldtian values and challenging the dominance of the Excellence discourse.

The third strategy in the Finnish version involves marrying teaching with research. Postgraduate supervision is presented as generating ‘paternal’ feelings or ‘enjoyable, insightful moments with postgrads’ from which fresh scientific ideas may sprout. However, such references are connected to anxiety about the future of supervisees with regard to funding and employment.

The most striking feature of the Finnish version is that the discourse is consistently framed with ‘used to be, not any more’ phrasing.

When I became a researcher, cultural studies was being introduced in Finnish sociology. Then, there was a prevalent playfulness and positive openness to what sociology could be. That was then. Nowadays, ‘caterpillar’ sociology overrides this; it’s very serious, very masculine, the kind that emphasises internationality and quantity. The idea that everything can be sociologically interesting was nurtured within cultural studies. It was possible to really ponder things, not just to produce strong data on societally important questions. (FIN10)

The Humboldtian discourse is thus described through nostalgic yearning. This discourse’s cherished principles are portrayed as things of the past. Science policy plays a role, but the field itself has also eagerly followed the trend of transforming intellectually sparkling, pluralistic sociology into sociology that emphasises quantitative, internationally oriented research and espouses a rigid definition of legitimate sociology. Accordingly, the Finnish data paint a picture of the triumphal march of the Excellence discourse. According to expressions in the Swedish data, in contrast, one need not fear for Humboldtian values: they command great respect in the field, irrespective of the external push for article production.

Emancipatory discourse

In the third discourse, legitimate sociology refers to sociology as a highly critical field. This sociology strives to ‘bring change’ to society by highlighting hidden social inequalities. Legitimate research questions centre on ‘discriminatory practices’ or ‘marginalised’ groups. The aim is to empower people by increasing their awareness via sociological knowledge. Therefore, to be legitimate, sociology should speak to the masses. This discourse has a strong position in the Swedish interviews; it is evident in the Finnish data only in a weak form, as nostalgic recollection. I present the Swedish version first.

The first strategy is to rely on sociology’s theoretical basis to deepen understanding of repressive social structures.

It's the discipline where you find a kind of critical approach, which I think is important. I believe that there should always be social science that does the same kind of work journalists are supposed to – to scrutinise our power institutions – but in a more in-depth way by using theory. (SWE2)

Theories provide a novel way to understand and broaden the scope of human reality. In holding the theoretical sophistication of sociology in high regard, the Emancipatory discourse ties in with the Humboldtian; however, whereas the latter values theoretical cultivation for its own sake, in the Emancipatory discourse theories serve as strategy. They give a backbone to critical arguments against existing social structures. Moreover, while the Humboldtian discourse anchors its morality in diligent intellectual endeavour, the Emancipatory discourse derives its morality from the social outcomes of research.

Sociology's combination of theoretical profundity and moral intention constitutes its crucial difference from other fields.

You have changed your sex or you are an ordinary homosexual and tell us of your experience. We [sociologists] can contribute to understanding the body and the mind and the apprehension of others. The other disciplines – psychology – they are so old-fashioned. They can almost say: 'You need therapy.' It's like the Catholic Church. In that way, we are also attractive to newcomers who have not been to university before: working-class youth and children of immigrants. And they are welcome in sociology. It may be their first encounter with academia, and it's a better encounter than with the other disciplines. (SWE4)

Here, sociology is described as a discipline that 'takes everyone in', whereas other disciplines adopt an arrogant and disapproving stance towards non-normative sexualities or people from lower strata. Furthermore, other social sciences are depicted as conservative, interested merely in 'giving the correct answers'. Sociology, in contrast, examines social reality open-mindedly and is willing to question prevailing social structures. Through this distinction, sociology is represented as a source for social dynamics. This distinction serves as a second strategy, thereby linking the legitimacy of sociology to its interest in defending humanity.

For interaction with people whose social conditions sociology undertakes to improve, the third strategy is to write in their native language.

I think it would be a really bad thing if all sociology produced in this department were written in English. We must also communicate with the wider public. (SWE1)

This strategy depicts a sociology 'for all', not just for scientific peers: legitimate sociology should speak to civil society. This discourse conflicts with the Excellence discourse, in which it is publishing for the international scientific community that confers scientific legitimacy.

Although the Emancipatory discourse emphasises sociology's social engagement, it distances itself from sociological research that serves government machinery. This distinction from 'social engineering sociology' acts as a fourth strategy.

The idea was that we could create a referral society if we had knowledge about people's living conditions and the reform activities were based on social knowledge. But that's not the case now. We have left these rationalistic ideals for society, and we have more a nuanced view than top-down, bottom-up steering. (SWE3)

The aim is to stress that real, revolutionary sociology cannot be harnessed for government ends. Instead, sociology must set its own research agenda, to achieve knowledge that is not polluted by the vested interests of the power elite.

While recognised in the Finnish interviews, this discourse is connected with the past: it reflects something Finnish sociology used to engage in but no longer does. The field is accused of being too tame, not exerting enough effort to 'reveal the harsh structural violence' in society.

Many sociologists' studies are too mild. We should make more of an effort. I think it is revealing that the kind of sensation aroused by research such as Tandem and Meteli does not arise anymore. The social relevance of sociology isn't worth much at the moment. (FIN7)

The Tandem and Meteli studies were Marxist-influenced and focused on improving conditions for blue-collar workers in the 1970s. The message is that a sociology willing – and above all, able – to raise public awareness of unequal societal structures is a thing of the past. The Emancipatory discourse, like the Humboldtian discourse, is expressed through nostalgic recollection.

In the 1970s, there could be discussions week after week in *Helsingin Sanomat* [Finland's largest-circulation national daily newspaper] about one article in *Sosiologia* [peer-reviewed Finnish sociology journal] where the main finding was that the legal system does not work impartially <sighs> with respect to young offenders; youth from the lower strata are given harsher sentences. That was then. Now if someone published this sort of article, there would be a profound silence. (FIN6)

External fields – such as gatekeeping news media, or science policy with its strong push for international peer review – as well as sociology itself are accused of erecting barriers to the fulfilment of emancipatory values. Although Swedish interviewees acknowledge challenges to emancipatory sociology, such as policy demands for research that has social and economic utility, they indicate that these external challenges have not discredited the values cherished in the Emancipatory discourse. The difference between the Finnish and Swedish versions is that the Emancipatory discourse fares well in the Swedish version, while in the Finnish version the principles it embodies have been thoroughly discredited, by external tendencies and internal dynamics alike.

Policy discourse

In the Policy discourse, legitimate sociology provides knowledge for political decision-making. To be legitimate, research must be socially useful and relevant, targeted at government authorities and administrative bodies. This discourse relies on sociology's past, drawing on a legitimacy inherited from the era when it actively participated in the making of the welfare state. In this discourse, this involvement with socio-political planning represents sociology's traditional identity. The Policy discourse holds a strong position in the Finnish data, which I discuss first. In the Swedish data there are hints of it, but its position is weak.

The first strategy is to offer empirical knowledge in a convenient package.

This research approach, wherein you can combine multiple types of methodological know-how in one package, serves as a very concrete way to practise the traditional kind of sociological research. It doesn't require major theoretical discussions. If you are doing this kind of research, the call for the research is so strong that you have to run out there to speak to the ministry, to the municipalities, etc. (FIN6)

In contrast to the Humboldtian valorisation of sophisticated theorising, here conceptual and theoretical ambition are unnecessary. The aim is to find real evidence; hence methods and their proficient use are what matters. This discourse speaks for a more instrumental, applied sociology whose role is to solve specified problems. Unlike the Emancipatory discourse, which refuses to adopt the problem definitions of the political elite, the Policy discourse is willing to answer the 'call' of administrative bodies.

The second strategy defines legitimate sociology's research object by distinguishing it from 'nice to know' research.

I respect the kind of research that is useful to society. Many scholars are doing their research with only an 'I am just interested in this' attitude. I don't think society is obliged to fund research that is done for the sake of your own interests. The research must be useful to society. (FIN3)

The science–society contract is highlighted. In this discourse, it is morally dubious to research ‘all the bizarre, marginal issues’ that originate solely from one’s personal interests. Instead, research should be ‘crucial for the development of Finnish society’. Through this strategy, the Policy discourse distinguishes socially relevant knowledge from the purely academically oriented research of the Humboldtian discourse, which respects curiosity-driven work. To be legitimate, sociological research should provide ‘real facts’ for policy-making.

The 1960s and 1970s, when sociology played a role in developing the welfare state, are held up as a success that sociology should replicate. This ‘story of the golden age’ is a third strategy to construct sociology’s legitimacy. The discipline’s societal significance is far too often neglected today by political decision makers and society. In the Policy discourse, reclaiming its role as a sociopolitical actor would improve sociology’s legitimacy in relation to other fields and society at large.

I hope for there to be enough wisdom in society that it would still finance sociology. Sociological research is essential for merely securing the functionality of society, although many are not ready to acknowledge this. Instead, we are deemed scholars of platitudes or trivial research. Still, sociological research has had great significance, for example, in developing the Finnish higher-education and school system, and through that the well-being of the whole society. (FIN4)

Although sociology seems to have lost its legitimacy in Finnish society since the golden age, this discourse predicts that its political role will strengthen. Expressions within this discourse convey that sociology has ‘shaped up’ in terms of producing policy-relevant knowledge, and that policy-relevant sociology is making a comeback after years in the wilderness.

The Swedish data, in contrast, give a diminishing role to the Policy discourse.

If you really want to make an impact in the world, I would not recommend becoming an academic at all, rather politicians, teachers or whatever. Maybe today becoming a sociologist is not the perfect choice. It’s a very good choice if you want to understand society, but in terms of politics it has gone downhill so much. (SWE10)

The Swedish interviews reflect a withdrawal from policy-oriented sociology. Simultaneously, they blame science policy for the lack of interaction between sociology and politics, since science policy’s emphasis on international peer-reviewed articles imposes a barrier to sociology that practises policy-oriented research. The crucial difference between the Finnish and Swedish data lies in the muted nature of the Policy discourse in the Swedish interviews, and indications of that discourse’s immanence in the Finnish data.

Conclusion

This study set out to explore how legitimate sociology is defined by the scientific elite of sociology in Finland and Sweden. Four discourses have been discerned: the Excellence, Humboldtian, Emancipatory and Policy discourses. These parallel Burawoy’s (2004) fourfold typology of professional, critical, public and policy sociology. Similar to the Excellence discourse, professional sociology generates instrumental knowledge for an academic audience, improving the discipline’s scientific grounding. Critical sociology resembles the Humboldtian discourse, which provides reflexive knowledge for an academic audience by examining the moral foundations of sociological knowledge-making. Policy sociology produces instrumental knowledge and finds solutions to problems defined by political decision-makers, corresponding to the Policy discourse. Finally, public sociology, which produces reflexive knowledge and empowerment for extra-academic audiences, parallels the Emancipatory discourse.

This consistency with Burawoy's typology implies that there is something fundamental and inherent in sociology: a shared core that produces the same kind of differentiation in the US and in these two Nordic sociologies, even though they are rooted in different socio-political contexts. In Bourdieu's (1977) terms, this division could be interpreted as an expression of *doxa*: a penetrable, unconscious sense-making structure of the field. Additionally, this similarity may indicate the symbolic domination of the vocabularies of US sociology – what Bourdieu and Wacquant (1999) call the 'On the cunning of imperialist reason'. The imposition of US sociology as the universal legitimate discourse is manifested in the homogenisation of the social sciences. Prior literature supports this interpretation since Finnish and Swedish sociology has been strongly influenced by US sociology, adopting its methodological and epistemological trends. However, according to Burawoy, at least as regards US sociology, these four types are imbalanced. The instrumental orientation represented by professional and policy sociology dominates, while room for the reflexive orientation of critical and public sociology is limited. For Burawoy, this imbalance reflects a wider constellation of interests and power struggles. Under 'raw capitalism' in which 'money and power speak louder than values and influence,' the instrumental orientation, which supplies money and prestige, overwhelms the reflexive orientation (Burawoy, 2004: 18).

The findings of this study, however, extend beyond Burawoy's formulation by pointing to striking national differences in the relative value given to these four types. In the Finnish case, the dominance of the Excellence discourse entails a strict definition of legitimate sociology: writing international top-tier articles is the only viable strategy for scientific legitimacy. Additionally, the Policy discourse is strong in Finland. The dominance of the Excellence discourse and strong presence of the Policy discourse imply that, in the Finnish context, the view of what constitutes legitimate sociology is monopolised by these two camps, which both have sovereign space in the field. According to these data, Swedish sociology is an intellectual enterprise that connects grand theories to human emancipation and is rooted in criticality and social justice. In Burawoy's terms, the instrumental orientation is dominant in Finland, while the reflexive orientation dominates in Sweden. In this respect, Finnish sociology seems to be more under the influence of US sociology than its Swedish counterpart. Thus, irrespective of the shared core, the internal dynamics of sociology take different forms and orientations in different national contexts.

These differences in the internal dynamics of sociology arguably reflect the two countries' divergent welfare state projects and general policy objectives (Heiskala and Kantola, 2010; Kettunen, 2001). The strength of the Emancipatory discourse in the Swedish data may embody the idealistic nature of the welfare state project in Sweden. In Finland, by contrast, the welfare state project was less idealistic, and was rooted in rational consensus-building among political coalitions. The strong position of the Policy discourse in the Finnish data may relate to this corporatism of the national welfare state project. To draw on the terminology of Wagner et al. (1991), these differences can be conceptualised as national differences in discourse coalitions. In each national context, the discourse coalition between sociology and the state takes different forms, shaping the way legitimate sociology is viewed.

In a departure from previous studies that demonstrated the hegemony of quantitative, welfare state-oriented research in Swedish sociology (Fridjonsdottir, 1991; Larsson and Magdalenic, 2015), the weakness of the Policy discourse in the Swedish data is surprising. The inconsistency may relate to this study's focus on 'top' sociology departments. As mentioned above, the old universities receive the largest share of funding and dominate the research sector, stratifying Sweden's higher education system. According to Hallonsten and Holmberg (2013), despite ascendant managerialism, classic academic norms and ideals have remained strong in Sweden because of the power of the old universities. It seems that Swedish sociology in established institutions can 'afford' to focus on reflexive and non-instrumental research, draw on traditional academic values and ignore the science policy push. Although both countries have reformed their science policy in accordance with neoliberal doctrine, and all-encompassing competition has increased, the Finnish science system is more competitive than the Swedish (Auranen and Nieminen, 2010). The dominance of the instrumental orientation and the weakness of the reflexive orientation in the Finnish data may embody a competitive research environment and

strong science policy steering in Finland. In this respect, the Finnish case resembles Danish sociology, in which the science policy push has made the instrumental orientation dominant at the expense of the reflexive orientation (Kropp and Blok, 2011). Conversely, Sweden is similar to Canada, where the field-specific logic of sociology has had a bigger role in shaping the views of legitimate sociology (Albert, 2003). Overall, Finnish sociology seems to be strongly challenged by the science policy field and more dependent on the 'raw' realities of capitalism than its Swedish counterpart.

This study shows that national contexts mould the ways the field-specific dynamics of sociology are constructed. Here, the focus is on the sense-making of sociology's scientific elite. In future studies, it would be important to scrutinise how other strata – especially newcomers, who contribute to the reproduction of the field – define legitimate sociology.

Acknowledgements

I wish to thank Milla Annala, Jari Aro, Erkki Kaukonen, Reetta Muhonen, Paula Nissilä, Pia Vuolanto and especially my PhD supervisors Oili-Helena Ylijoki and Lea Henriksson for their valuable comments on previous versions of the paper. I also thank five anonymous reviewers and the editorial team at *Acta Sociologica*, all of whom provided insightful and detailed comments.

Funding

The author(s) disclosed receipt of the following financial support for the research, authorship, and/ or publication of this article: The research carried out in this study has been made possible by the financial support from the Faculty of Social Sciences of the University of Tampere and Finnish Cultural Foundation.

References

- Abbott A (2007) For humanist sociology. In: Clawson D (ed.) *Public Sociology: Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-First Century*. Oakland: University of California Press, pp.195–209.
- Abend G (2006) Styles of sociological thought: Sociologies, epistemologies, and the Mexican and US quests for truth. *Sociological Theory* 24(1): 1–41.
- Alapuro R (1995) Review essay – Structure and culture: Finnish sociology, 1990–94. *Acta Sociologica* 38(2): 167–180.
- Alastalo M (2005) *Metodisuhdanteiden mahti: Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari P (1995) *Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies*. London: SAGE.
- Alasuutari P (1996) *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Tampere: Vastapaino.
- Albert M (2003) Universities and the market economy: The differential impact on knowledge production in sociology and economics. *Higher Education* 45(2): 147–182.
- Allardt E (1993) Scandinavian sociology and its European roots and elements. In: Nedelmann B and Sztompka P (eds) *Sociology in Europe: In Search of Identity*. Berlin: de Gruyter, pp.119–141.
- Auranen O and Nieminen M (2010) University research funding and publication performance: An international comparison. *Research Policy* 39(6): 822–834.
- Bannister RC (1987) *Sociology and Scientism: The American Quest for Objectivity, 1880–1940*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Becher T (1989) *Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Cultures of Disciplines*. Milton Keynes: Society for Research into Higher Education and Open University.
- Bourdieu P (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu P (1984) *Homo Academicus*. Paris: Editions de Minuit.
- Bourdieu P (1996) *The Rules of Art*. Cambridge: Polity Press.

- Bourdieu P (1999) The specificity of the scientific field. In: Biagioli M (ed.) *The Science Studies Reader*. New York: Routledge, pp. 31–50.
- Bourdieu P and Wacquant L (1999) On the cunning of imperialist reason. *Theory, Culture and Society* 16(1): 41–58.
- Burawoy M (2004) For public sociology. *American Sociological Review* 70(1): 4–28.
- Chouliaraki L and Fairclough N (1999) *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dahlström E (1994) Contemporary Swedish sociology: A personal view. *Acta Sociologica* 37(1): 75–92.
- Eskola A (1992) Sosiologian uudistuminen 1950-luvulla. In: Alapuro R, Alestalo M, Haavio-Mannila E, Allardt E, Haatanen P, Eskola A and Stolte-Heiskanen V (eds) *Suomalaisen sosiologian historia*. Helsinki: WSOY, pp. 241–281.
- Evans MS (2009) Defining the public, defining sociology: Hybrid science – public relations and boundary-work in early American sociology. *Public Understanding of Science* 18(1): 5–22.
- Fridjonsdottir K (1991) Social science and the ‘Swedish model’: Sociology at the service of the welfare state. In: Wagner P and Wittrock B (eds) *Discourses on Society: The Shaping of the Social Science Disciplines*. Dordrecht: Springer, pp.247–270.
- Geuna A and Martin BR (2003) University research evaluation and funding: An international comparison. *Minerva* 41(4): 277–304.
- Gordon T and Lahelma E (2004) Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus. In: Alapuro R and Arminen I (eds) *Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY, pp.97–111.
- Hallonsten O and Hugander O (2014) Supporting ‘future research leaders’ in Sweden: Institutional isomorphism and inadvertent funding agglomeration. *Research Evaluation* 23(3): 249–260.
- Heilbron J (2004) A regime of disciplines: Towards a historical sociology of disciplinary knowledge. In: Camic C and Joas H (eds) *The Dialogical Turn: New Roles for Sociology in the Postdisciplinary Age*. Oxford: Rowman and Littlefield, pp.23–42.
- Heiskala R and Kantola A (2010) Vallan uudet ideat: hyvinvointivaltion huomasta valmentajavaltion valvontaan. In: Pietikäinen P (ed.) *Valta Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, pp.124–148.
- Kaukonen E (1984) Suomalainen sosiologia tieteen tutkimuksen valossa. *Sosiologia* 21(2): 128–138.
- Kettunen P (2001) The Nordic welfare state in Finland. *Scandinavian Journal of History* 26(3): 225–247.
- Kropp K and Blok A (2011) Mode-2 social science knowledge production? The case of Danish sociology between institutional crisis and new welfare stabilizations. *Science and Public Policy* 38(3): 213–224.
- Lamont M (2000) Comparing French and American Sociology. *Tocqueville Review* 21(1): 109–122.
- Larsson A (2008) Textbooks, syllabuses and disciplinary formation in Sweden. *Current Sociology* 56(2): 235–251.
- Larsson A and Magdalenic S (2015) *Sociology in Sweden: A History*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Larsson A and Wisselgren P (2006) The historiography of Swedish sociology and the bounding of disciplinary identity. *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 42(2): 159–176.
- Lempiäinen K (2003) Sosiologian sukupuoli: Tutkimus Helsingin ja Tampereen yliopistojen sosiologian kurssikirjoista. Tampere: Vastapaino.
- Lepenes W (1988) *Between Literature and Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ljungberg D, Johansson M and McKelvey M (2010) Polarization of the Swedish university sector: Structural characteristics and positioning. In: McKelvey M and Holmén M (eds) *Learning to Compete in European Universities: From Social Institution to Knowledge Business*. Cheltenham: Edward Elgar, pp.128–159.
- Magdalenic S (2004) *Gendering the Sociology Profession: Sweden, Britain and the US*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International.

- Münch R (1993) The contribution of German social theory to European sociology. In: Nedelmann B and Sztompka P (eds) *Sociology in Europe: In Search of Identity*. Berlin: de Gruyter, pp.45–67.
- Nowotny H (1991) Knowledge for certainty: Poverty, welfare institutions and the institutionalization of social science. In: Wagner P, Wittrock B and Whitley R (eds) *Discourses on Society: The Shaping of the Social Science Disciplines*. Dordrecht: Kluwer Academic, pp.23–44.
- Puuronen V (2005) Suomalaisen sosiologian paradigmoja 1960-luvulta nykypäivään. *Sosiologia* 42(1): 50–62.
- Stolte-Heiskanen V (1992) Sosiologia vakiintuneena tieteenä. In: Alapuro R, Alestalo M, Haavio-Mannila E, Allardt E, Haatanen P, Eskola A and Stolte-Heiskanen V (eds) *Suomalaisen sosiologian historia*. Helsinki: WSOY, pp.287–330.
- Tittle CR (2004) The arrogance of public sociology. *Social Forces* 82(4): 1639–1643.
- Turner JH (2005) Is public sociology such a good idea? *American Sociologist* 36(3–4): 27–45.
- UKÄ (2011) Statistical database. Swedish Higher Education Authority. Available at: <http://statistik.uka.se/> (accessed 2 October 2018).
- Vipunen (2016) Statistical database. Ministry of Education and Culture and National Board of Education. Available at: <http://vipunen.csc.fi/> (accessed 2 October 2018).
- Wagner P and Wittrock B (1991) Analyzing social science: On the possibility of a sociology of social sciences. In: Wagner P, Wittrock B and Whitley R (eds) *Discourses on Society: The Shaping of the Social Science Disciplines*. Dordrecht: Kluwer Academic, pp.3–24.
- Wagner P, Wittrock B and Wollmann H (1991) Social science and the modern state: Policy knowledge and political institutions in the United States. In: Wagner P, Weiss C, Wittrock B and Wollmann H (eds) *Social Science and Modern States: National Experiences and Theoretical Crossroads*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.28–87.

Author biography

Johanna Hokka is a PhD student at the Research Centre for Knowledge, Science, Technology and Innovation Studies (TaSTI), the University of Tampere, Finland. She has worked in the project “Academic work and cultures in flux - Social sciences as a case in point”. Her dissertation focuses on the self-understanding of sociology with special reference to Finnish and Swedish sociology.

JULKAISU III

Struggles over Legitimate Science Science Policy Ideals of Excellence within the Field of Sociology

Hokka, Johanna

The Nordic Journal of Science and Technology Studies (NJSST'S) 2019, 7(1): 18–31.
<https://doi.org/10.5324/njsts.v7i1.2751>

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

STRUGGLES OVER LEGITIMATE SCIENCE:

Science Policy Ideals of Excellence within the Field of Sociology

by Johanna Hokka

In several countries, national governments have implemented science policy reforms to elevate research excellence and to promote managerialist principles with an aim to gain success in the global knowledge-based economy. This qualitative study explores discursive responses to the current science policy reforms in Finnish and Swedish sociology. Drawing on a Bourdieusian perspective and a two-country research context, the research scrutinises the dynamics between the field of sociology and science policy paying particular attention to how the science policy ideals on excellence appear in the internal discursive struggles surrounding legitimate science among professors of sociology, who are conceived as a scientific elite. The results show that the excellence ideals are met in various, conflicting ways in sociology. Furthermore, there are national differences as Finnish sociology expresses more compliance towards science policy reforms than its Swedish counterpart, which seems more able to distance itself from these ideals and cherish traditional academic values. These findings evince that although science policy trends are becoming increasingly global, national university traditions and political cultures entail a slightly different national shape to seemingly similar reforms, which again, shapes the way the science policy incentives are made sense of at the grassroots level of academia, even within this particular discipline.

Keywords: Science policy, excellence, sociology, legitimate science, scientific capital

Author: Johanna Hokka, PhD student
Research Centre for Knowledge, Science, Technology and Innovation Studies (TaSTI),
Tampere University, Finland.

Licensing: All content in NJSTS is published under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 license. This means that anyone is free to share (copy and redistribute the material in any medium or format) or adapt (remix, transform, and build upon the material) the material as they like, provided they follow two provisions:
a) attribution - give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
b) share alike - any remixing, transformation or building upon the material must itself be published under the same license as the original.

Introduction

Global competition has increased European universities' commitment to excellence as an all-embracing objective. The promotion of excellence discourse has been accelerated by the policy convergence prompted by supranational organisations such as the OECD and European Union (EU). At the EU-level, the Bologna Process ensuring high-quality standards and facilitating the comparability of qualifications throughout Europe and the establishment of the new funding mechanism, the European Research Council (ERC), have played a crucial role in defining the notions of excellence in the European context. The ERC has promoted competition as a core mechanism to distribute funding for the most excellent research and the use of international peer review as a criterion for evaluating excellence. At the national level, excellence rhetoric has guided reforms in funding allocation systems and the construction of research evaluation systems in order to achieve 'world-class' research. (Wedlin and Hedmo 2015.) Also, the rise of New Public Management (NPM) doctrines in recent decades has increased the use of steering mechanisms, especially performance-based funding to ensure the productivity and efficiency of universities (Elzinga 2012; Slaughter and Leslie 1997). These reforms have aimed to enhance competitiveness, improve academic performance and increase the internationalisation of national science systems (Pinheiro et al. 2014; Sørensen et al. 2016). However, despite the stated policy convergence, the different national governance models and different university traditions generate national variations in the ways in which NPM reforms are put into practice (Bleiklie et al. 2017).

The concept of excellence and attempts to implement and operationalise it have been the object of considerable criticism. The performance measures are seen to cause unintended consequences (Weingart 2005); they are blamed for focusing too much on quantity rather than quality of research (Gläser et al. 2002) leading to a reification of individual performance measures (Burrows 2003). Additionally, since research excellence is often paralleled with English-language publications and the indicators are calculated for journals indexed in the mostly English-language Web of Science (WoS), these measures are considered inadequate for addressing the social sciences and humanities (SSH), which produce more native-language publications for national audiences (Hicks et al. 2015). Furthermore, whilst policy declarations have promoted excellence, they have also highlighted the need to foster social relevance in research, which in turn, has created tensions in universities as they struggle to find a balance between global academic excellence and direct contributions to local and national economic development and relevance (Pinheiro et al. 2014). Notwithstanding these criticisms, some scholars argue that the current indicators, while providing transparent rules, democratised the previous, potentially more 'nepotistic' method of evaluating scholars (Fochler and de Rijcke 2017).

Despite strong interest in the influence of science policy reforms in academic contexts, less attention is paid to how the science policy incentives are made sense of at the grassroots level of academia. The existing body of literature has shown that academics in general either support, comply with or resist the reforms by appealing to traditional academic values (Santiago and Carvalho 2012; Ylijoki 2014). Additionally, few studies examining the epistemic effects of performance metrics from the micro-level perspective have focused on analysing life sciences (Fochler et al. 2016; Müller and de Rijcke 2017) and arts and humanities (Hammarfelt and de Rijcke 2016). These studies demonstrate that the performance measures have become a dominant way of ascribing worth to academic practices in life sciences, and the development of publication patterns have followed the formal policy measures in humanities. However, previous studies have not taken into account the internal variance of disciplines and conflicts in terms of what is conceived as 'good' science. Drawing on a Bourdieusian perspective, this study zooms in on the complex dynamics between the disciplinary field and science policy by examining how the science policy ideals on excellence appear in the internal struggles surrounding legitimate science among the scientific elite of sociology in Finland and in Sweden. As alluded to before, although science policy trends are becoming increasingly global, national university traditions and political cultures still give slightly different national shapes to seemingly similar reforms, which makes national contrasting important. This study, by combining a Bourdieusian framework and a two-country research context, contributes to a deeper understanding of the sense-making at the grassroots level by showing the various, conflicting ways of receiving the excellence discourse within sociology, and the apparent differences between the dynamics of sociology and science policy in these two national contexts.

Sociology serves as an especially interesting case to analyse since, in recent years, it has gone through a process of fragmentation, which is often discussed under the rubric of 'crisis' because it is seen to erode the disciplinary coherence of sociology. Some scholars say that this fragmentation makes sociology especially vulnerable to the current metric culture making it unable to sustain its critical sensibility (Holmwood 2010). According to Burawoy (2005), today's competitive university context forces sociologists to focus only on earning academic credentials through highly-ranked scientific journals for peers at the expense of disseminating the ideas of democracy and humanism to lay society. This, in turn, marginalises the core mission of sociology, that is, the defence of humanity. However, Burawoy's (2005) contention represents only one of the many visions of the mission of sociology. Previous studies have shown that there is no shared understanding of legitimate sociology inside the field but multiple, even conflicting views on what 'good' sociology ought to be (Abend 2006; Hokka 2018).

By focusing on the identification of discursive responses to conditions and dynamics in the current science policy regime, the research questions guiding the study are: What kinds of discourses on legitimate science are used among the scientific elite of sociology in Finland and in Sweden? What kind of stance is

taken towards science policy ideals related to excellence? How do the discourses differ between the Finnish and Swedish contexts?

Next, I will expand on the Bourdieusian perspective applied in the study before considering the cases themselves and discussing my findings.

The Theoretical Frame

For Bourdieu (1988, 1999), the social space is composed of hierarchically structured, semiautonomous fields that function in accordance with their own internal logic, rules and practices. A field is an arena in which actors struggle for power. Since the struggles usually take the form of competition regulated by field-specific rules, Bourdieu uses a game metaphor to illustrate the actions in a field. In a scientific field, the struggles surround power to determine what is conceived of as legitimate science. Thus, the struggles also determine the conditions under which the actors will be accepted in the field, as well as the dominant forms of scientific capital associated with the production of 'good' science. Any property of knowledge production or dissemination, professional trajectory or other aspect of scientific practice can become a form of capital if it is widely valued. Whether a given property gains a high or low volume of capital depends on the recognised value it obtains in the scientific struggle. In these struggles, distinctions serve as practice to separate properties with high capital volume from those with low capital volume (Bourdieu 1984, 1993).

As the fields are only relatively autonomous, the more autonomy a field has, the more capacity it has to establish and uphold its rules. With regard to the scientific field, science policy, by managing resources and institutions of the academic domain, extends its power over the scientific field; therefore, the degree of autonomy of the scientific field is in the hands of science policy. According to Bourdieu, when the autonomous functioning of a field is defied by an external field, struggles within the field grow even more ferocious. Then, those actors who are comfortable with the emerging rules clash with those who are attached to the past. Through strategies, the actors either oppose or embrace the new rules of the game and simultaneously strive to discredit the forms

of capital upon which their opponents rest to valorise the species of capital that they possess in greater measure. (Bourdieu and Wacquant 1992.)

Previously, the Bourdieusian perspective has been applied in analysing sociology in the face of science policy demands concerning the social utility of academic research. Albert (2003) demonstrated that despite the increasing science policy demands, field-specific internal dynamics still determine what is conceived of as legitimate in Canadian sociology. Conversely, Kropp and Blok (2011) demonstrated that scientific practices in Danish sociology have been strongly imposed upon by science policy. In this study, Bourdieu's theory serves as a 'hermeneutic tool' to analyse what kind of discursive strategies the field of sociology occupied with different visions of legitimate science adopts to address science policy ideals of excellence. The interest lays in how the ideals of excellence shape the symbolic value of the various forms of scientific capital, and how, through distinctions, the actors strive to accumulate the recognized value of those forms of scientific capital that mesh with their vision of legitimate science. In addition, I will scrutinise whether the strategies used in sociology have national particularities. Considering a two-country research context provides the opportunity of attending to and making some claims about the autonomy of the field in two distinct national contexts.

Next, I will present the higher education systems and recent science policy incentives in Finland and in Sweden to illuminate which properties hold symbolic value in the current science policy regime and what rules science policy invites or compels sociology to adopt.

Finnish and Swedish Science Policy Context

Finnish and Swedish higher education (HE) systems are often described as being part of a single 'Nordic model' founded on a strong welfare state and the emphasis it places on equality and democratic values (Elken et al. 2016). With both countries becoming increasingly positioned in the international context, these values have, however, given way to the ideals of competitiveness, efficiency and excellence (Pinheiro et al. 2014). In fact, due to the great share of competitive, external funding, Finland with fifty-eight percent and Sweden with fifty-five percent (in 2015), these

two countries represent one of the most competitive funding systems in Europe (Jacob 2015; Saarnivaara 2015).

When taking a more detailed look at the HE systems in the two countries, Finland has a dual system, consisting of universities and twenty-four universities of applied sciences, whereas Swedish HE is composed of forty institutions in which twelve are older and four are newer universities, five are university colleges, and the rest are private higher education institutions. The older

universities receive about ninety percent of all research funding, while the rest focus on education, which makes the Swedish system stratified (Ljungberg et al. 2010).

In both countries, the funding systems have been renewed to better measure scientific performance and to support excellence. In 2013, the Finnish government introduced a funding formula that aimed to create 'high-quality, profiled and effective international university' (MEC 2011). The model highlights scientific output and external funding as core indicators since scientific publications account for thirteen percent and external funding, nine percent of the model. The renewed model also introduced 'internationalisation' as a new indicator that includes international teaching and research personnel and PhD degrees awarded to foreign nationals. (Kivistö et al. 2017.) The share of funding based on publications has constantly increased, being 0.3 percent in 2007–2009 and 1.7 percent in 2010–2012, but in 2013, the share increased considerably, to thirteen percent. Also, a new way of calculating scientific publications was implemented in 2013. The funding of scientific publications has been tied to the scheme known as the 'Publication Forum' in which peer-reviewed publications are divided into a three-level categorisation based to their evaluated scientific relevance with level three representing the 'top', level two 'leading' and level one representing 'basic'. Publications are also awarded points based on publication channels so that monographs in the third level receive the highest score. The Publication Forum has been frequently criticised for not taking into account SSH fields since Finnish language publications are mostly ranked at levels one or two; level three includes only international outlets. According to critiques, the SSH fields are undervalued and are in a disadvantaged position in the funding model. (Pölönen et al. 2018.)

In Sweden, the goal of the renewed funding model, introduced in 2009, was to 'work more actively with research quality' (Government Bill 2008–2009) and to enhance the internationalisation of research. Previously, the institutional block grant was allocated on a historical basis, that is, the government subsidised each domain. The current model is based on two quality indicators, research publications/citations and external funding, each accounting for ten percent. The research publications and citations are calculated on the basis of bibliometric indicators gathered via the WoS. Also in Sweden, the system of calculating publications was found disadvantageous for SSH because less than ten percent of the publications from the SSH fields are visible in WoS. Therefore, a sophisticated field-weighted measurement system was launched. (Jacob 2015.)

Data and Methods

Two datasets constitute the study's empirical base: ten interviews with Finnish professors of sociology and ten with Swedish professors.

In both countries, declarations of science policy have cited issues of social relevance and the utility of academic research as important, but during the time when the interviews were gathered, the national funding models in both countries lacked policy instruments that support social relevance.¹ However, the public funding bodies (the Academy of Finland and the Swedish Research Council, which allocate grant money on competitive basis for the research of the 'highest quality'), besides emphasising scientific quality, innovativeness, international visibility, international collaboration and mobility, also highlight the social relevance of research in their funding criteria (Aksnes et al. 2012).

Despite similarities, some national differences exist. The clear difference between Finland and Sweden is that Sweden has not carried the national funding model over as-is into universities' internal allocation schemes (Hammarfelt and Åström 2015), whereas in Finland, universities have proactively copied the funding model's fundamental principles into their own allocation systems (Kallio and Kallio 2014). According to Auranen and Nieminen (2010), this makes the Finnish system more competitive than its Swedish counterpart. In fact, it is argued that the Finnish model is one of the most performance-oriented funding models in Europe (de Boer et al. 2015). Furthermore, Finland has been more radical in modernising its HE according to NPM principle than Sweden, and the shift towards market-oriented HE was exceptionally rapid and profound. In Finland, the reforms have been strongly politically steered and state-led, whereas in Sweden, the shift towards NPM principles has been more moderate (Auranen and Nieminen 2010; Pelkonen and Teräväinen-Litardo 2013). This is illustrated, for instance, by the change in the legal statuses of universities in Finland and Sweden. In Finland, the status of universities changed from state administrations to public corporations strengthening their financial and administrative autonomy and abolishing the status of employees as civil servants in 2010. In Sweden, however, despite the government's efforts to invite universities to apply to leave the civil service and reconstitute themselves as public foundations, the majority of universities refused, and they remained government agencies with their staff retaining their status as civil servants. (Jacob 2015; Pinheiro et al. 2014.)

When discussing the study's results, I will examine the place of these policy incentives, the reforms in funding allocation systems and the internationalisation targets motivated by excellence in the sense-making of Finnish and Swedish sociology.

The interviewees, all in their fifties and sixties, represented a wide array of research orientations and epistemological styles. Only

¹ In Sweden from 2018, allocation is based on three criteria: performance in attracting project funding, publications and co-operation with companies and society.

three of the interviewees were women (two Swedish, one Finnish), reflecting the male dominance of Finnish and Swedish sociology in general. Finland has forty-four professors of sociology, less than a third of whom are women (Vipunen 2016); the corresponding number in Sweden is nearly double that at eighty, with about one-quarter being women (UKÄ 2011). The sociology departments chosen for this study are nationally leading departments located in established and research-intensive universities.

The purpose was to trace the discursive responses of sociology to the science policy reforms from the point of view of informants with a very special speaker positions in the field (Alasuutari 1995), not to capture the sense-making of the field in general. The informants were selected for their standing in the field. They are full-time professors with permanent positions and eminent scholars having attained scientific renown nationally and internationally through their research. Furthermore, they hold major positions in decision-making bodies through which they control internal reproduction and serve as gatekeepers to knowledge and reputation in the field (Bourdieu 1988). Hence, they can be conceptualised as scientific elite. From this elite position, they have the power to 'delineate and embody the values of [their] discipline[s]' (Becher 1989: 3) and to make decisions about what constitutes legitimate science in the field (Bourdieu 1988). This renders the sense-making of these carefully selected informants especially relevant.

The interview themes ranged from daily work practices and personal career trajectory to broader themes related to the transformation of the university sector and its effects on the status of sociology. As for the analysis, I used discursive reading

The Supporting Discourse

In this discourse, the recent science policy reforms are portrayed as a clear improvement over the 'old' logic of the field, that is, they are supported. This discourse is grounded in a vision in which research that meets international scientific standards and is internationally competitive represents legitimate science. Furthermore, an efficient, determined and competitive approach to research work is deemed valuable. Hence, the current science policy incentives, which bring productivity, internationalization and competitiveness, are embraced. This discourse is frequently used in the Finnish data but only rarely, if at all, in the Swedish data.

With regard to publishing, today's performance indicators, with their tallying of publications in highly-ranked journals, are deemed favourable for research quality since they encourage striving to be 'at the top' internationally. According to this discourse, the international scientific community is the arena where 'real' science takes place. Earning one's spurs and winning prestige among one's peers occur through international publishing as 'certainly international publishing is the most... appreciation comes namely through that' (FIN4). Thus, scientific capital is displayed via international top-tier articles, and they

to trace the relatively coherent cultural sense-making structures that captured the distinct visions of legitimate science in sociology (Chouliaraki and Fairclough 1999). In the analysis process, I first read through all of the data several times and then selected all extracts that pertained to the relevant aspects of science policy in one way or another. From these selected extracts, I inductively generated data-driven classifications denoted as discourses. Besides manifesting a certain kind of vision of legitimate sociology, the discourses also serve as discursive strategies to respond to the science policy ideals on excellence. To unravel the internal dynamics in each national context, I examined relationships among the discourses in each nation's data through a context-sensitive close reading. I also paid close attention to the pervasiveness of the discourses in the sense that if some discourse penetrated the whole data, it served as dominant discourse. The discourses are named on the basis of the stance towards the science policy ideals (supporting, opposing and complying). Each discourse was utilized by more than one professor, and individual professors could commit to multiple discourses.

To assure anonymity, neither personal identifiers nor institutional backgrounds are exposed. The interviewees are represented with a code composed of a country indicator (FIN for Finland and SWE for Sweden) plus a unique distinguishing number. In the analysis section, I have indented longer quotations, while shorter extracts have been enclosed in quotation marks. In the following section, I will scrutinise the discourses through four dimensions: publishing, internationalisation, competition for funding and socialisation of PhD students. These dimensions are data-driven since they were frequently brought up by the interviewees.

possess high symbolic value, which is brought out through a distinction against monographs written in the author's native language:

Before, there was a strong idea of sociology as national discipline with [a] national mission. The studies were written in Finnish, and the most valued form of publication was monograph. It was a strong way of thinking then but not anymore. At least it does not prevent writing in English for an international audience. (FIN1)

This distinction presents a conception of monographs as an out-of-date publication format that belongs to the sociology of times gone by. This statement implies that times have changed; sociology has cut its ties to the nation state and simultaneously the dominance of books written in the native language has diminished.

Not only international publishing but also the demands of science policy for productivity and efficiency in terms of publishing are seen as increasing the quality of research. Efficiency is depicted as going hand in hand with research quality:

Research rarely becomes better if you just keep harping on it. (FIN3)

If there are no criteria for anything, then...I saw that many of my older colleagues spent time on futile rumination and dawdling and the results were still not so good. (FIN1)

According to this discourse, academia enjoyed a far too privileged position previously since there were no clearly-defined targets set for scholars. This lack of systematic steering is seen as having caused irresponsibility since 'everyone did what they felt like' (FIN1). Because the current system calls for a determined, well-directed way of conducting research, it 'lops off the slackness that once was called academic freedom' (FIN3). To highlight the virtue of efficiency, academic freedom is expressed here in terms of looseness and laxity, even laziness.

Internationalisation as a science policy aim is supported since participating in the international arena raises evaluation standards and thereby improves research quality. Previously, it was 'enough' to operate in the national sphere, but today scholars are expected to be active on the international stage. According to this discourse, the value of internationalisation does not, however, seem evident to everyone in the field. Some are presented as reluctant to accept that the game now calls for internationalisation. This can be seen in the data in characterisations of obstructionists who must be 'dragged' or 'pushed' into the international arena:

Internationality forces one to put one's own work into perspective so that one does not get stuck in a rut of a single national theme and write about it for decades. Instead, it forces thinking about its significance in a broader sense and forces to create networks. (FIN1)

Probably there are those who think that it is not nice to write in English for the international publication forums, and they do not want to do that on principle. While we have been planning to establish a new journal, there have been those who ask, 'Aren't there enough international journals? Why can't we publish in [the] publication series of the department?' So there occurs that kind of critique and suspicion of the prevailing publication trend and the properties through which to gain merits. (FIN2)

By pointing the finger at those who must be forced to step out of their comfort zone in the national sphere onto the international level or those 'suspicious' scholars who reject the features now determining one's professional trajectory as 'unpleasant', this discourse creates a distinction from actors who do not dare or care to become international. The expressions used suggest that 'those others' are too comfort-loving, even cowardly, whereas the actors who are involved with internationalisation are brave enough to expose themselves internationally. Above all, according to this discourse, those who withdraw from internationalisation will not be recognised as competent players in the field.

Similarly, to the demand for productivity in publishing, the competitive funding system is presented as sharpening and boosting activity in sociology:

There is always competition for funding, and it really pisses me off when all sorts of lousy scholars get money for all sorts of silly projects. So there is constant complaint about that: 'Oh, he/she got it, and we didn't.' But that kind of jealousy only keeps up the pace. (FIN3)

Those who oppose the competitive funding system are portrayed as complainers who do not seem to understand reality. 'People are complaining; [there's] too much competition. Why can't I have funding?' (SWE3). Besides 'keeping the wheels turning', competition separates the wheat from the chaff and hence represents a rational tool to ensure that the most qualified research gets funding; otherwise, the distribution of funding would be arbitrary and ineffective:

I find the competitive funding system good because then we do not have lazy money in the sense that there would be money for all the silly ideas. So in terms of quality assurance and in sifting the 'top' from the rest, the competitive funding system is an excellent way to allocate money. (FIN4)

According to this discourse, competition encourages scholars to put forth more effort, which, in turn, leads to better research. While funding represents scientific capital, it becomes evident that not any kind of funding will do; some funding sources carry a higher volume of scientific capital than others, as is evident in this comment: 'With my level of ambition, it is miserable that I do not have an EU project. I should absolutely have an EU project' (FIN10). This reflects science policy's push to apply for money from the EU. The reference to 'ambition' implies that getting an EU grant is associated with scholarly proficiency and, thereby, represents a high volume of scientific capital.

The determined, competitive and effective orientation towards research that is valued in this discourse becomes most apparent with regard to PhD students. Those doctoral students who are active and alert in adopting the prevailing assessment criteria are seen as competent players. They are the kind 'you do not have to push and pull along' (FIN1), and they are familiar with today's productivity demands:

PhD students should publish regularly. It is not enough [to say] 'okay; at the moment, I'm doing my thesis'. Instead, while writing their theses, they should also make plans for the future so that there won't be any breaks in their research work. (FIN1)

I have PhD students who have created international networks for themselves. That is very respectable. (FIN10)

To succeed in the game, PhD students must be prepared to construct their scientific careers determinedly and ambitiously from the very early stages. They should write solely in English and create international networks right from the beginning. The target, then, is to ensure that the next generation is at ease in the international arena, is internationally mobile and has built credible international networks.

In sum, in drawing a distinction from actors who still operate with the 'old' logic of the field of sociology, this discourse advocates

science policy ideals of excellence. It depicts them as revising and upgrading the prior rules and logic. According to this discourse, previously sociology did not strive to be at the forefront internationally. Today, in contrast, prevailing science policy incentives are transforming sociology into something more upright, determined and ambitious. It is evident that international activity in the form of international publishing, international networks and international funding are desirable. These features are critical if the actor is to be recognised as a competent player in the field.

The Opposing Discourse

In this discourse, the current science policy incentives are expressed as putting research quality under threat by interfering with the practices of knowledge production in sociology. This discourse grounds its vision of legitimate science in traditional academic values associated with Humboldtian principles, which emphasise extensive freedom in academic research. In this view, a university should act as an alma mater, a collegial space for cultivating the human mind and dedicating one's time to deep reflection and civilisation. Furthermore, the fruits of intellectual endeavours should not be restricted to the academic sphere; they ought to be distributed to an extra-scientific audience with enlightenment shared with laypersons as well. Although concerns about science policy ideals related to excellence are expressed in both datasets, the Finnish and Swedish data differ in the space depicted as existing in relation to these ideals.

The prevailing performance indicators for scientific publishing are criticised greatly for prioritising international peer-reviewed articles at the expense of books. Carrying a 'personal, intellectual style' and exerting 'a long-lasting influence' (SWE4), books represent a high volume of scientific capital in this discourse while today's performance indicators are likely to render books 'an underrated form of publication'. To boost books' symbolic value, the opposing discourse draws a distinction between books and articles wherein 'writing a book is much more demanding and is much more difficult than writing four articles' (SWE2). The strict structure of article format compels the scholar to present studies in a simplified, less rich way, making them 'boring' and 'foreseeable' and rendering in-depth discussion of the phenomena impossible.

Besides performance indicators favouring articles, the science policy demands for productivity and efficiency in publishing are presented as having detrimental effects on the knowledge-production practices of sociology. In the opposing discourse, this 'quantitative spirit' leads academics to strive merely to maximise the number of articles they produce. That can lead to foul play and unethical research practices, as evidenced for instance, in recycling work or 'slicing' a research topic into smaller and smaller parts to generate more articles:

You do one article. Then you change a heading and some variables and do another article. In that way, you can produce five or six articles. You can notice it in the doctoral students by observing how narrow the area they are dealing with. This leads to knowledge that is trivial. (FIN1)

Well, what we laughed about earlier, that 'publish or perish', I... joke about it; nowadays there isn't one single article where you have more than one table, because if you have two tables, you can make two articles of it. (SWE7)

According to this discourse, since an article is designed to deal with a tiny and very specific part of a research phenomenon, knowledge is depicted as becoming detached from the wider historical and contextual background. The current system leads to 'article-milling' and tends to create a kind of ethos in which 'it is not important to understand the world and phenomena, but it is important to have these articles published because otherwise you don't rank so high' (SWE4). Accordingly, here it is only quantity that matters, not thorough reflection and truth-seeking. Unlike the supporting discourse, wherein efficiency is depicted as enhancing the quality of research, in this discourse an ostentatious emphasis on productivity tends to de-intellectualise academia.

Since this discourse is focused on enlightening people, including laymen and political decision-makers, the books that contribute to the extra-scientific audiences possess a high volume of scientific capital. Writing books in one's native language is presented as problematic, however, because of the strong science policy push for international publishing:

There has been a downsizing of the importance of sociology for a while. This demand comes very much from the political sphere to publish in so-called international journals. And those politicians, they never read those journals. This makes us more and more uninteresting for national politics. It is mainly political scientists and economists who are publicly relevant as regards to political issues. (SWE5)

I think it is bad that we are not writing in Finnish. If we are

writing increasingly in English and less in Finnish, that will increase alienation. The social sciences, however, are national disciplines that have a national mission. They say that you may treat research themes related to the Finnish context in the international articles, but that is not true. And if we look at the social discussions, it is the economists who dominate there, and the influence of sociology is rather small. (FIN7)

Because the current reward system prioritises international scientific peer-reviewed articles, communication with the political decision-makers and a lay audience is rendered difficult. Through this lack of communication, sociology is cast as losing its social relevance. According to this discourse, sociologists once had great influence on socio-political discussions, but now economists have unseated them as the social experts. On one hand, there seems to be some sort of ambivalence in science policy declarations; while preaching the importance of the social impact of research, science policy with its actual incentives puts strong emphasis on international publishing. At the same time, the argument that economics dominates current socio-political discussions brings out the power dynamics among the various disciplines. It is argued that the ruling governmental power favours economics since knowledge from that domain meshes better into their political agenda whereas 'the social demand for sociological knowledge has decreased' (FIN6).

Science policy's push for internationalisation, at least with regard to publishing, is depicted as having gone too far, with writing in English becoming an end in itself:

If you are writing in Swedish, it is not especially valued. But if you write [the] same thing in English, it is [a] good international publication. [laughs] (SWE3)

The common conception seems to be that everything written in English for an international forum is inevitably considered valuable and qualified, irrespective of how solid the research is in reality; whereas research reported upon in Finnish/Swedish is disregarded. According to the opposing discourse, the attitude towards internationalisation is thus presented as naive; science policy overemphasises the value of internationalisation thereby encouraging pretence and artifice in sociology.

With respect to the competition for funding, this discourse presents the competitive funding system as reducing diversity in science. The peer-review panels of the research-funding agencies tend to be conservative in their funding decisions since they are not willing to provide grants for research that go beyond the existing trend. At the level of individual scholars, this means that it is more lucrative for scholars to prove their expertise in a very narrow area of research and specialise heavily rather than delve into whole new research areas. It is stated that no space remains for 'brave, new openings or individuals who challenge the normative science' (FIN8) or for ground-breaking research.

In general, this discourse presents the all-encompassing competition as corrupting academic practices. To manage well in the competitive research environment, everyone must concentrate on his or her personal reputation-building and profit-seeking. The competitive spirit calls for 'calculation' and 'opportunism'. Scholars begin to manoeuvre, picking peers with whom it seems worthwhile to co-operate and determining which tasks are profitable to engage in and which are not. Hence, increasing competition feeds greedy and egoistic work practices, which act against Humboldtian values of collegiality. This concern about competition and a 'fistfight' for positions and funding is expressed most visibly among PhD students, since they are put under heavy pressure in relation to competition. It is argued that PhD students 'have very limited freedom, and they must take up a very serious attitude towards their work' (FIN6). Because of the tight competition, present-day doctoral students do not have space to conduct research carefully, engage in profound enquiry or set ambitious targets such as creating far-reaching knowledge for the ages:

When I was a new researcher thirty years ago, it was still uncertain but I could say, 'I write for the library. If my text has any worth, the next generations will find it'. You can't do that if you are young today. You will have your first research project but [you] won't have anything else if you try to say something like that. I think that the mature individual should have time and resources for reflection. (SWE7)

Because of the performance indicators, the worst possible idea at the moment is to create a sophisticated monograph in Finnish about a topic that would be extremely important for the development of Finnish society. If you want to build a career in academia, do not write a sophisticated monograph in Finnish. Do not dig into the topic profoundly. It would be a terrible mistake. Instead, you must write three or four articles promptly and publish them in esteemed journals that are classified in the political system called Publication Forum. (FIN8)

To become mature, highly civilised intellectuals and to find new paths of thinking, PhD students should go through a trial-and-error process. This process would necessitate academic freedom in terms of space and time to reflect on things at one's leisure, but the competitive research environment and productivity expectations does not allow that.

In both datasets, this discourse displays anxiety surrounding science policy and how it tends to alter the logic of the field of sociology, but the Finnish and Swedish data differ in how much leeway exists in relation to science policy instruments. In the Finnish data, politically-loaded expressions such as 'capitalism comes and vandalises' (FIN6) and 'the tyranny of international academic arbitrariness' (FIN7) reflect anger and bitterness toward the policy incentives. Instead of being an alma mater, the university is described as a greedy employer that, in response to strict profit targets, forces one to carry out research 'half-arsed'

or 'not so properly', implying that sociology is under the yoke of market forces:

When I was recruited for university, sociology was associated with positive openness. There was more variety in what sociology could be. That was then. Today, 'caterpillar sociology'—a kind of sociology that is extremely serious, very discipline-respectful, and focused on internationality—rules. Of course, now I'm in a position where I must participate in the decision making where money is involved. Maybe therefore I see more severity and rigidity in relation to what sociology ought to be. (FIN10)

Here, strictly-set profit targets erode diversity in sociological thinking and thereby narrow the spectrum of legitimate sociology. Extracts such as these suggest that there is nothing to be done in the face of current regulations, since 'money talks', and the current system does not really leave any space for the autonomous functioning of sociology.

In the Swedish data, irrespective of the concerns expressed in relation to science policy incentives, some space seems to remain for acting in line with Humboldtian values. In the extreme form, a department or a unit's well-established position allows liberty from current demands:

Being at this institution is a privilege. Of course, we have to apply for research money, but we are not heavily dependent on external money. We have an opportunity here to sit half a year

and just read and look into things and to understand things in new ways. So if I want, I can sit here as I do right now and then maybe publish two books at the same time almost. (SWE5)

A financially secure position enables some distance from the policy instruments and provides an opportunity to do research 'as usual'. While the Swedish data do present the policy incentives as 'in the air' and affecting one's work in some sense, they show the actors as successfully ignoring them:

We have a conference on how [the] changed university system means changed sociology. It probably means a lot that it could be good to bring up those points of criticism. A sort of neoliberal kind of ranking, effective instrumental, non-intellectual. But I feel I can be intellectual still. (SWE4)

In conclusion, the opposing discourse is based on a vision of legitimate science that is rooted in traditional academic values. By blaming the science policy incentives for reducing research quality in sociology, the opposing discourse takes a stance completely antithetical to the supporting one. The prevailing performance indicators are depicted as decreasing the symbolic value of those properties (such as book writing, deep reflection and devotion to research) that afford conducting legitimate science and accord value instead to properties such as producing scientific journal articles, which are inadequate for meeting the criteria for real quality. Furthermore, this discourse depicts current science policy aims to boost efficiency and productivity as feeding unethical practices.

The Complying Discourse

The final discourse supports traditional academic values, as manifested in the opposing discourse, but it also acknowledges that one who wishes to keep up in the game must adjust to the science policy ideals. Thus, this discourse articulates a balance between the other two. In essence, the complying discourse expresses the view that, since most scholars are following the new rules of the game, opposition to those rules would mean academic suicide and exclusion from the field. To be recognised as a competent player, one must learn to play by the prevailing rules, even if those rules are not always consistent with one's personal vision of legitimate science. The complying discourse is manifested rather similarly in the two national contexts, but some differences between the Finnish and Swedish versions are evident in terms of the degree of manoeuvring room in upholding the rules of the game.

The change in the publication practices of sociology, the shift from writing books to writing articles as the most favourable format, is referred to in a rather neutral manner:

Since these indicators for quality and productivity give preference to international publications, I have focused on writing them. If there weren't that kind of steering, I would publish more in Finnish.

Then again, it would be stupid to assume...[that] since people are substantially reading books and articles in English, why wouldn't they participate in the discussions that they draw from? (FIN2)

When I wrote my PhD degree, not many of my elderly colleagues were publishing in English. They wrote monographs. All of my fellow PhD students also wrote monographs. This has been a dramatic change in favour of writing a compilation of articles. You are expected to publish in English since the university counts publications. So we need to publish internationally, and sociology is indeed an international subject. (SWE3)

These expressions imply that a book written in the native language is still seen as a potentially viable publishing format. Hence, in contrast both to the supporting discourse, which paints scientific capital as displayed solely through articles, and to the opposing discourse, in which books hold high symbolic value, this discourse values articles and books alike. However, writing international peer-reviewed articles in English is a 'rational' thing to do, since 'everyone' is writing them. This implies that the recognised symbolic value of articles is higher than that of books and that they possess a higher volume of scientific capital than books. Under the prevailing rules

of the game, being recognised as a competent player demands that one must focus on writing international peer-reviewed articles rather than books.

As for the science policy push for internationalisation, this discourse depicts internationalisation as something that has always been part of the research work:

International publishing is emphasised. On the other hand, I have always published internationally even before these changes. The research work as such has not changed. For instance, the international projects I've been involved in, started before these reforms. (FIN9)

According to this discourse, scholars have always participated in international conferences, carried out international projects, and published in international forums, so nothing new is wrought by science policy incentives that promote internationalisation. Instead, the complying discourse seems to present a sense of continuity in terms of internationalisation.

The competition for funding is regarded as a thing that 'has to be done' to ensure sufficient financial resources even if that competition may be burdensome:

We as the majority are engaging in this system. We just must engage in it so that we can get money for the PhD students, that we will keep up in internationalisation and that we can be part of this and that. We have put ourselves on this treadmill. If one opts out of the competition, one simultaneously opts out of many other things too. (FIN4)

No, I don't think that we have any counter-strategies. Conversely, the strategy is that you must be active, you must apply for money. We are [an] old, traditional university. We must keep the pace. I think it would be very unwise to have some kind of protest strategy because that would be kind of [an] isolated, marginal thing to do. (SWE3)

Refusal to engage in the competition would be risky, even irrational, since those in opposition may be discriminated against and eventually excluded from the field. Accordingly, the complying discourse articulates that actors who wish to ensure their legitimate position in the field must participate in the competition for funding as 'everyone is participating in it' (SWE3). Success in the competition for funding is essential for earning recognition among peers. Thus, funding is assigned a high volume of scientific capital. Failing to secure funding would mean that 'you end up being a loser' (SWE1). That said, the intensified competition for funding does not mean that scholars should adopt ready-made research problems set by the funders or abandon their personal research interests for the sake of funding:

Before, I tried to adjust to whatever I thought that the research foundation was funding. But I wasn't successful. I just came to

a point where I thought 'I'm going to do what I really want to do'. I decided to learn the skill of writing funding applications in [such a] way that it links up with policy and whatever. So I wouldn't say that I have done certain kind of research only to attract funding. (SWE2)

I have somewhat tuned the applications, but I haven't engaged in anything that I would not find interesting simply to get money. (FIN8)

Mastery of writing funding applications consists of knowing and using the right words, that is, the vocabulary used by the funding bodies for appealing to them effectively while still representing one's own, unique research interests in the application. The art of grant writing enables a scholar to gain material resources while simultaneously staying loyal to traditional academic principles such as practising curiosity-driven research and thereby gaining prestige in the field.

As for PhD students, in the complying discourse, they must 'construct their career more consciously in terms of international merits' (FIN10) than previous generations did. This, however, is denoted concisely by stating that times have changed and the rules of the game have altered:

I am a professor, so I don't have to fight for new positions anymore and care about the new rules, but the younger colleagues have to be more conformant to the NPM rules. (SWE10)

The terms of the competition have changed. I wrote my thesis in Finnish. It was rational then and politically important. But now I do not recommend writing the thesis in Finnish to anyone. If you want to stay in academia, you must write international peer-reviewed articles. (FIN10)

Since this is the name of the game, PhD students must be prepared for the new rules—whether those rules are good or not. Writing an article-based doctoral dissertation in English is a must if one wants to build a career in academia. It would be 'unwise' and irresponsible to direct a PhD student to do otherwise.

Although the complying discourse is very much the same across the Finnish and Swedish data, there are slight differences in the range admitted for compliance and in the extent to which the changes in science policy are characterised as having altered the rules of the field. This is most apparent in the context of publishing. In the Finnish data, the expressions imply that the conditions of today's competition are fundamentally changing the scientific practices in sociology:

The superficial spirit of the present-day university shows in such a way that the scholar who cobbles together a paper on the stuff that is in the air and is productive is the one who succeeds. That is not what we really value here, but that is what is rewarded. (FIN10)

Of course, the current evaluation criteria have an effect. Because of them, I deal with much smaller pieces of themes than [I did] ten years ago. Before, I did not pay any attention to the language of publications, but now I have been trying to write in both Finnish and English. And the prevailing market-like ideology...of course has an effect on everyone's life—whether you want it to or not. (FIN7)

These quotations specify that in-depth reflection and writing in the native language would still be valued were it not for the harsh reality of the current system, which makes the actors adopt those scientific practices that are required. Thus, this discourse acknowledges that the current rules are here to stay, and they simply have to be accepted if one wants to be part of the game.

In the Swedish version, although the science policy incentives are seen just as clearly as exerting effects on the knowledge-production practices of sociology, the complying discourse seems to delineate some space and looseness in terms of the existing evaluation criteria:

In between, there are lot of papers and they I cannot care less. They are like ideas going out in various directions. But the book is the main thing. That's the kind of result, the 'amen'. The rest

is there to feed into that. (SWE6)

It seems like you are supposed to publish in peer-reviewed journals with the big impact. But I've been doing that to some extent anyway, so I don't care about it very much. Now I'm working on two books and I have [a] third one coming out in two months. (SWE10)

The articles are defined as a necessary evil that must be endured if one is to reach the main target, which is writing a book. The greatest difference here is that, besides books still seeming to possess a high volume of scientific capital in the Swedish data, there appears to be more space to choose between publishing books and articles than in the Finnish setting.

The complying discourse can be summarised as taking a rather pragmatic stance on the science policy incentives, regarding them as a factor to which one must adapt. Though it reproduces the view that participating in the game necessitates accepting the new rules, it does not reject the field's 'old' logic. In a way, this discourse serves as an articulation of common sense, a balance between the other, conflicting discourses. While not completely enraptured with the science policy ideals, as the supporting discourse is, it recognises a compulsion to comply with them.

Conclusion

This study set out to explore how the ideals of science policy related to excellence are made sense of among the scientific elite in the field of sociology in Finland and in Sweden. The three discursive strategies found in this study are very much in line with the previous studies in which the current science policy regime is either supported, resisted or complied with (Santiago and Carvalho 2012; Ylijoki 2014). This study, however, shows the existence of these different stances within one discipline, even within this limited group of eminent professors, and makes the conflicting and tensional relations between these discursive strategies visible. The most conspicuous was the juxtaposition of the supporting discourse and the opposing discourse. For the supporting discourse, science that meets today's international standards and is internationally competitive is legitimate. While this discourse assigns a high volume of scientific capital to such elements as top-tier articles, global networks and EU grants, through distinctions, it aims at showing the lack of ambition and quality within the 'old' rules of the game manifested in the opposing discourse. In contrast, the opposing discourse proceeds from a vision of legitimate science as aligned with traditional academic values. Scientific capital is accorded to books written in one's native language, on enlightenment of the wider public and on deep devotion to one's research work, whereas a distinction is drawn from scientific practices and orientation valued in the supporting discourse by deeming them unintellectual and deprived. Finally, the complying discourse strikes a balance between the

two by upholding traditional academic values and simultaneously providing a pragmatic stance towards external demands.

As for the dynamics between the inner scientific struggles of sociology and science policy, the supporting discourse and the complying discourse, while adopting the current excellence rhetoric, are playing the game in a way that goes along with the demands of science policy. Certainly, it could be argued that professors, within their position of being in charge of accumulating financial resources for their research units, do not have any other option than to follow the current rules. Conversely, the resistance raised by the opposing discourse could be interpreted as an attempt to conserve the old order, that is, the values and distribution of capital that has ensured the professors' dominant position in the field (Bourdieu 1999). According to Hammarfelt and de Rijcke (2015), current evaluation standards have been beneficial for the less powerful actors in the field since, due to the international peer-reviewed evaluation system, these actors are less dependent on the national elite who have previously controlled the national reward systems. From this standpoint, the opposition could be seen to embody the nostalgic yearning of the 'good old times' when the professors enjoyed rather sovereign status in the field, which is now challenged by external demands (Ylijoki 2005). On the other hand, the resistance expressed by the well-established professors may as well convey that while holding a dominant position, they

have more leeway in terms of the prevailing rules than scholars in subordinate positions (e.g., early-career researchers or scholars with teaching positions). In that sense, the internal dynamic of sociology could have been rather different if the data being used had also included other ranks.

When contrasting the internal dynamics of sociology in these two national contexts in more detail, the complying discourse was dominant in both countries. It also became evident that the opposing and compiling expressions frequently occurred simultaneously. Thus, it can be argued that while articulating the current science policy regime, neither Finnish nor Swedish sociology scholars can completely ignore the prevailing rules, and participation in the game requires at least some kind of adoption of the excellence incentives.

However, striking national differences were observed. In the Swedish data, the opposing expressions had a stronger presence than in Finland where compliance penetrated the entire data set. The most conspicuous finding was, however, that in the Finnish data, the supporting discourse was robust, whereas the Swedish data displayed almost no signs of the supporting discourse. The insignificance of the supporting discourse and the strong foothold given for the traditional academic values in the Swedish data may evince the well-established stratification of the Swedish HE system. Hallonsten and Holmberg (2013) state that irrespective of the extensive restructuring of academia, classic academic norms and ideals have remained strong in Sweden, namely because of the dominance of the old universities. According to Pinheiro et al. (2014) as well, in Sweden, not only are academic freedom and collegiality constantly discussed, they are also fiercely protected by the old universities. By contrast, in Finland, there are hardly any status hierarchies between the universities, and the universities are rather equalitarian (Kivistö and Tirronen 2012). However, in Finland, the shift towards NPM practices has been more pronounced (Pinheiro et al. 2014). Despite the increase in the procedural autonomy of Finnish universities, this has not led to a reduction in state control regarding substantive autonomy (Pinheiro et al. 2014); in fact, the reforms have been strongly state-led and politically steered (Pelkonen

and Teräväinen-Litardo 2013). Furthermore, the national funding allocation model that penetrates institutional and departmental levels, makes the Finnish system highly competitive (Auranen and Nieminen 2010). Hence, the findings of this study imply that regardless of the seemingly similar reforms, due to the differences in governance models and national university traditions, there seem to be national differences in how much power and autonomy the scientific elite in sociology have, and consequently, how much power they possess to express resistance or to distance themselves from the excellence objectives. As Naidoo (2004) points out, the elite research-intensive institutions, holding a dominant position in the HE system, have a better position from which to resist the pressures of the science policy. In the light of this study, it seems that the scientific elite of sociology in Sweden 'can afford' to sustain a certain kind of distance towards the science policy incentives and thus, possess more autonomy than its Finnish counterpart.

Despite the differences, the common feature in the Finnish and Swedish data is that the PhD students are said to be strongly affected by the excellence rhetoric. As in previous studies (Fochler et al. 2016; Müller and de Rijcke 2017), which showed that the performance metrics have narrowed the assessment criteria of junior researchers, a narrowing seemed visible in this data. Müller and de Rijcke (2017) argue that, in the context of performance indicators, the societal or community relevance of research in valuing academic work is becoming harder to maintain or introduce. If one of sociology's missions has been engagement in democratic and humanist endeavours by distributing emancipatory knowledge to wider audiences (Hokka 2018; Burawoy 2004), how shall the next generation, who are expected to publish in top-tier scientific journals and to communicate solely with the international scientific community, uphold this calling? In light of these concerns, a worthy goal for future research would be to examine further how junior academics experience the excellence ideals. Overall, as this study focused on capturing the sense-making of the scientific elite, it would be important to examine how other ranks, for instance scholars in teaching positions, make sense of the excellence objectives.

References

- Abend, G. 2006. Styles of sociological thought: Sociologies quests for truth. *Sociological Theory* 24(1): 1–41.
- Aksnes, D. W., Benner, M., Borlaug, S. B., Hansen, H. F., Kallerud, E., Kristiansen, E. and Sivertsen, G. 2012. Centres of Excellence in the Nordic countries. A comparative study of research excellence policy and excellence centre schemes in Denmark, Finland, Norway and Sweden. Working Paper 4/2012. Oslo, NIFU.
- Alasuutari, P. 1995. *Researching culture: Qualitative method and cultural studies*. London: Sage.
- Albert, M. 2003. Universities and the market economy: The differential impact on knowledge production in sociology and economics. *Higher Education* 45(2): 147–182.
- Auranen, O. and Nieminen, M. 2010. University research funding and publication performance—An international comparison. *Research Policy* 39(6): 822–834.
- Becher T. 1989. *Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. Milton Keynes: Open University press.
- Bleiklie, I., Enders, J. and Lepori, B. 2017. *Managing universities: Policy and organizational change from a Western European comparative perspective*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Bourdieu, P. 1988. *Homo academicus*. Cambridge, UK: Polity Press.

- Bourdieu, P. and Wacquant, L. 1992. *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. 1999. The specificity of the scientific field. In *The science studies reader*, edited by M. Biagioli, 31–50. New York: Routledge.
- Burawoy, M. 2005. For public sociology. *American Sociological Review* 70(1): 4–28.
- Burrows, R. 2012. Living with the h-index? Metric assemblages in the contemporary academy. *The Sociological Review* 60(2): 355–372.
- Chouliarakis, L. and Fairclough, N. 1999. *Discourse in late modernity: Rethinking critical discourse analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- de Boer, H., Jongbloed, B., Benneworth, P., Cremonini, L., Kolster, R., Kottmann, A. and Vossensteyn, H. 2015. *Performance-based funding and performance agreements in fourteen higher education systems*. Enschede: Center for Higher Education Policy Studies, University of Twente.
- Elken, M., Hovdhaugen, E. and Stensaker, B. 2016. Global rankings in the Nordic region: Challenging the identity of research-intensive universities? *Higher Education* 72(6): 781–795.
- Elzinga, A. 2012. Features of the current science policy regime: Viewed in historical perspective. *Science and Public Policy* 39(4): 416–428.
- Fochler, M., Felt, U. and Müller, R. 2016. Unsustainable growth, hyper-competition, and worth in life science research: Narrowing evaluative repertoires in doctoral and postdoctoral scientists' work and lives. *Minerva* 54(2): 175–200.
- Fochler, M. and De Rijcke, S. 2017. Implicated in the indicator game? An experimental debate. *Engaging Science, Technology, and Society* 3: 21–40.
- Government bill 2008–09. *Ett lyft för forskning och innovation, 2008/09:50*. Stockholm, Swedish Government. Available from www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2008/10/prop.-20080950/.
- Gläser, J., Laudel, G., Hinze, S. and Butler, L. 2002. Impact of evaluation-based funding on the production of scientific knowledge: What to worry about, and how to find out. Expertise for the German Ministry for Education and Research. Advisory report, 1–40.
- Hallonsten, O. and Holmberg, D. 2013. Analyzing structural stratification in the Swedish higher education system: Data contextualization with policy-history analysis. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 64(3): 574–586.
- Hammarfelt, B. and De Rijcke, S. 2015. Accountability in context: Effects of research evaluation systems on publication practices, disciplinary norms, and individual working routines in the faculty of arts at Uppsala University. *Research Evaluation* 24(1): 63–77.
- Hammarfelt, B. and Åström, F. 2015. The multi-layered and multilevel use of bibliometric measures in Swedish universities: Isomorphism, translation and strategic choice. In *The 20th international conference on science and technology indicators*, Lugano 2–4 September, 2015.
- Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., De Rijcke, S. and Rafols, I. 2015. *Bibliometrics: the Leiden Manifesto for research metrics*. *Nature* 520:(7548).
- Hokka, J. 2018. What counts as 'good sociology'? Conflicting discourses on legitimate sociology in Finland and Sweden. *Acta Sociologica*. Available from <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0001699318813422>.
- Holmwood, J. 2010. Sociology's misfortune: Disciplines, interdisciplinarity and the impact of audit culture. *The British Journal of Sociology* 61(4): 639–658.
- Jacob, M. 2015. *RIO country report Sweden 2014*. JSR science for policy report. Brussels: Publications Office of the European Union.
- Kallio, K. and Kallio, T. 2014. Management-by-results and performance measurement in universities—implications for work motivation. *Studies in Higher Education* 39(4): 574–589.
- Kropp, K. and Blok, A. 2011. Mode-2 social science knowledge production? The case of Danish sociology between institutional crisis and new welfare stabilizations. *Science and Public Policy* 38(3): 213–224.
- Kivistö, J. and Tirronen, J. 2012. New elitism in universal higher education: The building process, policy and the idea of Aalto University. In *Higher education research in Finland*, edited by S. Ahola and D. M. Hoffman, 69–87. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Finnish Institute for Educational Research.
- Kivistö, J., Pekkola, E. and Lytinen, A. 2017. The influence of performance-based management on teaching and research performance of Finnish senior academics. *Tertiary Education and Management* 23(3): 260–275.
- MEC 2011. *Laadukas, kansainvälinen, profiloitunut ja vaikuttava yliopisto—ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi vuodesta 2013 alkaen*. Available from <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-086-5>.
- Müller, R. and de Rijcke, S. 2017. Exploring the epistemic impacts of academic performance indicators in the life sciences. *Research Evaluation* 26(3): 157–168.
- Naidoo, R. 2004. Fields and institutional strategy: Bourdieu on the relationship between higher education, inequality and society. *British Journal of Sociology of Education* 25(4): 457–471.
- Pelkonen, A. and Teräväinen-Litardo T. 2013. Convergence and divergence in research in higher education and innovation policies: An analysis of nine European countries. In *Global university rankings: Challenges for European higher education*, edited by T. Erkkilä, 53–75. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Pinheiro, R., Geschwind, L. and Aarrevaara, T. 2014. Nested tensions and interwoven dilemmas in higher education: The view from the Nordic countries. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 7(2): 233–250.
- Pölonen J., Auranen O., Engels T. and Kulczycki E. 2018. Taking national language publications into account: The case of the Finnish performance-based research funding system. *STI 2018 Conference Proceedings*, 204–211.
- Saarnivaara, V-P. 2015. *Country report Finland 2014*. JSR Science for Policy Report. Brussels: Publications Office of the European Union.
- Santiago, R. and Carvalho, T. 2012. Managerialism rhetorics in Portuguese higher education. *Minerva* 50(4): 511–532.
- Slaughter, S. and Leslie, L. L. 1997. *Academic capitalism*. Politics,

- policies Entrepreneurial University. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Sørensen, M. P., Bloch, C. and Young, M. 2016. Excellence in the knowledge-based economy: From scientific to research excellence. *European Journal of Higher Education* 6(3): 217–236.
- UKÄ. 2011. Statistical database. Swedish Higher Education Authority. Available from <http://statistik.uka.se/>.
- Wedlin, L. and Nedeva, M. 2015. *Towards European science: Dynamics and policy of an evolving European research space*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Weingart, P. 2005. Impact of bibliometrics upon the science system: Inadvertent consequences? *Scientometrics*, 62(1), 117–131.
- Vipunen. 2016. Statistical database. Ministry of education and culture and national board of education. Available from <http://vipunen.csc.fi/>.
- Ylijoki, O-H. 2005. Academic nostalgia: A narrative approach to academic work. *Human Relations* 58(5): 555–576.
- Ylijoki, O-H. 2014. University under structural reform: A micro-level perspective. *Minerva* 52(1): 55–75.

